

Ivan M.

Dupl

MAJSKI GLAS

— Posvečen 35-letnici Proletarca —

THE MAY HERALD

DEDICATED to 35th ANNIVERSARY of PROLETAREC

English Section - Page 42

25c

MAY 1, 1940

VOL. XX.

Sound Insurance
at Reasonable Cost
is Provided by the

Membership: 52,000
Assets: \$8,350,000

Slovene National Benefit Society

for
Men, Women and Children

HOME OFFICE
2657-59 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija. Izdaja Jugoslovanska delavska tiskovna družba (Proletarec)

THE MAY HERALD

CENA 25c

CHICAGO, ILL., MAJA 1940 (MAY 1940)

LETO (VOL.) XX.

Pogled nazaj in v bodočnost

K petintridesetletnici Proletarca

BILO je leta 1905. Majhna skupina zavednih slovenskih delavcev se je one dni lotila težavnega dela—pomagati našim kmečkim sinovom in hčeram, ki so se trumoma naseljevali v to deželo—iz neznanja v pravilno razumevanje življenja in nešteti težav, ki ga spremljajo.

Skromni so bili začetni poskusi teh pionirjev, kakor je skromen izvir potoka, ki pa si poišče dotokov in se razvije v reko.

Mala skupina je bila navdušena. Sami mezdni delavci. Pa so jim rekli ljudje: "Če res kaj veste, čemu morate garati, kakor mi?"

Pojasnjevali so jim: "Ako bi bili mi isto kakor oni, katere vi smatrate za razumne, bi se morali i mi splaziti na vaše hrbte. Mar ne razumete?" In so jih učili.

Mala skupina, ki se je lotila borbe, je dobro vedela, da so pred njo težave; da bo marsikdo izmed nje zaničevan; vržen iz dela; zasramovan v hiši, v kateri pošteno plačuje hrano in stan. Toda ker niso poznali malodušnosti in ne obupali, kadar so bile težave največje, je četa vztrajala. Tu in tam je kdo omagal, ali se ustrašil, toda četa se ni več zmenila zanj. Kaj bi z bojevnikom, ki se preplaši še predno se znajde v nevihti!

Zbrali so se ti ljudje in odločno sklenili:

"Začeli smo. Ne smemo prenehati. Naloga nas kliče. Ako ne mi, je ne bo nihče drugi izvršil za nas."

"List potrebujemo. Svoj list. Spoznali smo, da se na druge nikakor ne moremo zanesti," so rek-

li v jeseni imenovanega leta. "Ustanovimo si svojega, ki bo služil edino in samo nalogam ter idejam, v katere verujemo."

Domenili so se dodobra in si ga ustanovili. Tudi o imenu so se pomenkovali. "Naj bo takšno, da bo samo na sebi pričalo, komu je list namenjen in komu bo služil."

Zgodilo se je. Izbrali so mu naziv, kakršnega se je poslužil le redkokateri časopis tudi v najradikalnejših ekstremnih plasteh.

Majhen in skromen je bil začetek, a velik za skupino, ki ga je podvzela. Kajti bili so reveži, ki so zaslužili komaj zase in svojce, a si vrh tega naložili novo breme. Mnogi so bili brez skušenj v časniškem poslu. Učili so se.

Januarja 1906 je izšla prva številka Proletarca. Majhna. In v nji je bilo oznanjeno, da bo izhajal enkrat na mesec.

Malo je to—enkrat na mesec v boju z nasprotnimi listi, ki so izhajali tedensko in dnevno.

A vendar je bila ustanovitev tistega mesečnika za Slovence v tej deželi zgodovinski pojav. Kajti okrog njega je bila zbrana skupi-

na ljudi, ki se je za trdno odločila prežeti maso naših garačev z delavsko izobrazbo.

Dosegla je čuda. Šla je in agitirala. Niti biblijski apostoli ne bi mogli biti bolj žilavi in vztrajni v svojem poslanstvu. Pridobila je v svoj krog zdaj tega, zdaj onega. Čezdalje več jih je bilo. Uverili so se o resnici, sledili svojim učiteljem in jim pomagali.

Pred 35. leti je bila izobrazba povprečnega priseljenca iz naših krajev jako nizka. Življenske skušnje s pomočjo pokreta, čigar glasilo je Proletarec, pa so povlekle naš kmečki narod skozi par desetletij jako visoko. Delavcev, ki so delali v industriji že tam čez, je bilo med nami jako malo. A skoro vsi, kolikor jih je bilo, so prinesli s sabo poleg svojih mišic tudi delavsko zavest. Oni so bili udarniki — prednja straža našega pokreta.

Njihovo delo je uspelo. Rasti je pričela podporna organizacija, ki je nudila ne le gmotno podporo v slučajih bolezni, nesreč in smrti, nego kazala svojemu članstvu tudi pot iz neznanja.

Rasli so socialistični klubi. Delavskih shodov in predavanj je bilo čezdalje več. Polagoma si je utirala pot v naselbine tudi delavska kultura in uspevala.

Proletarec je bil žarišče teh aktivnosti. Toda skupina, ki je skrbela za njegov obstanek, je imela težave. Kajti list stane. Naročnikov pa ni bilo dovolj. In tako je še danes — po 35. letih, od kar izhaja.

Že s prvo številko je Proletarec odločno poudaril, da je njegova naloga med drugim pomagati v borbi za zboljšavanje življenskih razmer delavcev, za skrajšanje delavnika (takrat je morala večina ameriških delavcev garati še po 10 do 12 ur na dan 7 dni v tednu).

One dni ni bilo v zvezni vladi nikogar, ki bi se navduševal za kak "new deal," za socialno zavarovanje, za zaščitne zakone v prid delavcev, ki se poškodejejo pri delu, ali ki bi se brigal za starostne pokojnine. Sicer so jih določali, toda le onim na vrhu, katerim jih ni bilo treba, a za zavarovanje delavcev se niso brigali.

O kakem zakonu za ščitenje unij njim še na misel ni prišlo.

Za vse to so se ona leta borili socialisti tako-rekoč osamljeni in dostikrat smešeni radi svojih zahtev celo najbolj med onimi, za katere so se bojevali.

V teh pionirskih naporih takratnih organiziranih delavcev je po svojih močeh pomagal Proletarec in si je svest, da je v vseh borbah služil edino ljudskim koristim.

Mnogo od tega, kar je bil one dni socialistični minimalni program, so poznejša leta morale sprejeti pod pritiskom razmer in jače delavske organizirane akcije tudi zakonodaje posameznih držav in končno poslednja leta zvezni kongres.

Ako bi bilo socialno zavarovanje uvedeno ob pravem času — socialista Victor L. Berger in Meyer London sta ga v kongresu predlagala in zagovarjala že dolgo tega, toda osamljena — bi ljudstvo v tej krizi ne pretrpelo toliko revščine in stotisočem se ne bi bilo treba potikati po brlogih, kot so se morali sedaj.

To, kar socialisti že od početka uče za izboljšanje gospodarske uredbe, za odpravo socialnih

krivic, za zgraditev reda, v katerem bo človek res gotov vseh pogojev za obstanek, je dobro. Kajti posedujoči sloji so morali vselej, kadar so se proglasili za "prijatelje ljudstva" ali za prijatelje delavstva" učiti iz socialističnih programov, ako so mu hoteli dati kak odlomek izboljšanja ali mu olajšati breme.

Bili so časi, ko je bil Proletarec v stavkovnih bojih poleg glasila SNPJ edini slovenski list v tej deželi, ki je bil z delavci odločno v borbi in načeljeval v akcijah njim v pomoč.

Besede socializem so se ogibali kakor da je kužna, oziroma jo rabili le v napadalne namene. Poglejte jih danes!

Takrat kakor sedaj se je moral Proletarec težko boriti za obstanek. Dostikrat že je prispela kriza tako daleč, da je izgledala nepremagljiva. A vselej se je dobila že na kak način skupina, ki se je naloge pogumno lotila in otela list.

Sodrug, ki so se odločili ustanoviti Proletarca, so to storili v prepričanju, da je socialistično glasilo slovenskemu delavstvu več kot nujno. Potrebovalo je probuje, vzgoje o organizacijah, ki delujejo njemu v korist, potrebovalo je bodrila v stavkah, rabilo je nekoga, ki mu bo volilne boje pravilno razjasnjeval, a tudi potreba po kulturnem delu v delavskem duhu je obupno klicala po vodniku.

Že s svojo prvo številko je stopil Proletarec v borbo proti nazadnjaštvu in razkrival zavajalce. Tako je nadaljeval. Zato je postal med nazadnjaki, koristolovci, zavajalci in med onimi, ki so jim sledili skrajno obsovražen list. To mu je bilo v dokaz, da vrši pošteno nalogo.

Nasprotniki v nazadnjaških, v renegatskih in razkolniških vrstah niso štedili s sredstvi v naporih, da spravijo Proletarca s poti. Poskušali so celo z ustanovitvijo posebnih listov proti njemu in se v teh prizadevanjih mučijo še danes.

Uspeli niso, ker zavedni, razumni slovenski delavci vedo, da je Proletarec na pravi poti. Ponosen je nanjo — na to svojo pot — in vsi oni, ki so iskreno delali z njim. Enako vedo, da je Proletarec preizkušen v ognju in se nanj lahko zanesajo. Načel ne menja, ne obrača se po vetru, oportunitizma ni v njemu. Tak stopa v svoj novi jubilej.—F. Z.

IVAN VUK:

IZVIRNI GREH

Pisatelj Ivan Vuk je umrl 12. novembra 1939 v Ljubljani. Bolan je bil dolgo in živel v bedi. Bil je sotrudnik Majskega Glasa, Proletarca in Ameriškega družinskega koledarja že mnogo let. Sledeči spis je nam poslal v lanski Majski Glas, a revija je bila tedaj že napolnjena. Ker je spis lep, je naravno, da smo ga ohranili. Je vreden objave. Na drugem mestu v tej reviji piše o pokojnemu sodrugu trpinu in delavskemu pisatelju Ivan Jontez.

... zgodilo se je, da je peščica prevzetnih proglasila dvorano skupnosti, dvorano Oddiha za svojo lastnino. To je bilo takrat, ko se je Človek izneveril samemu sebi in se z neslogo zaznamoval. Tedaj je izginila človečnost in se pojavila sebičnost, cinično se režeča, po nadvladi hrepeneča.

Nad vhomom v dvorano pa so zapisali:

"Nebesa."

Tista peščica je pred vrata postavila vse, ki niso bili ne mrzli ne topli in ukazala:

"Bogovi je naše ime. Tako nas kličite odsihmal."

In tisti, ki niso ne mrzli ne topli, so padli pred njimi in jih molili.

Tisočeri, ki so se dali izriniti iz dvorane Oddiha, pa so obstali na cesti, na kateri se je vijugala beseda, zapisana s krvavordečimi črkami:

"Delo."

In ko so razbrali tisto besedo, se je zaslišal odnekod glas, ki jim je bil nepoznan in jim je zaklical:

"Proletarci bodi odsihdob vaše ime. Tak je ukaz bogov, gospodarjev vaših."

Tisočeri so se spogledali:

"Kdo si, ki si govoril?"

Glas nepoznani pa je rekel:

"Izvirni greh."

* * *

Zgodilo se je, da so se tisočeri, vsi oznojeni in žuljavi na cesti, na kateri je bila pisana beseda, ki pomeni trpljenje tisočerih, ustavili in rekli:

"Zakaj hodimo samo po tej cesti, a cesta oddiha in uživanja nam je nepoznana? Poiščimo tisto cesto, zakaj mora se priti s ceste Dela na cesto Oddiha."

Šli so in iskali. Nazadnje so pa rekli:

"Kaj iščemo, ne da bi mislili. Kaj ni cesta Oddiha tam, odkoder smo po svoji neslogi bili izgnani? Kaj ni Oddih tam, kjer so tisti, ki so nas izgnali, zapisali "Nebesa?"

Ko so to spoznali, so se obrnili, da gredo nazaj in zasedejo prostor Oddiha. Ali ko so pogledali, so videli, da se je vse izpremenilo. Kjer so stali, je bila globoka nižina, a tam, odkoder so prišli,

je bilo visoko. Vmes pa mnogo ovir. Pogledali so si iz oči v oči in rekli:

"Vrniti se, odkoder smo prišli, ni mogoče. Zakaj s svojo nerazsodnostjo in nevednostjo smo naredili prepad. Nastala je višina in nižina. Zato naredimo, zakaj dela smo vajeni in v njem utrjeni, da bo nižina enaka višini. In našli bomo prostor Oddiha."

Tisočero glav je bila ena misel in tisočero rok je izvrševalo tisto misel.

V strnjenih naporih se je nižina vedno dvigala višje in višje. Že je segala tista višina, od Proletarijata ustvarjena, malone do tja, kjer je stalo zapisano "Nebesa". Že se je slišal šum delavskih množic v dvorane bogov, ki je bil, kakor bi klical:

"Pripravite prostore in slecite božanstvo! Zakaj Človek se vrača."

Zbeganost je nastala med vsemogočnimi bogovi. Prepirajoči so med seboj za prvenstvo so se zdajci pomirili.

"Nevarnost nam grozi," so dejali. "Tisti, katere smo prisilili, da nas molijo in nam služijo, so začeli misliti. Glejte, kam že je segla njih misel. Strašno orožje je misel."

Proletarci so pa klicali:

"Naredite prostor! Slecite božanstvo! Zakaj Človek se vrača. Izvirni greh smo ubili, odrešili smo vas in nas."

"Slišite bogokletne množice," so se zgražali bogovi. "Pokažimo jim svoje božanstvo! Mi ne maramo Človeka."

Tedaj, ko so iskali, kako bi pokazali svoje božanstvo in se niso mogli zediniti, se je oglasil neki hlapec, ki ni bil ne mrzel in ne topel in rekel glavarju bogov:

"Dovoli, o gospod, da spregovorim besedo."

"Govori!" je odgovoril glavar bogov.

In hlapec je rekel:

"Napolni, o gospod, možnjo z zlatniki in daj mi jo napolnjeno! In videl boš, da bom razkropil tiste, ki groze."

"Ti bi mogel, hlapec?!" je vprašal glavar bogov in ga gledal.

Hlapec je hlapčevski prekrizal roke in skrivil hrbet:

"Rekel sem."

Glavar bogov je pomolčal kakor bi mislil. Nato je rekel milostno:

"Bodi! . . ."

Ko se je zgodilo, kakor je svetoval hlapec in je bila v njegovih rokah polna mošnja zlatnikov, je šel k prvim zidarjem, ki so zidali. Občudoval je gigantsko delo in jih hvalil, vmes pa spretno po-žvenkljaval z zlatniki.

Zidarji so se ozirali vanj, zakaj mamljiv je žvenket zlatnikov.

"S čim žvenkljaš?" so spraševali nekateri.

Izkušnjavec se je smehljaj in skrivil mošnjo:

"Ne smem izdati."

A se je vendar približal tiho in oprezno in zašepetal:

"Ukradel sem . . . Koščke nebes sem ukradel."

Tisti, ki niso slišali besed šepetanja, so izpraševali:

"Kaj govori?"

Tisti pa, ki so razumeli besede šepetanja, so rekli:

"Koščke nebes, pravi, ima . . . Ukradel jih je, pravi . . ."

Zbirali so se okrog izkušnjavca in govorili:

"Pokaži, da vidimo!"

Izkušnjavec se je branil. Zakaj vedel je, da skrito in skrivnostno mika.

"Zelo se bojim."

"Ne boj se," so mu zatrjevali. "Poglej nas, mi se nikogar ne bojimo. Kmalu bomo v nebesih, le poglej!"

Izkušnjavec se je potuhnil, kakor da se zanaša

na njih varstvo in moč. Skrivnostno je odprl mošnjo.

"Hu . . . Vidite? . . . Koščki nebes . . ."

Zlatniki so bleščali, kakor sonce zavito v tenko prosojno meglo. Nekateri so stegnili roke, da jih otipajo. Izkušnjavec je naglo zadrnil mošnjo.

"Zaslužiti treba," je rekel skrivnostno in se smehljaje odmaknil od zidarjev . . .

Ko je nastala noč, je izkušnjavec stal za grmom ob cesti. Ni stal dolgo. Videl je, kako se je nekdo počasi, previdno plazil po cesti k njemu.

Izkušnjavec je tiho žvenkljal z zlatniki.

Postava je pospešila korake.

"Čigava je postava, ki jo vidim v mraku," je tiho vprašal izkušnjavec.

"Zidar sem," je tiho odgovorila postava.

"Česa iščeš?"

"Koščke nebes."

"Ne bom osramočen pred teboj, o gospod," je rekel izkušnjavec, kakor bi molil.

*

Izvirni greh se je vzel v vsej svoji strahoti.

"Ne dozidamo," je rekel in zidarji so ponavljali te besede za njim vsi v malodušju. "Previsoko je do nebes in mi smo slabi. Izkrvavimo, ne dozidamo."

V pesteh pa so stiskali zlatnike.

"Premagajte malodušje!" so pozivali človekoljubi, ki jih ni omamil zvok zlatnikov. "Poglejte, že blizu cilja smo. Še poslednji, zadnji napor."

Ali v vrstah tisočerih je zagospodarila razdvojenost. Slehernega, ki se je dotaknil koščka nebes, je prevzela pokorščina, nekakšno tiho upanje, da bo uslišan in bo imel zlatnike. Sveta po-

Brezdomski farm-ski delavci (share-croppers) beže s svojimi družinami pred gladom na jugu za kruhom na zapad—v Californijo, a prišli so iz ene v drugo bedo, iz enega v drugo izkoriščanje. (Risba je iz filma "Grapes of Wrath.")

nižnost se ga je lotila in jel se je odmikati od misli solidarnosti. Potuhnil se je, delal se bolnega. Zakaj zlatnik mu je svetil v ponižanje . . . Nesloga, izvirni greh, je triumfiral. —

*

Videč delo in moč zlatnikov, so bogovi zaploškali zadovoljni in rekli:

“Resnično, vreden je naš hlapec in hlapčev hlapec, da ga nagradimo.”

Z železno peto svojih težkih škornjev so sunili v zapuščeno stavbo skupnosti in človečanstva, da se je zamajala in porušila. Pod razvalinami je izkravela peščica zvestih, ki je kljuvala do poslednjega. Njih kri je poškopila razvaline, da vzbrsti novo seme človečanstva.

Hlapec in hlapčev hlapec pa sta ležala pijana pred vrati nebes . . .

* *

Po cesti je šel tujec. Visok mož, jasnega obraza. Lasje so se mu sipali v kodrih po ramenih.

Srečaval je ljudi, ki so bili zaviti v kože živali in se tresli. Ker je bila noč, so stopali počasi, da bi se ne spodtaknili.

“Kdo ste,” je vprašal tujec.

“Prebivalci zemlje,” so odgovorili.

“Zakaj tavate v temi in zakaj ste ogrnjeni v kožo kakor bi vas zeblo?”

“Sonca ni, ker je noč, in zato ne vidimo in zato nam je mraz.”

“Kaj nimate ognja?”

“Nimamo, o popotnik. Pri bogovih je ogenj, no, ne vredni smo ga, da bi nam ga dali. Dokler ne vzide sonce, nam je prebivalcem zemlje nepoznan.”

Zasmilili so se popotniku prebivalci zemlje. “Zakaj,” je rekel v svojih mislih, “gori ogenj noč in dan pri onih tam, odkoder sem tudi jaz, a tukaj ga ne poznajo. In vendar, kakor vidim po postavi, ni razločka med njimi in temi. Tam pri onih ga je toliko, da se odvrta od njega in jim je nadležen, a tukaj tavajo v temi in mrazu.”

Obrnil se je k prebivalcem zemlje in rekel:

“In vi hočete ognja?”

“Blagoslov bi nam bil in postali bi kakor bogovi.”

“Popotnik se je nasmehnil:

“Prinesem vam ognja.”

*

Ko so zapazili bogovi, da imajo prebivalci zemlje ogenj, so sklicali veliki svet.

“Kdo je dal prebivalcem zemlje, ki so naši sužnji, ogenj? Kaj ne ve, da je s tem nastala nevarnost, da nam odrečejo pokorščino?”

Molk. Drug je pogledal drugega. Popotnika pa ni bilo na tistem posvetovanju. Poučeval je prebivalce zemlje, kako rabiti ogenj.

“Kje je Prometej?” je vprašal glavar bogov.

Iskali so ga in javili:

“Ni ga v nebesih.”

Tedaj je glavar bogov vzel daljnogled in pogledal na zemljo. Kar je videl, ga je napolnilo s svetlo jezo.

“Pojdimo,” je rekel, “na zemljo in vprašajmo prebivalce zemlje, kdo jim je dal ogenj. Zakaj jaz vidim, da je pri njih Prometej, ki jih uči rabiti ognja moč.”

In šli so bogovi na zemljo in se ustavili pred prebivalci zemlje.

“Kdo vam je dal našo last,” so rekli trdo in pretnja je bila v očeh bogov. “Zakaj ukradena je.”

Prebivalci zemlje so se ustrašili, zakaj ogenj jih še ni dovolj ogrel, in so odgovorili:

“Ne zamerite, vsemogočni . . . Nismo vedeli, da je ukradeno. Tujec nam ga je prinesel. Glejte, tam stoji.”

Pokazali so na Prometeja.

“TI,” so se razkačili bogovi. “Kako si mogel?”

Prometej pa je rekel:

“Hodil sem po zemlji in videl sem prebivalce zemlje v mraku tavajoče in od mraza trepetajoče. In sem rekel v svojih mislih: ‘Kako da manjka tem tukaj doli svetlobe in gorkote, a nam tam zgoraj sije razkošno, prerazkošno, da se odvrčamo od nje? Kako da ti tukaj doli, ki so tistega obraza in oblik, kakor mi tam zgoraj, gladujejo tega, česar imamo mi tam zgoraj preveč, da se celo kvari? — In sem šel in vzel od ognja, in jim ga dal, da ne bo med njimi in nami razlike prevelike.’”

“Da ne bo med njimi in nami razlike prevelike,” so kričali bogovi. “Bogokletstvo. Izdajstvo. Kakšna kazen te naj zadene za ta greh?”

Prometej pa je razširil roke in obraz mu je sijal kakor sonce:

“Dal sem človeku ogenj. Ni kazni, ki bi odvagala veličino mojega dela. Zakaj v luči ognja postane nam enak.”

Razkačeni bogovi so ukazali Prometeja prikovati na pečino. Orlu so ukazali, da mu mora vsak dan trgati jetra iz telesa. To naj bo kazen za njegov greh.

— — — — —
Koliko je dobil tisti, ki je izvršil povelje bogov? . . .

— — — — —
Herkules, mogočna misel skupnosti, je zdrobila okove in ubila požrešnega orla.

Tedaj se je bogov polastil trepet.

* *

V zabavo je bilo mogočnim klanje ljudi. Cezarji so se zabavali, gledajoč curljanje krvi iz trepetajočega človeškega telesa in ploskali. Ave Caesar morituri te salutant, je bil primoran

pozdrav sužnjev-gladiatorjev, umirajočih v zabavo rimskim patricijem in ulični tolpi. Njih migljaj s prstom — palcem je podarjal ali jemal življenje premaganim.

Spartak, suženj-gladiator pa je zaklical sužnjem-gladiatorjem:

“Če nam je že zapisana smrt, umrimo torej za svobodo svojo in nešteti!”

— — — — —
Stresel se je mogočni Rim, Rim bogov. Ponos-

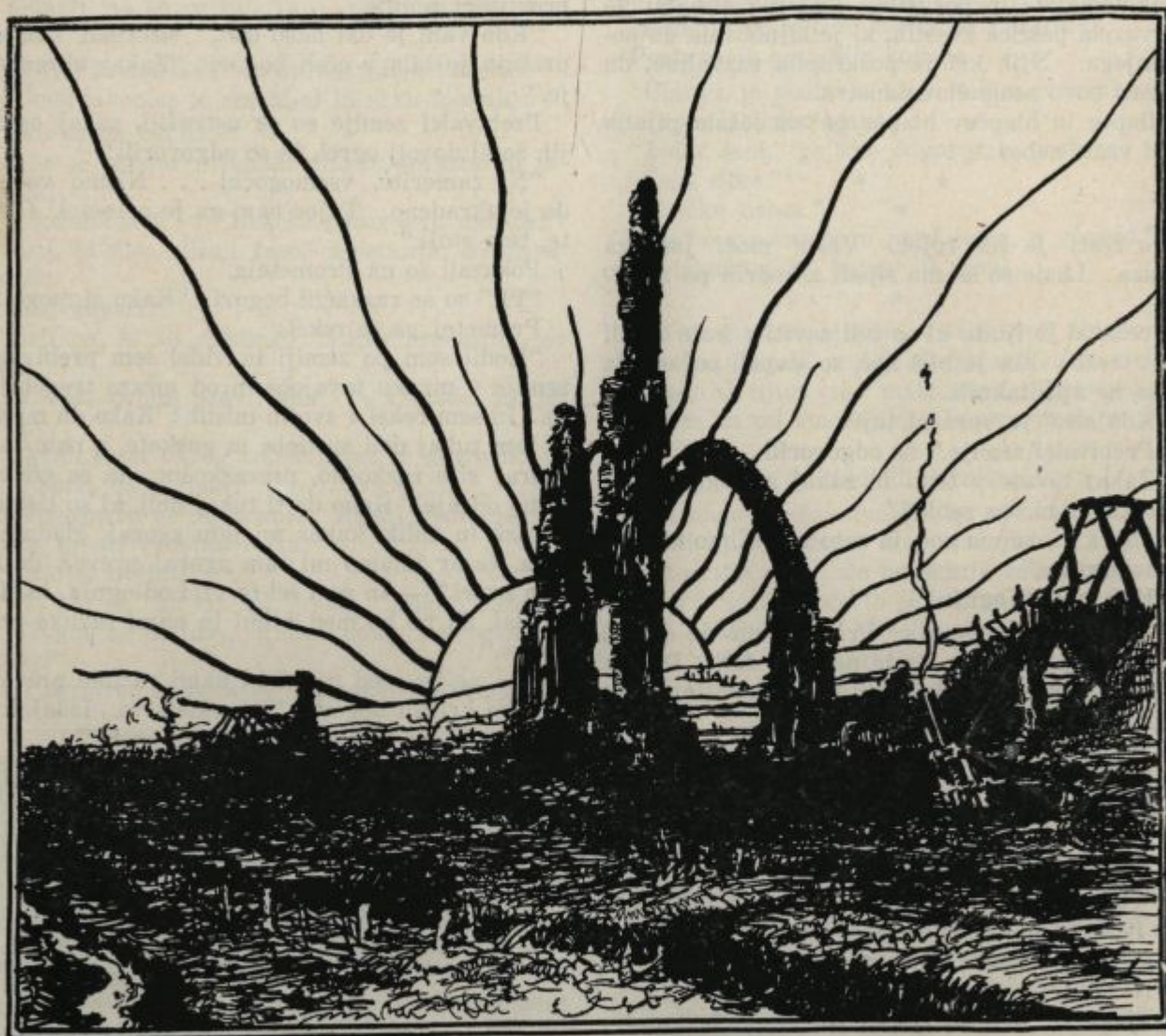
Misel skupnosti je bila zdesetkovana. Umirala je, a ni umrla.

* *
*

1573. leto.

Krvava je bila Sava in polje brežiško posejano z mrličji. Drevesa so obrodila — obešence. Veliki duhoven, sluga bogov, je naročil hlapcem, naj zakurijo velik ogenj v slavo Prometeju.

Najsilnejšega iz puntarskih kmetov — tlača-

ni Rim, gospodar sveta, je trepetal pred mislijo skupnosti.

Ali vendar . . . Izvirni greh se je zopet pojavil. Zgrabil je za misel skupnosti in potresel njene temelje. Izdajalci so ogrevali rimske zlatnike in stavba skupne misli, svoboda se je zrušila. Bogovi so strašno odplačevali obresti za svoj prestani strah. Ob cesti med Capuo in Rimom, milje dolgi, je stalo 60,000 križev. In šestdesettisoč sužnjev je umiralo na teh križih. Umiralo za dostojanstvo in svobodo človeka.

nov so posadili na razbeljen prestol. Žarečo krono so mu nataknili na glavo. Majhni in veliki hlapci velikega duhovna so poklekali pred njim in vzklikali:

“Živel, kmečki kralj, Matija Gubec!”

Srkali so z nozdri vonj pečenega mesa živega mučenika in vzklikali kakor nekoč triintridesetletnemu sinu tesarja iz Nazareta, kralju Judejskemu.

Misel skupnosti je bila kronana v mukah in ognju — da zakraljuje, ko napoči dan . . .

Stresali so se temelji nebes, ko je Prometej udaril na vrata.

“Kdo je?!” so zakričali odreveneli.

“Tisti, ki ste ga dali vkovati na skalo, tisti, kateremu je po vašem ukazu trgal orel živemu jetra, tisti, ki je visel na 60,000 križih, tisti, ki je bil kronan z razbeljeno krono. Domačin sem iz davnih dni in od včeraj,” je odgovoril glas kakor grom.

Bogovi so ukazali hlapcem in slugam:

“Vrzite ga v zunanjo temo, kjer je jok in škripanje z zobmi!”

Prometej se je zdajci glasno zasmel. Vzbočil je silno svoje prsi, stisnil jeklene pesti. In hlapci in sluge so popadali pred njim. Valili so se novi, da ga zlomijo, zakaj veliko hlapcev in slug je služilo bogovom. Ali jeklena sila misli skupnosti je stala nepremagljivo in hlapci in sluge so padali kakor smeti.

In zgodilo se je. Izvirni greh je izgubil vso svojo moč.

ANTON SHULAR:

H U D A M E T A

BILO je pred par desetletji, in iz upravnštva našega “Proletarca” se nam je dalo vedeti, da nas obišče njegov potovalni zastopnik. Obenem pa je bilo ti-stemu naznanilo dodano še to, naj mu po vseh svojih močeh pomagamo razširiti ta list, kakor bi moral biti razširjen zlasti v krajih, ki se tako ponašajo s svojo naprednostjo in “rdečo” barvo.

Malo me je zaskrbelo zaradi neznansko slabih in blatnih potov, kakor smo jih imeli takrat v teh krajih posebno v pomladnih deževnih dneh, ko ti je blato segalo do kolen in še čez. Nekatero naselbino so bile tedaj po več milj oddaljene od ulične železnice. Pota pa skoro neprehodna. Pač ne bo kazalo nič drugega kakor sestiti na mojo “fordko”, ki je kakor ustvarjena za kansaško blato, kakor mi je zatrjeval zastopnik tiste tvrde, pri kateri sem jo kupil. Res je bila že vajena ‘vsega hudega’, in tudi ne bo prvič, če obtiči kje v blatu, ali časa se preveč zgubi na vožnji po naselbinah, če moraš vozilo prepogosto izkopavati iz globokega in mastnega kansaškega blata. No, pa bo, kar bo, sem si mislil.

Zastopnik se je oglasil pri meni natanko tedaj, kakor je bilo naznanjeno. Pa sedeva za mizo ter si narediva “strategični” načrt za naskok prve naselbine. V največjem naselju ni vselej največji uspeh. Tamkaj navadno “kraljuje” kak “vseveden naprednjak”, ki ima vse delavske ideje in rešitev delavskih vprašanj v mezincu, a kar pa “Proletarec” piše, je on že zdavnaj “pozabil”. Tudi hudo rad pozabavlja čez “Čikago”. In navadno ima uspeh. Kajti na svetu ni lažje reči kakor navduševanje ljudi za napredno delavsko stvar brez vsakršnega žrtvovanja in zabavljanje čez “neprave” delavske voditelje. Dolar se pa namesto za delavsko časopisje obrne v bolj “praktične” namene.

Zvečer je sirena z zateglim piskom naznanila, da ne bo rov obratoval prihodnji dan. To je bilo kakor nalašč za najino agitacijo. Z zastopnikom se skleneva zglasiti najprej v “Trbovljah”, kakor je bila splošno nazivana osem milj oddaljena naselbina. Sicer je tja zahajal “Proletarec” že v dobršnem številu, ali vseeno je še mogoče povečati vrste odotnih naročnikov. Vrh tega pa mi je bilo znano, da bodo tudi tamošnji rudniki počivali prihodnji dan.

Zjutraj pripravim “fordko” ter vržem lopato na sedež odzadaj.

“Se pozna, da si rudar. Nikamor ne moreš brez lopate,” se pošali zastopnik.

“Je že prav,” mu odvrnem. “Ne veš, kaj vse nama še danes lahko prav pride!”

In res sem se pozneje kesal, da nisem vzel kar dveh lopat s sabo.

Avtomobil nama meče blato na vse strani izpod sebe in odkakuje po globokih kolesnicah in kotanjah, da se je tovariš z obema rokama oprijemal sedeža. “Pa se ne bo morda vse razbilo in pogreznilo v blato?” ga hudo zaskrbi.

“A, kaj še!” se mu odrežem na kratko. “Pri Fordu že vedo, kaj potrebujemo za takale kansaška pota.”

Osem milj dolga pot, pa je nama vožnja vzela skoro celo uro časa! Začneva na spodnjem koncu ter se ustavi-va pri prvi slovenski hiši. Zgovorno pojasniva, kako in kaj, da je “Proletarec” dober delavski list itd. Rojak se nekoliko obotavlja. Ko pa ga potipljeva za pravo žilico, čes, da je vendar zaveden socialista in da je to naš list, je bil takoj pri volji. Dal se je zapisati za naročnika ter plačal naročnino.

Začetek je bil dober. Pa stopiva k sosedu. “Sem komaj čakal, da pride kdo po naročnino,” se malo pošali ta. Zastopnik postrani poškihi name tako, da sem takoj razumel njegov pogled, v katerem je bil prav razločen očitek, čes, da tu nekdo prav grdo zanemarja agitacijo.

“Saj nama padajo naročniki kakor zrele hruške z drevesa,” mi navdušeno pripomni, ko sva bila spet zunaj. “Najmanj sto novih naročnikov dobim v Kansasu,” nadaljuje pogumno.

“O, gotovo, gotovo, seveda,” mu pritrjujem na glas. “Bog ti požegnaj to delo!” sem mislil sam pri sebi. “Če jih dobiš le pol toliko, pa bo že lep uspeh.”

Pa greva dalje po svojem poslu. Par hiš, v katerih so bivali drugorodci, izpustiva ter se ustaviva zopet pri našem rojaku. Tu nama povedo, da malo čitajo, da imajo že drugi list, nadalje, da vsi enako pišejo, in da si ne marajo naročiti našega lista. No, pa vseeno dobro. Nič zamere. Zbogom. Morda drugo pot. Midva pa se potolaživa, čes, saj ni v vsaki luknji rak. Le naprej! Nič strahu! Sreča je opoteča. Za smolo pride dreta, za to pa narejen čevljar. Čevljarja se drži smola, naju se pa že naveliča, ker nisva smolarja.

S temi mislimi se približava prihodnji slovenski hiši. “Stopita no v hišo!” naju povabi prijazno rojak, ki je pravkar privlekel kravo okoli hleva. Nato vstopiva ter pozdraviva gospodinjo, kateri se je na mah poznalo, da nosi hlače pri hiši. Ko začneva pojasnjevati, po kaj sva prišla, se gospodinja vsa jezna razkorači pred nama, dene roke v bok ter reče: “Vsak hudič bi pobiral denar od ljudi. Kupita si tule (orodje) ter si pojditu služiti pošten kruh v majno, kakor to delajo drugi ljudje!”

Njen mož, ki je tudi prišel v hišo ter tiho ostal pri vratih, se ni povsem strinjal z njenimi besedami, pa se je opogumil ter prav ponižno pripomnil: “I no, pa naročimo, Meta! Bomo vsaj videli, kakšen je tisti list.”

"Ne!" zagrmí žena s takim naglasom, da ni bilo nobenega dvoma več.

Huda Meta pa še udari s pestjo po mizi s tako močjo, da so zaropotale skleda, ki so tam stale še od zajtrka sem, in da je pod pečjo dremajoči maček prhnil skozi odprta vrata. Ves plašen zleze mož vase ter jo z rokami v žepih ubere za mačkom okrog hleva. Tudi nama ni kazalo drugega kakor jo odkuriti iz hiše, čeprav bi bil moj tovariš rad povedal tudi par gorkih hudi Meti. Ta naključek je nama vzel nekaj dobre volje in precej trdne vere v stodoletno naprednost kansaških "Trbovelj".

Greva na drugi konec naselbine. Avto začne "kašljati" metaje blato na vse strani. Ali preveč ga je, pa omaga revež sredi poti. Midva izstopiva in noge se nama udirajo v mehko črno gmoto, ko si ogledujeva cel položaj. Kolesa se skoro ne vidijo iz blata in osi rijejo po njem.

"Če bi bilo to vsaj navadno blato!" zagodrnja tovariš. "Ali kaj ko se ti ta črna reč prijemlje čevljev kakor klej," še zarentači, ko se mu noga pogrezne do kolena v blato; ko jo pa potegne venkaj, manjka galoše na čevlju, ker je pač ostala v blatu. "Eh, kaj bi jo hudiča iskal, če je pa ne dobim več," se nadalje jezi, potegne še drugo s čevlja ter jo vrže v blatno gmoto.

Jaz se dolgo ne pomišljam, pa izvlečem lopato ter začnem odmetavati blato od koles. Okoli naju se kakor vselej ob takih prilikah nabere v varni daljavi kraj pota dobršna skupina radovednih ljudi. Vse križem nama dajejo "dobrokatne" nasvete; vsak bi rad pomagal — z besedo, ki pa nič ne izda, zakaj, z besedami se ne izvleče avto iz blata. Par rojakov, ki sem jih osebno poznal, prosim za pomoč. Ti se upro odzadaj in kmalu smo bili na trdem.

Tovariš mi potem začne modrovati, kako "trda je pot" agitacije za delavsko časopisje. Jaz pa sem pripomnil, da je v najinem slučaju še veliko premeška.

Ko sva potem spet dobila nekaj novih naročnikov, se je nama vrnila prejšnja dobra volja. V takem razpoloženju se oglasiva tudi v "pečlarskem stanu". Pri "pečlarijih" se vselej rad malo pomudim. Menda je to še iz let, ko sem še sam okušal 'svobodo in neodvisnost' tega stanu. Če je kje dobiti zabavo, humor in veseljačenje, je vse to tukaj, čeprav v bolj neotesani obliki. Pri agitaciji za napredne delavske stvari sem bil v takem "pečlarskem krožku" navadno vselej uspešen, zlasti še, če sem bil tamkaj na plačilni dan ali tik za njim.

"Veš," mi je razkladal star, izkušen "pečlar", "če gremo na šinto, ni varno puščati denarja doma, pa navadno nategnemo veseljačenje še par dni po 'pedi', nakar gremo že brez skrbi od doma."

Martin, ki je veljal za nekakega glavarja med njimi, je ponovil naročnino za celo leto.

"Kaj pa če bi si še kdo drugi naročil list?" jih previdno pobarava.

"Seveda si ga bodo," nama pomaga Martin ter se malo oblastno ozre po fantih. "Ti John in ti Frank si oba naročita "Proletarca"! Saj dobro zaslužita."

Fanta se popraskata za ušesi ter pripomnita, češ, da bi bil en list dovolj pri hiši.

"Kaj, pri moji duši!" zagrmí Martin. "Naročita, ali si pa poiščita drugje pečlarijo!"

To je pomagalo. John in Frank posežeta v žep ter plačata vsak svojo naročnino, a zastopnik je imel spet dva nova naročnika več.

Nato se ustaviva pri družini, pri kateri je žena kaj rada čitala, a mož se pa ni brigal za nič drugega kakor za delo in pijačo.

"Bi si morda spet naročili 'Proletarca'?" prične moj tovariš na rahlo, da si ne skazi morebitne prilike že takoj s prvimi besedami. "Iz starega imenika je razvidno, da ste nekoč že bili naročnik."

"Ne bomo," se dokaj trdo odreže mož. "Vse tisto pisanje je brez pomena. Denar, izdan za take reči, je proč

vržen. Že v starem kraju sem bil naročnik takega lista ter tudi spadal nekaj mesecev k socialnim demokratom, katerim sem plačal nekaj kronic članarine, pa se delavske razmere niso prav nič zboljšale za to. Izprevidel pa sem, da vsakdo gleda le zase. In tako bom tudi jaz," je še pristavil ter mislil, da je nekaj zelo modrega povedal.

Na najino trditev, češ, da dela tudi zase, če pomaga delavskemu časopisju, in da je vsakomur treba čimdalje več izobrazbe, je iznova dejal, da ne mara lista v hišo. Tu se vmeša njegova žena, ki je ves čas poslušala in se očitvidno počutila kakor na trnju, ter reče: "Če človek ničesar ne čita, ve presneto malo ali pa nič. Čitanje je pač kos življenja civiliziranemu človeku, a delavskemu ljudstvu je pa še celo potrebno. Daj sem tiste dolarje! Saj jih ne bomo bogve kako pogrešali. Če bi bil ti povsod tako varčen, bi bila naša hiša na boljšem, kakor pa je."

Mož se vda in prav nevoljen pritrese denar.

Zunaj se je med tem že zmračilo in deževati je začelo. Svojemu tovarišu sem svetoval, da je najbolje, če naredi va križ čez svoje današnje delo ter odrineva domov.

"Dobro, pa pojdiva!" mi pritegne on. "Petnajst novih naročnikov prvi dan v eni naselbini ni slabo. Je še več kakor ducat naselbin tukaj. Zato mislim, da mi bo mogoče doseči število naročnikov, ki je meni določeno."

Ubereva jo proti domu. Dež lije, kakor bi ga kdo najel. Pot je poznati le po svetlikajočem se blatu, ki ga motno ožarjati luči na avtomobilu. Mene je začela tretji skrb zaradi tega, da nama lahko avto spet obtiči v blatu. Najbližje bivališče je pol milje oddaljena kmetija. Ali odtam ni pričakovati pomoči, ker ne gre nihče rad izpod strehe v takem vremenu; motorista se pa tudi ni nadejati nobenega z nobene strani. Saj se še celo podnevi ogibljuje te poti. Med tem pa tovariš še vedno modruje o "trdih potih" agitacije za delavsko časopisje.

Avto razriva blato in škropi s tako vztrajnostjo, da sta obe luči na njem skoro popolnoma ometani. Pa nenadoma zaidem v globoko kotanjo, iz katere se vozilo ne more izkabaliti, pa se ne more. Obstanemo. Kaj pa zdaj? Ker se za blato sploh več ne zmeniva, izstopiva. Toda tu nama ne kaže prenočiti. Niti ne misliva tega. Pa poiščem lopato, in šele zdaj mi je bilo žal, da nisem vzel dveh s sabo. Blato se kopiči na obeh straneh avtomobila kar v doma in pri delu mi ni treba pljuvati v roke, ker curlja dež od vseh strani. Po precejšnjem delu se mi posreči oprostiti kolesa, nakar sedem h krmilu, tovarišu pa rečem, naj se krepko upre odzadaj v "fordko", in stvar bo rešena. Sedaj poženem "fordko" na vse njene "konjske moči", nakar ta malo zakašlja ter skoči naprej, na trda tla. Ker pa moj tovariš zadaj za avtom ni mogel tako hitro izvleči nog iz klejastega blata, izgubi revež ravnotežje ter telebne, kakor je dolg in širok, za "fordko" v blato. Jaz ustavim ter ga povabim, naj prisede. Ali tega seve ni mogel še storiti, ker se je še vedno izkopaval iz mlakuže. In prav gotovo bi ne bilo lepo zapisati, kaj vse je izmetal iz sebe pri tem na račun kansaških cest. Ker je slovenski jezik prereven v izrazih, kadar hoče človek, ki je v takem položaju, dati duška svojim notranjim čustvom, se je poslužil še italijanskega besednjaka, ki je kaj bogat s takšno robo. Čudil sem se, odkod neki zajema toliko znanja in besed, ki se tako lepo vežejo med sabo.

Domov sva se pripeljala mokra in blatna od vrha do tal.

Drugi dan me je sirena pozvala na delo v rov, zastopnik je pa peš odkorakal do več milj oddaljene ulične železnice, ki je vezala druge naselbine. Kakor sem zvedel pozneje, je v par dneh opletel še nekaj naselbin ter potem odšel iz Kansasa, čeprav ni dosegel nameravane "kvote". Ko sva se ob neki priliki zopet sešla, mi je rekel, da se ni več poslužil avtomobila po kansaških potih, nego se zanesel na lastne noge. Pristavil je pa še to, da tudi galoš ni več nosil, kadar je bil na agitaciji za 'Proletarca' v Kansasu.

Prvi maj--simbol nove civilizacije

SEJALCI

Zborna recitacija v treh slikah—K 35-letnici Proletarca priredil *Ivan Molek*

PRVA SLIKA

Ko se dvigne zastor, je na odru mrak, v katerem se temno odraža v ozadju scena goščave. Spredej na sredi odra sedi na kamnu podoba moškega v "overalih" obrnjenega proti občinstvu s povešeno glavo v dlaneh, kakor da spi. Nekaj hipov je na odru mrtvaška tišina.

Iz ozadja odra se zasliši komaj slišno petje mešanega zbora kakor iz daljave; petje je otožno, zategnjeno in traja minuto ali dve, nakar naglo utihne.

Recitatorji, ki so nevidni občinstvu, govore z ubranimi glasovi (bas, bariton, tenor in sopran) v zvočnik. Recitiranje je lahko spremljano na glasovirju.

MOŠKI GLAS (zanosito):

Prišel je čas, da vstanemo,
oči zaspane zmanemo.
Dovolj je spanja že,
dovolj je hlapčevanja že!

MOŠKI ZBOR (krepko, kakor bi sekal):

Dovolj, dovolj je spanja že!
Na delo pridno zdaj roke!

(Moški na odru dvigne glavo, kakor zdramljen, a samo za hip in glava mu klone nazaj v dlani.)

ŽENSKI GLAS (počasi in tožeče):

Na tujem polju smo orali,
na tujih njivah smo sejali —
čim več garanja, tem večje reve —
plačilo nam so bile pleve . . .

MOŠKI GLAS (krepko):

Spoznali smo: je kruh strupen,
pa naj bo še tako meden,
ki nam ga drugi režejo,
da z njim nam pamet zvežejo —

VES ZBOR (krepko):

Dovolj, dovolj je tega že!
Zorjimo lastno si polje,
zorjimo njivo si svojo,
ki kruha dala bo —
dovolj nam kruha zdravega,
resnice kruha pravega! —

(Moški na odru spet dvigne glavo, gleda nekaj hipov predse, počasi se ozre na desno in levo, nakar mu glava ponovno omahne v dlani.)

MOŠKI GLAS (zmerno):

Odmerimo si, bratje, lastno njivo,
posejmo jo z besedo novo, živo.

ŽENSKI GLAS (zmerno):

Z besedo, ki naj bo resnica
in zagrmí iz nje pravica.

MOŠKI GLAS:

Z besedo, ki nam kri zapali
in hlapca v nas razgali . . .

ŽENSKI GLAS:

Z besedo, ki temo pomete,

VES ZBOR:

strahovom vsem nabrusi pete.
Zorjimo njivo si svojo,
ki dala klasja bo —
dovolj nam kruha zdravega,
resnice kruha pravega,
poduka vsem bogatega,
poduka zlatega
iz zrnja, ki vzbrsti —
sejalci bomo mi!

(Moški na odru dvigne glavo pokonci, globoko zazdeha, strmi nekaj trenutkov predse, dvigne desnico s stisnjeno pestjo in vstane. — V daljavi petje koračnice.—Zastor.)

DRUGA SLIKA

Oder je srednje razsvetljen. Moški in ženske prihajajo neslišno z desne na levo od gledalca in odhajajo prav tako neslišno; vsi so delavsko oblečeni in v roki drže Proletarca, v katerega zro zamišljeni. Ta scena se mehanično ponavlja v teku vse te slike.

MOŠKI ZBOR:

Chicago, Cleveland,
Pueblo in Midland,
Detroit, Breezy Hill,
Strabane, Miners Mill,
Milwaukee, Mulberry,
Waukegan, Library,
Gowanda, Eveleth,
Kenosha in Joliet! —

MOŠKI GLAS:

Preteklo let je pet,
širok naš bil že svet;
množil sejancev se je zbor,
mogočen na ledino vdor.

ŽENSKI GLAS:

Deset je let minilo,
sejalcev je število
zdaj bilo že armada
od vzhoda do zapada.

MOŠKI GLAS:

Prišlo je leto dvajseto,
sejalcev bilo sto in sto.
Ne grom, vihar, ne strah, trepet
ustavil ni pogumnih čet.

ŽENSKI GLAS:

Četrto stoletja se odplelo,
nemoteno še traja delo;
zamah svoj roka nadaljuje,
oj vsem nevarnostim kljubuje.

MOŠKI GLAS:

Prihodnja je stopnica trideset,
za to sledi pa pet in trideset.
Naprej, naprej armada se peha,
signalna "Stoj!" vam ne pozna.

VES ZBOR:

Naprej, naprej —
nazaj ne glej!
Signalna "Stoj"
se, brat, ne boj!
Za nas ga ni —
vse naše dni.
Glej to polje!
Široko je,
kot je Amerika,
vsa ta republika.
To naš je cilj,
tri tisoč milj! —
Ko vse to zorjemo,
ko vse obsejemo —
delovni dan
bo nam končan
in pojdemo domov
uživat svet naš nov
v pohodu s trombami,
sejalci mi,
sejalci mi! — — —

(Zastor.)

TRETJA SLIKA

*Na odru je močna rdeča svetloba, ki je že pre-
magala mrak in polmrak. Na sredi je delavec iz
prve slike, ki zdaj zravnano stoji, kakor v pavzi,
in drži v desnici rdeč napis "Naprej do zmage!"*

ŽENSKI GLAS:

Je naše delo dokončano,
je polje naše že zorano?

MOŠKI ZBOR:

Ne! —

ŽENSKI GLAS:

Smo obsejali svet z resnico,
zatrli sleherno krivico?

MOŠKI ZBOR:

Ne! —

ŽENSKI GLAS:

Ne, delo naše ni pri kraju.
Vseh glav še nismo strli z maju.
Še potrebujemo sejalcev,
še potrebujemo iztrebljevalcev . . .

MOŠKI GLAS:

Veliko je še polja praznega,
veliko bratstva še nevednega,
premnogo rok še sebi koplje grob,
premnog še brat zlata je rob . . .

ŽENSKI GLAS:

Zato bomo sejali
in novih njiv iskali
po vsej ameriški celini
med našimi trpini —

MOŠKI GLAS:

da seme kleno bolj vzbrsti
in tisočerno obrodi —
resnice nam prežlahten sad,
da vsak nasičen z njim bo brat . . .

VES ZBOR:

Sejalcev potrebujemo,
da hlapca izrujemo
iz mladega rodu,
ki napojen strahu
trepeče pred lažjo.
Sejalcev potrebujemo,
da z ukom oplodimo
in kvišku dvignemo
iz dna peklenskega
trpina slovenskega.

Zdaj konec naše pavze je,
zdaj delo naše nadaljuje se.

(Delavec odkoraka na levo in zastor pade.)

Tone Maček:

V MAJU

Log je zapel,
vrt nam vzcvetel,
majsko je sonce objelo
dol in goro,
v dušah lepo
nam je in vse je veselo.

Ko je vihar,
zime vladar,
divje pustošil krajino,
upal več ni
nihče, da bi
čutil še kdaj to milino.

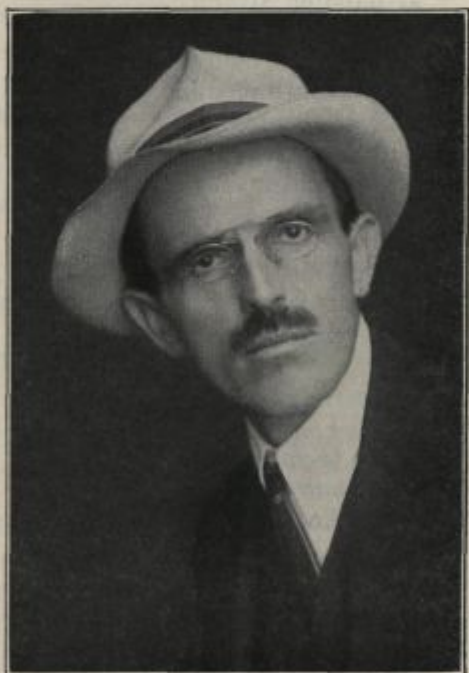
Zato pa nikar
ne obupaj nikdar,
za zimo pomlad bo prispela;
oblak še tako
je črn lahko,
nad njim se bo zarja razcvela.

IVANU VUKU NA ZADNJO STRAN KNJIGE ŽIVLJENJA

KADARKOLI premišlujem o naši kratki, a pestri kulturni zgodovini, me neprijetno dirne zavest, da je prepojena z osebno tragedijo njenih stvariteljev in nosilcev, kakor da je neki maščevalni bog iz kdo ve kakšnega razloga ali muhavosti že v samem začetku zagrozil:

“... a ti, ki si si izbral poklic slovenskega pisatelja, pesnika ali kulturnega delavca vobče ter postavil svoje zmožnosti v službo ljudstva, iz katerega si se rodil — bodi preklet in tvoja pot naj te vodi lačnega in žejnega preko trnja in kameinja, dokler se ne izčrpaš in omagaš pod svojim bremenom!

France Prešeren, Fran Levstik, Ivan Cankar so bili trije najjačjih svetilnikov slovenske književnosti, a ime slehernega njih pomeni veliko oseb-

Ivan Vuk

no tragedijo... A kje so še drugi, od Andrejčkovega Jožeta, ki se ga je usmilila smrt ob kantonu na Dunajski cesti, do Srečka Kosovela, ki ga je umorila jetika v cvetu življenja, pa do onih, ki dandanes prenašajo pezo nezaslužene prekletstva, katero je delež slovenskega ljudskega kulturnega delavca? Dolga je njihova vrsta, marsikaterega imena toliko da se še spominjamo in nekatero je že utonilo v pozabo, toda skoro k vsakemu bi lahko pripisali: tragedija... Le malo jih

je bilo, ki so se rešili te trpke usode, nekateri, ker so imeli srečo, drugi s kompromisom, ki jim je polomil peruti in zastrupil dušo.

Neki avstrijski polkovnik, poveljnik “kranjskih Janezov” je nekoč zabičil svojim mladim častnikom: “Vojak ne bi smel nikdar misliti na ženitev in prednosti udobnega družinskega ognjišča, ker to ni zanj!” Za slovenskega kulturnega delavca velja to še posebej: če bi se našla žena, ki bi razumela potrebo osebne odpovedi, ki je nerazdružljiv del njegovega poklica, bi jo najbrž izgrešil; in toplo zavetje doma, nad katerim ne razprostira skrb svojih temnih peruti, ni bilo nikdar v računih zanj. Take stvari so za “praktične” ljudi, ki dajejo vedno in povsod prednost zadevam lastnega udobja, ne za sanjače, ki verjamejo, da so tu za to, da služijo svojemu ljudstvu in človeštvu in za nju porabijo vse, kar je v njih in sili na dan! Včasih se sicer zgodi, da kakemu slovenskemu umetniku ni treba trpeti pomanjkanja ali da ima celo svoj lastni dom; toda to je zgolj posmeh usode, ki s tem draži ostale, da se toliko bolj zavedajo svojega siromaštva.

Take misli so se zapražile vame kakor netopirji, ko je iz “Proletarca” zastrmela vame vest o prezgodnji smrti Ivana Vuka, slovenskega ljudskega pisatelja in kulturnega delavca.

Pred devetimi leti, ko sva se srečala v ljubljanski Delavski zbornici, je bil na oči še mlad, krepak, zdrav in poln volje do življenja in načrtov za bodočnost. “Tega moža bomo še dolgo srečevali na naši ljudski književni njivi!” sem si dejal v mislih. Poslej sem ga nosil v spominu vedno takšnega: mladega, krepkega, vedrega in zapajočega v bodočnost; niti mislil nisem nikdar na to, da mu bo treba kmalu pisati posmrtnico. Saj je bil vendar še mlad in čil!

Pa to je bilo pred devetimi leti. Takrat je imel Ivan Vuk še družino in dom in je najbrž še verjel, da je imel pravico do vsega tega. Morda je celo verjel, da se je približal čas, ko bo narod začel ceniti delo tistih svojih sinov in hčera, ki ustvarjajo njegovo kulturo in gladijo pot napredku in svetlejši bodočnosti. Če je kdaj verjel kaj takega, je bila prevara kratkotrajna in Ivan Vuk jo je moral spoznati v vsi njeni goloti. To sem jasno razbral iz besed sodruga Franka Zaitza, ki mi je po svojem povratku iz Jugoslavije povedal: “Sodrug Ivan Vuk živi v zelo bednih razmerah, je velik siromak...”

Ostalo mi je povedalo mrtvaško naznanilo.

Prerana smrt; o tem ne dvomim. V Ivanu Vuku je bilo nedvomno še mnogo lepega in svetlega, kar je namenil svojemu ljudstvu: kmetom in delavcem, katerim je posvetil svoje najlepše zmožnosti. Ali zdaj vsega tega ne bo, ker je šlo z njim v grob. Po čigavi krivdi? Po krivdi tistega ljudstva, v katerega službi je bil ves in posod?

Prijatelji, kdaj je pa še slovensko ljudstvo odločalo, kaj sme ceniti in kaj zametavati, kaj je zanj dobro in kaj slabo, komu sme ponuditi kos sorzičnega kruha in prenočišče pri peči; kdaj je še odločalo o vsem, kar se je tikalo njega in njegove bodočnosti? Davno je že moralo biti, kajti nihče živih se tega več ne spominja in v pravljicah sivolasega deda ni več spomina na kaj takega. Kakor daleč seže pogled v našo preteklost, povsod vidi tlačana, ki mora molče ubogati: najprej ohollega nemškega graščaka in meniha, zdaj ošabnega bankirja in industrijalca in njune lakaje v talarjih in uniformah, ki mu narekujejo celo njegov okus!

Zdaj vem, kdo je izrekel prekletstvo nad slovenskim ljudskim kulturnim delavcem: ne, noben bog, temveč pijavke, ki mu že dolga stoletja pijo srčno kri in hočejo, da se njihova nesramna gostija nadaljuje do konca dni, dokler bo v ljudstvu le še ena kaplja krvi!

Škoda le, da ni bilo dano Ivanu Vuku, da bi dočkal tisti dan, ko bo tlačan začel pisati sam svoje odločitve in soditi sam o svojih zahtevah in potrebah — dan, katerega je tako z gotovostjo slutil kakor noseča mati rojstvo svojega otroka, slutil in napovedal in pripravljaj ljudi zanj . . .

Sodrug, odkrijmo se! Pred nami je grob moža, ki se je prezgodaj izčrpal in prekmalu umrl, ker se je drznil služiti ljudstvu in njegovi bodočnosti. In naj ne bo njegov grob znamenje novega poraza, temveč zgolj nov mejnik na potu v tisti čas, ko bo človek res postal človek in se ne bo več delil v razbojnike in žrtve, temveč bo vsak človek vsakemu človeku njegov ljubi brat.

Ivan Jontez.

Katka Zupančič:

“Užitek brez vstopnine”

I Z starokrajskih novic—dobesedno:

“— — — Škoda, da ni Krka povsem zamrznila, da bi lahko držala vnete drsalce. Ko je termometer v začetku januarja padel na -20° C in se je že delala ledena skorja na reki, je marsikdo tiho upal, da bo letos spet enkrat dovolj užitka brez vstopnine.”

Nabrano takisto iz starokrajskih novic:

Kakor kaže, se letos obnavlja gorje, ki smo ga bili deležni l. 1929, in ki je pustilo za sabo neprecenljivo škodo na vseh krajih in koncih.

*

Strah nas je. Trpljenje narašča. Nismo dovolj založeni, nimamo odeje ne oblek, primernih za sibirski mraz, ki nam preti.

Našli so v snegu mrtvega tega, onega in onega in še tega in onega.

*

Trpe živali, domače in divje. Ob ptiče bomo. Zmirom manj jih je. Mraz jih kosi.

*

Kmetje so obupani. Sadno drevje poka. V sla-

bo zgrajenih zidanicah zmrzuje vino, po kletih krompir in drugo. Kaj bodo sadili spomladi? Kako preživljali sebe in žival? Odkod bodo jemali za davke in obresti na dolgove in drugo? Beda med revnejšim slojem je pretresljiva. Slaba bivališča. Pomanjkanje. Kaj bo . . . ?

*

Poleg vsega pa še večna mora vojne nevarnosti.

*

Šestintridesetletni Miroslav Marinič je pri lomljenju leda dobil ozeblino. Zatekel se je pod tuje jasli v tujem hlevu. Pet dni je tukaj preždel. Prihajali so krmit živino, pa ga niso opazili, ker je bil popolnoma tih. Zaradi mraza zadnjih dni pa sta mu obe nogi popolnoma zmrznili in—odpadli. Našli so ga, ko je stokajoč držal obe odpadli nogi v svojih rokah . . .

* * *

In zdaj—dragi čitatelj—prečitaj znova prvi odstavek o Krki in tihem upanju, “da bo spet enkrat dovolj užitka brez vstopnine”.

To je utrinek modernega človeka, ki mu takozvane civilizacije ne manjka, manjka pa mu nekaj drugega, kar je veliko važneje, namreč **srčne kulture**.

OB ZARJI PROLETARCA

Spomini na naše razmere in dogodke pred 35 leti

IVAN MOLEK

VSAKIH pet le se spominjamo faktorjev, ki so porodili Proletarca in oseb, ki so mu kumovale, pa "matter-of-factly" zaključimo:

Razmere so prisilile peščico ljudi, da so ustanovili list, ki je bil potreben, in ta potreba, ki še obstoji, drži Proletarca pri življenju in moči.

Ta zaključek je le abstraktna konstatacija razmer velikega obseja, v katerih so živeli naši naseljenci v Ameriki pred 35 leti ne samo v Chicagu, marveč najmanj v tucatu velikih in stotinah manjših naselbin.

Samo s tem pa malo povemo.

Razmere in dogodki, s katerimi abstraktno nekaj konstatiramo, niso nikdar osamljeni ali izločeni; so v vsakem primeru cela zveza ali veriga razmer in dogodkov, vzrokov in učinkov, pojavov in momentov v življenju naše skupnosti. Življenje naše skupnosti v Ameriki je pa starejše, kot je Proletarec; začelo se je razvijati najmanj dve desetletji pred njim.

* * *

Proletarca je porodila socialistična ideja.

Ta ideja se je pojavila in iskala izraza med nami v Ameriki že v devetdesetih letih. Izraz — kolikor so mogli idejo izraziti takratni dopisniki in člankarji, katerih je bilo okrog pol tucata — je našlo v nekaterih starejših listih, najprvo v newyorškem tedniku Glasu Naroda, potem v čikaškem tedniku Zori in v pueblskem, kasneje pa čikaškem tedniku Glasu Svobode.

Frank Sakser, ki je ustanovil drugi slovenski tednik in prvi slovenski dnevnik v Združenih državah, je sprva veljal za socialista. Dokler je bil sam v opoziciji proti katoliškemu Amerikanskemu Slovincu, je urejeval svoj list v nekakšnem mešanem socialno-liberalnem smislu in pisal je simpatično za delavske unije in delavsko politično gibanje. Socialistični dopisi so mu bili dobrodošli. Kasneje, ko se je Sakser opomogel, se je seveda umaknil na konservativno stališče.

To je prisililo peščico liberalno in napol socialistično orientiranih Slovincov — v glavnem so bili svobodomisleci — v Chicagu, da so poskusili z lastnim časnikom. Začeli so tednik Zoro sredi leta 1901. Za urednika so dobili Aleksandra Tomana, ki je prej nekaj časa urejeval tednik Mir v Pueblu, Colo. Toman ni bil socialist, le svobodomislec, toda dovolil je drugim, da so pisali, kar so hoteli. Dopise in članke, ki so bili bolj ali manj socialistični, so za Zoro pisali Frank Petrič, Ferdinand Peče, Ivan Grilec in nekaj drugih. Lahko se torej reče, da je bila čikaška Zora vsaj deloma prvi slovenski socialistični list v Ameriki. Z deseto številko je pa Zora prenehala.

Leto dni kasneje sta Frank Medica in Martin Konda ustanovila tednik Glas Svobode v Pueblu, Colo. Novi list je bil svobodomiseln glasilo. Socialisti iz Chicaga in drugod so ga takoj pozdravili kot svoje novo glasilo. Res je Glas Svobode združil okoli sebe vse napredne slovenske elemente v Ameriki že v prvem letu svojega obstanka. Čikaški socialisti so povabili Medico in Kondo, naj pride-ta z listom v Chicagu, kjer so bile boljše ugodnosti za agitacijo. Odzvala sta se in sredi leta 1903 se je Glas Svobode preselil iz Puebla v Chicagu.

* * *

Prihod Glasa Svobode in njegovih dveh lastnikov v Chicagu je bil za naše razmere zgodovinskega pomena. Konda je bil dober ustmeni agitator, Medica je pa znal pisati dobre polemične in agitatorične članke. In baš takih

moči je takrat manjkalo v Chicagu! List se je hitro zasedel tukaj in začel se je širiti na vse strani. Razmere so bile silno ugodne zanj in Konda pa Medica sta dobro izrabila vse priložnosti.

Konda in Medica pa nista bila zadovoljna s samim listom; njun cilj je bil nova podporna organizacija za Slovence v Ameriki — svobodomiseln podporna organizacija, ki ne bo pod kontrolo farovžev. Usmerila sta agitacijo za novo "narodno jednoto" in čez zimo 1903-1904 sta s pomočjo somišljenikov, ki so se naglo množili, ustanovila devet samostojnih svobodomiselnih društev — dovolj, da se je mogla naslednjo pomlad vršiti v Chicagu ustanovitvena konvencija nove organizacije. Ta organizacija je bila SNPJ. Vsa društva nove jednote so bila "narodna", kakor je bila tudi jednota; naziv "narodni" je bil ustanoviteljem sinonim za liberalni ali svobodomiseln.

Pri tej intenzivni gradnji SNPJ v letih 1903 in 1904 so sodelovali tudi socialisti, kolikor je jih bilo organiziranih v slovenskem socialističnem klubu v Chicagu — edina skupina te vrste takrat v Ameriki — in kolikor je bilo raztresenih po drugih naselbinah. Svobodomisleci (liberalci) in socialisti se takrat še niso razlikovali in prvi kakor drugi so koncentrirali vse svoje energije za graditev nove jednote.

Ustanovitev svobodomiselne jednote je bil epohalen dogodek, ki so ga liberalci kakor socialisti smatrali za svoj skupni triumf.

Razume se, da pri delu za novo jednoto ni šlo vse gladko. Bile so frikicije in prepiri. Konda je bil znan kot trmast in kadar se je pričkal, ni izbiral besed. Bili so pa toliko previdni, da so vse spore držali doma, dočim so bili napram zunanemu, načelnemu nasprotniku složni. Temu dejstvu — da so socialisti in svobodomisleci v Chicagu (od tu je pa izhajala iniciativa, ki je šla na vse strani) znali obdržati ravnotežje med seboj — je pripisati uspeh ustanovitve SNPJ in da so vsi lojalno podpirali list Glas Svobode.

Ampak dolgo ni ostalo tako.

Poleti 1904 je prišel v Chicagu Jože Zavertnik, socialist drugačnega kova kot so bili oni v Chicagu pred njim — socialist, ki je videl veliko razliko med socialisti in liberalci in to razliko je kmalu tudi uveljavil.

* * *

Konda in Medica nista bila ideološko socialisti. To se pravi, da Marksovih teorij in filozofije nista poznala niti se nista zanimala za to, na drugi strani, to je v praksi sta pa simpatizirala s socialističnim minimalnim programom za izboljšanje delavskih razmer in sta pomagala pri tem prizadevanju socialistov. Dali sta kdaj bila člana čikaškega slovenskega socialističnega kluba, se ne spominjam, vem pa za gotovo, da je bil Martin Konda v letih 1906 in 1907 direktno član ameriške socialistične stranke (včlanjen je bil v wardni organizaciji takratne 10. ward, ki je imela svoj stan na oglu Štirinajste ulice in stare Centre — zdaj Racine — Ave.).

Meseca junija 1904 se je pa Frank Medica, urednik Glasa Svobode in komaj tri mesece prvi gl. tajnik SNPJ — malo prej se je oženil z Berto Požekovo iz Metlike — naglo odločil za odhod v stari kraj.

Včasih si dopovedujemo, da osebe ne vplivajo na razmere in dogodke, temveč narobe, ampak v tem primeru — in še v marsikaterem! — je dogodek čisto osebnega značaja zelo izpremenil javni tok razmer med slovenskimi so-

cialisti in svobodomislici ne samo v središču njihovega dejanja in nehanja, marveč po vsej Ameriki.

Z odhodom Medice v stari kraj so čisti svobodomislici (liberalci) izgubili svojega glavnega in energičnega intelektualnega voditelja — brez katerega bi nikdar ne bilo Glasa Svobode in brez Glasa Svobode bi ne bilo (vsaj takrat še ne) SNPJ — slovenski socialisti v Ameriki so pa dobili pravega voditelja, ki ga do takrat še niso imeli.

Konda je po odhodu Medice prevzel tajništvo SNPJ, za svoj list in glasilo jednote je pa moral iskati novega urednika. Koga naj dobi? Iz Clevelanda je prejel priporočilo od somišljenikov, da se tamkaj nahaja nov imigrant Jože Zavertnik, ki je bil v starem kraju urednik socialističnega Delavca v Trstu in na Dunaju in ki je sodeloval pri drugih slovenskih in nemških delavskih listih. Njega naj najame. Konda se je obrnil nanj in v kratkem času je bil Zavertnik v Chicagu.

Jože Zavertnik je prevzel uredništvo Glasa Svobode. Ne samo to. Prevzel je tudi vodstvo čikaškega slovenskega socialističnega kluba in takoj je postal aktiven tudi v društvu Slaviji št. 1 SNPJ, h kateremu je prestopil od Napreja št. 5 v Clevelandu. Socialisti so čez noč oživel. Dobili so silno organizatorično in agitatorično moč. Jože je bil ognjevit in prepričevalen govornik, kakor je bil ognjevit in prepričevalen člankar, ki je pisal preprosto, toda privlačno, tako da so ga preprosti delavci lahko razumeli in se navdušili za njegove argumente.

Na drugi strani niso svobodomiselnih voditelji jednote (Konda, Stonič, Klobučar in tucat drugih) imeli nobenega govornika in nobenega intelektualca. Konda je bil po odhodu Medice njihov glavni vođa, toda ni bil noben govornik, dasi je bil sijaven ustmeni agitator. Kot pisec je bil še slabši kot govornik; slovnično ni poznal in njegovi članki so bili suhoparni, frazasti in nepriljavni.

Takšna je bila situacija v drugi polovici leta 1904.

Jože je urejeval Glas Svobode nekako eno leto. Čuditi se je, da sta takšna eksplozivna temperamenta, kakršna sta bila Konda in Zavertnik, orala skupaj toliko časa — orala pa sta zaradi tega, ker si Konda ni mogel pomagati. Jože je namreč takoj izpopolnil list v socialistično glasilo in Glas Svobode je bil eno leto stoođstoten socialistični list — natančno po pravilih socialne demokracije v starem kraju; seveda se je Zavertnik nekoliko oziral tudi na delavsko gibanje v Ameriki, kolikor je o tem zjel informacij in vzpodbude iz nemških socialističnih listov v tej deželi.

Na nesrečo je bil Jože precej simpatičen napram nemškemu elementu okoli čikaške Arbeiter Zeitunge, filozofskega glasila ostankov nemškega anarhističnega gibanja, ki je izhajala vsak dan. Ta vpliv se je kmalu pokazal v Glasu Svobode in ne samo v listu. Konda je sklenil, da izda koledar za leto 1905 — prvi in zadnji koledar Glasa Svobode — in uredil ga je seveda Zavertnik. Ker ni bilo sotrudnikov, je Jože domala sam spisal ta koledar in glavni spis je bil posvečen spominu na — anarhiste Spiessa, Engela, Fischerja in Parsonsa, ki so bili obešeni v Chicagu leta 1887 zaradi znane bombe na Haymarketu.

Konda se je jezil, češ da noče "anarhizma" v svojih publikacijah, ampak Jože si ni dal ničesar ukazovati. "Dokler sem jaz urednik, bo list takšen, kakršnega hočem imeti jaz," je bilo Jožetovo stališče. Pri tem pričkanju je Jože imel na svoji strani člane kluba in nekaj drugih; njegova glavna dva pomagača sta bila Frank Petrič in Ferdinand Peče. Imel je tudi dobre pristaše zunaj, na primer Simona Kavčiča v Virdenu, Ill., Zlembergarja v Ohio in druge. Nagajala sta drug drugemu pri vsaki malenkosti. Jože je imenoval Kondo liberalnega "bossa, ki se okorišča na rovaš jednote in njenih članov delavcev", Konda je pa zmerjal Jožeta in tovariše z "anarhisti", ki bi radi upregli jednoto v svoje revolucionarno intrigarstvo."

Kriza je morala priti in prišla je poleti 1905. Nujen povod za krizo je dal dopis Simona Kavčiča, ki je kritiziral neko jednotino zadevo, Konda, ki je odpiral pošto in dopis prečital, je pa sklenil, da dopis ne sme v list. Tedaj je bil ogenj v strehi. Kavčič se je pritožil in Zavertnik je zahteval priobčitev dopisa, da bodo člani vedeli, kako "nizko je padlo vodstvo" SNPJ.

V istem času se je vršila druga konvencija SNPJ v Chicagu in Konda, Stonič in Klobučar (tajnik, predsednik in blagajnik SNPJ) so poskrbeli, da Zavertnik ni imel nobenega pristaša na konvenciji. Postopali so res samopašno. Neko društvo (št. 22, Trimountain, Mich.) je poslalo Fr. Petriču pooblastilo, da ga naj zastopa na konvenciji, toda odbor je razveljavil pooblastilo in Petrič ni smel blizu. Petrič je bil tudi v gl. odboru od prve konvencije kot zapisnikar, a uničili so mu tudi ta mandat.

Vse to je prilivalo olja na ogenj, toda glavna eksplozija je prišla, ko so Jože in tovariši izvedeli, da je "bosovska trojica" — tako so imenovali Kondo, Stoniča in Klobučarja — prejela nekak "komišen", ko je naročila prve jednotine znake pri neki čikaški tvrdki. Graft, graft, graft, korupcija! — je odmevalo po Chicagu, Zavertnik je pa pridobil nekaj članov pri Slaviji in Narodnih vitežih, da so izposlovali injunkcijo proti poslovanju treh gl. odborikov jednote. Injunkcija je obvisela v zraku, je pa povzročila precej sitnosti.

Ko je Zavertnik izvedel, da Konda išče novega urednika, je pustil službo pri Glasu Svobode in tedaj je stopil spor v javnost. Razkol je bil izvršen.

Sprva so bili socialisti v stiski. Ostali so brez lista, Konda je pa imel Glas Svobode, katerega je zdaj pridno polnil s svojimi grobimi napadi na Zavertnika in tovariše — na veliko veselje jolietkega katoliškega Amerikanskega Slovenca in ostalih nasprotnih časnikov v Ameriki, ki so komaj čakali kakšnih homatij med brezverci.

Socialisti so bili v stiski za orožje, ali znali so si pomagati. Najprvo so se poslužili hektografa in razmnožili pisma, ki so bila naperjena zoper Kondino grupo; ta pisma so razposlali na vse znane naslove po Ameriki. To je pa bilo počasno in prenaporno delo in tedaj so se poslužili letaka.

Ta letak — naslov mu je bil "Jugoslovanskim delavcem v Ameriki v presodek!" — je bil važen zaradi tega, ker bil je uvod v Proletarca. Izšel je zgodaj v jeseni 1905 in razpečali so ga menda v tisoč iztisih. Letak je imel štiri trikolonske strani drobnega tiska in vsebina je bila do malega vsa polemična.

Uredil ga je seveda Zavertnik. Na prvi strani je priobčil sporni Kavčičev dopis, ki ga Konda ni hotel priobčiti v Glasu Svobode, in zasebno Kondino pismo, ki je Kavčiču pojasnilo, zakaj je bil "cenzuriran" njegov dopis, oboje je pa zabelil s svojim dolgim komentarjem; vse to je bilo objavljeno v imenu socialističnega kluba in za odbor so bili podpisani: Andrej Poravne, predsednik, Joe More, Anton Prešeren, Jože Ječmenjak.

Frank Petrič, ki je svojemu podpisu dodal besedi "bivši zapisnikar", je priobčil v letaku dolg članek z naslovom "Izza kulis centr. odbora "Slovenske Nar. Podporne Jednote", v katerem je neusmiljeno mahal po "kondovcih", ki so mu vzeli mandat na drugi redni konvenciji SNPJ. Petrič je zaključil svoj članek z besedami: "Geslo naše naj bo: v boj za pravico, svobodomišljenje in pravi blagor našega slovenskega proletarstva!"

Drugi članek je napisal Ferdinand Peče, ki se je podpisal Petsche. Pod naslovom "Vse je oprostljivo, le izdajstvo ne" Peče očita Kondi med drugim, da je "požrešen denarja" in veliko slabši kot Sakser. Ves spis je sama osebna tirada.

V tem letaku je tudi Izjava socialističnega kluba, da

Glas Svobode ni več socialističen list; sploh zveni iz te Izjave indirekten bojkot Kondinemu listu.

Od drugih slovenskih listov, ki so takrat izhajali v Ameriki, sta le dva omenila letak, Sakserjev Komar kritično, calumetski Glasnik — katerega je urejeval pisec teh vrstic — pa kot novico.

Važnost tega prvega slovenskega socialističnega letaka v Ameriki je v tem, ker je pripravil tla Proletarcu; bil je prva samostojna publikacija, ki so jo slovenski socialistični pionirji sami spravili na svetlo. Položaj, v katerem so se takrat nahajali ti pionirji, jih je silil, da si morajo omisliti kakršno koli publikacijo, če se hočejo uveljaviti v našem javnem življenju.

Od omenjenega letaka do Proletarca je bil le kratek korak.

Člani socialističnega kluba, ki so zložili denar za letak, so videli, da klub lahko izdaja redno majhno publikacijo enkrat v mesecu z majhnimi stroški, če se potrudijo le za nekaj stotin naročnikov in dobe nekaj oglasov. Jože Zavertnik jim je zagotovil, da bo urejeval list zastonj in vsi, ki so zmožni, bodo prispevali gradivo, ekspedicijske posle bodo pa sodrugi sami izvrševali doma.

V treh mesecih po tistem so že imeli toliko v tiskovnem skladu, da so lahko izdali prvo številko svojega časnika. Mesečnik Proletarec je izšel takoj po Novem letu 1906.

(Nerazumljivo je, zakaj je Jože Zavertnik, oče Proletarca, zapisal dvajset let kasneje v svoji knjigi Ameriški Slovenci, da je Proletarec izšel leta 1907. Te svoje pomote ni opazil niti potem, ko je na koncu knjige zbral popravke.)

Za prvo številko Proletarca je urednik napisal kratek uvodnik "Vsem sodrugom in naročnikom na znanje!" v katerem je ponosno pribil:

"Z današnjo izdajo Proletarca so slovenski zavedni delavci v Ameriki stopili v javnost, ustanovili so list, ki je v resnici lastnina vseh zavednih slovenskih delavcev, ki so organizirani v ameriških socialističnih klubih."

Ta konstatacija je bila za tiste čase — revolucionarna. Slovenski socialisti — ki so bili socialisti po Jožetovi definiciji — res do takrat niso imeli izrečno svojega lista, — "v katerem bo lahko vsakdo povedal svoje misli, ne da bi se mu bilo treba bati, da bi dopis zavržen, ker morda ne ugaja uredniku ali komu drugemu" — kot je dalje rečeno v omenjenem uvodniku. Z novim listom je bilo v teoriji postavljeno sijajno načelo svobode izražanja — ampak kasneje je morala biti v praksi ta teorija dostikrat ignorirana. Življenje ni teorija . . .

V prvi številki Proletarca je bil — poleg domačih in inozemskih novic delavskega značaja — spet dolg članek Ferdinanda Petscheta "Doli s socialisti, živela korupcija!", nova tirada na naslov Konde. Zavertnik je imel članek "Četrty julij v Ameriki" in pod psevdonimom Kovačev Jože razpravo o ruskih bojovnikih za svobodo. To pa še

ni bilo vse Jožetovo gradivo. Pod psevdonimom Josip Logačan je prevedel iz nemščine črtico "Marija Terezija in protozidarji". Fr. Petrič je napisal dolg članek "Kje je bodočnost ameriških Slovencev?", v katerem je v glavnem polemiziral s Kondo. Ostalo gradivo so bile večinoma polemične notice. Pod edinim dopisom iz Glencoeja, O., je podpisan Nace Žlemberger, predsednik socialističnega kluba v Glencoeju.

Nekaj več kot dve koloni je bilo oglasov. (List je imel osem strani malega formata s štirimi kolonami.) Slovenski oglasi so bili samo trije: Martin Potokar, gostilničar, Brata Košiček, gostilničarja in Ferd. Peče, ki se je oglašal za javnega notarja.

Bile so tudi karikature protiklerikalnega karakterja, ki so jih dobili pri nemškem "Pfafenspieglu", toda izrabljene so bile proti Kondi in Sakserju (Martin Kontare in Frank Sakisera) — kar je zelo kazilo list. Karikiranje Konde in Sakserja, pa naj sta bila po njihovem mnenju še takšna lumpa, za "farja" v talarju je bilo silno pretirano, sploh banalno.

Proletarec je svojo otroško dobo kot mesečnik preživel v 22 mesecih. V tem času je napredoval z naročniki zelo počasi — imel je največ 700 do 800 naročnikov — vendar je bilo toliko dohodkov, da so sodrugi sproti plačali tisk vsake številke. Drugi stroški so bili malenkostni. List so ekspedirali sami doma, navadno v stanovanju bratov Petričev (John in Dominik Petrič sta med tem prišla iz starega kraja in se takoj uvrstila v socialistične aktivnosti).

Uverjen sem, da Proletarec kot mesečnik ne bi bil živel dolgo, morda nekaj let. Ameriški Slovenci so takrat že imeli dva dnevnik (Glas Naroda in Novo Domovino) in kupček tednikov, s katerimi boren mesečnik nikakor ni mogel konkurirati s svojimi zastaranimi vestni in zavlečenimi polemikami.

Če je Proletarec hotel živeti, rasti in napredovati — se je moral razvijati. Razvoj se je razmahnil v jeseni 1907, ko so slovenski socialisti v Chicagu ustanovili Jugoslovansko delavsko tiskovno družbo, delniško podjetje, ki je od kluba oziroma Slovenske socialistične zveze — takrat je že bilo več slovenskih socialističnih klubov po Združenih državah — prevzela mesečnik in ga izpremenila v tednik velikega, sedemkolonskega formata na štirih straneh.

Tedaj šele je Proletarec začel živeti! Razširil se je po vseh naših naselbinah, naročniki so prihajali trumoma, agitatorji so se množili in socialistični klubi so rastle kot gobe po dežju.

Ko je Proletarec ob koncu leta 1910 slavil svojo petletnico in prvič izšel v povečani številki na dvanajstih straneh, so naročila za to številko znašala čez 5000 iztisov.

Zgodovinska naloga Proletarca je dobila svoje prvo zaščeno.

Ta naloga pa še živi in slovenskim delavcem v Ameriki je še potrebna!

Uredniki in upravniki Proletarca od početka do danes

Jože Zavertnik je vodil uredništvo prvo in drugo leto do decembra (l. 1907). Glavni sotrudnik je bil Frank Petrich. Zavertnik je bil nekaj časa urednik še enkrat pozneje. Bil je reden sotrudnik Proletarca do julija 1911, ko je nastopil službo pri "Glasilu SNPJ", in v uredniškem odboru "Proletarca" do jeseni 1914. Pisal je v "Proletarca" tudi večkrat pozneje, posebno v njegove prvomajske izdaje.

Frank Petrich je bil od postanka "Proletarca" do jeseni 1923 njegov aktiven sotrudnik. Ni je skoro številke v tem času, da ne bi bil zastopan v nji s članki in razpravami ter naznanili. Večkrat je delal v uredništvu in bil začasen urednik, dokler se ni dobilo zopet stalno moč.

Ivan Molek je bil prvi stalni nameščen urednik "Proletarca". Dobil je to mesto decembra 1907, ko je ta list postal iz mesečnika tednik. Radi finančnih zagat je že čez nekaj mesecev naslednje leto moral upravni odbor ukiniti plačo uredniku, uredniško delo pa so si razdelili Jože Zavertnik, Ivan Molek in Frank Petrich. Ta sistem razpodelbe dela je ostal do l. 1912. — Ivan Molek je prispeval članke in črtice ter satire v Proletarca redno vsak teden tudi od odhoda Zakrajška do prihoda Kristana. Če je bil urednik na agitaciji, je on urejeval prispevke in skrbel, da je bilo delo izvršeno. Prispeval je članke redno tudi po prihodu Kristana do ustanovitve Prosvete l. 1916. Pozneje je bil zastopan v vsaki prvomajski številki "Proletarca."

Leo Zakrajšek je sprejel uredništvo v poletju 1912 in imel to službo do 15. marca 1913. Opravljal je tudi upravniške posle.

France Škof je imel v oskrbi uredništvo nekaj tednov leta 1913, potem je odšel v stari kraj.

Frank Šavs je prevzel uredništvo 15. marca 1913. Ker je šel to in naslednje leto na agitacijo, sta ga nadomeščala sotrudnika Ivan Molek in Frank Petrich.

Etbin Kristan je bil urednik "Proletarca" od septembra 1914 do julija 1920.

Frank Zaitz je prevzel uredništvo julija 1920, od februarja 1919 do odhoda Kristana pa je bil pomožni urednik in Frank Petrich sotrudnik. Zaitz je tudi sedanji urednik, torej že 20 let.

UPRAVNIKI

Anton Prešeren je vodil upravniške posle prvo leto. Ekspedirala sta list Ferdinand Peče in Thom Petrich. Pomagali so v upravnih poslih John Petrich, Jože Zavertnik, Fr. Petrich in več drugih.

John Meden je bil prvi stalno uposleni upravnik, ki je nastopil službo decembra 1907. Naslednje leto je list zagazil v dolg in treba je bilo odpraviti plače. Pomagal je v upravnških poslih naprej do odhoda v Cleveland, kjer je podlegel tuberkulozi.

John Grilec je prevzel upravništvo v poletju 1908 in ga vršil do poletja 1909.

Jože Zavertnik je nekaj časa pred Grilcem vodil tudi upravništvo, pa je resigniral z opravičbo, da mu sotrudništvo v uredništvu vzame ves čas, ki ga ima na razpolago.

Jože Zavertnik ml. je opravljal upravniško mesto večkrat. Bil je upravnik nekaj časa po Grilcu in potem še dvakrat pozneje, ko je bilo treba izpolniti mesto z začasno močjo.

Frank Petrich je vodil upravništvo največkrat začasno poleg svojega tajniškega dela v JSZ.

Frank Podboy je bil upravnik l. 1912-13. Nastopil je to mesto po govorniški turi E. Kristana l. 1912.

Frank Šavs je bil upravnik od 1. sept. 1914 do 10. jan. 1919.

Frank Zaitz je nastopil upravniško službo 2. feb. 1919. Bil je upravnik do marca 1921.

Charles Pogorelec je postal upravnik marca 1921 in bil v tej službi do jeseni 1923, ko je postal tajnik JSZ. Potem je upravništvo zopet prevzel 1. sept. 1924 in ga imel do 1. maja 1925.

Anton Slabe je bil upravnik od 1. nov. 1923 do konca poletja 1924.

Anton Žagar je prevzel upravništvo 1. maja 1925 in ga vodil do 1. oktobra 1927.

Charles Pogorelec je upravništvo zopet prevzel 1. oktobra 1927 in je tudi sedanji upravnik.

John Rak je pričel delati za "Proletarca" 1. maja 1929 in ostal v službi do 16. januarja 1937. Pustil jo je vsled izselitve v Johnstown, Pa. Bil je pomožni upravnik in pomagal tudi v uredništvu, v tajništvu JSZ in Prosvetne matice.

Joseph Drasler je prišel na Rakovo mesto 1. februarja 1937 iz Forest Cityja, Pa., kjer je njegov dom. Kakor njegov prednik, pomaga tudi on v vseh štirih uradih.

Poleg tu navedenih so pomagali v enem ali drugem našem uradu številni drugi sodruzi in sodružice, bodisi pri pisarniških delih, razpošiljanju koledarja, Majskega Glasa in knjig Prosvetne matice. Nekateri so bili omenjeni v prejšnjih jubilejnih številkah Proletarca in v Majskem Glasu.

(Te podatke zbral Frank Zaitz.)

Jargo:

ZADNJA ARIJA

PRIJATELJ Jape se je udobno zleknil po divanu, potegnil mizico, na kateri je bila polna steklenica rujnega rizlinga, bliže k sebi. Takoj sem vedel, da se bo zaživel daleč nazaj, v tista tri leta, ki so mu pustila globlji vtis kot vseh njegovih ostalih štirideset let. Vedel sem tudi, da bo dogodek na kakršenkoli način v zvezi z opero, kajti baš kar smo govorili o naši divi Zinki Milanovi, pa o njenem nastopu na proslavi desetletnice čikaške federacije S.N.P.J.

Toda poslušajmo!

Po umiku pri Zurakih smo se prvič ustavili v malem trgu. Ime lahko najdem na svoji vojni špeciifalki, a vas najbrž ne zanima. To pot smo bili v divizijski rezervi. Linija je šla po vrhu gozdnatega griča, kakega pol ali tričetrt kilometra od trga.

Svoje konje in strojne puške ter svoja ležišča smo imeli v precejšnji veži pravoslavne cerkve. V cerkvi sami je bila stotnija nemške pehote ter oddelek strojnih pušk. Zadnjih par tednov je namreč naš oddelek mejil na nemške čete.

Bevk je spekel tolsto gos, ki jo je—tako je vsaj rekel—kupil od Poljakinje v vasi tam zadaj ob široki reki. Židovski trgovec je prispeval steklenico likerja.

Vse je bilo prav lepo okusno razpostavljeno na konjski odeji, razgrnjeni po mehki travi zadaj za cerkvijo.

K. Z.: DEKLICA OB ROBU GOZDA

Pa sem se spomnil slokega poročnika od nemških strojníc. Najbrž ne bo imel take večerje, zakaj bi ga torej ne povabil?

Našel sem ga sedečega na zeleni grivi z binokularjem v roki. Sledeč njegovim očem sem začuden zrl v isto smer, kajti opaziti ni bilo ničesar, kar bi bilo—v militarištičnem pomenu—važno.

Toda pripomniti moram, da je bil poročnik Štefan Bokalo—po rodu Poljak, toda nemški državlján—v sruu še vedno sanjaški, prežet lepih idealov. Takrat sem sklenil, da ga ob prvi prilíki vprašam, kaj prav za prav je v civilu: pesnik ali slikar ali kaj?

“Glej!” podal mi je daljnogled, “deklico tam ob robu gozda. Kako čudno hladnokrvni so ti civilisti. Mi bedaki se lovimo tu okoli, enkrat mi preganjamo Rusake, potem zopet oni nas, ti kmetje pa kot bi jih vse to nič ne brigalo! Tam iz gozda prihaja ženska z ogromnim jerbasom ali košaro, ali kakor že imenuješ to, kar nosi na glavi. Gotovo nese malico delavkam na polju. Ne, za to je pre-

pozno. Najbrž se vrača s polja v vas. In tu ob robu polja sedi mladenka; grablje je položila na porobek, pa sedi na kamnu. Čevlje je sezula—najbrže so ji ožulili drobne nožice.”

Vstal je in nekako žalostno se je zasmejal: “Njih življenje je vsaj na videz mirno in prijetno. Nas pa so oblekli v uniforme, da ubijamo in se pustimo ubijati . . .”

Ko je bila gos pospravljena in pol steklenice izpraznjene, se je nenadoma spomnil zopet devojke ob robu gozda.

“Boga mi, kako divno lepa je! V Berlinu ne najdeš take lepote. Mogoča je le zunaj v priprosti naravi.—Pojdiva jo iskat!”

Takrat sem bil mladenič še vedno razpoložen za pusto-lovščine. V pol ure sva bila že v tisti vasi, ki se je raztegala ob cesti nedaleč od gozda, kjer sva videla dekle. Poiskala sva edino gostilno.

Sedela sva pri vinu in tuhtala, kako bi privabila našo srnico.

“Hm, kar je lepo, mora ljubiti vse, kar je lepega—tudi lepo pesem!” je modroval Štefan, ki je tudi postal že znatno živahnejši. “Toreadorjeva pesem iz ‘Carmen’ jo mora privabiti!”

Bogve kolikokrat prej in kasneje sem že čul to arijo—toda nikdar ni bila peta v takih okoliščinah in s takim ognjem. Spominjam se, da sem odprl usta, pa jih pozabil zapreti.

Mimo gostilne je gnal pastir živino najbrž napajat, pa je pozabil živino, splezal na skladovnico drv in ves zavzet strmel skozi okno. Ostali gostje v sobi, od petrolejke razsvetljeni, so utihnili, kot bi odrezal; ob vratih se je zbrala gruča otrok in odraslih. Moral sem se nasmehniti: med njimi je bila brhka mladenka z rdeče pisano ruto na glavi. Ona!

Dolgo v jutro sva tam pila—Štefan je pel—Janina je sedela med nama in na svežem obrazu si ji lahko bral nešteto občutkov: ponos, spoštovanje in—zazdelo se mi je, da i ljubezen.

Ko sva se vračala, mi je Štefan pojasnil, da je član berlinske opere. To se pravi: bil je član do izbruha vojne.

* * *

Kak teden je minil, dokler se niso Rusi pripravili za nov napad. Pričelo se je kot vedno s topniškim ognjem zgodaj zjutraj. V brezmesčni noči je grič pred trgovom bil stalno osvetljen od razstrelb granat, šrapnelov, min. Kot da se je odprl ognjenik. . .

Rezerve v trgu so bile v četrto ure v polnem redu in čakali smo, kam bo treba iti mašit linijo. Telefonska zveza s poveljstvom v prvi črti je bila kaj kmalu prekinjena. S prvo zarjo so prihajali prvi ranjenci.

Na desni se je ruski topniški ogenj pomikal sunkoma bliže. Iz iste smeri so pridirjali topničarji, dve ali tri baterije. Postavili so topove v vrsto ob cesti konec trga. Rusi so prodrli! Bližajo se vasi, kamor sva s Štefanom hodila vasovat vsak večer.

Divizijski general je prihajal. Poslal je celo rezervo na grič nad tisto vasjo. Zopet znano povelje: Strojnice naj brezpogojno drže rusko maso nazaj, dokler se cela naša črta ne zravna!

Toda griča onostran vasi nismo več dosegli—na njem se je že trlo Rusov. Prva naša linija se je kar razblinila, pa smo bili sedaj mi prva linija prek položnih njiv tostran vasi.

Dokler je bil dan, smo brez težave strahovali Ruse s svojimi štirimi strojnimi in tremi baterijami zadržaj ob trgu. Toda v noči se bodo Rusi pripravili v vas in drugo jutro bomo imeli vražji ples.

Štefan si je grizel nohte.—"Če gremo v vas, bo ruska artilerija razbila vse; če pridejo vanjo Rusi, jo bo razbila naša. Naj se zgodi kar hoče, ponoči grem v vas in rešim Janino!"

Razumel sem ga. Ta deklica nama je bila kakor mil solnčni žarek v potuhnjeni vzburkanosti tistih dni; kakor osvežujoča sapica v moreče dušeče ozračje, ki nam je jemalo vsako upanje. . .

* * *

Temna, nič dobrega obetajoča noč se je razprostrela nad gališkimi polji in griči. Brez dvoma Rusi mrzlično hite s pripravami za nov napad. Naši za nami pa kopljejo novo linijo. Lepo število čet je odšlo od tu na novo italijansko fronto, tako da smo bili v veliki manjšini tu in tam.

Topovske krogle potujejo nad vasjo sem in tja; tu in tam zaropče kaka strojnica.

Nervozno sem korakal sem in tja na ovinku, kakih sto korakov nad vasjo. Prijatelj bo mogoče potreboval mojo pomoč. Kdo ve, če niso ruske patrulje že v vasi?

Zakaj se ti Poljaki tako drže svojih domačij?! S silo jih je vedno treba pregnati iz selišč, toda to pot ni bilo za to časa, ne čet.

In kako bo našel Štefan svojo Janino?

Obstal sem kot odrevenel. Sredi žvižganja granat je zadonel mogočen glas—Štefan je pel sredi vasi pesem večerni zvezdi iz 'Tannhaeuserjev'!

Kar se je nato zgodilo, se le nejasno spominjam—godilo se je tako presenetljivo naglo in nepričakovano . . .

V vasi je morala biti ruska patrolja. Nenadna pesem jih je vrgla iz ravnotežja. Nekdo je hotel najbrže le razsvetliti vas s svetilno raketo, pa je v razburjenju pomotoma izstrelil barvano raketo—signal za topovski ogenj!

Par trenutkov kasneje—sredi arije—so eksplodirale tri, štiri granate v vasi, potem čimdalje več, v krajših, vedno krajših presledkih.

Nisem se brigal za četovodjo, ki me je rotil, naj se vrnem. Zdirjal sem v vas—goreča gostilna jo je sijajno osvetljevala.

Ob razklanem drevesu sem zagledal dvoje teles. Planil sem tja in pokleknil. Janina je imela roke ovite okrog Štefanovega vratu. Obraza ji nisem videl, skrit je bil pod kostanjevo temnimi lasmi. Videl pa sem rano med rame—bila je smrtna.

Štefan je imel oči uprte vame in danes se mi zdi,—a gotov nisem—da mu je skupno s krvjo prišlo iz polodprtih ust:

"La comedia e finita. . ."

ALI JE DIKTATURA PROLETARIATA ZMOTA?

Anton Garden

ZA NAS v Ameriki, kjer se široke delovne mase še držijo starih kapitalističnih strank in si še niso zgradile svoje lastne politične organizacije, je gornje vprašanje bolj akademskega ali teoretičnega pomena kakor praktičnega. Za nas je akutno vprašanje zgraditev močne socialistične ali delavske stranke s socialističnim programom, brez katere je vsaka transformacija sedanje gnile in zgodovinsko dozorele družbe v družbo bodočnosti, to je v socializem, nemogoča.

Toda nahajamo se v dobi velikih potresov, sprememb in dogodkov, ki pretresajo sedanjo človeško družbo prav do korenin. Vsled tega in v očigled tragičnih dogodkov in razvoja v sovjetski Rusiji, je tudi za nas v Ameriki gornje vprašanje več kakor akademske važnosti. Posebno pa je važno za nas socialiste, ne glede h kateri struji se kdo prišteva, ker se zanimamo tako za družbo bodočnosti kot za prehodno dobo iz kapitalizma v socializem. In s tem v zvezi nas posebno dogodki zadnjih let uče, da bomo morali za realiziranje socializma revidirati marsikakšno taktično in tudi načelno vprašanje ali dogmo. Le kadar se to izvrši in se najdejo nova pota in smernice, bo zopet mogoče graditi socialistično usmerjeno politično gibanje. To velja posebno za Združene države, ki imajo svojo posebno zgodovino in svoj poseben razvoj, ki se ne da primerjati z nobeno drugo deželo.

Da je kapitalizem dovršil svojo zgodovinsko nalogo, lahko vidi tudi slepec. Človeštvu je dal pogoje za kreativno ustvarjanje na polju znanosti in gospodarstva kakor še nobena druga družba pred njim; odprl mu je svet preko vse zemeljske oble in v neskončno vsemirje; odkril mu je naravne zaklade na površini zemlje in globoko pod njeno skorjo; ustvaril mu je čudovite stroje in tehniko, s katero pretvarja naravne zaklade v materialne dobrine kot jih ni pretvarjal človek še nikdar prej v zgodovini; dal mu je ključ do znanosti, s katerimi se zdravi, razmotava skrivnosti narave in njenih večnih zakonov, kakor si tudi širi svoje socialno obzorje. In dokler je bil kapita-

lizem v razmahu, je tudi širokim ljudskim masam nudil vedno višji življenjski standard, ker mezdnege in umskega dela je bilo na splošno dovolj za pridnega delavca, če ne v domači, pa v tujih deželah.

Toda ta doba kapitalizma, doba gospodarske ekspanzije, je že za nami. Sedaj se nahajamo v dobi kapitalističnega propadanja in razkrojevanja. Največje manifestacije te dobe so prvič pomanjkanje dobrega investicijskega trga za kapitaliste, bodisi doma ali na tujem, vsled česar kapitalizem brede že deset let v veliki gospodarski krizi; drugič pa se ta doba zrcali v mednarodni anarhiji, oboževanju in končno v krvavem konfliktu. Najznačilnejše pa je to, da se je kapitalizem razvil do točke, ki odreja vedno večjemu številu ročnih in duševnih delavcev priliko do zaposlitve, oziroma ga potiska v stalno brezposelnost. Vsled silnega tehničnega razvoja, ki ne pozna nobene krize, je na primer v Ameriki danes vsako leto nad 800.000 previška delovnih moči. Posledica tega je milijonska armada stalno brezposelnih delavcev. V zadnjem novembru je na primer produkcija dosegla nov rekord v zgodovini dežele, nadkrilila za več odstotkov produkcijo iz leta 1929, kljub temu pa je armada brezposelnih štela od devet do enajst milijonov brezposelnih. In kaj tedaj, ko zopet nastopi nova gospodarska kriza, ko zopet pričnejo odslavljeni delavci na debelo?

Poleg tega je kapitalizem razvil tudi grozovit in izredno drag morilni stroj za pobijanje ljudi in uničevanje bogastva, v katerega je bolj in bolj uklenjeno vse človeštvo v svojo lastno pogubo. In če ta morilna pošast ne bo uničila vse tako zvane civilizacije, vseh resničnih človeških pridobitev in vrednot v krvavem metežu, bo mase ljudstva pa gotovo gospodarsko upropastila.

Yes, brezposelnost in militarizem sta grobokopa kapitalizma, kakor je bil poznan v preteklosti. Kakšna družba mu bo sledila?

Včasih smo bili sigurni, da mu bo sledil socializem, kar so nas učili tudi vsi socialistični misleci. Sicer nas niso

učili, da mu bo sledil avtomatično, brez orjaškega in smotrnega delavskega boja za novo družbo, vendar smo mislili, da mora kapitalizmu logično slediti socializem kot višja in popolnejša družabna forma, katero zahteva nova strojna produkcija in interesi delovnega ljudstva. Toda dogodki zadnjih let pokazujejo, da o tem ne moremo biti več sigurni.

Ti dogodki pokazujejo, da namesto demokratične socialistične družbe, katero so napovedovali in risali v obriših veliki socialistični misleci in kritiki kapitalizma z Marxom in Engelsom na čelu in o kateri so sanjali milijoni tlačanih, izkoriščanih in po pravičnosti hrepenečih ljudi — vsi sodobni dogodki in ves kapitalistični razvoj pokazuje veliko nevarnost, da se svet razvije v totalitarno družbo namesto v socializem.

Tega vprašanja se je precej temeljito dotaknil Lewis Corey v seriji treh člankov, ki so bili objavljeni v reviji *The Nation* zadnjega februarja. On pravi, da ves ustroj in razvoj vodi neobhodno v kolektivizem, toda ta kolektivizem lahko postane vse nekaj drugega kot socializem. Nevarnost je, pravi Corey, da postane totalitarizem z diktatorsko formo vlade, bodisi boljševiške ali fašistične vrste. To nevarnost nosi v sebi tudi ortodoksne ali stare vrste socializem. To se lahko zgodi, če država postane edina obratovalka industrij brez demokratične uprave. Uprava vsakega podržavljenega podjetja ali industrije je pa le tedaj demokratična, če je v rokah delavcev, tehniškega osebja — inženirjev itd. — in zastopnikov konzumentov ali javnosti, ne pa v rokah politične oblasti.

Glavno svojstvo totalitarne ali diktatorske države, pa bila boljševiške ali fašistične, je v tem, da ljudstvo nima nobene pravice in svobode, marveč je le tlačan in suženj nove vsemogočne države in njenega birokratičnega aparata, ki nadomesti kapitaliste. In tako pride ljudstvo z dežja pod kap namesto v večjo svobodo, blagostanje in mir.

In če imamo to pred očmi, je nam lahko odgovoriti na naslovno vprašanje:—Ali je diktatura proletariata zmeta? Na to vprašanje je zdaj še posebno lahko odgovoriti radi tragičnega razvoja v sovjetski Rusiji, ki je že nad 22 let bolj črvtvo pod peto totalitarnega boljševizma kot so bili kdaj ruski narodi pod carizmom. Boljševizem ne tolerira nobene druge stranke kot komunistične in nobene druge organizacije kot le one, katere sam kontrolira. (Na enaki politični strukturi je zgrajen fašizem.) In ta absolutizem relativno majhne manjšine, ki vlada z železno pestjo ogromni večini, imenuje — "diktaturo proletariata". Socialisti smo že nešteto krat poudarili, da to ni nobena diktatura proletariata, marveč diktatura NAD proletariatom.

Boljševiški režim je perversnost vseh marksističnih nauk. Vlada je res vse podržavila — v mnogih slučajih še vilice in žlice — toda podržavljenje vseh sredstev produkcije in distribucije še ne pomeni, da je to socializem. Slično lahko stori tudi fašizem, toda bo ostal fašizem. Podržavljenje sredstev produkcije in distribucije brez uvedanja najširše demokracije, ki je mogoča v danih razmerah, ni noben socializem in tudi ne vodi v socializem, marveč v novo državo novega despotizma in birokratičnega absolutizma. To so Marx, Engels in vsi drugi veliki socialistični misleci, vključivši Lenin pred boljševiško revolucijo, tudi poudarjali v vseh svojih spisih.

Velika socialistična misleca Marx in Engels tudi nikjer ne govorita o diktaturi proletariata kot o vladi manjšine nad večino. Že v *Komunističnem manifestu* govorita, da je "prvi korak delavskega razreda v revoluciji, da dvigne proletariata na pozicijo vladajočega razreda v svrhu izvojevanja borbe za demokracijo." In vsaka revolucija, katere cilj je dosega socializma, mora biti "zavestno in neodvisno gibanje velike večine v interesu velike večine." Marx in Engels tudi nista bila nobena zagovornika kak-

šnih "pučev" po manjšini. V svoji knjigi *RAZREDNI BOJI V FRANCJI* je Engels na podlagi izkušenj v revolucijah leta 1848 in 1871 zapisal leta 1895: "Čas je že davno za nami, ko je bilo majhnim zavednim manjšinam na čelu nezavednih mas z revolucijami mogoče naglo zaseči vlado."

Marx in Engels tudi nista verjela, da je mogoč socializem kjerkoli, ako niso razmere zrele zanj, predvsem pa, ako ga večina zavestno ne zahteva. "Noben socialni red ne izgine prej", pravi Marx v uvodu svoje "KRITIKE POLITIČNE EKONOMIJE," "dokler niso bile razvite vse produktivne sile, za katere je prostor v njem; tudi se višji odnosi produkcije prej ne pokažejo, dokler zanje v maternici starega reda ne dozore materialni pogoji za njih obstoj . . . Človeštvo se torej bavi le s tistimi problemi, katere lahko reši; in ako si stvar ogledamo bližje, vidimo, da problemi šele takrat nastanejo, kadar dozore razmere za njih solucijo, ali pa ako so vsaj v procesu formiranja."

V teh citatih je zapopadeno temeljno načelo Marxa in Engelsa o družabnem razvoju in o vprašanju, kako naj delavstvo dobi vlado v svoje roke. Seveda ni še noben resen socialist sanjal, da bo šlo v prehodni dobi vse gladko, ali da bo moglo delavstvo obdržati vlado v svojih rokah brez strogih ukrepov in nastopov proti razdedovanju in razlaščenju buržvaziji. Marx sam je uvideval to in naglasil, da se ni v zgodovini še noben razlaščen in prej vladajoči razred mirno podal novi družbi. Zato je tudi v svoji razpravi o pariški komuni rekel, da se bo moralo delavstvo v prehodni dobi poslužiti proletarske diktature. Toda z vprašanjem, kakšna naj bo ta diktatura, se on ni bavil in tudi ne definiral. Toda iz mnogih njegovih spisov je razvidno, da je pod to označbo smatral le tako delavsko revolucionarno vlado, ki bo takoj uvedla čim širšo demokracijo za široke delavske mase in pristaše novega družabnega reda in obenem strogo nastopala proti sovražnikom socialne revolucije.

Kako je torej prišlo do formuliranja načela "diktature proletariata?" V vseh Marxovih spisih ne najdemo drugega kot to frazo, v Engelsovih pa sploh še te fraze ne. To načelo se je v resnici rodilo in je bilo formulirano v carski Rusiji. Njegovi očetje so bili levičarski menjševiki, predvsem Plehanov in Martov, ki sta mu dala teoretično podlago v deklaraciji ruske social-demokratične stranke. Toda Plehanov in Martov, dva ruska največja marksista, sta definirala "diktaturo proletariata" kot demokratično vlado delavcev, v kateri sodelujejo vse delavske stranke, od levičarskih do desničarskih, ki sprejmejo načelo socialne revolucije. Diktatura velja le za buržvazijo, ki je nasprotna novemu socialnemu redu. To naglašava Martov vse skozi v svoji brošuri *DRŽAVA IN SOCIALISTIČNA REVOLUCIJA*. (Martov je bil toliko dalekoviden marksist, da je že pred 20 leti nezmotljivo napovedal v svoji kritiki boljševizma ves razvoj sovjetske Rusije do današnjih dni. (On je umrl leta 1923 od jetike v velikem siromaštvu v tujini.) Pri čitanju njegove 20 let stare analize "velikega boljševiškega eksperimenta" se vam zdi, kot bi bila danes spisana.)

Na drugi strani pa je Lenin razvil svoje načelo "proletarske diktature", ki nima nič skupnega z marksističnim pojmovanjem tega načela. Leninovo in torej boljševiško pojmovanje "diktature proletariata" pomeni diktaturo ene samcate monolične ali totalitarne revolucionarne stranke, ki ne tolerira nobene druge stranke ali organizacije kot svoje. Kot vidimo v Rusiji, to načelo pomeni tudi diktaturo NAD proletariatom — danes, po likvidaciji kapitalistične buržvazije je izvajana predvsem in izključno le NAD proletariatom. Boljševiška "diktatura proletariata" torej nima nič skupnega s temeljnimi političnimi načeli marksizma, ki so vse skozi demokratični. In demo-

kracijo je tudi Lenin izpovedoval vse do tedaj, ko se je povzpel na vlado.

Kako je prišel Lenin do take perversije marksizma, ker se je vendar vse svoje življenje, odkar se je v mladih letih pridružil socializmu, smatral kot "čist" marksist? On se je že zgodaj oklenil načela, da more revolucijo uspešno izvesti le močno disciplinirana in do skrajnosti centralizirana revolucionarna stranka, v kateri imajo glavno besedo in vodstvo "profesionalni revolucionarji", to je plačani funkcionarji, ki posvetijo ves svoj čas stranki in gibanju. To ga je privedlo, da je pozneje prevzel tudi osnovne ideje francoskih jakobincev in blanquistov in povrh še anarhistične, to je taktiko "puča", "revolucionarnega terorja" in "revolucionarne manjšine", ki naj izvede revolucijo in vlada z železno pestjo večini.

Teh perversnih idej se je Lenin očitno oklenil, ko je planiral in tudi izvedel boljševiško revolucijo. Iz njegovih spisov in akcij pa je razvidno, da se je zavedal temeljnega nesoglasja med marksizmom in jakobinizmom, blanquizmom in anarhizmom. Te kontradikcije je skušal zakriti s sofistiko. Zato tudi vidimo tako velika nesoglasja med njegovimi deklaracijami in dejanji. Na eni strani je izdajal marksistične proklamacije, na drugi pa jakobinske odredbe v svrhu potlačanja drugih revolucionarnih in delavskih skupin. In ta nesoglasja so potem boljševiki krstili kot "marksizem-leninizem!"

Radi svoje železne insistence o skrajno disciplinirani in centralizirani stranki, je Lenin že zgodaj v svoji mladosti prišel v konflikt z ruskimi socialisti. Ta konflikt je naraščal iz leta v leto, dokler se ni ruska socialdemokratska stranka razcepila leta 1903. Lenin je nato gradil svojo boljševiško stranko po svojih načelih, menjševiki svojo in socialni revolucionarji svojo.

Vsled boljševiškega perversiranja tega revolucionarnega koncepta, je "diktatura proletariata" že pred več leti postala diskreditirana tudi v levičarskih socialističnih krogih. Ta pojem je danes še bolj diskreditiran, ker so mu komunisti odvzeli ves marksistični pomen, ki ga je kdaj imel. Privlačnost ima le še pri političnih perversnejših in sadistih, ki radi sanjajo, kako bi streljali svoje nasprotnike — "tudi lastno mater, brata ali očeta" — če bi prišli do moči, to je do policijskih služb in rabljev v službi lažirevolucionarjev. In ker se ti lažirevolucionarji — kakor tudi naciji — odevajo s "socializmom", je potrebna stroga diferenciacija med stalinovskim in nacijskim "socializmom" in med demokratičnim socializmom. To, kar je v Rusiji ali Nemčiji, ni noben socializem, marveč barbarski totalitarizem, zgrajen na vseh perversnostih, ki skuša človeštvo potisniti v novo suženjstvo, kolikor tega še ni dosegel.

In vendar je vprašanje, kakšne taktike se naj posluži delavstvo v prehodni dobi, velike važnosti za sleherno osebo, ki stremi po socializmu. Važno je že vsled tega, ker vidimo, da je bilo delavstvo v Rusiji oropano vseh pravic in skoraj vseh trajnejših sadov velike revolucije, za katere se je borilo in umiralo; oropano je bilo, kakor so bile na primer francoske mase oropane sadov svoje revolucije iz leta 1789. V Franciji se je iz velike meščanske revolucije razvil bonapartizem, ki je vkoval mase v nove verige suženjstva. V Rusiji igra slično vlogo stalinizem, ki je s svojim ogromnim birokratičnim aparatom zavzel mesto carističnih trinogov. In kot bonapartizem, se je tudi stalinizem prelevil v imperializem.

Program in taktika se bosta v prehodni dobi, kakor tudi za doseglo vlade, morala seveda v vsaki državi ravnati po razmerah. In izdelanje tega programa in taktike v svrhu zgraditve novega radikalnega političnega gibanja v Ameriki je velika potreba, ker je kapitalizem v naglem procesu razkrajanja in v objemu vedno večjih in daljših

kriz. Upanje je, da bo v demokratičnih državah delavstvo prišlo do politične moči in stopalo v socializem brez večjega nasilja. Pripravljeno pa bo moralo biti na obrambo svojih pravic in svoje demokratične vlade tudi z orožjem pred možnimi puči, katerih se zna poslužiti privilegijev razlaščenca manjšina bogatinov in njihovih oprod.

Toda zdi se mi, da je doba diktatorskih gesel, ki se je pojavila na leviči z veliko rusko revolucijo in zajela milijone socialnih idealistov po vsem svetu, na desnici pa reakcijo s fašističnimi revolucijami, definitivno za nami. Danes ves svet ječi pod peto diktatorjev ali se tresse pred njimi. In kljub temu, da si je v diktatorskih državah nemogoče predstavljati preobrata brez preliivanja krvi, si človek ne more predstavljati, da bo šlo teptano ljudstvo v revolucijo proti obstoječim diktatorjem, bodisi fašistične ali boljševiške sorte, zato, da jih zamenja z novimi diktatorji. Njegove življenjske potrebe so: SVOBODA, KRUH in MIR. In te bo izbičano človeštvo dobilo le v pravem, demokratičnem socializmu, ne v diktaturah.

PROLETARČEVI URADI

Mnogo let "Proletarec" ni imel svojega urada. Urednik in sodrudniki so delali doma ob večerih ali kadar so že utegnili. Naslov lista prvi dve leti je bil na 683 S. Loomis St., v tiskarni "Spravdnosti", kjer je bil "Proletarec" tiskan.

Ko je postal decembra 1907 tednik, je dobil tudi urad, kateri se je nahajal na 587 Centre (sedaj Racine) Ave. v poslopju Narodne dvorane, katero je imel tedaj v upravi Frank Mladič. Ko ni bilo več stalnega urednika in upravnika, je pošta še prihajala na ta urad, ker so se tedaj pri Fr. Mladiču zbirali mnogi sodrugji. Tudi je bila Narodna dvorana nekak centrum društvenih aktivnosti. Tu so se vršile seje društev in slovenske priredbe.

Oktober 1909 je bil urad premeščen na 2146 Blue Island Ave., v Narodno tiskarno, kjer je bil tiskan.

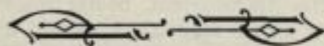
Januarja 1914 je bil urad "Proletarca" preseljen na 4008 W. 31st Street v hišo Ivana Moleka. "Proletarec" je imel eno sobo spredaj, ostale so vzeli podnajemniki za stanovanje.

Decembra 1918 je "Proletarec" dobil za svoj urad eno sobo na 3639 W. 26th St. Pozneje je tu vzel še dve sobi, eno pa je imelo tajništvo JSZ. To poslopje je bilo prvotno posest češkega trgovca Kotrbe, potem pa jo je kupila za svoj urad Millard State banka, ki je leta 1930 prešla v likvidacijo.

V začetku februarja 1936 je bil urad "Proletarca", JSZ in Prosvetne matice premeščen v Slovenski delavski center na 2301 S. Lawndale Ave. To poslopje je namreč v jeseni 1935 kupila JSZ s pomočjo svojega stavbnega sklada, v katerega se je zbiralo za zgraditev lastnega doma. Stanarine plačujeta Proletarec in JSZ v Slov. del. centru toliko kakor v prejšnjem uradu.

IVAN JONTEZ:

PROŠNJA

SVETI Kozarec, češčeno
Tvoje ime! Pridi k nam,
Tvojim otrokom in po-
magaj nam, da bodo naše
društvene blagajne zmirom
polne.

Od teh blagajn je odvisen
naš napredek, naša kultura,
naše vse! Doslej si nam jih
zvesto pomagal polniti. S
tem si pomagal obdržati na
nogah naše narodne domo-
ve in odre, pevske zборе in
godbe, politična gibanja in časopise, sploh vse, s čimer se
ponašamo pred svetom . . .
Brez Tvoje dobrotljive pomoči, Ti Temelj Granitni naše dejavnosti in naš Veliki Finančnik, bi vse to propadlo!

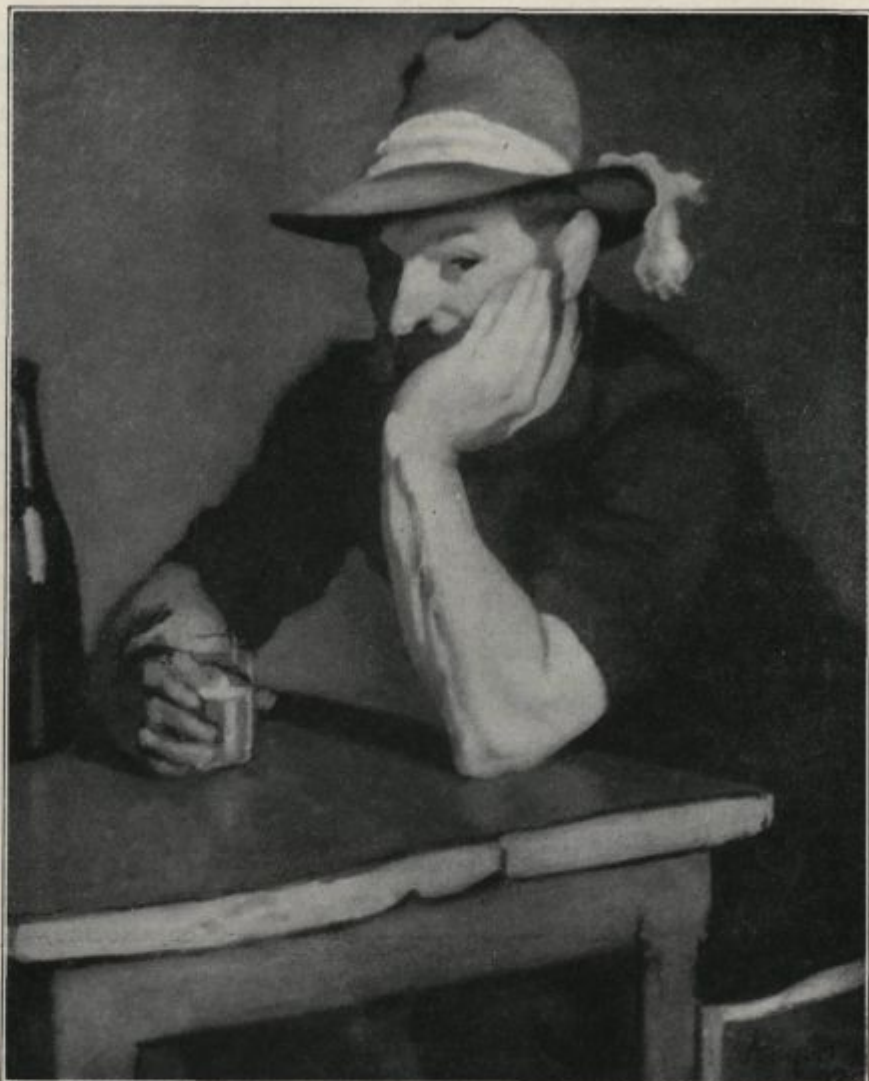
Mi smo Ti tako neizmerno hvaležni! Toliko pomeniš za nas! Zato se samo bojimo, da bi nas nekega dne zapustil, nam odrekel svojo mogočno pomoč in oporo . . . To bi bila naša smrt! Zato prihajamo k Tebi, da Ti izkažemo dolžno čast in Te ponovno ponižno zaprosimo:

Sv. Kozarec, Dobri in Mogočni, ne zapusti nas! Kaj bi, reve zapuščene, počeli brez Tebe v tej dolini prahu in saj? Saj bi nas bilo konec od vsega hudega! Zatorej, pomagaj nam, kakor si nam doslej pomagal. Zapeljуй nas nadalje, da bomo čim pogosteje segali po Tebi, Ti gledali v globine Tvojega božanskega bistva! Večkrat ko se združimo s Teboj v eno nedeljivo celoto, trdnjše so naše blagajne in sigurnejši je naš napredek v kulturi, politiki, gospodarstvu in vsem drugem.

Kaj "maček" po kroku! Saj smo možaki! Kakor doslej, tako bomo tudi poslej radi malce trpeli zaradi Tebe, saj nam je znano, da je trpljenje ključ do vrat v lepše življenje, v zarjo novih časov.

Ostani pri nas, Čudodelnik!

In češčeno bodi Tvoje sladko ime od severa do juga in od vzhoda do zapada, do zvezdic nebeških in še malo delj!

Matt Petrovich:

NEKAJ SPOMINOV IZ PRETEKLIH DNI

V JANUARJU l. 1906. sem živel in delal v majhni premogarski naselbini v gorati Zapadni Virginiji. Ko se nekega večera vrnem z dela v premogovniku, me gospodinja opozori, da sem po pošti dobil neke "cajtenge". Pogledam in vidim, da je to prva številka "Proletarca". Hitro preglemam vsebino in oči se mi ustavijo na prvi strani pri izjavi, v kateri so izdajatelji novega lista začrtali pot in cilj novemu listu:

"Z današnjo izdajo "Proletarca" so slovenski delavci v Ameriki stopili v javnost; ustanovili so list, ki je v resnici lastnina vseh zavednih slovenskih delavcev, ki so organizirani v ameriških socialističnih klubih . . .". Čutil sem, da ima novi list namen postati glasnik idej, ki so bile tudi meni po volji. In postal sem njegov naročnik od prve številke naprej.

* * *

"Proletarec" praznuje letos petintridesetletnico svojega obstanka. Kako hitro so prešla ta leta! Človek se nehote ozre nazaj preko te dobe ter se zamisli. Pred oči mu stopijo spomini na razne dogodke iz preteklih let, iz dni mladostnega navdušenja in idealizma. In ne samo spomini na dogodke, nego tudi na stotine slik in obrazov nepozabnih tovarišev, prijateljev in sodrugov, s katerimi sem se seznanil v teku svojega delovanja v socialističnem gibanju, posebno v mestu Clevelandu. Pristopali so in vstopali v naše vrste, nekateri z iskrenim prepričanjem, a drugi zopet samo zastran lepšega, ker je bilo to v modi.

V enem samem članku je nemogoče podati zadostno sliko teh obrazov in dogodkov. Preveč jih je. Toda ne bilo bi pravilno, če bi se popolnoma prezrli. Jubilej "Proletarca" mi daje priliko, da omenim vsaj važne stvari iz zgodovine socialističnega gibanja med Slovenci v Clevelandu. Ali pri tem sem prisiljen omejiti se le na prva leta tega gibanja.

* * *

"Proletarec" ni bil prvi delavski list, ki sem ga čital. Kot železniški delavec sem že v starem kraju čital "Rdeči prapor", ki je bil nekakšno glasilo slovenskih železničarjev. Neki moj starejši sodelavec, ki je bil navdušen socialist, a ni pa znal čitati, ga je imenoval "Rdečo prapot". Ko sem l. 1905. prišel v Združene države, sem začel čitati "Glas svobode", ki je takrat veljal za delavski list. Ko sem se pozneje nekoliko naučil angleščine, sem začel čitati "Appeal to Reason", ki je bil tiskan v Girardu, Kans. Ta list je bil jako vpliven in je imel nekaj časa nad pol milijona čitateljev. Med njegovimi uredniki je bil tu-

di Eugene V. Debs, ki je mogel navdušiti delavce s svojim peresom prav tako dobro kakor s svojimi govori.

Ali čeprav sem več let čital delavske liste, nisem kljub temu imel prilike dejansko sodelovati v delavskem političnem gibanju. To se je zgodilo šele dne 25. septembra v letu 1910. Na poziv Jožeta Bratkoviča, ki se je takrat mudil v Clevelandu na agitaciji za "Proletarca", smo se zbrali tisti dan čitatelji tega lista v Birkovi dvorani ter ustanovili socialistični klub. Že na prvi seji je pristopilo 27 članov. Klub št. 27 praznuje potemtakem letos svojo tridesetletnico. Zame je bil to važen dan, ker sem z vstopom v klub napravil obenem prvi korak v javno življenje in društveno delovanje. Že na prvi seji sem bil izvoljen za zapisnikarja, nekaj mesecev pozneje pa za klubovega tajnika, kateri urad sem potem obdržal več let.

Ko se človek danes po tridesetih letih spomni na ta začetek socialističnega kluba št. 27 pa na obraze in imena prvih njegovih članov, se nehote vpraša: "Kje so danes ti pijonirji? Ali ni zgodovina tega socialističnega kluba obenem povest splošne socialistične stranke?"

Za nekatere člane je bila to prva in zadnja seja. Pristopili so v hipnem navdušenju, ki pa je trajalo samo 24 ur. Nekateri so plačevali članarino nekaj mesecev v upanju, da ne more biti revolucija več daleč, potem pa so se spet potopili v mlako resignacije in brezbriznosti. Drugi so po daljšem ali krajšem času zopet izgubili svojo pot in zraven pa še svoj cilj. Postali so republikanci ali pa demokratje. Tretji so se tako navdušili za socialno revolucijo, da jim je bila taktika socialistične stranke vse preveč konservativna. Svoja pisma in svoje dopise so podpisavali z "Vaš za revolucijo." Nestrpno so pričakovali končnega konflikta. Nikdar ne pozabim naših mladih sodrugov Pavlina in Žnidaršiča. V svoji navdušenosti sta zapustila Združene države ter odšla tja dol na jug v vročo Mehiko, kjer je bila tiste čase večna revolucija. Žnidaršič mi je pisal parkrat ter se pritoževal nad konservativnostjo ameriške socialistične stranke, o Pavlinu pa nisem nikdar več slišal. Nad polovico prvih članov danes sploh ni več pri življenju. Končali so svojo pot mnogo prej, kakor pa je delavstvo doseglo svoj cilj. Toda nekaj tistih prvoboriteljev pa še vedno zapazimo v delavskih vrstah. Neuklonljivo držijo svoja mesta v trdnem prepričanju, da je rešitev človeštva le v socialistični družbi.

* * *

Novi člani so pristopali in stari odhajali — —. Toda klub je rasel v svoji moči in svojem vplivu. Začela se je doba krepkega dela in neumorne agitacije. Med množicami ameriškega delavstva je stopal takrat socializem z mogočnimi koraki. L. 1910. je imela stranka 58,000 članov, a že l. 1912. jih je štela 145 tisoč. V legislaturah raznih držav so sedeli poslanci delavske politične stranke in uprave raznih mest in občin so prehajale v roke delavskih zastopnikov. Prav dobro se spominjam tistih dni, ko so časopisi v državi Ohiju po volitvah prinašali poročila z velikimi naslovi: "Socialism is sweeping Ohio."

Slovenski socialisti v Clevelandu smo sistematično vršili svoje delo. Najeli smo si lastne prostore, kjer smo imeli svojo čitalnico in sobo za zborovanje. Imeli smo sestanke, seje in debate. Prirejali smo shode v dvoranah in na ulici. Širili smo svoje časopise in raznašali letake. Udeleževali smo se v združnem gibanju in pri delu za društvene in narodne domove. Bili smo v tesnih stikih z lokalno organizacijo socialistične stranke ter agitirali za delavske kandidate, ki so se potegovali za vse mestne urade. Imeli smo vzorno politično organizacijo v 23. volilnem okraju in načelnike v vseh njegovih oddelkih. Imeli smo moč in vpliv in zato uživali tudi spoštovanje pri svojih nasprotnikih.

Sadovi našega dela so se kmalu pokazali. Organizirali smo soc. klub na Waterloo Rd. v Collinwoodu in nato še na Holmes Ave. Tako smo imeli kar dva kluba v Collinwoodu. Kmalu potem se je organiziral tudi klub v bližnjem Euclidu, O. Kakor v Clevelandu tako so tudi v Collinwoodu in Euclidu postali člani naših klubov gonilna sila pri delu za zgradbo društvenih domov. Bili so delavni povsod, koder je šlo za izobrazbo in napredek našega ljudstva. Zapisniki raznih organizacij so svedočba naših takratnih aktivnosti. Člani naših soc. klubov se tačas niso izogibali odgovornosti in kjerkoli je bil izvoljen odbor v kakšen koristen namen, ste vedno zapazili med imeni odborov tudi imena članov naših klubov. Nepristranski pisec zgodovine o našem udejstvovanju bo prisiljen priznati to resnico.

* * *

Doba zadnjih 25 let je prinesla človeštvu ogromne izpremembe. Revolucije, ki so sledile zadnji svetovni vojni, so porušile temelje stoletja starih dinastij in držav. Socialna revolucija je dala Rusiji podržavljenje narodnega gospodarstva in sovjetski politični sistem. Italija je dobila državni kapitalizem s sindikalistično upravo industrije. Demokracija na Nemškem se je umaknila totalitarni državi pod vodstvom diktatorja Hitlerja in njegovih narodnih socializmov. Kapitalizem svobodne konkurence, kakršnega smo poznali

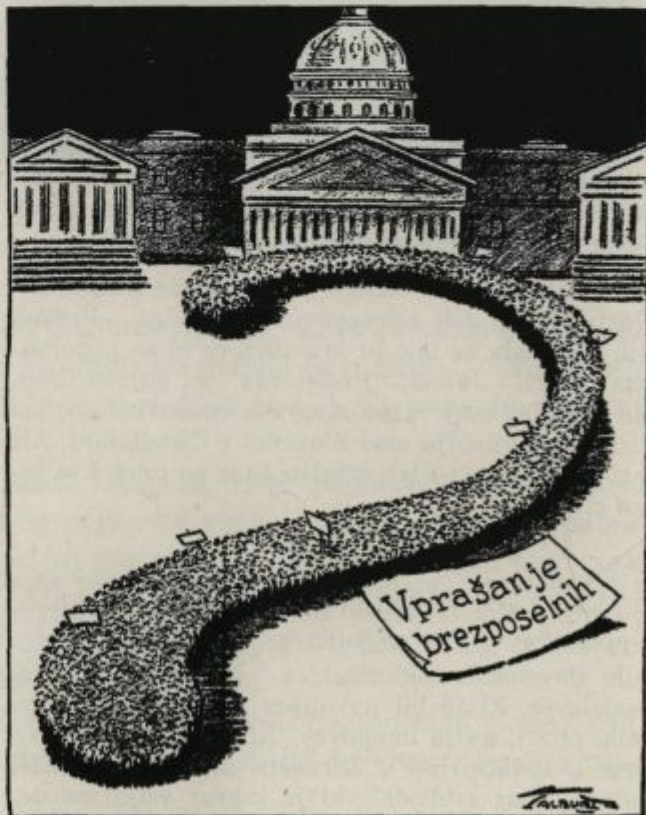
pred tridesetimi leti, izginja povsod — — — tudi v Ameriki. Povsod se kažejo nove oblike totalitarne države in planiranega narodnega gospodarstva.

Te izpremembe niso prizanesle niti delavskemu političnemu gibanju. Delavstvo je zbegano in tako sledi svojim voditeljem zdaj v to, zdaj v ono smer. Tragično dejstvo pa je to, da je zmeda med nami ravno sedaj največja, ko bi nam bil jasen cilj po ostro začrtani poti najpotrebnejši.

Samo znanje nam pokaže pot iz te zmede. "Proletarec" je vršil to nalogo zadnjih 35 let. Upam, da jo bo vršil še mnogo let. Danes je znanje potrebnejše delavskim množicam kakor kdaj poprej. Zaključujem z besedami našega nepozabnega Aškrcja:

"V dno duše se mi smili človek,
ki mu oči zastira dušni mrak.
Kako naj slepec vodi druge slepce,
ko sam ne vidi poti, siromak."

ŠE VEDNO NEREŠEN PROBLEM

Deset milijonov brezposelnih še vedno zamanj pričakuje, da bosta vlada in kongres izvršila kaj izdatnega zanje. Toda v Washingtonu jim je to še vedno nerazumljivo vprašanje.

F. A. Vider:

Ljudski problemi so naši problemi

SLOVENCİ v Ameriki smo tako dobro kooperativno organizirani glede na življenjsko zavarovanje, da nas težkoda prekaša v tem kak drug narod. To znači, da se v tem oziru precej strinjamo, čeprav smo drugače načelno razcepljeni.

Da smo skozi te svoje kooperativne, bratske, podporne organizacije izvršili veliko dobrega, plemenitega in za članstvo še posebno koristnega dela zlasti v gmotnem pogledu, je neovrgljivo dejstvo. In če bi vsaj toliko storili ljudi v duševnem oziru, bi lahko z mirno vestjo rekli, da smo v polni meri doprinesli svoj del odgovornosti k razvoju boljše človeške družbe, ki ima nadomestiti sedanjo. Toda pri vprašanju izobraževalnega in prosvetnega dela, ki bi naj bilo usmerjeno delavskemu narodu, ki ga predstavljajo naše organizacije 99 odstotkov, na korist, se naša pota križajo in le Slovenska narodna podporna jednota ima v tem jasno načrtano pot.

Ponekod prevladujejo mnenja, da niso podporne organizacije poklicane reševati problemov, ki sodijo v področje izobraževalnih in prosvetnih ustanov, in da se naj rajši posvečamo delu svojega poklica. Tako mnenje bi bilo morda dosledno, če bi se vse bratske podporne organizacije držale tega gesla in če bi ekonomične razmere ustrezale potrebam dostojnega življenja za vsakega povprečnega ameriškega delavca, kar so tudi člani naših jednot. Ali temu žal ni tako. Saj vidimo, da se vodstva mnogih bratskih podpornih organizacij ne držijo svojega delokroga, ki bi se lahko imel za mejo naše delavnosti, nego pridno pomagajo — s svojim vplivom — tistim političnim strankam, ki si prizadevajo ohraniti sedanji profitni sistem.

Ni treba, da bi bratske podporne organizacije neposredno posegale v politiko. Ali je pa naša dolžnost graditi zdrav ekonomski sistem, ki bo zagotovil gospodarsko bodočnost ljudstvu in tako tudi našim ustanovam. Ker pa je tak sistem predvsem odvisen od razumnosti in razsodnosti volilcev samih, moramo članstvu svojih organizacij kazati pravo in zanesljivo pot, po kateri mora iti, če hočemo priti kdaj do gospodarstva, ki bo boljše od današnjega.

Če opazujemo socialni položaj te dežele po zadnji "depresiji", spoznajo lahko danes tisti, ki še včeraj niso tega verjeli, da ni sedanji sistem več sposoben obvladati gospodarskega življenja in reševati ljudskih socialnih zadev. Trume brezposelnih ljudi, ki se cenijo do enajst milijonov, potrjujejo to, da tira kapitalistični sistem bolj in bolj to deželo v popoln gospodarski polom, ki nikomur ne prizanese. Ali ne bomo mi fraternalisti, ki moramo videti to gospodarsko razpadanje, ki spravlja ameriško delavsko ljudstvo v obupno stanje, a ne maramo ničesar storiti za ublažitev njegovega položaja, mar moralno tudi odgovorni za polom?! Brezposelnost, pomanjkanje, revščina, beda, kar vse tare na milijone ameriških delavcev, so vprašanja, ki jih ne more uspešno rešiti nobena posamezna skupina ali stranka, niti ne zvezna vlada brez sodelovanja državljanov. In komur je kaj za blagor naroda, mora sodelovati z vsakomer, ki je pripravljen pomagati deželi k zboljšanju obstoječih razmer.

Časopisi so prve dni v tem letu skoro mesec dni prinášali poročila o obsežnem finančnem napredku mogočnih komercialnih zavarovalnih družb in dividendah. Ali previdno pa so zamolčali žalostno sliko malega farmarja. Šestindvajset največjih zavarovalnih družb v Ameriki je

l. 1929. lastovalo zemlje za \$81,807,000, dočim so iste kompanije že na koncu leta 1938. imele zemlje v vrednosti \$529,392,000, kar pomeni nič manj kakor 550% prirastka v teku devetih let. Razlaščeni kmetje, ki jih je največ na jugu, so pa postali brezdomovinci in ne vedo, kaj naj počno in kam se obrnejo. Le še nekaj let takega gospodarstva, pa bo bankrot ameriškega malega kmeta popoln, in kaj potem?

Za reševanje evropske demokracije je mnogo zanimanja, kar je kajpak varneje in udobneje kakor to, da bi jo n. pr. začeli reševati v tej deželi na jugu, na katero je dobro posvetil pisatelj John Steinbeck s svojimi "Grapes of Wrath," ki predstavljajo eno najboljših socialnih povesti sedanjega časa. Od 65 do 85 odstotkov ameriških državljanov nima po nekaterih južnih državah volilne pravice, ker radi ubožnosti ne plačujejo gotovega zemljiškega davka, pa se nič ne zgražamo nad tem. Zbirajo se razni prispevki za preganjane žrtve v Evropi — kar ni napak in vse simpatije do njih. Ali ni pa denarja za brezposelne delavce in njihove družine doma, čeprav je med njimi brez dvoma mnogo takih, ki so podpore potrebni.

Farmar Tom Joad iz Oklahome v Zedinjenih državah je pregnan s svoje zemlje, čeprav jo je obdeloval vse svoje življenje, in nima sedaj, ko gre z družino v Californijo za delom, niti toliko, da bi kupil zadosti kruha za številno družino, če hoče priti do cilja. Žalostna usoda kolona (sharecropper). In takih Joadov je več! Na drugi strani pa je dovolj denarja za lišp in pomp ob sprejemu nadškofa Stritcha, ki je došel iz Milwaukeeja v Chicago meseca marca in kateremu se je šla poklanjat tudi malopridna Kellyjeva čikaška administracija. V Chicagu je na miloščini (relifu) nad 215,000 ljudi, ki živijo, kakor se čuje, v naravnost neznosnih razmerah vsled pčile in nezadostne pomoči. Ampak mestni administraciji se zdi potrebnejše prirejati kraljevske sprejeme cerkveni gospodi kakor pa pomagati sestradanim otrokom brezposelnih prebivalcev.

Če bi vsa vodstva bratskih podpornih organizacij nudila svojemu članstvu vsaj toliko pouka o socialnih vprašanjih, kolikor ga nudi SNPJ, bi ta množica — okoli šest milijonov organiziranega članstva — s svojim vplivom lahko veliko dosegla za ljudstvo sploh in seve obenem tudi zase.

Če hočejo bratske podporne organizacije doseči vpliv in zaupanje med priprostim ljudstvom, ne smejo slediti komercialnim zavarovalnim družbam, katerih glavni cilj je zaseben dobiček, nego čvrsto stati za naše bratsko geslo: "Vsi za enega, eden za vse!"

Trideset slovenskih listov prenehalo izhajati

Od kar izhaja Proletarec je prenehalo v Zedinjenih državah nad 30 slovenskih listov, štirje pa so menjali lastnike. Vseh slovenskih listov in revij v tej deželi je sedaj 18, ali trije več kot pred desetimi leti.

Frank S. Tauchar:

SPOMINI NA PRETEKLOST

KO sem l. 1906. prišel iz starega kraja v Rock Springs, Wyo., sem se nastanil pri Franku Paulichu, ki je imel hišo v takratnem "Dry Creeku". Njegova najbližja soseda sta bila Matevž Ramovš in J. Dolenc. Kakor je bilo tačas v navadi, so imeli vsi po več stanovalcev na hrani in stanovanju.

Tedaj so, kakor se še dobro spominjam, hodili tjakaj trije slovenski časopisi, in sicer "Glas naroda", "Glas svobode" in "Amerikanski Slovenec". Prvi je bil dnevnik, druga dva pa sta izhajala tedensko ter se prav pošteno lasala med sabo. Ko sem bil jaz že nekaj časa tamkaj, si je eden izmed Ramovševih stanovalcev, in sicer Anton Jelovčan, naročil še tudi "Proletarca," ki smo ga seve čitali vsi "drajkrikarji". List si je kmalu pridobil več naročnikov s pomočjo Lovrenca Demšarja, L. Proška, J. Jereba, Kodra, Klemenca, Cukaleta itd., ki so maloprej ustanovili društvo števil. 10 SNPJ ter mu dali ime "Trdnjava". Vanj so seveda takoj vtaknili tudi nas novodošle zelence.

V zadnji polovici leta 1912. je "Proletarec" razpisal veliko kampanjo za nove naročnike. V njej sem jaz dosegel tretjo nagrado v obliki prstana s socialističnim znakom, Frank Pavlovčič iz Conemaugha, Pa., je dobil prvo, Louis Glažer iz Piney Forka, O., pa drugo. Četrtri je bil J. P. Novljan iz Aurore, Minn., a peti pa Matt Petrovich iz Clevelanda, O. Bila nas je lepa vrsta tekmovalcev in tekmovalk, izmed katerih jih je nekaj že pomrlo, a dokaj jih je pa še danes v gibanju. V tem kontestu sta bili tudi dve dekleti, in sicer gdč. Mary A. Strainer iz E. Helene, Mont., in gdč. Helena Zaverčnik iz Chicaga, Ill. Tekma se je končala h koncu meseca februarja, 1913, in jaz sem v njej dobil čez štirideset celoletnih in nekaj polletnih naročnikov za "Proletarca". V celem jih je bilo petdeset novih iz mojega okrožja.

V čast listu, njegovim boriteljem in tisti tekmi sploh sem meseca januarja, 1913, priobčil v "Proletarcu" sledečo vzpodbujevalno pesem:

"PROLETARČEVI" ARMADI

*Proletarcev vrla četa
v kontestu se bojuje,
podlago listu trdno kuje,
ki bodočnost mu obeta.*

*V četi tej sta dve dekleti:
Gospica vrla iz Montane,
druga iz Chicage same,
obe za list naš sta vneti.*

*Zastopnikov težavna pota,
kdor skusi jih, so mu znana;
s cvetjem niso posejana,
vendar to se že pobota.*

*Mož na mestu je le tisti,
ki se ne zmeni za težave,
pa naj ima jih preko glave,
za splošne dela le koristi.*

*Navdaja želja ta naš zbrane:
List delavski, naš "Proletarec"
naj premaga vsak udarec
in kmalu dnevnik naj postane!*

"Proletarčev" upravništvo je mislilo dobiti v tistem kontestu toliko naročnikov, da bi se list gospodarsko utrdil in pričel izhajati dnevno. Ideja, da bi bil postal "Proletarec" dnevnik, se seveda ni uresničila, ker je bila agitacija za socialistične liste takrat pač mnogo težja, kakor pa je danes. Med delavstvom so bili takozvani "boljši časi" in denarja je bilo več v cirkulaciji. Toda "Proletarec" je bil idejno zasovražen od vseh ljudi razen od socialistov in njihovih somišljenikov. Vendar pa smo lahko ponosni na to, da smo ga skozi vsa ta leta obdržali pri življenju. Kot delavski tednik je razširjal socialistični duh preko vseh držav, kjer so delali slovenski priseljenci, se poleg tega vedno boril za unijonizem ter stal na strani delavstva v stavkah. Sčasoma so bili ustanovljeni socialistični klubi v vseh aktivnejših slovenskih naselbinah ter širili seme delavske zavednosti med novimi in starimi naseljenci. Za vso to delavnost gre pa seveda največ zaslug "Proletarcu", ker je kot uradno glasilo JSZ bodril in učil svoje organizatorje in agitatorje pa vzgajal nove zastopnike, da so pomagali skozi vsa ta leta nepretrgoma vzdržati list in socialistično gibanje na političnih bojnih frontah.

Poleg tega so se zdaj pa zdaj vršili tudi govorniški obhodi. V jeseni l. 1912. je dospel v Ameriko Etbin Kristan, ki je v spremstvu tedanjega "Proletarčevega" upravniška Franka Podboja prišel tudi v Rock Springs, Wyo. Shod se je vršil v dvorani finskih sodrugov. Ko smo šli malo po mestu, sem pokazal Kristanu tudi katakombo (klet), ki je predstavljala takratno slovensko cerkev. (Za Slovenski dom smo tačas šele zbirali prispevke ter ga zgradili čez eno leto.) Etbin mi je rekel: "Ali bi ne mogli vi prevzeti tega (tiste kleti) in napraviti socialističnega shajališča tukaj?"

V mnogih naših naselbinah je med vojno prenehala delavnost na delavskem političnem polju. Ponekod se tudi pozneje niso več obnovili socialistični klubi. To pa iz mnogih vzrokov. Med temi je bil največji to, da je tu pa tam odpovalo par delavnih socialistov, a ostali pa niso imeli niti poguma, niti ne volje, da bi se pričkali z domačo reakcijo.

V Rock Springsu, Wyo., je imel naš socialistični klub lepo število članov. V zvezi z drugimi soc. klubi smo ob volitvah vedno izpolnili glasovnico s svojimi kandidati ter navadno dobili približno eno četrtno oddanih glasov. Dasi nismo nikoli izvolili nikogar v javne urade, je vseeno naš vpliv kar vidno rasel. Da ni izbruhnila vojna, bi bili v doglednem času postali odločujoč činitelj v politiki. Baš tik pred vojno je naš županski kandidat Patterson resno ogrožal ponovno izvolitev republikanca Jacka Andersona za župana, ker je dobil nad 40% glasov. Socialist Patterson je imel prodajalno in popravilnico bicikljev, republikanec Anderson pa zastopstvo milwauškega piva. Naš kandidat ni potrošil niti enega centa za kampanjo, dočim je "Beer Jack" pridno razpeljaval sodečke po vseh stanovanjskih hišah v političen dar, da ne bi fantje žeje trpeli na volilni dan... Mnogi so pili — pa drugega kandidata volili, a "Jack" si je pa vseeno obdržal županski stolec več službenih dob zaporedoma.

L. 1907. smo se tamkajšnji premogarji organizirali v UMWA, ki jo je po nekaj tednih izprtja družba priznala. Unija je kmalu postala močan činitelj tudi v političnem gibanju. Ali največ unijskih voditeljev se je udeleževalo v starih dveh strankah. Razmah socializma v unijah se je jel opaziti po par letih vsaj v tem, da so si vse

krajevne unijske organizacije, kjerkoli so se posamezni socialisti potrudili, naročile domače in tujejezične socialistične liste v tolikih izvodih, kolikor je bilo članov tiste narodnosti v organizaciji. Na našo krajevno organizacijo je prihajal lep zveženj "Proletarca". Imeli smo tudi tolmache, da so se lahko udeleževali sej tudi novodošleci iz Evrope.

Kmalu so krajevne unijske organizacije tamkajšnjega okrožja kupile poslopje mestne opere in s tem dobile dvorano, ki je bila tačas najboljši zborovalni prostor v mestu. Tu smo imeli priliko slišati poleg republikanskih in demokratičnih tudi socialistične govornike. Med temi sta bila tudi Debs in Seidel; zadnji je bil takrat prvi socialistični župan v Milwaukeeju, Wis., in obenem kandidat za podpredsednika Združenih držav.

Ko smo l. 1913. zgradili Slovenski dom, je dobilo tamkajšnje delavstvo še večjo neodvisnost za razmah na delavskem političnem in naprednem kulturnem polju. Ko pa je šla l. 1917. tudi naša dežela v vojno, je bilo vse to potisnjeno nazaj v pratemine, iz katerih se zdaj po dveh desetletjih le tu pa tam kak žarek počasi izmota-va . . .

Ali vseeno pa vse tisto naše delo ni bilo zastoj! Vsi dosedaj sprejeti delavski zakoni so plod socialistično usmerjenega dela skozi zadnjih petintrideset let in pa "Proletarčevega" oranja trde ledine skozi eno tretjino

stoletja na polju delavske izobrazbe. Res je, da smo ves ta čas v tej republici le malo mož izvolili v postavodajne zbornice in administrativne urade — toda naš duh je prodril že tako v ljudstvo, da deloma že takorekoč narekuje minimalno socialno zakonodajo skoro v vseh zbornicah naše prostrane dežele.

Take in slične misli naj nam bodo ob slavlju petintridesetletnice našega lista "Proletarca" v blagodejno zavest, da ni bil naš denar, niti ne naš čas zapravljen, kadar smo delali in žrtvovali denarne prispevke za razširjenje "Proletarca" in Jugoslovanske socialistične zveze, čeprav ne moremo pokazati neposrednih vidnih uspehov v svojih vrstah.

Ker je "Proletarec" še potreben za širjenje marksističnih idej, ki naj bodo podlaga bodoči človeški družbi širom po svetu, je naša sveta dolžnost, da ga še zanaprej podpiramo ter mu pridobivamo čim več novih naročnikov.

"Proletarcu" moje čestitke k petintridesetletnici hlabrega dela! Vsem sodrugom in sodružicam, zlasti pa tistim, s katerimi se osebno poznam — moje najiskrenejše pozdrave!

Odboru delavske tiskovne družbe in upravnistvu naših publikacij pa toplo priporočam, naj letos razpiše osem-mesečen kontest za pridobivanje novih naročnikov "Proletarca", in sicer od 1. maja do konca letošnjega leta. Jaz se na tem mestu priглаšam za kontestanta!

Martin Judnič:

KLUB ŠT. 45, J. S. Z.

"NAPIŠI nekaj zgodovine o našem klubu za v "Majski glas"! mi pravijo sodrugi v klubu. Kakor bi bil jaz tisti, ki ima največ časa in ki pozna delo in boje našega kluba najbolje. V Waukegan sem prišel iz Chicaga l. 1916. Tu nisem bil še nikoli poprej in to, da imajo soc. klub, sem zvedel iz "Proletarca".

Socialistični klub je bil v Waukeganu ustanovljen leta 1908. Dobil je štev. 15. V knjigi, iz katere sem črpal te podatke, je na čelu napisano: Jugosl. soc. klub štev. 15, Waukegan, Ill., 1908. Knjiga predstavlja blagajniško vodstvo, ki pa je sila pomanjkljivo.

Prva seja tega kluba se je vršila dne 25. julija, 1908.

Morale so biti še druge knjige, ki pa so izgubljene.

Ta klub je posloval do konca l. 1909. Ko je prenehal poslovati, je imel \$16.15 v blagajni. J. S. Z. ni omenjena v tej knjigi, ali je pa še ni bilo takrat. Meseca januarja l. 1909. so poslali \$2.00 "Proletarcu" v podporo. Najti ni nobenega podpisa za tajnika, oziroma blagajnika in celi dve leti poslovanja ni niti enega člana z imenom zapisanega.

Dne 30. marca l. 1911. se je klub reorganiziral ter dobil številko 45, ki jo nosi še danes. Po pisavi, ki je kaj čedna, je videti, da je vodila knjige v letih 1908 in 1909 ista oseba. Ali imena ni nikjer. Zdaj imam tudi zapisnik. Toda vse zaman. Tudi v njem ni videti nobenega imena. Debat ali niso imeli, ali jih pa zapisnikar ni pisal. Zapisnik ni podpisan od predsednika. Toda od 1911. naprej pošiljajo članarino v Chicago na ime J. S. Z. Seje so se vršile pri Blažu Mahničju.

Na seji, ki se je vršila dne 3. julija l. 1911. pri Blažu Mahničju, razpravljajo o Etbini Kristanu. Kaj in kako razpravljajo, zapisnik ne pove. Iz njega je razvidno samo to, da je 16 članov glasovalo za in 1 pa proti. Toda zdi se mi, da so razpravljali o govorniški turi Etbina Kristana po Ameriki.

Blagajna se jim nikoli ne izčrpa. V njej je vedno od

\$10.00 do \$50.00. Izdatki se glasijo "za štrajkarje", potem za "Proletarca", nadalje "za Zarjo", za "brošure" itd. L. 1912. podpora "Proletarcu" meseca aprila \$3.00 in maja zopet \$7.00.

Za leto 1912. je zapisnik nekoliko jasnejši. Na novo pristopili člani so zapisani in sejni zapiski so podpisani od zapisnikarja in predsednika, ki je vodil sejo. Razprav pa še zmirom niso pisali. Ali zapisali pa so v zapisnik, koliko denarja je bilo prejetega in izdanega. Stanje klubove blagajne je bilo meseca maja tistega leta \$85.11.

Dne 9. novembra 1912. se je vršil shod v finski dvorani. Na njem je govoril Etbini Kristan. Kakšen je bil uspeh tega shoda, ni omenjeno v zapisniku.

Dne 24. novembra 1912. je pristopilo v klub več novih članov. (Morda je dal tisti shod pobudo temu, da so novi člani pristopali.) Med na novo pristopili mi je bil tudi Frank Šaus, ki so ga izvolili na tej seji za delegata za na drugi zbor JSZ v Milwaukee, Wis. Plačali so se mu vozni stroški in en dolar dnevnice. V tem letu je bil tudi Jože Zavertnik poklican v Waukegan za govornika, ki so ga pa slovenski cerkvenjaki obmetali z jajci in gnilim sadjem. Tista rabuka je bila tolikšna, da je morala policija posredovati ter spremiti Zavertnika na kolodvor. Vse to je napravil tedanji dušni pastir slovenske fare v Waukeganu.

Klubov odbor je bil za 1913. sestavljen takole: John Zakovšek za tajnika; Jakob Podboj za zapisnikarja; Frank Šaus za organizatorja; a Paul Bartel, John Mahnič in Frank Brance pa za nadzornike. Odslej naprej se tudi zapisnik podpisuje po zapisnikarju in predsedniku. Vprizorili so v tem letu igro "Njegov jubilej" ter bili sploh zelo delavni. Toda meseca julija, 1914, pa že naznani tedanji tajnik Paul Peklaj, da je klub prenehal poslovati. Vzrok za to prenehanje ni naveden. Ko je klub prenehal poslovati, je bilo denarja v blagajni \$61.78, kar jasno dopoveduje to, da se radi denarja niso razšli.

Klub se je meseca aprila v letu 1916. zopet reorganiziral. Ali pravega življenja ni bilo v njem. Bil je čas svetovne vojne in delalo se je tudi za J. R. Z. Tačas sem bil že tudi jaz v klubu, pa se spominjam, da je šla vsa naša energija za agitacijo okoli Jugoslovanskega republikanskega združenja. Klub je prenehal poslovati marca meseca l. 1918., ker se večina klubovih članov ni strinjala s tem, da je JSZ izstopila iz socialistične stranke. Pa se je dve leti kasneje spet prebudil k življenju ter posloval do junija, 1921. Tajnik mu je bil Frank Nagode, ki pravi, da ni bilo nič denarja v blagajni. Ostale pa so delnice SND in nekaj pisalnega papirja.

Perijodične ekonomske depresije so vplivale na naš klub, ki je marca meseca l. 1923. iznova oživel in se doslej še ni razšel, čeprav ni dosti manjkalo do razpusta. V teh slabih in hudih časih le životarimo. Naši nasprotniki bi kajpak želeli, da nas odnese depresija k vragu. Mi to vse predobro vemo ter samo zato kljubujemo. Nas ni sicer veliko, ali potreba hoče, da smo tu.

Soc. klub je v Waukeganu že dosti dobrega naredil med Slovenci. Vedno je bil na straži, da se ni nazadnjaštvo razpaslo, kakor bi se, če bi ne bilo kluba tukaj. Izobraževalnega dela je storil veliko s predavanji, knjigami in brošurami. Kakor vidite na sliki, je skupina majhna. Nič zato. Saj pravijo, da malo, pa dobro več zaleže kakor veliko število živih mrtvecev.

Če bi utegnil, bi opisal zgodovino našega kluba veliko podrobneje. Bila bi sila zanimiva. Za primer vzemimo le dogodke izza časa konvencije Slovenske narodne podporne jednote, ki se je vršila tukaj l. 1925. Tedanji predsednik Slovenskega narodnega doma John Možina je rekel: "Ne, ne! Cicjalistov pa ne v S. N. D.!" Revez še besede ni znal pravilno izgovarjati, pa je nasprotoval. Toda mi smo vedeli, da je bil nekdo drugi, ki ni maral, da bi bil E. V. Debs govoril z odra S. N. D. Pa je kljub temu govoril v SND delegatom in dvorana je bila nabita kakor še nikoli poprej in ne pozneje. Delavci so privreli poslušat Debsa od vsepovsod. Slovenska in angleška reakcija je vedela, da bo tako, pa si je prizadevala na vse kriplje, da bi ne zrevolucioniral njihovih ponižnih.

Mnogokrat se je moral soc. klub bojevati z našimi rojaki, ki niso v bistvu slabi. Ali tuja reakcija je žal vplivala nanje, jih učila v stoprocentaštvu puhlega amerikanizma ter take izrabljala v svoje malopridne namene.

Še danes ni nič boljše in klub je še vedno potreben, da stoji na straži. In to bomo tudi vršili kakor dozdej. Ne za posameznika, nego za boljše človeško družbo.

Skupina članov kluba št. 45 JSZ v Waukeganu, Ill. V prvi vrsti, spredaj, je s. M. Spacapan, tajnik kluba Jack Mesec in Anna Mahnich. V gornji vrsti so z leve na desno Martin Judnich, John Mahnich, J. Gantar in P. Peklaj.

Jože Zavertnik prvi urednik Proletarca

Ta Majski Glas je posvečen 35-letnici Proletarca. Ne bilo bi prav, ako se bi ob tem njegovem jubileju spet ne spomnili prvega Proletarčevega urednika — Jožeta Zavertnika.

V okolščinah, kakršne so bile ob ustanovitvi Proletarca, si je on silovito prizadeval ustanoviti list, v katerem bi lahko svoje misli svobodno izražal. Pri Kondovemu Glasu Svobode jih je nekaj časa, a se mu je gospodar uprl.

Proletarca, ki ga je pomagal ustanoviti, je pokojni Zavertnik smatral za svoj "protektorat", in to ne s kakim sebičnim, nego z najiskrenejšimi nameni.

Uredniško odgovornost pri Proletarcu je sicer držal le malo časa. Ohraniti pa si je hotel kontrolo nad urejanjem lista in jo je do malega vršil od ustanovitve lista pa do leta 1915, ko je izstopil iz uredniškega odbora, češ, da nad Etbinom Kristanom ni treba nikakega posebnega komiteja, ki bi mu narekoval, kaj in kako naj piše.

Dostikrat Zavertnik ni sodeloval, a dobil je druge, da so pomagali. In če mu niso delali povšečno, se jih je iznebil.

Sotrudnik Proletarca je ostal do svoje smrti, ki ga je doletela 28. avgusta 1929 na njegovem domu v Clarendon Hillsu, nedaleč od Chicaga.

O tem našem pionirju so najboljši podatki v Am. druž. koledarju 1930. Storil je mnogo. Bil je najjačji član verige, ki je vzdržavala Proletarca od početka pa do leta 1915.

Jože Zavertnik

Kitajski pregovor

Če počivaš ali bdiš,
pomni, tudi nam živiš.
Kar storiš in kar pustiš,
same zglede nam deliš.

Anton Slabe:

Nekaj o sodobni konfuziji

SKOZI vso pisano in nepisano zgodovino se vrste dogodki, ki potrjujejo dejstvo, da večina ljudi tava v temi in se ničesar ne nauči iz izkušenj. Če bi se, je ne bi mogli demagogi zavajati in konfuzija ne bi bila tako razširjena, kot je.

Neprestano se pojavljajo vladarji, tirani, diktatorji in zatiralci, ki hočejo z brutalno silo podvreči vse svoji kontroli. Nit zatiranja in izkoriščanja šibkih po močnih se vleče skozi vso zgodovino. To velja za posameznike in narode.

Ozremo se lahko nazaj v dobo Cezarjev, naprej do Burboncev in do današnjih nekronanih kraljev in diktatorjev in opazili bomo, da razlike niso velike. Ampak ni treba iti tako daleč nazaj. Zadnja svetovna vojna je ustvarila komplikacije, katerih posledice se zdaj najbolj očitno kažejo. Zahtevala je na milijone žrtev, ki so padle zaman, če nas vsa znamenja ne varajo.

Diplomatične intrige so sledile zaključenju masnega klanja in uničevanja bogastva na debelo. Pod masko diplomacije je bilo izvršenih nešteto zločinov. Mnogokrat so bili rodovi, plemena in celo narodi prodani v sužnost po diplomaciji.

Zdi se, da je bila doba med svetovno in sedanjo vojno le nekakšen prehod, ki je ustvaril ugodne pogoje za zavajanje množic s sleparskimi gesli. To se je pokazalo zlasti v Nemčiji, Italiji in Rusiji. Ta doba je prinesla priložnost za uničevanje kulturnih vrednot in človeških pravic. Demagogija se je vzpela do viška in zajela ljudstva v svoj vrtinec. Tragične in katastrofalne posledice demagogije se opažajo povsod.

Konfuzija narašča celo med onimi, ki se radi ponašajo z naprednostjo. Med takozvanimi naprednjaki dobimo take, ki obsojajo Hitlerjev in Mussolinijev imperializem, zagovarjajo pa Stalinov imperializem. Ti v svoji omejenosti ne morejo verjeti, da ruski delavci in kmetje nimajo nobenih koristi od Stalinovega imperializma, kakor jih nimajo nemški in italijanski od Hitlerjevih in Mussolinijevih imperialističnih eskapad.

Male države, kot so Švedska, Norveška, Holandska, Švica in nekatere druge, ne vpijejo po potrebi ekspanzije, toda prebivalci v teh državah žive bolje in imajo več pravic nego prebivalci v velikih totalitarnih državah, v katerih se je porodil nacizem, fašizem in boljševizem. Militarizem v slednjih požira narodne dohodke, ljudstva pa trpe pomanjkanje.

Propaganda Stalinovih agentov je premotila tudi nekaj naših "naprednjakov". Ti so osvojili dvojno pravilo politične morale. Prepričani so, da vse, kar pride iz Kremļa, je nezmotljiva resnica. V krvavih stalinovskih čistkah, masakrih in pobijanju starih boljševikov so videli le porodne bolečine novega in boljšega sveta.

Bili so časi, ko so Stalinovi agentje proglasili vsakega, ki je postavljaj sovjetsko Rusijo in nacijsko Nemčijo v eno in isto kategorijo, za fašista. To je bilo v času pred bridkim razočaranjem. Sklenitev zveze med Stalinom in Hitlerjem je bil težak udarec onim, ki so videli v Rusiji državo delavcev in kmetov, dasi nimajo ti pod sovjetsko diktaturo skoro nobenih pravic. Stalinov roparski napad na Finsko je nekaterim zaslepljencem končno odprl oči. Celó oni, ki še nočejo priznati svoje zmotne, se čutijo ponižane. Kolikor bolj so se vdajali iluzijam v preteklosti, tem večje je zdaj njih razočaranje.

Včasi so bile opredelitive jasno začrtane. Levica je bila levica in desnica desnica, ki sta bili stalno zavojevani v hudih borbah. Politične znamke so takrat nekaj štele, v

sedanji zmedi pa so izgubile svoj pomen. Najbolj reakcionaren režim na svetu se imenuje narodni socializem, dasi je vrgel v ječe in koncentracijska taborišča na tisoče socialistov, najbolj militanten nacionalistični režim pa prepeva Internacionalo. Državni socializem po Mussolinijevem vzorcu, kolektivizem po Hitlerjevem in industrijski fevdalizem po Stalinovem vzorcu paradirajo pod eno zastavo. Levičarski reakcionarji korakajo skupaj z desničarskimi anarhisti. Sorodni bratje so se končno znašli v prijateljskem objemu, ker so vsi imperialisti in šovinisti.

Kako dolgo bo trajalo to bratstvo, v tem momentu ne ve nihče. Mnogokrat se zgodi, da oni, ki začnejo vojno, je ne končajo. Bivši nemški kajzer na Holandskem in še živi Habsburžani in Romanovci, ki se klatijo po svetu, to potrjujejo. Sil, katere sproži vojna, ne morejo vselej kontrolirati prvotni hujskači, ko postane trpljenje ljudstev pod pritiskom razdivjanih elementov neznosno. Socialna ravnotežja se prično rušiti in strukture, zgrajene s pomočjo železnih pesti, se razblinijo v prah.

Ena gotovost sedanje vojne je, da njeni končni rezultati ne bodo taki, kot so jih imeli na vidiku ali jih želeli vladarji agresivnih držav. V nacijski Nemčiji, komunistični Rusiji in fašistični Italiji se lahko vsak čas sprostje sle potlačene nezadovoljstva in izbruhnje na dan, kakor hitro se bodo zamajali temelji diktatorskih režimov pod težo razmer, katerih ne bodo mogli ti režimi več kontrolirati. Tudi Velika Britanija in njena zaveznica Francija nista varni pred socialnimi potresi.

Bojazen pred strmoglavljenjem majajočega se socialnega ravnovesja je narekovala vladama Velike Britanije in Francije politiko "pomirjevanja" diktatorjev. To je vedel Hitler, ko je zahteval koncesije. Naletel ni na močan odpor ne v Londonu in ne v Parizu, dokler ni šel predaleč v svojih zahtevah. Že sedaj je jasno, da končna odločitev ni več v rokah sedanjih vladarjev evropskih velesil. Vojna si utira svojo pot in se ne ozira na želje vladarjev, diplomatov in generalov. Konflikt bo drvel naprej in prinesel dalekosežne izpremembe.

Oni, ki so odgovorni za sedanjo vojno, morda slutijo, da bo organizirano življenje zavzelo drugačno obliko, ko bo klanje končano, nego jo je imelo v septembru pretekelega leta. Ko bodo izgube preštete, bodo morda na smetišču sistemi, katere so ustanovili Mussolini, Hitler in Stalin, poleg onega, ki ima najbolj zgovornega branitelja v Chamberlainu.

Mnogi so zavzeli stališče, da je sedanja vojna le pojav, ki ne bo prinesel posebnih izprememb. Med temi so pacifisti, ki hočejo mir za vsako ceno, in celo nekateri radikali. Slednji so uverjeni, da so lahko samo kapitalistične države imperialistične, da je vojna neizbežna posledica kapitalističnega sistema, čeprav je diktator Stalin s svojo imperialistično vojno na Finskem temeljito pometel s to teorijo. Rusija, ki se ponaša, da je socialistična država, je demonstrirala svoj imperializem v skrajno brutalni nagoti.

Pacifisti ignorirajo realnost in se vdajajo iluzijam. Oni vidijo v bodočnosti idealen svet in družbo, v kateri ne bo vzrokov za konflikte. Domneva, da se bo družba, o kateri sanjajo idealisti v svojem zanosu, avtomatično otrešla nacionalističnega egoizma in držala svoje vladarje na uzdi, da ne bodo mogli postati izdajalci njenih interesov, nima realne podlage. Utopija je vedno vir konfuzije, ker ne priznava hib, temveč vidi le popolnost, katere zgodovina človeštva ne pozna.

Zgodovinski pregled kluba št. 49, J. S. Z.

Zbral J. F. Durn:

SEDANJI klubov tajnik Ivan Jontez mi je sporočil, da je klubovo članstvo na seji, ki se je jaz radi boleznim nisem mogel udeležiti, meni naložilo nalogo spisati zgodovinski pregled delovanja in bojevanja, v katerem se je naš klub udeleževal na kulturnem in političnem polju za napredek in izboljšanje delavskih razmer, da pride tak opis v "Majski glas" ob "Proletarčevi" 35-letnici.

Ali težko je pisati kaj takega, če človek nima pravih virov na razpolago. Nekaj naših zapisnikov manjka, tisti pa, ki jih imam pri rokah, so več ali manj pomanjkljivi in površni. Zato se bom moral večinoma zanašati pri tem spisu na lasten spomin glede na to, kar sem doživel sam, in pa na tisto, kar so mi pripovedovali nekateri že davno umrli sodrugji. Nekaj podatkov sem dobil tudi od sodruga J. Kunčiča, ki je še edini član kot soustanovitelj soc. kluba št. 49.

Iz Kunčičevih podatkov povzemam, da je bil klub organiziran okoli l. 1907. ali 1908. To je bilo nekako takrat, ko je zgorela collinwoodska šola—sedanja spominska šola na 152. cesti.

Sodrug Kunčič je bil še v stari bivši Avstriji zaveden delavec. Ko je prišel v Cleveland, se je najprej naselil na St. Clair Ave.; kmalu nato pa se je preselil v Collinwood. Ker je znal nemščino, se je jel družiti z nemškimi delavci, ki so bili socialistično zavedni. Ti so ga večkrat nagovarjali, naj ustanovi socialistični klub med Slovenci v Collinwoodu. Poskusil je, sklical nekaj naših rojakov, kakor n. pr. Johna Božiča, D. Blumla, Škofa, Mikšeta, J. Škrlija in druge. Ti so bili vsi člani društva "V boj", ki se je ustanovilo nekaj let poprej. Tako se je zgodilo, da se je kmalu po tistem sestanku ustanovil soc. klub, čigar prvi tajnik je bil D. Blumel.

Ko je imelo društvo št. 53, SNPJ, svojo veselico na pustno nedeljo, smo izrabili to priliko za okrepitev svoje na novo ustanovljene delavske postojanke. Imeli smo par govornikov, ki so govorili našemu klubu v prid, in tako je bilo v kratkem času 35 članov v njem.

L. 1912. vidimo že dobro vrsto mladih slovenskih fantov, ki so se tačas najbolj izseljevali iz domovine, v našem klubu. Med njimi je bil že Avgust Kabaj, ki je bil, če se ne motim, takrat tudi klubov tajnik. Kabaj je dovršil v stari domovini nekaj razredov trgovske šole, se kmalu po svojem prihodu v to deželo poprijel dela v našem socialističnem gibanju ter z veliko vnemo deloval zlasti na kulturnem polju. Že istega leta je podal igro "Prvi maj", ki jo je povzel po hrvaščini.

Pri klubu se je organiziral nadalje tamburaški zbor, čigar slika je bila priobčena v spominski knjigi Slovenskega delavskega doma, ko se je obhajala njegova otvoritev. Na tisti sliki je videti zborovega učitelja J. Černikoviča, potem Plešca, Kabaja, Mary Kunčič, J. Zupanca in druge. Klub je imel tista leta tudi manjši pevski zbor. Tega je poučeval g. Kolbezen, ki je sedaj menda nekje v Detroitu. Potem si je klubovo članstvo ustanovilo tudi knjižnico in odprlo čitalnico. Njegovi sestanki in shodi so se vršili v dvorani Kunčiča in Baumanca, ali pa pri Stanišiču na Calcutti. Na vsak način je klub dal življenje in pobudo vsi delavnosti v takrat še majhni collinwoodski naselbini. Z njim je postajala naprednejša od dne do dne bolj in bolj.

Kmalu potem je prišlo do ne ljubega razkola v klubu, ki je že gojil med drugim tudi petje. Organiziral se je samostojen pevski zbor "Naš dom", v katerega je prišlo veliko mladih moči, a klub kot tak pa je nekam zaostajal na tem polju. Kdaj in kje je klub razvil svojo zastavo nimam pravih podatkov. Menda jo je okoli l. 1913.

Slov. soc. klub, ki je spadal k ohajski stranki, je zato nosil številko 2. Tisti famozni razdor radi vprašanja, kje naj bi stala cerkev, ali na severni ali južni strani, je največ pripomogel k temu, da se je klub organiziral ter zbral pod svoje okrilje takrat tudi nekakšne liberalce starokrajškega kopita. Južna stran naše naselbine—loči jo namreč nesrečni most NYCRR—je hotela imeti cerkev na svoji strani, severna pa na svoji. V tem prepiru je severna stran podlegla, nakar si je vsaka stran postavila svojo cerkev, ampak na severni strani ni dolgo dihala, ker so se mnogim našim rojakom oči odprle, da so se otresli cerkvene vpliva ter postali svobodomisleci in socialisti. Vsa naša prosvetljenost je bila v tej dobi le prav malo nad ničlo. Tiste čase biti socialist ni bila nobena šala. Napadan si bil, preganjan in zasramovan, da nič takega. In verski fanatiki so se te ogibali kakor gobavca.

Klub je bil menda na višku svoje moči in delavnosti tik pred zadnjo svetovno vojno. Če mi spomin pohiti nazaj na delovanje tega kluba, mi prihajajo pred oči sodrugji, ki jih krije zemlja že dolgo vrsto let. Med temi vidim zlasti Karla Kotnika, D. Blumla, Johna Zupanca itd. Ne bilo bi pa prav, če bi šla zgodovina preko tistih delavnih sodrugov, ki so bili v prvih vrstah pri klubu in ki še žive. Med temi sta zlasti Avgust Kabaj in J. Kunčič. Prvi ni, žal, več v njem, dočim naša stara korenina J. Kunčič še vztraja kljub vsem viharjem, ki jih je moral prestopiti klub št. 49.

Prišla je vojna in veliko članov je bilo poklicanih v armado Združenih držav ameriških. Zato je klubova aktivnost med vojno in nekaj časa še potem zastala. Tudi to, da se je JSZ odcepila od ameriške soc. stranke, je povzročilo dokaj mrtvila v našem klubu. Vrh tega so se člani z vsem srcem oprijeli delovanja pri JRZ, ki je poleg drugih smernic stremela tudi za osvobodjenjem našega naroda v primorju.

Klubovi prostori so bili dolgo časa pri pokojnem J. Zupanecu v sprednji sobi proti majhni odškodnini. Tu je bila tudi klubova čitalnica in na oknu se je blesketal napis "Čitalnica slov. soc. kluba št. 49", ki se je pozneje premestila v Kmetove prostore odspodaj. Tu je bilo shajališče naših sodrugov, ki so se zbirali vsak večer na čitanje in razpravljanje. Klub je dal svoje prostore lokalni organizaciji JRZ na razpolago, pri kateri so, kakor že omenjeno, sodrugji delali z vso požrtvovalnostjo.

Ko so se začeli po svetovni vojni l. 1919. vojaki vračati iz taborišč in je zaplaval močan veter nekakšnega radikalizma, je bil klub izpostavljen notranjim bojem, dasi ni bil več tako jak kakor pred vojno. Ali vseeno je bil še pri dokajšnji moči in njegovi člani so bili v ospredju pri vsakem naprednem prizadevanju v naši naselbini na kulturnem in prosvetnem polju. Ko je tisto leto zabešnela Palmerjeva justica, se je vzela tudi klubova zastava za na pohod na dan prvega maja navzlic temu, da smo nekateri člani to odsvetovali. Bila je raztrgana in razcefedrana na bojnem polju, še preden smo prišli na "Public Square".

Tista prvomajska proslava je bila burna in krvava, kakor še ni bila nobena poprej, ne pozneje. Člani našega kluba so se še precej dobro odzvali strankinemu povabilu za prvomajski pohod v mesto. Ko so delavci prihajali z vseh strani v mesto, je bila vsa mestna policija na nogah. Palmerjevih agentov je bilo vse črno, ameriška legija docela pripravljena s strojnicami in vojnimi tanki. Ko je oborožena sila začela delovati, je vse mesto zakričalo, zbesnelo in zahtelo. Zrak nad njim je bil eno samo kričanje, jokanje in ihtenje pa stokanje. Bila je grozna zmešnjava, ko je oborožena sila planila na miroljubne delavce, ki so bili brez vsakršnega orožja. Kdorkoli je imel količek rdečega na sebi, so neusmiljeno in brezobzirno padali količki po njem. Iz nekega poslopja v mestu je prišel dobro oblečen možak, ne da bi vedel, kaj se godi zunaj na ulici. Slučajno je imel rdečo ovratnico. Ko jo ugleda skupina pobalnikov Ameriške legije, se z vso besnostjo vržejo nanj ter ga pobijejo na tla do nezavesti. Njim se pridruži še policija. Namesto da bi branila in delala red, je pa še pomagala tistim paglavcem, ki so pustili svojo žrtev nezavestno na tleh. Ta demonstracija zavednega delavstva dne 1. maja, 1919, ostane krvavo zapisana v delavski zgodovini. V njej je bilo veliko število ranjenih in tudi mrtvih je bilo

na majhni odrček ter potegne br. Kržeta z njega. Tako Krže ni smel govoriti in prireditve se je skoro popolnoma razšla, ker je bilo takrat še veliko število naših ljudi nedržavljanov, pa so jo iz strahu pobrisali domov. Vsi, ki smo bili že državljani, smo pa vztrajali ter nadaljevali s prireditvijo, da bi tako vsaj nekaj denarja napravili za čitalnico.

Tedaj smo izgubili mnogo članov, ker so se ti bali drhali, ki je neprestano lovila "rdečkarje" po mestu. Nekega poletnega dne v tistem letu (datuma se ne spominjam), so naredili pogon na našo klubovo čitalnico, oziroma na njene prostore ter aretirali nekaj sodrugov. Med temi so bili J. Gorjanec, pokojni J. Zupanc, P. Žele in jaz, ki sem bil takrat tajnik. Vdrli so v prostore, vse stole in drugo pohištvo polomili, a knjige pa ven pometali ter jih zažgali. Gorele so na grmadi ravno nasproti praznemu zemljišču. Pozno zvečer, ko sem bil že v postelji in čital, se začuje nabijanje po vratih. Ko gre moja sestra k vratom, se oglasi pod pritiskom J. Zupanc ter pravi, naj jih odpreva. V tem planetu pa že dva pandura noter, drugi pa se zapode vsak pod svoje okno, kakor bi lovili največjega hudodelca na svetu. Hitro sem se moral opravititi ter iti z njimi, češ, da imam jaz ključe od prostorov in da hočejo pregledati

Nekdanji tamburaški zbor kluba št. 49 JSZ v Collinwoodu, O. Na sliki so od desne J. Spehek, A. Dolinar, Val. Plesec, Skerl, Skof. V sredi J. Cernkovič. Ženske: Skofova, Olga Škerlj in M. Kunčič.

mного več, kakor so pa takrat poročali časopisi. Cela zadeva je bila skrbno prikrita. Odtlej je naš klub brez zastave, brez simbola. Če se ne motim, še sedaj hrani J. Lokar, st., košček te znamenite zastave našega kluba. Tudi on je takrat korakal z nami.

Ravno ta dan sem šel tudi po dovoljenje za zabavo in ples klubove čitalnice, ker si nismo upali pod klubovim imenom ničesar prirejati. Tisto zabavo smo imeli pri Kunčiču ter nanjo povabili g. Fr. Kržeta, da bi nam govoril o pomenu čitalnice in drugem. Toda Palmerjeva justica je takrat ostro pazila na vse, kar se je godilo med tujerodci. Nobena reč ji ni ušla. In tako seve tudi ne ta naša zabava. Ko sem predstavil občinstvu brata Kržeta, sem opazil že nepovabljenе goste med našimi ljudmi ter na to opozoril govornika. Komaj pa začne br. Krže s svojim govorom, mu že nekdo zakliče, da ne sme govoriti v slovenščini. Govornik poudarja, da je veliko ljudi v dvorani, ki ne razumejo dobro angleščine, in da jim mora zastran tega govoriti v njih jeziku s pripombo, češ, da je ta prireditve izključno izobraževalnega smisla. Pa vse njegovo ugovarjanje je bilo zaman. Eden izmed hrustov se zapodi

klubove prostore. Toda ko smo prišli do našega slavnega Waterlooja, je bila bitka že pri kraju. Srce se mi je krčilo, ko sem videl razdejanje naše čitalnice. Knjige so gorele na grmadi in kadilo se je iz njih. Zbirka je bila lepa in bogata. Pri tem je seve trpela tudi moja lastna zbirka knjig, ki so mi jih pobrali, zlasti pa še družinske koledarje, kar jih je bilo v rdeči vezavi. Odtlej sem skušal vselej dobiti koledar kake druge barve, da bi ne zbuja la jeze takim pandurom v kakem sličnem slučaju. Skoro bi mi bili odnesli še pisalni stroj, ki ni bil rdeč. Ko začnem ugovarjati, so mi dejali, da dobim vse nazaj. Toda knjig nisem nikoli več videl. Potem smo bili odpeljani in izprševani. Jaz sem bil čez štiri ure izpuščen, ker sem bil državljan in doslužen vojak. Druge so pa še obdržali, ker niso znali jezika, in menda tudi zato, ker niso bili državljani. Prišedši domov se hitro odpravim do sodruga M. Petroviča, mu povem vse ter ga prosim, naj vendar nekaj ukrenemo glede teh nedolžnih Palmerjevih žrtev.

Ko je klub vse to prebolel, je moral pričeti popolnoma iznova. Vrste klubovega članstva so bile razrahljane. Vrh tega pa so se pojavili še po sili komunisti, katerim so bili

socialisti dosledno največja tarča. O pravem delavskem gibanju niso imeli nobenega pojma. Povojne razmere so jih našle nepripravljene, pa so slišali le o revolucijah ter tako postali zdražbarji, kar so še dandanes, ter kljubovali vsem sodrugom, ki so poskušali oživiti klub. V njem nas je bilo le šest članov. Sej nismo tačas imeli nobenih. Ali gibalni smo se pa vseeno ter agitirali za svoje glasilo, za "Proletarca". Tudi pri volitvah smo bili delavni, kolikor smo pač mogli to biti. Naše moči so bile več ali manj razklopljene, pa smo širili napredno misel med rojaki posamič.

V naši naselbini se je izprožila misel na to, da si postavimo lastni dom. Ta misel se je tudi uresničila. Sredi naše naselbine stoji ponosno Slovenski delavski dom. Pri tem gibanju so bili ravno sodrugi kot člani našega kluba najdelavnejši. Da je ob takih razmerah včasih zaostajalo delo agitacije za klub, je razumljivo. Ideja lastnega doma se je porodila v klubu, ki je takrat še nosil številko 2 kot del ohajske stranke. Ko se je nekoč pojavil Frank Petrič med nami ter nam svetoval, naj se pridružimo JSZ, smo dobili št. 49 ter ostali del JSZ, katere glasilo obhaja letos svoj petintridesetleten jubilej kot pravi delavski list med nami.

Menda ni nobenega soc. kluba, ki bi imel tako burno zgodovino za sabo, kakor jo ima baš št. 49. Med dolgo dobo njegovega obstanka smo doživeli marsikaj neprijetnega, razburljivega in hudo zgrešenega od ljudi, ki so

bili vse prej kakor načelni in delavni borci za delavske principe.

Doživeli smo takozvani "dokument sramote", radi katerega bi bila skoro postala naša naselbina "famozna". K temu je po mojem mnenju pripomogla naša površnost pri sprejemanju članov v klub. Kajti mnogi so se vpisali vanj samo zato, ker so mu hoteli škodovati. Tisti "dokument" je zame značilen, ker so z njim dokazali tisti, ki so ga povzročili, da jim ni prav nič za pravo socialistično taktiko in orijentacijo, nego zgolj le za osebnost, ki je največja cokla vsakemu napredku.

Po tem "dokumentu" smo bili seveda zopet majhen klub. Pa le nismo mirovali, dokler ga nismo spet spravili na noge in ojačili, da smo mogli širiti socialistično idejo dalje ter stati na straži za vse, kar smo zgradili v preteklosti, da se ne poruši in uniči.

Zadnjih dvanaest let ima klub vsako leto prireditve na "božični dan". Te naše prireditve so bile doslej več ali manj vsa leta uspešne, da smo tako mogli kriti vse stroške in podpirati "Proletarca" pa še krajevne napredne zadeve zraven.

Ne morem si kaj, da bi tu ne omenil Lokarjeve afere. Tudi ne smem podati tega opisa, ne da bi dal priznanje J. Lokarju starejšemu, ki je bil zelo delaven, dokler je bil lepo število let član socialistične stranke. Pridno je prodajal vstopnice, z vnemo razpečeval Družinske koledarje, agitiral za "Majski glas" itd., dokler ga ni iz ravnotežja

Slovenski delavski dom na Waterloo Rd. v Clevelandu (Collinwoodu) je eden najmodernejših slovenskih domov v Ameriki. Ima prostorno dvorano z izborna opremljenim odrom, razne manjše sobe za seje, čitalnico, veliko spodnjo dvorano, na novo opremljeno gostilno in veliko moderno kegljišče, ki je bilo prizidano k domu lansko leto. Pod njim je balinišče. Klub št. 49 JSZ zboruje v tem domu.

vrgla ambicija njegovega sina za demokratizem. In tedaj seveda John ni mogel ostati nevtralen. Nekoč je celo volil za demokrate. (To menda dela še danes.) Nastalo je šušljanje, izzivanje, podlo podtikanje. Prišlo je pri klubu do obtožnice, naperjene proti njemu. Takrat sem bil jaz edini, ki sem se postavil zanj ter dejal, da to ni greh, ki bi se ne mogel odpustiti. Toda predlagatelj je vztrajal pri svojem predlogu ter še meni levite bral. Obtožnica je bila sprejeta in J. Lokar izključen iz stranke. Za tem je sledilo umazano pisanje proti nedolžnim ljudem v javnosti iz same maščevalnosti. Pisalo se je veliko o tem. V klubu smo imeli člane, ki so komaj čakali, da so vse, kar bi morale ostati v klubu, obesili na veliki zvon in velikansko veselje tistim, ki so se nekdanje zbirali okoli "Delavske Slovenije", a sedaj pa okrog "Napreja". Posledica vsega tega je pa bilo to, da je bil klub zopet potisnjen nazaj.

Veliko bivših naših članov je delalo manevre za 'junajted-frontarje', antifašiste, nonpartiste in ne vem kaj še vse. Toda vse skupaj je bila ena in ista godlja. Zelo nespametno je bilo po mojem mnenju to, da so nekateri naši ljudje poskušali ljubimkovati s temi, ker pač niso mogli najti razločka med socializmom in stalinizmom. Vsi smo bili navdušeni za rusko revolucijo ter stavili upe v tisto delavsko vlado vse tja do Leninove smrti, čeprav smo vedeli, da je tudi Lenin delal napake. Toda odkar se je Stalin postavil za diktatorja in tirana, so mu pošteni delavci obrnili hrbet.

Če bi hotel pisati o posameznih notranjih bojih pri klubu, bi moral narediti posebno poglavje. Tudi finančnih homatij smo dokaj imeli med sabo. Ali te smo uredili in rešili vsem v zadovoljstvo.

Toda kljub vsem tem neprilikam smo imeli v svoji sredi veliko prijateljev in podpornikov, pa naj je to bilo pri prireditvah ali drugače. Collinwood je dovolj velik in napreden, da je v njem lahko močan in velik socialistični klub s pogojem, da odločno stojimo na braniku kluba samega in socialističnih načel ter ne bomo popustljivi, kakor smo bili vedno v preteklosti.

Klubu pa ni bilo treba samo kljubovati vsem takim in sličnim viharjem, nego se je moral vedno tudi otepati še raznih drugih nasprotnikov in sovražnikov. Tako so n. pr. demokrate pri A. D. vedno skušali vse naše homatije obrniti sebi v korist, zlasti še v 32. volilnem okraju, kjer je naš klub. Ta okraj je bolj republikanski kakor demokratski. In zdaj ti pridejo pa še ti socialisti delat zgago! Tako so zastran tega demokrate jezni na nas, da nas mečejo vse v en "rdeči koš".

Tisti članek famoznega "Očesa", ki je vzdignil toliko prahu pri naših sodrugih okrog šte. 27, tudi ni šel kar meni nič tebi nič preko nas. Tudi s tem so skušali oni okoli "N." napeljati vodo na svoj mlin. Nadalje je zelo hudo vplival razdor pevskega zbora "Zarje" šte. 27 na nas. To je bil hud udarec za ves naš pokret vsaj za nekaj časa. Naš klub je stal takrat na strani sodrugov na St. Clairju v polni meri. Tudi je prispeval v njihov sklad, ko je šla zadeva na sodišče. In tudi iz tega so si fantje okoli "revolucije za ogrom" poskušali kovati kapital. Navzlic temu smo se jim dali še izrabljati poleg drugih prilik tudi v zadevi tiste ambulance, ki je menda španski lojalisti nikoli uporabili niso.

Klub šte. 49 je imel posebno v krajevnih volitvah svoj volilni listek. Največkrat je tukaj kandidiral sodrug F. Barbič, ki gre ravno njemu zasluga, da smo klub obdržali vsa ta viharna leta, čeprav mu mnogi mečejo polena pod noge. Dostikrat sem bil tudi jaz kot član tega kluba vzeta na muho, češ, da dajem Francetu (Barbiču) potuho. Dejali so mi, da on več škoduje klubu, kakor koristi. Na žalost moram poudariti dejstvo, da smo imeli veliko Barbičev tudi v preteklosti, pa ni bilo takega vrišča. Kaj

takega se ne pojavi samo pri nas, nego povsod v vsakem delavskem gibanju. Je že tako. Zaletimo se, potem pa hitro omagamo. Delo za javnost, oziroma za narod, zlasti pa še za socializem je težavna reč. Z njim si nakoplješ več sovražnikov kakor prijateljev na glavo. No, sedaj, ko je Barbič vrgel rokavico, se je ta pobrala, in pri klubu je nastal mir. Upajmo, da bo kot tak v miru vršil svojo nalogo, širil socialistično idejo ter gojil delavsko kulturo. Skušajmo biti iskreni v svojih bojih in prizadevanjih! Izločimo osebnosti ter spoštujemo drug drugega! Stojmo odločno na stališču načel znanstvenega socializma ter nastopimo vzajemno proti raznim zdražbarjem, zlasti onim, ki se sučejo okoli "Napreja"! Živimo in delajmo za demokracijo, svobodo in enakopravnost! Obenem pa delujmo z vso ljubeznijo za delavsko kulturo in razredno zavestnost! Sedaj ko nimamo več Barbiča, menda ne bo nobenega vzroka za to, da bi ne bilo potrebne vzajemnosti in agilnosti v naši sredi. Klub je že pokazal, da je na poti razvoja in rasti. Začel je predavateljske tečaje, kar je zelo važno pri naših klubih. Pridobil je nekaj novih članov in tudi nekaj takih, ki so bili odstopili, se je vrnilo vanj. Gotovo je, da tudi v bodočnosti ne bomo delali kakih čudežev, ampak skušali pa bomo doprinesiti svoj delež kot skupina v delu za boljše in pravičnejšo človeško družbo ter gledali na to, da bodo pahnjeni trinogi in diktatorji s kapitalizmom vred v večnost.

Sodrugji in sodružice! Letos se vrši občni zbor Jugoslovanske socialistične zveze in Prosvetne matice v našem mestu. Glejmo, da ojačimo svoje vrste vsak po svojih močeh in naredimo to zborovanje uspešno! Sklenimo ob petintridesetletnem jubileju delavskega lista "Proletarca", da ga še obdržimo v bodoče ter mu povečamo cirkulacijo! Bodimo vzajemni, zakaj le v vzajemnosti je moč in napredek!

KATKA ZUPANČIČ:

Iz zakotja

*Vi, moderni prekucuki,
kam drvite, kam, le kam?
Ker za nauke starih gluhi
ste, — gorje, gorje se vam!*

*Jaz se v knjige, liste nič ne vtikam,
misli prekucuskih ne gojim,
volje božje ne zanikam,
ker pekla in kazni se bojim.*

*Da bi glavo si napeňjal?
Z bosom se in z bogom sprl?
Da bi mir za boj zamenjal?
In potem se v peklu cvrl?!*

*Po svobodi hrepenite;
stopate na plan —
z dežja le pod kap drvite.
Toda kap — kap pomeni stan . . .*

*Hh, hm, streha, blagostanje!
Hočeš v stan — moraš prej pod kap . . !
Hu, prevratne, grešne sanje!
Bog, odpusti, ker sem trap!*

Zvonko A. Novak:

SVET IN NJEGOVE VERE

SVET je velik, širen in prostran. Na njem je dovolj prostora, dela, kruha, uživanja in veselja za vse ljudi, ki tvorijo pravzaprav eno samo veliko pleme—človeški rod. Tega delijo etnologi po laseh v volnolase, kodrolase in gladkolase ljudi. Po barvi svoje polti se pa človeštvo deli v Kavkazce ali belo pleme, Etijopce ali zamorce, mongolsko ali rumeno pleme, potem v malajsko ali rjavo pleme in pa ameriške Indijance ali rdeče pleme. Kavkazci prebivajo v južnozahodni Aziji, domala po celi Evropi, v velikem delu severne in južne Amerike pa v Avstraliji. Etijopci ali zamorci bivajo v tropični in južni Afriki, na nekaterih otokih v Tihem morju ali Pacifiku, v nekaterih krajih Avstralije in ponekod v severni Ameriki, kamor so bili privedeni kot sužnji. Mongolsko ali rumeno pleme zavzema severno in vzhodno Azijo. Malajsko ali rjavo pleme živi na otokih Indskega in Tihega morja, na avstralski celini in malajskem polotoku. Ameriški Indijanci, ki se imenujejo tudi rdeče pleme, pa se dobijo v severni in južni Ameriki. Kavkazcev je, kakor je bilo precejeno l. 1930., 898,400,000, zamorcev ali črncev 241,750,000, Mongolcev 841,750,000, Malajcev 120,300,000 in ameriških Indijancev 34,500,000. Vse človeštvo šteje 2,136,700,000 ljudi in ni nobene bistvene razlike med nji-

V tistem raju sta živelata brez vsakršnih skrbi in popolnoma naga ter v brezdelju in razkošju uživala popolno srečo, dokler se nista zaljubila in ljubila, ali kakor pravi sv. pismo, dokler nista bila zapeljana od 'potuhnjene' kače, ki je znala tačas tudi govoriti, ter jedla prepovedanega sadu z drevesa izpoznanja. Kako more biti človek popolnoma srečen brez ljubezni, tega nam seve sv. pismo ne pove. Morda bi nam to lahko raztolmačil in pojasnil ta ali oni duhovnik, ki živi v celibatu. Ko sta Adam in Eva 'grešila', sta tisti rajski vrt izgubila. Bila sta izgnana iz njega in trnjeva pot človeškega rodu se pričinja. . . Če nista odtelej hotela prva človeka od glada poginiti, sta si morala zavihat rokave, če sta jih imela, ter si v potu svojega obraza služiti vsakdanji kruh. Kajti zemlja je bila pusta in polna osata in treba jo je bilo obdelovati, da je rodila, kakor je to še dandanes.

Kdaj se je pripetilo vse tisto, ni povedano v sv. pismu. Rečeno je le, da je bilo to v začetku sveta. Piscu tiste pravlјice tudi ni bilo znano ali pa ni hotel povedati, koliko časa sta Adam in Eva uživala popolno srečo v raju.

Kolikor nam more povedati zgodovina na temelju raznih izkopin in zapiskov pa znanost na podlagi svojih neizpodbitnih dognanj, ni bilo na svetu za ljudi na splošno nikakšnega paradiza, ker pač ni bilo doslej še pravega bratoljubja med njimi. Imeli so ga in ga še uživajo le tisti, ki so izrabljali in še danes izrabljajo ljudsko nevednost, a vsi drugi imamo namestu raja pekel, ne da bi ga nam bilo treba čakati šele po smrti, ker so domala vsa ljudstva po prevejanjih prizadevanjih verskih zavajevalcev in zavajevalk zaverovana v rajsko veselje na drugem svetu. Že odkar pomni zgodovina, sta upanje na rajsko veselje in strah pred večno kaznijo vklepala človeški rod v jarem nevednosti. Vanj je vklepen človek že vse odsihdob. Vsaka vera uči zaupanje v tega ali onega boga. Po vsaki veri niti en las ne pade človeku z glave brez božje volje. Vsaka človekova nesreča je božja kazen za njegove grehe. Vsak vernik mora biti vdan v voljo božjo. Bog je vse, človek nič. Kdor misli drugače, je preklet in pogubljen na večne čase. Vladarji so božji maziljenci in izvoljenci, pa če so še taki lopovi in tirani. Njihov glas je božji glas, ki ga morajo ljudje poslušati in ubogati, pa če jim ukaže še tako grozodejstvo. Trpeti in garati brez godrnjanja in upiranja je božja zapoved, pravijo vse vere. Moriti, požigati in pustošiti v večjo slavo božjo je velika krepost, ki odpira takim morilcem in razbojnikom vrata v večno veselje po smrti. Ti nesrečni nauki so šli človeku v mozeg in kri, pa prehajajo iz roda v rod, iz naroda v narod in v vse človeštvo.

Človek je vklepen v ta neznosni jarem že tisočletja. Suženj je bil svoje vere in je še danes. In suženj mora le ubogati pa garati. Mislimi ne sme nič. Storit mora, kar mu ukaže vera in po tej državna oblast, ki se vedno zanaša na oboroženo silo, ker ve, da more tako najlaže dosežati namene svoje grabežljivosti.

Vsaka vera hoče biti edino prava in zveličavna, pa si smotreno goji fanatike. Iz tega se je izcimilo najhujše zlo, največji človeški greh—sovražstvo—in s tem bratomorne vojne, ki so najžalostnejše in najgrozovitejše poglavje v človeški zgodovini vseh časov in vseh ljudstev na svetu.

V starem veku so se ljudje pobijali in uničevali za razne bogove. Klali in morili so se njim v čast, ker so tako

Katka Zupančič: BREME

mi. Vsi morejo misliti in izražati v govorici svoje misli. Različnost barve na obrazu in las na glavi ne izključuje nobene teh dveh izključno človeških značilnosti, niti ne izločuje nobene letih ona zemeljske površine. Človeški rod bi bil potemtakem lahko ena sama velika bratovščina, pa žal ni. Vsaj doslej še ne.

Če bi vladalo bratstvo med ljudmi, bi ljudstva našega planeta lahko imela raj na tem svetu. Pa ga nimajo, ker raje upajo nanj šele po smrti. Šele potem, ko je že prepozno, dasi sanja ubogi človek neprestano o njem.

O tem, da so ljudje vedno mislili in upali na rajsko življenje ter ga morda res že tudi uživali kdaj, nam priča svetopisemska pravlјica, ki pripoveduje o človeškem pojavu na zemlji.

Sila, ki ji sv. pismo stare zaveze pripisuje ustvarjenje tega sveta in človeka in ji pravijo Židje Jehova, je baje pripravila krasen vrt, kjer sta se cedila med in mleko in so bile vse živali pohlevne in krotke, ter vanj postavila prva človeka—Adama in Evo. Oba sta bila mlada in lepa, kakor je bila lepa pa mlada tista sila, ki ju je naredila.

zaukazali in veleli prefrigani duhovni, ki so s pomočjo državnih oblasti že tedaj vtepli lahkovernim in nevednim ljudem vero v božjo vsemogočnost, upanje na nebeško veselje in strah pred peklom ali trpljenjem po smrti v glavo.

V stoletjih srednjega veka so malopridni papeži hujskali ljudstvo proti ljudstvu ter širili svojo strahovito oblast z mečem v desnici in križem v levici. Besnele so verske vojne, da je bila groza. Kri, človeška kri je tekla v potokih. Ženske so bile posiljevane od podivjanih vojščakov svete vere, otroke so prebadali in klali tisti razbojniki te ali one cerkve, da je bil strah.

Na eni strani je razsajala pohlepnost strahovitega Rima, na drugi divjal in moril turški fanatizem. In čim močnejša sta postajala papež in sultan, tem besnejša je bila vojna furija. Sovraštvo se je razpaslo vsepovsod. Hinavščina se je verno plazila za njim. Verska zagrizenost je triumfirala. Nevednost se je razlezla po celem svetu. Umska otopelost se je v tej strašni sužnosti tako zajedla v človeka, da se je na splošno še danes ni otrešel.

Pasja ponižnost se ga je pa tako prišla, da bo treba še stoletij časa, preden se je iznebi in odkriža.

Dandanes, pravijo, ni več verskih vojn. To pa ni povsem pravilno, niti ne ustreza resnici. Kajti vera je bila tista večna zapreka, ki je branila človeku misliti in ki mu je vcepila sovraštvo pa zagrizenost v srce. Če bi bil človek svoboden v svojih mislih, če bi ne upal na nebeško veselje po smrti, če bi se ne tresel pred večnim trpljenjem na drugem svetu, bi šel vase, mislil nase ter si v bratovščini človeškega rodu ustvaril paradiž na tej zemlji. In če bi to storil, bi se zanašal nase, ne pa na bogove, ki jih nikjer ni. Po vsej pravici bi se on imel za pošteno bitje, svobodnjaka in gospodarja tega sveta. Vsakdo bi imel vsega zadosti, ljudstva bi živela v miru in nobenega uničevanja pa klanja bi ne bilo med nami.

Vere so zlo in se morajo odpraviti, če hočemo kdaj imeti bratovščino vseh plemen na tem svetu. Tisti, ki so se odpovedali vsaki cerkvi, delujejo v tej smeri že leta in leta. In med te je brezdvomno prištevati tudi pristaše socialističnih strank.

KLUB ŠT. 1 JSZ V MARCU 1940

Sprednja vrsta od leve na desno: Clarence Zaitz (sin Antona in Jennie Zaitz), Angela Zaitz, Anna Pogorelec, Elaine Turpin (Junior Guild), Alice Artach, Marya Omahen, Frances Vider in Mimi Omahen. Druga vrsta: Frank Oblak (Junior Guild), Frank Bizjak, Frank Udovich, Kristina Turpin, Anna Dreshar, Jennie Zaitz, Frances Vreček, Mary Svetlik, Joseph Oblak in Frank Zaitz. Tretja vrsta: Anton Dreshar, Charles Pogorelec, John Chemažar, Frank Alesh, Joseph Drasler, Mirko Ciganich, Frank Zbačnik, Vinko Ločniškar in Joseph Oblak Jr. (Junior Guild). Četrta vrsta: Rok Božičnik, John Mihelich, Anton Garden, Joseph Turpin, Fred A. Vider, Anton Zaitz, John Sprohar, Luka Groser in Frank Omahen.

Nad polovico članov se ni udeležilo slikanje. Skupno ima klub št. 1 78 članov in članic.

August Komar:

K tridesetletnici kluba šte. 27, J. S. Z. v Clevelandu

LETO 1910 je bilo izredno pomenljivo za socialistični pokret v Ameriki. Kajti v tistem letu je bil izvoljen za župana v Milwaukeeju sodrug Emil Seidel — prvi socialistični župan v velikem ameriškem mestu —. Ta nenavadni uspeh je izpodbudil zavedne delavce po drugih krajih k temu, da so začeli neumorno agitirati in ustanavljati socialistične postojanke širom po deželi.

Slovenski delavci v Clevelandu še niso imeli takrat socialistične organizacije. Peščica socialistično usmerjenih delavcev — nekateri med njimi so že bili člani socijalistične stranke v starem kraju — je sklenila popraviti ta nedostatek in ustanoviti lasten socialistični klub. V Clevelandu se je tisti čas mudil sodrug Jože Bratkovič iz La Salle, Ill., na agitacijskem potovanju za "Proletarca". Z njegovo pomočjo so šli na delo ter sklicali dne 25. oktobra, 1910, ustanovni shod, na katerem so organizirali socialistični klub ter ga priklopili Jugoslovanski socialistični zvezi.

Ustanovni člani, 27 po številu, so bili sledeči: Ignac Spetič, Frank Černe, Matt Petrovič, Anton Brus, John Herpar, Frank Knafelc, Frank Žiberna, Joe Champa, Ferdinand Koblar, John Martič, Frank Korče, Frank Dobre, Dom. Blumel, Jos. Jauch, Avgust Kužnik, Frank Zakrajšek, Frank Žele, John Jeraš, Frank Perše, Steve Perše, John Meden, Frank Hudovernik, John Dejak, Joe Petek in Vincent Pugel. Na prvi redni seji, ki se je vršila prihodnji mesec, je bil izvoljen sledeči odbor: Jos. Jauch za organizatorja, Vincent Jurman za tajnika, Matt Petrovič za zapisnikarja in Martin Šorn za blagajnika.

Klub je zboroval po dvakrat na mesec pri sodrugu Korčetu, ki je dal prostore zastoj na razpolago.

Ta na novo ustanovljeni klub je takoj stopil v zvezo z okrajno socialistično organizacijo ter ostal v tesnih stikih z njo. Eden prvih pomembnejših dogodkov je bilo to, da se je celokupno klubovo članstvo udeležilo shoda nemških sodrugov. Na tem shodu je bil glavni govornik znani nemški socialistični vodja dr. Karl Liebknecht. Udeleženci tega shoda pač niso slutili, da bo Liebknecht nekaj let pozneje ubit kot žrtev nemških militaristov.

Klubovi člani so se takoj iz početka z vso vnemo lotili agitacije za pridobivanje novih članov in razpečevanja socialistične literature. Ob priliki "Proletarčeve" petletnice je klub naročil 1,000 iztisov njegove novoletne izdaje, ki so jih potem člani razdelili med naše ljudi po naselbini. Za zelo važno agitacijsko sredstvo so imeli propagandne letake, ki so jih v presledkih enega ali dveh mesecev redno izdajali skozi dolgo dobo. Meseca junija, 1911, so izdali prvi tak letak "Slovenskim delavcem v premislek" v 5,000 izvodih ter z njim takorekoč preplavili naselbino.

L. 1911. se je klub v sporazumu z okrajno organizacijo prvič udeležil občinskih volitev. Za svojega kandidata v mestni svet so postavili sodruga Zimmermanna, ki je dobil dobršno število glasov.

Prvi javni shod je klub priredil meseca marca l. 1911. Na njem je govoril sodrug Jože Zavertnik iz Chicaga. Shod je bil prav dobro obiskan. Čisti prebitek tega zborovanja v znesku po \$18.00 je bil poslan stavkajočim premogovnim rudarjem v Westmoreland County, Pa.

V maju l. 1912. se je klub odločil za ustanovitev pevskega odseka. Toda ta korak se radi raznih zaprek ni

obnesel in tisti odsek je bil nekaj mesecev pozneje razpuščen.

V istem letu se je mudil na agitacijskem potovanju sodrug Etbin Kristan. To priliko je klub izrabil ter priredil shod, na katerega je povabil sodruga za govornika. Tisto zborovanje je zelo dobro uspelo ter mnogo pripomoglo k nadaljnemu razvoju tega kluba.

Meseca novembra, 1913, je klub postavil sodruga F. J. Kerna za kandidata v mestni svet v domačem volilnem okraju šte. 23. Uspeh tistih volitev je bil zadovoljiv.

Klub se je polagoma razvijal ter si pridobival novih članov in somišljenikov. Toda manjkalo mu pa tudi ni neprijateljev, ki so ali iz nevednosti ali iz zlobe neprestano ovirali njegov razvoj. S posebno besno srditostjo se je zaganjala vanj "Clevelandska Amerika", list, ki izhaja sedaj pod razvpito firmo kot "Ameriška domovina". Ta časopis se je neprestano zaletaval v socialiste ter jim nasprotoval pri vsakem klubovem pokretu.

Tačas še ni bilo naprednega časopisja v Clevelandu. Sem sta prihajala le glasilo SNPJ in "Proletarec", ki pa je bil v naselbini še pičlo razširjen. Sodrugi so menili, da bi bilo za razvoj kluba in socializma neobhodno potrebno imeti list v naselbini, ker bi potem laže zagovarjali svoje stališče ter delali propagando za svoje ideje. Že l. 1913. je bil storjen prvi poskus za premestitev "Proletarca" v Cleveland, ki se pa iz lahko umljivih razlogov ni obnesel.

Dasi so imeli klubovi člani s svojo lastno organizacijo posla čez glavo, pa so morali vseeno dostikrat biti na razpolago klubom drugih narodnosti. Tako so l. 1913. pomagali organizirati romunski klub. Slovaški klub je bil tudi organiziran s pomočjo naših sodrugov. Ta se je čisto obračal do njih s prošnjo za sodelovanje in pomoč. S kakšnimi težavami se je moral boriti tudi slovaški klub za svoj obstoj, naj pokaže sledeči dogodek. Slovaški sodrugi so sklicali shod ter nanj povabili domačega duhovnika na debato. Duhovnik se res odzove, ali ne sam. S sabo pripelje celo čredo "bogoljubnih ovac", ki niso dale duhovnikovemu nasprotniku niti govoriti in bi celo zborovalce preteple, če bi ne bilo naših sodrugov zraven. Tako je duhovnik v debati seveda "zmagal."

V januarju, 1914, se je na izredni klubovi seji organiziral pevski odsek z imenom "Slov. del. pevski zbor Sloga", ki pa je le životaril vse do l. 1916., ko se je zbor preustrojlil ter si dal ime "Slov. soc. pev. zbor "Zarja". Zbor je dobil nove dobre pevske moči ter si v kratkem času pridobil velik ugled pri občinstvu. Njegov prvi koncert se je vršil v mesecu decembru l. 1916. Bil je v moralnem in gmotnem oziru uspešen.

L. 1915. je klub postavil sodruga Matta Petroviča za kandidata v mestni svet v 23. volilnem okraju; Petrovič je dobil tedaj izmed vseh drugih socialističnih kandidatov v mestu največ glasov.

Prihodnje leto je v mesecu novembru klub zaeno s hrvaškimi klubom započel gibanje za lasten dom. Nabrana je bila že kaj lepa vsota denarja. Zastran taktičnih razlik, ki so nastale med obema sekcijama pri J. S. Z., so se tudi v tem pojavili nesporedumi in težkoče. Tako se je zgodilo, da se je v januarju, 1918, odbor za dom razšel, a imovina se pa sorazmerno razdelila na obe strani.

Kmalu po izbruhu svetovne vojne je klub meseca septembra, 1914, skupno s hrvaškimi sodrugi sklical velik

protivojni shod. Po shodu se je vršila protestna demonstracija pred avstrijskim konzulatom, ki pa jo je policija razgnala. Njen učinek je pa le bil to, da so dale oblasti odstraniti avstrijsko zastavo s poslopja, v katerem je imel konzulat svoj stan.

V letih 1916. in 1917. je zaznamovati večjo delavnost in znaten prirastek v članstvu. Vršila so se predavanja in sklicani so bili ulični shodi po večkrat na mesec. Zanimivo je, kako so vabili ljudi na tiste shode. Eden naših sodrugov je šel po St. Clair Ave. od 55. do 65. ceste ter z velikim rogom naznanjal ljudem, da se vrši na vogalu te in te ulice socialističen shod. Za njim se je navadno podila tropa otrok, ki so kričali na vse pretege ter tolkli na pločevinaste kante in škatle. V kratki dobi šestih mesecev je bilo 21 uličnih shodov prirejenih in veliko število letakov pa brošur razpečanih.

L. 1918. je bilo ustanovljeno J. R. Z. Pri clevelandski okrožni organizaciji so bili klubovi člani vedno v prvih vrstah. Hrvaškim sodrugom to ni bilo po godu, pa so jim očitali, češ, da propagirajo "buržoazno" republiko. Dali so jim ime "puškarji", a sami pa so hoteli biti "čisti" socialisti.

Po prevratu v Rusiji so skrajneži povzročili razkol v

ameriški socialistični stranki ter jo skoro uničili. Ti dogodki so tudi pri klubu šte. 27 izzvali dokaj razburjenja ter zaneli precej vročih debat, ali klubovo članstvo si je znalo kljub temu ohraniti razsodnost in hladno kri ter sledilo smernicam, ki si jih je začrtala konferenca Jugoslovanske socialistične zveze v Springfieldu dne 20. septembra, 1918, ko se je tudi ločila od socialistične stranke.

V takratni dobi Palmerjeve strahovlade je bilo delovanje zelo otežkočeno. Klub je podajal svoje prireditve pod imenom pevskega zbora "Zarje", ki je imel svoje poslovne pravice. Kajti mestne oblasti so socialističnim organizacijam odrekle dovoljenje za prireditve. Po prvomajskih demonstracijah, ki so se vršile na Public Squareu v letu 1919. in v katerih je bilo več oseb ubitih, a okoli 60 pa ranjenih, je zavladal pravi beli teror. Glavni stan socialistične stranke je bil v pravem pomenu besede razdejan. Tudi stan collinwoodskega kluba šte. 49 je doletela slična usoda. Pohištvo in drugo opravo je podivjana drhal razbila, knjige pa znesla na ulico ter jih sežgala. Tudi člani našega kluba šte. 27 so pričakovali takšen obisk. Zato so hranili knjige, arhiv in druge predmete večje vrednosti po svojih domovih, dokler se ni nevihta podela.

Skupina članov kluba št. 27 JSZ v Clevelandu, O. Nekateri izmed njih so zdaj člani kluba št. 49 JSZ v Collinwoodu. V prvi vrsti z leve na desno so Joseph Jauch, Milan Medvešek, Leo Poljšak, John Krebel, Louis Zorko, Tony Eleršič, Andrew Turkman in Jos. Dolgan.

Druga vrsta: Mrs. Turk, Viki Poljšak, Katie Jurman, Jennie Dagarin, Josephine Turk, Sophie Strumbel, Elizabet Kranjčević, Anna Švigel.

V tretji vrsti: Vincent Salmič, Anton Jankovic, Rose Jurman, Rose Vičič, August Komar, Mrs. Eleršič, Sophie Turkman, Sue Pakiš, Jakob Švigel.

V četrti vrsti: Andrew Eleršič, Mike Trebec, Felix Strumbel, Jos. Makovec, Edvin Poljšak, Ivan Babnik, Anton Babič, George Turk, Louis Kocjan.

V peti vrsti: Frank Klemenčič, Frank Kranjčević, Viktor Vehar, Frank Eleršič, Matt Meseć in Frank Suhadolnik. Spodaj sedeča je pa Strumbelnova hčerka, Sellie Štrumbel.

L. 1918. se je klub preselil v Slovenski narodni dom, kjer je imel veliko več možnosti za razvoj kakor pa v starih prostorih na 55. cesti. V zimski dobi je prirejal predavanja, katera je občinstvo rado obiskovalo.

Jeseni l. 1921. je kandidiral sodrug Jauch v mestno zbornico. Navzlic nezadostni agitaciji je dobil okoli 500 glasov.

Zbor Jugoslovanske socialistične zveze se je vršil l. 1924. v Slovenskem narodnem domu. Ob tej priliki se je vršil tudi javen shod, na katerem je nastopil sodrug Zaitz in več drugih govornikov. Zbor je bil važnega pomena za nadaljnji klubov razvoj.

V letih 1924 in 1925 se je pojavilo v klubu mrtvilo. Na sejah so se vlekle dolge razprave o tem, kako bi se dal klub poživiti in okrečiti. L. 1925. sta se s pomočjo sodruha Pogorelca poskušala ustanoviti kluba v Nothinghamu in West Parku. Toda to prizadevanje žal ni uspelo.

Ko je bil novi dom z avditorijem Slovenskega narodnega doma dodelan, se je začel klub v večji meri udeleževati v dramatik. Med večjimi odrskimi deli je zlasti omeniti Gorkijevo dramo "Na dnu", v jeseni istega leta pa Canrkarjevega "Hlapca Jerneja". Obe igri sta dosegli izvrsten uspeh.

L. 1926. se je ustanovila šola za angleščino, ki sta jo uspešno vodila sodruga J. Siskovich in L. Beniger.

L. 1927. je klub postavil sodruga A. Gardena za kandidata v mestno zbornico. Uspeh je bil z ozirom na nezadostno agitacijo zadovoljiv.

L. 1930. je bil kritičen čas za klub in pevski odsek "Zarja". Nekatere osebe, ki so jim bili socialisti kakor trn v peti, nikakor niso mogle pozabiti dejstva, da nosi zbor socialistično ime in da se udeležuje kot klubov odsek. V boljše razumevanje položaja je treba pripomniti, da je imel zbor popolno avtonomijo glede notranjih zadev in poslovanja. Razen finančnega tajnika si je volil lastne uradnike ter bil v vseh ozirih neodvisen od kluba razen blagajne, ki se je vedno imela za last obeh skupin. V njegovi zgodovini še ni bilo slučaja, v katerem bi se mu kratila ali omejevala pravica do uporabe skupne blagajne. Odnosaji med zborom in klubom so bili vedno harmonični že od zborove ustanovitve sem. Med njima ni bilo nikakšnih sporov in nesporazumov. Kmalu potem, ko je bil ustanovljen mešani zbor, so se začeli pojavljati prvi znaki nesoglasja. K zboru je pristopilo mnogo novih članov. Med temi je bilo nekaj takih, ki so iz sebičnosti ali nevednosti mrzili socialiste. Ali niso se pa mogli udeleževati v petju nikoder drugod kakor ravno pri "Zarji", ker ni bilo tačas razen te nobenega drugega naprednega zbora v naselbini. Pa so pričeli podtalno rovariti in spletkariti toliko časa, da se jim je posrečilo pridobiti znatno število pevcev in pevk, ki niso bili klubovi člani, za svoje namene. Ko so se čutili dovolj močne, so prišli odprto na dan ter zahtevali popolno odcepitev od kluba. Vrh tega pa so hoteli še ime, blagajno in vso zborovo lastnino. Ker se ni njihovim nespametnim zahtevam ugodilo, je šla uporna skupina na sodišče ter vložila tožbo, ki jo je tudi dobila. Klub seve ni bil zadovoljen s tem odlokom, pa je vložil priziv na višje sodišče, ki je odlok prve instance razveljavilo ter razsodilo klubu, oziroma socialistični "Zarji" v prid. Odtlej imamo v Clevelandu dva pevska zbora z istim imenom. Eden je neodvisen, t. j. samostojni pevski zbor "Zarja", a drugi pa "odvisen", t. j. socialistični pevski zbor "Zarja" kot odsek socialističnega kluba štev. 27, J. S. Z. Člani soc. "Zarje" so ponosni na to, da so "odvisni", in sicer od kluba, čigar člani so. Kajti ponosni so na to, da so socialisti.

Med tožbo sta klub in "Zarja" izdala apel na javnost za obrambni sklad. Ta apel je dobil nepričakovano dober odziv. Bodrilna pisma od klubov, društev in posameznikov so prihajala iz vseh krajev te dežele. Prišlo je pismo z majhnim zneskom celo iz daljne Alaske. Vsa ta

pisma so bila polna toplih izrazov, iskrenega sočutja in izpodbujujočih pozivov k vztrajnosti.

Toda enkrat mine vse na svetu. In tako tudi tedanji boj že prehaja v pozabljenje. Mi socialisti, ki smo pri zboru in klubu, nismo imeli tedaj, niti nimamo sedaj nikakšne mržnje do posameznikov. Naš boj je bil tedaj obramba proti organizirani skupini, ki je skušala ovirati naš razvoj. In tudi zanaprej se bomo borili vedno in proti vsakomur, ki bi nam skušal preprečiti pot do začrtanega cilja.

Naši nasprotniki so ob razkolu napovedovali socialistični "Zarji" pogin, ko so vodilni pevci odšli z uporno skupino ter ustanovili nov zbor. Ali njihna želja se ni uresničila. Pod spretnim vodstvom zmožnega pevovodje J. Krabca in delavnega predsednika sodruha Poljšaka soc. "Zarja" lepo napreduje ter je močnejša in vzajemnejša kakor kdajkoli poprej. Zbor šteje okoli 60 pevcev in pevk. Večina teh pevske moči je udeleženi v klubu. Pri zboru prevladuje mlajša generacija, ki deluje s starejšim članstvom v kar najlepší slogi. Enotnost v nazorih in prepričanju med članstvom izključuje možnost, da bi se ponovil slučaj, ki se je pripetil pred desetimi leti. Zbor ima obilo prijateljev. To dokazujejo njegove prireditve, ki so vselej izredno dobro obiskane.

Kriza, ki je v prvih letih te deкаде zadela vso deželo, tudi klubu štev. 27 ni prizanesla. Večji del članstva, sestoječega skoro iz samih industrijskih delavcev, je bil ob delo in mnogokateri izmed njih tudi ob prihranke. Število klubovega članstva se je jelo krčiti. Mnogi sodrugi so bili preponosni, da bi se posluževali brezposelnih znamk, do katerih so bili upravičeni, pa so se rajši držali v ozadju. Vendar je klub prestal tudi to krizo, čeprav ne brez žrtev, in z zboljševanjem gospodarskih razmer polagoma napreduje. Sedaj šteje okoli 60 dobrih članov in članic. Klubova slika, priobčena na drugem mestu v "Majskem glasu", ni popolna. Precejšno število njegovih članov je odsotnih.

L. 1935. in zopet dve leti pozneje je sodrug L. Zorko kandidiral za mestnega svetovalca v 23. volilnem okraju ter dobil okoli 400 glasov vsako pot. To sicer res ni bogve kaj. Ali če pomislimo na to, da imajo demokratje slovenske volilce takorekoč v zakupu v tem volilnem okraju, in pa na politično razdrapanost med delavci, ni tisto število nikakor malenkostno. Vrh tega je treba vzeti v poštev tudi dejstvo, da se mnogi volilci, ki so naklonjeni socialistom, ne udeležujejo volitev, ker si napačno domnevajo, češ, da itak ne bo njihov kandidat prodril.

L. 1932. je sodrug L. Zorko kandidiral na socialističnem volilnem listku za državnega poslanca ter dobil v mestu nad 6,000 glasov.

Slovenska naselbina v Clevelandu je velika. Največja med vsemi drugimi v Ameriki. Dosledno in na mestu bi bilo, da bi bil klub štev. 27 najmočnejši, a "Proletarec" pa bolj razširjen, kakor je. Pa žal ni temu tako. Sodrugi izven Clevelanda obešajo to klubovi zaspanosti na vrat, ker pač ne poznajo natanko tukajšnjih razmer. Članstvo našega kluba ne spi in navzlic zaprekam, ki jih ni v drugih naselbinah, stori vse, kar se le da storiti. V Clevelandu imamo poleg republikanske močno demokratsko mašino, ki ima tudi nad slovenskimi delavci skoro neomejen vpliv. Nadalje imamo "nestransko ligo", potem komuniste, tehokrate, Lawsonovce itd. Vse to pa povzroča med nerazsodnimi delavci zmedo, da se reveži ne vedo obrniti v pravo smer. V Clevelandu izhajata dva slovenska dnevnika in v zadnjem času je nas osrečil še "edini slov. delavski list" . . . , ki že obljublja, da se postavi naprednemu delavskemu gibanju v Clevelandu na čelo. Vse to hudo ovira agitacijo za socialistično stranko in njene publikacije, pa ne gre vse tako gladko, kakor bi bilo želeli. Vendar pa se obeta bodočnost v lepši in svetlejši luči. Luč, ki je svetila na vzhodu in na katero je

delavstvo vsega sveta zrlo kakor na svojo zvezdo vodnico, je začela izgubljati svoj sijaj. Ljudstvo je začelo upirati svoje oči v svojo pravo zvezdo vodnico, ki ga bo privedla iz zmešnjave in teme k zaželjenemu cilju.

Pod vodstvom tajnika sodruga Krebla in organizatorja sodruga Zorka klub polagoma napreduje, kakor že omenjeno. Posebno razveseljivo je dejstvo, da so se v zadnjem času tu rojeni člani oprijeli z vso živahnostjo agitacijskega in izobraževalnega dela, ki obeta prinesiti lepe sadove, če se bo smotreno nadaljevalo. V klubovih prostorih prirejajo vsak teden dobro obiskane razpravne večere, na katerih se pečajo z važnimi socialnimi, gospodarskimi in političnimi problemi. Delavni so pa tudi v javnosti, kjer širijo med svojimi sovrstniki socialistične ideje. Želeti je, da bi zbor Jugoslovanske socialistične zveze, ki se ima vršiti letos v Clevelandu, kaj več časa posvetil organiziranju naše mladine.

Preveč prostora bi vzelo, če bi kdo hotel opisati vse, kar je storil in vršil klub šte. 27, oziroma njegovo članstvo v zadnjih tridesetih letih. Klubovi člani so dali pobudo večinoma vsem naprednim pokretom in gibanjem. Povsod so sodelovali, koder je šlo za napredek. Mimorede naj omenim še to, da gre klubu delna zasluga tudi pri ustanovitvi Umetniške šole S. N. D., na kateri poučuje že od začetka sem naš priznani umetnik Gregory Perushak. Za njeno ustanovitev je klub daroval \$50. — Mnogo zaslug so si stekli klubovi člani za to, da se je ustanovila Cankarjeva ustanova, ki izdaja leposlovno revijo "Cankarjev glasnik". To urejuje naš spoštovani so-

drug Etbin Kristan. Domala vsi zastopniki "Cankarjevega glasnika" so tudi člani J. S. Z.

To je površen pregled klubovega delovanja v tridesetih letih. Izmed ustanoviteljev sta sedaj aktivna člana le še Jauch pri klubu šte. 27 in Matt Petrovič pri klubu šte. 49. Ostali so deloma pomrli, deloma se preselili v druge kraje, deloma pa se umaknili iz javnega življenja.

Mnogo dela, žrtev in bojov je bilo v teh dolgih letih. In kaj je doseženega? Vidnih, z roko prijemljivih uspehov res nismo dosegli. Ali nekaj pa smo vendarle. Za vse socialne pridobitve, ki si jih je delavstvo priborilo, gre v prvi vrsti zasluga socialistom. Ti so bili tisti, ki so delavstvo dramili ter ga opozarjali na krivice, ki se mu gode. Socialisti so mu dokazovali, da je upravičeno do dostojnega človeškega življenja in da ni brezpraven suženj. Socialisti so bili vedno glasniki pravice in človečanstva. Med te smemo z vso pravico prištevati svoje pionirje, ki so začeli širiti idejo socializma pred tridesetimi leti in ustanovili klub šte. 27. Njihovo delo se nadaljuje in se bo nadaljevalo, dokler ne bo rodilo zaželenega sadu.

Klub šte. 27, JSZ proslavi tridesetletnico svojega obstanka v nedeljo dne 7. julija letos na izletniških prostorih društev SNPJ. Želimo in upamo, da se bo vsak zaveden slovenski delavec iz Clevelanda in okolice udeležil te pomembne prireditve. Nadalje vabimo vse, ki še niso v socialistični organizaciji, naj se pridružijo našim vrstam. Kajti čim številnejši in krepkejši bomo, tem lažja bo naša borba in hitreje pride čas, ko lahko porečemo: Dosežen je naš cilj!

France Puncer:

Nekaj iz prejšnjih dni

SODRUGI kluba šte. 37 JSZ so mi naročili, naj napišem klubovo zgodovino. "Eden njegovih ustanovnikov si, pa boš pač najboljše poznal njegova dejanja in nehanja," so mi dejali.

FRANK NOVAK

Težko je prijateljem odreči željo. Ali nemogoče mi je, da bi jim jo izpolnil v celoti.

Pri pisanju zgodovine je treba točnih podatkov in datumov. Teh pa ravno nimam. Kajti prvotni klubovi zapisniki so zgubljeni in z njimi žal tudi pisani dokazi o smotrenem in iskrenem delu naših sodrugov, ki so tako neumorno in nesebično delali na polju delavske ideologije. Da pa prijateljem pri klubu šte. 37 vsaj deloma ustre-

žem, naj napišem vsaj nekaj podatkov o klubovem početku.

Klub šte. 37 ni bil, kakor mnogi ljudje napačno mislijo, prva socialistična organizacija v Milwaukeeju. Ko sem prišel l. 1909. semkaj, je bil tu že soc. klub, ki se je imenoval Edinost. Priklapljen je bil tukajšnji okrajni organizaciji. Dasi je bilo v njem včlanjenih več prepričanih socialistov — Remsko, Bačun, ki je bil tajnik, Ermenc

in še par drugih — so bili večinoma pri Edinosti kar tako iz mode, ker je bilo tiste dni socialistično gibanje v tem mestu v polnem razmahu. Popolnoma naravno je, da se v takih slučajih pridružijo delavskemu gibanju tudi taki, ki mislijo, da je jedro socialističnega gibanja sovrastvo do "farjev".

Tako smo imeli v svoji sredi takrat organizacijo, ki je, resnici na ljubo povedano, krepko sodelovala pri mestnih volitvah ter nedvomno mnogo pomagala k izvolitvi župana Seidela in prve socialistične mestne uprave v tej deželi. Toda pravi socialistični principi so ji bili navzlic vsemu trudu poprej omenjenih sodrugov tuji. Pokojni Frank Novak je tiste "band wagon" socialiste v javnosti večkrat prav po krščansko okrcal, a je za to seveda dobil mnogo moralnih batin od prizadetih. Tiste čase se je menda pokojni Frank privadil brcam in trpljenju, ki verno spremljajo vsakega boritelja za pravico in ki so spremljale tudi njega do groba . . .

V naselbini je tačas obstajal ter sviral za plesateljne mlade — starih še ni bilo med nami tedaj — tamburaški zbor Adrija. Člani tega zbora so bili utrjeni in prepričani socialisti, ki so se navzeli socialističnega duha že v domovini. Eni od Etbina Kristana, eni pa od dunajskega Ellenboga. Ta dva moža so imeli za svoja učitelja ter ju visoko cenili. Skupno so si naročali "Rdeči prapor",

dunajsko "Arbeiter Zeitung" in graško "Arbeiterwille". Med vajami in potem so reševali svetovne dogodke s socijalističnega vidika. Duša vseh teh razprav je bil seveda Frank Novak, marksist svoje vrste—prepričan in neomahljiv! Na eni takih razprav se je Novak hudo razburil ter nas vse prav pošteno oštel rekoč: "Gromske strele, med seboj razpravljamo, pa vse skoraj za prazen nič. Kaj vruga nam pomaga to, če pa ostanejo vse razprave le med nami in štirimi stenami?! Pristopimo vendar k organiziranemu gibanju ter porabimo svoje sile tamkaj tako, da bomo s tem koristili splošnosti! Pristopimo k Edinosti ter jo naredimo zares socijalistično!"

No, pa nam ni bilo reči tega dvakrat. Že na prihodnji seji Edinosti je bilo v klub sprejeto celokupno članstvo Adrije in nekaj članov pevskega zbora Zvona, skupaj kakih dvajset energičnih fantov in prepričanih socijalistov. Eden prvih korakov je bila priključitev k Jugoslovanski socijalistični zvezi, kjer je bila klubu določena številka 37. Dali je bil klub pridružen Jugoslovanski socijalistični zvezi l. 1910. ali l. 1911., ne vem natančno. Znano pa mi je, da je tista pridružitev izzvala precejšnjo rabuko pri klubu. Večina je bila seveda zadovoljna z njo. Saj je tako glasovala. Toda manjšina, t. j. tisti, ki so bili po svoji lastni izjavi tako dobri socijalisti, da še v boga niso

verovali, se je uprla ter pritožila na okrajno organizacijo, katera je poslala na klubovo sejo zastopnika delat mir in red v našem Babilonu. Še danes mi je živo pred očmi tista seja! Ona manjšina je prav po naše robantila ter razgrajala pa vpila, pa sem bil prav vesel, ko je naposled mila usoda dovolila, da sta prišla do besede Frank Novak in Leo Zakrajšek, ki sta zastopnikom okrajne organizacije razjasnila naš položaj. Ta je potem razsodila tako, da naj klub šte. 37 nadaljuje svojo pot pod svojim dotedanjim imenom, a nezadovoljniji pa naj obdrže ime Edinost in delujejo pod njim. Pri tem je ostalo — morebiti leto dni—pa ne več. Edinost je v miru božjem zaspala! Na površju pa se je obdržal klub šte. 37, ki lahko s ponosom gleda nazaj v preteklost. Če je katera organizacija med našim narodom v Milwaukeeju res kaj storila za napredek naše naselbine, je to klub šte. 37! Iz njega se je porodil pevski zbor "Naprej", ki je s klubovo pomočjo napravil iz milwauških "Austrians" poštene in ponosne Slovence, da stojijo na svojih nogah in se ne tepejo za mestne službe v obliki kidanja snega in prevažanja blata. S sistematičnim in resnim delom je klub šte. 37 nas Slovence tako uveljavil, da smo sila, s katero je treba računati. Naj usoda klubu šte. 37 nakloni še mnogo, mnogo uspešnih let!

Klub št. 37 J. S. Z., Milwaukee, Wis.

NAŠI NAJSTAREJŠI ČLANI

NAJSTAREJŠI član Jugoslovanske socialistične zveze je Mike Keber. Dosegel je starost nad 83 let.

Ampak ni pristopil šele nedavno. On se je v delavskih vrstah boril že v Italiji in v Avstro-Ogrski kakih 60 let tega in je v tem oziru najstarejši član JSZ tudi po svojih aktivnostih.

Živi že dolgo izven Chicaga. Član je kluba št. 1 JSZ. Dokler so mu dopuščale moči, je opravljal v tem mestu krznarsko delo, v katerem je bil mojster od mladih dni.

Da, rekli smo, da živi s. Mike Keber izven mesta, v katerem je stanoval mnogo let. Ako ga kdo izmed prijateljev želi obiskati, naj gre v mestece Oregon, Ill. Dobil ga bo v hotelu Rock River, kjer preživlja svoje zadnje dneve. K 30-letnici Proletarca je imel Mike Keber spis iz svojih spominov iz življenja. Ko ga je v Ljubljani prečital Mile Klopčič, je vzkljnil: "Ha, to bi bila snov za roman!"

In res je Mike Keber preživel življenje kot le malokdo in redki so, ki imajo za sabo tolikokušenj, kakor on.

Kaj pa Nace Žlemberger? V Proletarca že dolgo ne piše. Živi v mali naselbini Piney Fork, O., čita in — počiva. On je eden glavnih živečih pionirskih članov našega pokreta, ki je bil aktiven od početka in je, kolikor mu leta dopuščajo, še danes. Ima jih že 72, kar je lepa starost.

Jože Kunčič v Collinwoodu, O., je tudi naš stari znanec, ki je v vrstah JSZ od početka. Njegova starost znaša le borih 71 let. Ampak je še čvrst. Ako greste na obisk v Cleveland, pozdravite ga! Oglas njegove gostilne in restavracije je tudi v tej reviji, kjer lahko dobite njegov naslov.

John Goršek je tudi izmed onih naših pionirjev, ki je že presegel sedem desetletij življenja. Star je komaj 73 let. In čudo, dela še zmerom v premogovniku. Goršek je še vedno aktiven v klu-

Mike Keber

Nace Žlemberger

bu JSZ, v društvu, in v glavnem odboru SNPJ, v katerem ima mesto predsednika glavnega porotnega odbora.

To so korenine!

Ni čuda, da našega pokreta ni mogla zdrobiti nikakršna sila!

Vsi ti so se vezbali v socialističnih aktivnostih že v starem k r a j u. Prišli so sem ne le za kruhom, nego tudi pripravljeni pomagati pri širjenju idej, za katere so se navdušili v mladosti in so jim zvesti še danes. In jim tudi ostanejo, ker so utrjeni v vztrajanju.

Imeli smo v svojih vrstah tudi mnogo drugih, ki so danes stari. Toda so se kmalu umaknili. Njihovo prepričanje pač ni bilo iz cementa.

Da, še nekdo je med nami, ki ima preko 70 let. Menda že 73. Etbín Kristan! Že od svojih mladih dni je socialist in še zmerom v borbi za nauk, ki ga je širil med našim narodom bolj kot kdorkoli drugi.

Poleg omenjenih imamo tudi precej drugih, ki so naročniki in agitatorji Proletarca, toda ne člani JSZ. Ni naših klubov v njihovih naselbinah, toda delajo za socialistično stvar vseeno.

To je častno zanje in za naš pokret. Zlato se preiskua v ognju, pravi pregovor.

In prepričanje pa v delu in v vztrajanju.

Jože Kunčič

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija Proletarca za leto 1940
Cena 25c

THE MAY HERALD

Published Annually by the Yugoslav Workmen's Publishing Co., 2301 So. Lawndale Ave., CHICAGO, ILL.

Owned by Yugoslav Federation, S. P.

EditorFRANK ZAITZ
Business Manager.....CHAS. POGORELEC
Assistant Business Manager.....JOSEPH DRASLER

Telephone Rockwell 2864

Single copy 25c

Printed by SNPJ Printery, Chicago, U.S.A.

THE MAY HERALD

COMMEMORATING THE 35th ANNIVERSARY OF PROLETAREC

Single Copy 25c

Chicago Ill., May, 1940

VOL. XX.

Labor Looks to May Day

In our own country division in the ranks of Labor is hopelessly widening; in Europe a new World War has begun

Perhaps the best time for the workers to pause and appraise their gains and losses, as much as it is possible to do so, is on May Day—Labor's International Holiday. The one day out of the entire year when workers of every clime and every race upon the face of the earth reach hands across the oceans in demonstration of Labor's international solidarity.

In various ways in various countries Labor is suffering serious set-backs. In dictator-ruled countries the last visage of democracy has been wiped out, labor unions ruthlessly destroyed, and political parties of the workers mercilessly crushed and driven underground. In our own country we are still allowed freedom of political and industrial organization and comparatively speaking, our own form of government, despite corrupt, dishonest profligate elements in which it putrifies, seems like a paragon of virtue.

But even in the land to which all travelers are so eager to return from visits abroad, hundreds and thousands of men and women have been deprived of their privilege as voters through reactionary interests in the government who have practically outlawed the smaller political parties with laws that make it virtually impossible for them to get on the ballot.

Rank and file members in both the CIO and AFL unions are disgusted with the waste and futility of their time and money on inter-union struggles, personal hatred, animosity, and bickering among leaders they are now witnessing, and dejectedly ponder the situation, wondering where it will all end. It is anything but a pleasant picture which the American worker faces today.

Throughout the world, that ghastly grotesque business of war, with all the sinister aspects it entails for the workers, who must do the fighting from trenches and battlefields and not over maps and diplomatic tables, rages on ever-widening fronts. War not only on land but in the skies and under the waters, for such is the progress of science and the backwardness of man. While closer at home, in our own country Labor's internal conflict is growing sharper instead of

evolving into the much-hoped-for peace. The division in our ranks is hopelessly widening, as unity prospects fade.

In the latest labor conventions the whole nation saw mirrored the demoralization of the American labor movement. President Roosevelt himself has made appeal after appeal for peace, but all in vain. Such are the

odds Labor faces in our country today.

But all is not storm clouds and internal struggles in the skies of the labor movement either.

In some sections, notably Kenosha, Wisconsin, a working agreement between the AFL and CIO unions has been reached which has satisfactorily abolished much of the strife and internal bickering evident elsewhere. Kenosha unionists have maintained complete unity in their labor movement throughout the four years struggle between the American Federation of Labor and the Congress of Industrial Organizations. An achievement which has brought that community into national prominence and certainly one which the entire labor movement could copy to advantage.

Kenosha's example of cooperation, if not unity, could well be adopted by the entire labor movement as the first step towards unity.

Thirty-Five Years Young

By JOSEPH DRASLER

AS the last faint rays of the setting sun play out long shadows on a quiet little mining town in the Anthracite Valley tonight, and pale lamp lights began to appear in the windows of miners' huts, a tired man—one of many—worn and exhausted from hard strenuous labor, reclines in an easy chair for the evening session with his labor newspaper. Although his eyes are heavy from all-day contact with mine dust and gas, muscles weary from lifting and strain, and his entire body deprived of strength and energy, he still finds this session interesting; and only utmost weariness prevents him from reading deep into the night.

He may wish to sit back in his chair, close his eyes and drift into contemplation, but to no measurable degree of success; he must desist, and give way to the body's clamor for rest. But on another day—Sunday, perhaps, or when the mine whistle blows the signal for a day or two off, which will allow him deserved rest—he will read more thoroughly and with greater interest the vital news of the day. The labor paper will strike a responding note in his mind, and he will study its contents earnestly, comprehensively. Very likely he will take up pencil and paper and write down his opinions and ideas, and send them to the paper in whose policy he believes.

Surely, workmen should be assured of a decent livelihood without toiling to weariness! And without anxiety of idleness and unemployment eating away the spirit of self-thought!

With clearer mind and rested body, his devoted loyalty to democratic ideals and progressive principles will be spontaneously intensified, and he will devote minutes and hours to writing for his accepted newspaper, as well as to soliciting advertisements and new subscribers so that the publication may live and grow.

From week to week, and year to year, this little scene unfolds in hundreds of mine and mill towns, and in distant farmlands. The farmer, always busy upon his land, somehow finds time to devote to furthering the interests of the movement and paper in which he believes. The mill worker, too, trudging home from work late each night, weary and sore from hard manual labor, finds minutes and hours to employ for his labor paper. Many of these workers have been devoting evenings, Sundays, and holidays to the labor movement for years and years on end, toward building a society that advocates a more precise, just and harmonious arrangement of mankind's

social relations than that which has heretofore prevailed.

All this effort, representing all sections of the land, finally unfolds in the columns of each week's issue of our labor newspaper—Proletarec.

When we comprehend the enormous amount of human endeavor, and the tremendous amount of time, labor, and self-sacrifice of devoted men and women represented in one single issue, we can well realize what a full year of fifty-two successive issues, appearing regularly, means. And when we consider this in terms of thirty-five years—the life span of Proletarec—which we are celebrating this year, and to which this issue of the May Herald is dedicated, then, only, can we sense the full significance of our Thirty-Fifth Anniversary celebration.

Devotion of staunch and stalwart workmen, who seldom lose their path through the dense forest of the class struggle, is here emblazoned upon the records of time, a guidance for the present generation as well as for our posterity.

Proletarec is the oldest Slovene Socialist newspaper in existence today, in America or elsewhere. Weighing its lengthy record of continuous publication in the light of the fact that we are one of the smallest nationalities in the world, this seemingly incredible record becomes all the more extraordinary and can well bring pride and joy into the hearts of all who have accepted, as part of their lives, to work for its success and continuation.

Its struggle for existence, has always been against overwhelming odds, against unrelenting reaction; for the capitalist system's complete control over schools, newspapers, radio, and every other form of education known, is a tremendous instrument, which wields its mighty strength to dim the light of truth.

The first issue of Proletarec appeared in Janu-

Straight Lines Curve

By MARY JUGG

They are not the same, they said;
The swastika sign
Goes right;
The hammer and sickle
Go left—
By what stretches they're separated!

But this all of them forgot:
A straight line that's hurtled
Far right,
And a straight line that's hurtled
Far left
Will meet,—yes, will tie in a knot.

ary, 1906. During the first two years, it appeared monthly, but since then it has been in continuous publication as a weekly save for one issue, which failed to appear in the month of November, 1908. Established in days when capitalism was still able to furnish employment for America's millions, and living through the period of the system's breakdown, Proletarec begins its thirty-fifth year, true to the ideals which inspired its birth. It reaffirms unswerving loyalty to the cause of Labor and true democracy, as well as to the emancipation of mankind from any and all forms of oppression and exploitation.

Its present editor is Frank Zaitz, who accepted this post in 1920 and has held it since, improving the scope and influence of the paper continuously. Its present business manager is Charles Pogorelec, who has served in this capacity intermittently since 1921. With this leadership allied to the support of loyal men and woman rallied to its cause, Proletarec has frustrated every ill-intended plan, weathered every storm, and is still with us today and will be for many years to come.

Five years ago, on our 30th Anniversary, Dan Hoan said of Proletarec:

"Let us renew our faith in the great cause to which Proletarec is dedicated and fulfill the mission which Destiny has charted out for us. Let us redouble our efforts to enlighten and organize the workers under the banner of Socialism. Let us give light and hope to a sorely tried world, and speed the coming of an era of peace, happiness and contentment for all.

"Just as we celebrate the triumph of Proletarec in overcoming the obstacles that confronted it during the thirty years of its existence, so will humanity some day celebrate the triumph of Socialism over exploitation, oppression and misery in a world of plenty for all." His words ring even truer today.

With renewed vigor, our work shall go on until the goal for which Proletarec was founded has been reached.

A Growing Organization

Approximately 200 progressive fraternal and cultural organizations are today affiliated with the JSF Educational Bureau (Prosvetna matrica).

A number of them joined this growing cultural movement in the past year, some more recently, while others have held membership continuously from its very inception, back in the year 1921.

Fraternal groups from practically every Slovene fraternal organization in the country are represented in the Educational Bureau's membership roll. The largest number are SNPJ lodges, followed by SSPZ lodges, then, SDZ, JSKJ, PS, and JPZS lodges, along with JSF Branches, a number of singing societies, libraries, Slovene Doms and cultural organizations.

What benefit does an organization enjoy as a member of the Bureau?

Member-organizations are entitled to free usage of any of the hundreds of plays, comedies, dramas and operettas in the Bureau's files. In addition, labor books and literature are sent free of charge to all groups every year. In the present year about 3,000 books were distributed. Books distributed are always selected from the labor class educational viewpoint, and many times the Bureau has purchased unpublished manuscripts from leading labor journalists and itself published their work.

What fee do organizations pay?

An elastic clause covers dues payments, enabling those groups who are financially "on the rocks," so to speak, to hold membership at the lowest fee of 50c per month, while groups financially sounder are impressed upon to pay more, up to \$2 per month, the highest fee any organization pays.

No other organization of its kind functions on so large a scale among Slovenes in America. Nowhere can a fraternal lodge, interested in dramatics and stage productions, turn to better advantage.

Each year additional plays are purchased from the best known sources and placed in the Bureau's files, for use of its affiliated organizations.

This service of furnishing plays is not confined to Slovene organizations alone. A large selection of appropriate material for the English-speaking affiliated groups is also at their disposal.

Has your lodge ever considered becoming a member? If not, bring it up at your next meeting.

By IVAN JONTEZ

THE first thing I do each morning is count the change still ringing in my pocket. Since I've begun looking for a relief job, this has become a regular habit of mine. There were times when I never even dreamed of acquiring such a habit, when I held a good job and there was plenty of money in my pockets and some in the bank. But, alas! where are those good old times when my hands and my eyes still had a price, when I didn't fear the future but looked towards it with confidence, when I never even dreamed that a time would come when all values upon which we were building our dreams of a rosy future would be turned upside down? It seems to me that this must have been ages ago; everything is enveloped in a grey mist of the dim past, which permits not my weary eyes to pierce it to see once more clearly the cozy little home that was mine, the smiling child who lives no longer, and his once so happy mother whom the economic gales of this decade have swept away from me, and who wanders now God knows where . . . But away with these memories! They hurt . . .

Well, this morning I still had sixty-two cents in my pocket; a remainder from three dollars I got in a pawnshop for my watch for which I once paid twenty times as much. This watch was the last thing which still reminded me of better times . . . After counting my wealth I went downstairs to the cheap restaurant my landlord runs. There I had a cup of coffee which she sweetened with a remark that it was about time I began thinking about paying something on the back rent I owe her for the little gloomy room in the attic. And then I was again on my way to the city relief office.

At the relief office I heard again the old, old song they have been repeating to me ever since I visited them the first time, which was many weeks earlier. "Please do be patient! You're not the only person in need . . ."

The gloomy waiting room really was crowded; men and women of all ages, and mothers with their children—poverty and want reflected upon their sad faces—waited there for their turn. A prematurely aged woman in a black worn-out dress, shoes and stockings, with unkempt hair, disarranged over her pale face, was there with three poorly clad and half barefoot children, the youngest of whom must have been under the age of four, crying pathetically: "You keep 'em! They want to eat and I have no money to buy eats . . . You feed 'em, cloth 'em, or else bury them alive . . . I can't stand any more of their hungry faces . . ." Her husband, she told the manager, was out of work and waiting for months already for a relief job, in vain, so far. The officials suc-

On Birds and Men

Notes from the Diary of an Unemployed Worker

(Published originally in Cankarjev Glasnik "Cankar's Herald", and translated by the author.)

ceeded in consoling her with a promise that her case would be considered immediately. "Just wait a day or two and everything will be fixed for you . . ."

I thought that all of us were lucky, indeed, that winter was behind us already and we didn't have to worry any more, at least about being cold . . .

Then I went to the WPA certifying office, for the hundredth time within the last six months. There, too, they gave me the same old advice, "Do be patient and wait! Others must wait too . . . for weeks, even months, before their turn comes . . ."

That's right! And I've been waiting for only six months . . . before that I was always able to catch a few days' work a week in the factory that was but is no more. . . . Am I not inconsiderate? And are not my stomach and my landlady most inconsiderate too? Wait and be patient! Others must wait too . . .

Of late I often cherish a strange wish: that I were a bear . . . Then I'd have a more pleasant existence. I'd just crawl into my burrow and sleep through the worst misery . . .

In school-days they had taught us—when was that? just a hundred, or a thousand year ago?—"He who always taketh care of the birds in the sky, will also help you . . ." But the birds in the sky are in no predicament, at least not now in the summer; they do help themselves in a hundred different ways . . . But I do not know what will happen to me when my sixty-two cents are gone and my landlady throws me out into the street . . . Sometimes my thoughts swing to a rope, but I don't like the idea—yet. I'm too young to die, yet. I'm only in my early fifties . . . Perhaps I'd better throw a stone at a display window . . .? In the jail I'd be under a roof, and they'd have to feed me . . . Not a bad idea . . . But I'd better wait a few more days; perhaps I will land a job by then, or at least relief, before I arrive at the edge of the abyss . . .

The young lady at the relief office, who wanted to know more about me than the most inquisitive priest at an Easter confession, also had asked me if I really had no friends who could help me. I gave vent to a sharp laughter and let her question go unanswered. And she never repeated it. Perhaps she's got some experiences of her own . . .

Friends! No, I never seemed to be without friends while the sun shone and the skies were unobstructed by clouds of hard times. But when the skies darkened above my head, they began to vanish like snows in the Spring.

A few remained true to me but they were just as poor as I, and I dared not ask them for help, knowing they needed it themselves. Here and there a friend would be able and willing to lend a little help, but I could not keep on bothering them forever, for this is one music of which people soon tire . . . But the rest of them just simply turned deaf ears to my pleas, and I considered myself lucky when they didn't laugh cynically at my hard luck, like my old friend Yamnik did, who refused me a loan in this way: "From my own experience I know that loans have destroyed countless friendships . . . So let's remain friends . . ."

Had his friend died from starvation in a road-side ditch he would have undoubtedly turned his eyes in hypocritical sorrow, "Too bad I never knew that he was in such need . . ."

At two in the afternoon I was in my attic. My lunch depleted my funds for eight cents more; five cents for salami and three cents worth of bread. Then I sewed a patch onto the seat of my pants through which light had been shooting dangerously already . . . Finally, I paid some attention to the morning paper, which I had found in the street. I can see that they haven't yet solved the problem of relief and public works. It seems that our representatives in the city on the Potomac are much more worried about the welfare of the silver magnates whom they'd like to help by raising the price of their product . . . Too bad that we, the unemployed, own no silver mines; then we'd probably find more sympathy with these peo-

ple's representatives who are so concerned about almost any needs except those of the people . . .

In the afternoon I stopped at a few factory employment offices—just from force of habit to "kill time," for I knew there's no work for me in these factories, just as there is none for the rest of my kind whom the almighty Machine has kicked out in the streets for ever . . .

I just finished my supper: cheese (5c) and bread (3c) with water. And I just couldn't help laughing for it occurred to me that there were times when I feared obesity. . . . No such worries now . . .

But I should not complain, for there are many who fare still worse. At least I was told so by the relief officials; and my landlady thinks I could have been in a worse pinch yet . . . Yes, it could have been worse . . . As it is, I still have forty-one cents in my pocket—enough to carry me through two more days, or even four, if need be . . . But what after my last penny is gone? If I only knew . . .

It is time to crawl under the blanket and forget for a few hours this misery of our time. Tomorrow is Sunday and if this rain doesn't stop I'll spend the day at home. In bed one does not need as many calories as when on one's feet . . .

But that one about "birds in the sky" still bothers me like a persistent fly . . . The birds do help themselves . . . but man, seemingly, has not learned yet how to dig himself out of poverty in the midst of the greatest abundance in his history . . .

Norman Thomas Writes

PROLETAREC

Dear Comrades:

Because of the immense amount of work which I have to do prior to the Socialist Party Convention on April 6th, I cannot write as long an article as I would like for your 35th Anniversary issue.

I do want with all my heart to congratulate PROLETAREC on 35 years of such usefulness, and to record my deep appreciation of the loyalty of the Yugoslav Federation to the Socialist cause in America and throughout the world.

In these anxious days we Socialists have a greater responsibility than ever! We have got to learn from failures as well as successes, which various branches of our movement have achieved. It is obvious that the old social order is breaking down and that, in dying, it threatens to engulf the world in blood and strife. The more need for us, who believe in an order based on co-operation of workers with hand and brain, to make our voices heard and our plans efficient and persuasive. The hope of mankind cannot be found in loyalties and institutions of private capitalism and absolute nationalism. We will be trying to say this persuasively in our campaign this year, and we shall count once more on your help.

With all good wishes and Socialist greetings, believe me,

Fraternally yours,

NORMAN THOMAS.

A Message from Travers Clement, National Secretary, S. P.

Among the foreign language sections of the Socialist Party, the Yugoslav Federation stands out as a most devoted group of comrades who have maintained their organization in the face of tremendous difficulties. These include the set-backs of the world socialist and labor movement and the mounting tide of reaction here at home.

It is a great achievement to have come through the last few years with your organization, your press, your strong national center intact.

As this is being written, the Socialist Party is about to open its 1940 national convention. This comes on a day which is the twenty-third anniversary of America's entry into the World War.

We survived that war; we shall survive this one. Our movement is based upon a class which in the final analysis cannot be defeated unless the entire world is to exterminate itself. Even the regimes of Hitler, Mussolini and Stalin cannot survive without the workers, the producers. Some day—no matter what persecutions precede it—they will have to answer to them as will the ruling class everywhere.

Our job today is to keep America out of war and build a strong, democratic Socialist movement while at the same time rendering all the assistance we can to our suffering comrades of other lands. Even under the black clouds of totalitarianism and war, new opportunities lie before us. Let us go forward together to meet them.

TRAVERS CLEMENT,
National Secretary, Socialist Party.

By

ALICE ARTACH

Dawn in a War-Torn Town

In the light of a sickle moon, the little cradled town seemed slowly awakening—diffuse in sombre, varied hues of green, dusky rose and multi-blue, with interspersings of gold, cast from a sun far distant from the horizon. The shadows of the small town were barely discernable in the darkness of night. The stars were still twinkling in mid-heaven, and one could hardly distinguish the morn from eventide, if it were not for the heightening of the morning aurora colors. A beauty only nature can portray, and we can but admire, profoundly and with deep emotion. The morning blue blended with the even blue of night, and slowly the stars and the sickle moon dispersed, and the golden-red sun heralded the morn in a fiery blaze of glory. The Sun! . . . and the light was sent quivering over the beautiful horizon.

As the sun rose higher, became brighter, it also became more revealing and illuminating, and the freshness of dawn disappeared before a picture of desolation—detailed in the light of day—a destruction which smoldered still of the war-stenched horrors of mankind.

It was only Nature that was awakening—not the town, not the human race—for the town and its people were enveloped in a shroud—of mourning. Here was death; here was no glory—only suffering and loss. The only glory was that of the sun, now pitiless in its stark revelation of the aftermath of man's madness.

A few beings were to be seen slowly moving, with bowed heads, and with trembling steps, treading the soil that now clasped their loved ones. Their thoughts were dulled with suffering, deadened with pain, and destroyed by the march and flight of men that wrought death and destruction. They were too weak, morally and physically, to resist or heal the wound inflicted, and life seemed ended.

If only someone could have brought them light! . . .

The human race can readily apprehend, after earnestly considering the meaning of war, that all wars, including wars fought for freedom, liberty and justice, in the end may be in vain, if truth is not implanted in the mind and heart of mankind. The civil and revolutionary wars throughout the nations, imbedded and imprinted in the memory of World History, are sacrifices extirpated by the forces of reaction forever on the march, surging to repeated domination. No matter how slowly, reaction gains power anew and sways the people under its rule. Only knowledge of Truth will bring peace on earth for all, and good-will toward all men. No force on earth can destroy the imperialistic, parasitic, persistent and powerful forces except reason, education, truth. Otherwise, the people who suffer and fight and work will never know how cheap are their lives to these leaders, whose "trade is butchery", and how wantonly they are offered at the stake for fabulous profits; and thus will never rise in defiance intelligently and seek a better world for all. The war-torn generation may remember, and hate and revolt may burn in their hearts, but they are too worn and tired to struggle against the overwhelming, crushing powers. Hope turns to Youth—but already the young generation is being drilled for future wars, and instilled with the spirit of future conquests for their lustful leaders and lascivious masters, whoever they may be.

If we could only teach youth the Truth! . . .

Yes! War should be belabored, condemned—always! Though we are eager to fight for freedom, justice, equality and ideals, let it not be with weapons of war but with weapons of education! Truth of economic and ideal life throughout the world should be of primary importance and ponded from childhood to age! Truth about war—its horror, destruction, sorrow and its futility should be impressed upon the minds of all. Then inane military glory and patriotism would not pos-

Death On Parade

sess the emotions of the masses, nor instigate men to run after ranks and ribbons, losing their lives for a gold stripe or honorary mention. Mothers would not be sorrowful "gold star" mothers, and the earth would not be strewn with human carnage.

Public education, as it is now extolled and controlled, teaches and instills pursuit of glory, selfishness, deceit, malice, and conceit, instead of truth, human rights, justice, equality, and kindness. Thus, we find civilization in chaos—unfair, cruel, discriminating, and resorting to such infamous methods of profit-making as human killing. War, with its awful progeny of evils, is worse a thousand times than the human sacrifices offered to the gods by the barbarous tribes, which we so vigorously condemn and consider uncivilized.

Ignorance is the reason why so many people,

instead of being Socialist adherers, are filled with disdain for progressive teaching, truthful principles and ideals. In a great sense of the word, Socialism is Truth. Regrettably, there remain but few to spread its principles of a truly democratic, collective state, which, in opposition to the competitive system, seeks to bring forth the natural virtues, which would convey—Happiness and Peace!

Now the "four horsemen of the apocalypse" are again on the march, and in their bloody path lie—Manchuria, Ethiopia, China, Spain, Austria, Czechoslovakia, Danzig, Poland, Finland, and—others, as they keep riding on, spreading tears and death among people of all years. Victims easily swayed by the crimson hand of ruling might. Truth is hidden, killed by the flare and blare of words and bugles going by . . .

War road through this little peasant town, just one of many, where the poor eke out a bare existence. They, slaves of toil, who have known all suffering, are physically and mentally beaten—until a spirit of Freedom, a spirit of Truth, rises among them and wins its rightful place in the universe. Then—human progress—happiness—peace.

Truth, whose roots nourish the principles of Socialism, is the only sustenance.

An Answer

By OSCAR B. GODINA

The problem facing the Socialist Party today is how to get back on its feet and become again effective in political life. To me this is not easy and it can not be solved in a few years. It seems to me the one capitalist party has given us a few things the Socialist Party has asked for during the last thirty years. The Socialist Party was on record against the Volstead Act, it asked for a good housing program, old age pension, less and less hours of work per week, unemployment compensation and state owned industries. It was against the world war, it was the first party to demand the voting right for women.

Although the co-operative movement mentioned in this article is not very well established among our people in general, in some sections co-ops are thriving very well. In Waukegan, Illinois, over six hundred Slovene families are members of their co-operative movement and support its stores and other establishments in the city. Slovenes in Kansas have a co-operative mortuary while in Cleveland and some sections of Eastern Pennsylvania our people have established co-op general stores. In Chicago many Slovene families support the different co-operative stores located in the city.

Socialism will put the unemployed to work.

Did the capitalist parties, in power for so many years, give us some or all of these things? Let us see. Let us answer these questions not as Socialists, but as the people who vote for a capitalist party would. We are a wet nation. We have a housing program. What kind? The average man who owns a house in the vicinity of the Slo-

vene Labor Center will say our houses are all right. Others who are socially minded will probably say the United States Government is doing well enough. You have an old age pension already. People believe Roosevelt it a hero because of this. They will not understand that in Germany they had it in 1892. The old age pension

in Illinois does not work "so hot," we know that already. We work less hours now, in fact, the law itself made the forty hour week possible for a great number of people. We have unemployment compensation for the unemployed. It is true it is not "so hot" either. We have a few, very few, state owned enterprises—T. V. A., the post office, postal savings, federal deposit insurance, insurance for banks and building and loan associations.

The Socialist Party was against the world war, and its leaders went to jail. We see and already know that we possess the same stand today. I doubt if the people will vote for us on this score. They are ungrateful here. How many women vote for the Socialist Party? The first party which had it in their platform to give them this great privilege.

I mentioned these few cases, if I may call them that, to get you to see some things as the people who vote for a capitalist party see them. Our party has been generous. Its results? You may have one or many answers. Mine is merely one of them. The public must see and feel that government can actually do things better than the capitalist system with a profit motive. Some of these things are realized by some thinking people. Anyone with common sense will not argue that the Postal Savings system has proved to be better than private capitalistic banking. We know that a person who asks one to put his money in a bank which does not have federal insurance will be laughed at by a sensible person. The same goes for a building and loan association. It is very important that building and loan associations, which have decided to liquidate, should pay more money back out of each invested dollar than private bankrupt capitalistic banks. Otherwise they will lose a very important point. Simply this, I feel that private capitalistic banks in liquidation will not pay as much as honestly controlled cooperative building and loan associations, because I believe in Socialism. I must come out right. It is important for all cooperative insurance societies to operate at a fair price to the policyholder; and when they can return money to the policyholder, money which is profit to the private insurance companies, time after time, it is a success proven beyond a doubt by fact and not theory. The public can not help itself when the facts are adequately realized that the cooperative system is far better than the private-profit capitalist system. If a city, county, state, or nation is governed by Socialists and has some or all socially owned industries, it must operate with efficiency, with a saving to the common man so that there can be no argument left. Then, and not until then, can we have other countries, states, counties, or cities adopt socialism. Of course, we are not there, and how long it will take to come

there I do not know. I am sorry. At the present it is necessary that, for instance, a small place like the Slovene Labor Center, or all Slovene "Doms" for that matter, operate far more efficiently with greater benefit to the general public than a privately owned one. It proves the point beyond reasonable doubt when they do.

The cooperative store must operate with just as courteous service by its clerks, sell its products cheaper, and have just as good products as in the private profit capitalistic stores. Everyone knows that the public is compelled to go to the chain stores because of prices. We argue there is profit to prove that the Co-ops must come out on top. Then, and not until then, can you debate with the public. One branch of Socialism, if I may call it that, the postal savings, is here to stay because it proved its merits. It is my sincere desire that an institution as the T.V.A. should pay for itself, and be able to sell power to the poor man cheaper than the private-profit utilities. It will again prove our argument.

It is necessary for the radical people to forget that they are militants or old guards.

What has been gained by this fight?

It is next necessary to get control of at least a city and operate it as efficiently as possible, as a real socialist city, as much as possible. We must have facts not theories. I feel Russia has failed us, or that we expected too much from it because we can not yet say, "Look, twenty dollars in Russia is like twenty five dollars in America." We lost a point here.

Honesty is extremely necessary, in fact, it is the life of Socialism. If I belong to a co-operative store, a co-operative credit union, a co-operative life insurance society, a building and loan association and a union, can I attend all the meetings to see that all my institutions operate cheaper, better, give courteous service, have better employees, etc., than the private-profit institutions, as I claim? We must be honest with one another; I can not watch everything for I am only one. The general public is, "I am from Missouri, show me." We can say to the public, We Shall Show You. See here, our local co-operative store operates perfectly, so does my co-operative life insurance society, my co-operative undertaking establishment, my co-operative "Narodni Dom," our city water system operates perfectly, etc.

Then we can go ahead.

MANY THANKS

We wish to thank all those individuals, firms and institutions, who, on the occasion of our THIRTY-FIFTH ANNIVERSARY have sent us their kind greetings. We assure you that we appreciate your expressions of solidarity and good will, and shall endeavor to merit your continued cooperation and support in the future.

Thirty-Seven Years of Leadership In the Yugoslav Socialist Movement

By **FRANK ZAITZ**

THERE are very few local Socialist organizations in the United States that can boast of continuous successful functioning through more than three and one-half decades.

Branch No. 1 of the Yugoslav Socialist Federation in Chicago is one of them.

This Local was first organized in 1900. Under its initiative, in that same year, the first Yugoslav Socialist newspaper in this country was established. It was published under the name "Zora" (the Dawn). But the handicaps at that time were insurmountable and the young branch went under. Its paper followed it after ten weeks of existence.

In the following years, the few individual comrades who did not lose all hopes of organizing the Yugoslav Socialists, worked quietly for the renewal of the branch on a sounder basis. In July, 1903, they succeeded.

Among our nationals of those days the clerical reaction was all-powerful. The two then existent fraternal benefit societies and a great majority of other institutions were in their hands. The pious workers who migrated mostly from agricultural regions of their old country were taught, in the churches and by newspapers, to hate the Socialist and Labor movement.

The task of this young group of socialist pioneers was not easy, but they were determined to succeed. They were ridiculed and laughed at, attacked from all directions, all to no avail.

The only Yugoslav (Slovene) paper in those days, which was willing to publish Socialist articles and reports was a weekly Glas Svobode (Voice of Liberty). It was not a Socialist publication, but a so-called organ of the Free-thinkers. Although it was fighting the clerical influences, it soon came into disagreements with the real Socialists, because the owners of Glas Svobode were primarily business people and could not adapt themselves to the Socialist ideology. They understood and interpreted Socialism as a means, in the sense of the European liberals, with which to fight the church. But the majority of the branch members, who got their training and education among the Socialists in Germany's and Austria's industrial and mining regions, knew the real purposes of the Socialist movement, i. e., to battle for the rights of the workers on the industrial and political fields, and for a new commonwealth—a classless society.

So they parted, but not without a protracted struggle for control. Both sides requested the Socialist Party of Cook County to decide in the strife and on the question whether Glas Svobode should remain on the index of recognized socialist publications. It was stricken off.

The branch then established its own paper, Proletarec, which is now in its 35th year and property of the Federation.

"Our main duty is to work as organizers and educators among Yugoslav workers," was the motto of the branch. It has been always loyal to this task.

Branch No. 1 is not "just another branch." It was a torch bearer, always on the front! A very active, virile part of the Labor and Socialist movement in this city and

among the Yugoslavs all over the country. It helped sustain Proletarec financially to the best of its ability. The paper was again in great danger through the present economic panic. Branch No. 1 did everything in its power to cover, with the help of other branches, the debt of the publication, which amounted to a few thousand dollars.

No other branch of the Federation has such an array of membership. The ranks of Branch 1 consisted, from the beginning, of industrial workers (who were a great majority), tradesmen, white collar workers, labor journalists, a few small business men and professionals. The membership is grouped about the same today.

When in 1910 the Yugoslav Socialist Federation was first established, as it is now constituted, Branch No. 1 was one of its leading units through all the Federation's history. Today it is the most vital part of the Federation and its work.

After the World War, Branch No. 1 had been, and numerically still is, the largest branch of the Socialist Party in Cook County. That, of course, was not to our wishes because the strength was not at all proportional. The Branch did not aim to become the main organizational prop of the Socialist movement in this city of gangsterism and corruption. The Party in Chicago finally emerged from a spell of weakness and the Socialist movement turned upward. This gave our comrades a sigh of relief. They did not want to have the honor to be the largest Socialist unit in the town of three million! They reasonably expected "American workers" to show something in the line of a growing organization.

When representatives of Branch No. 1 came before the members and reported that we no longer were the largest group of the S. P. in Cook County, and that new branches were springing up everywhere in town, they were the happiest lot.

After all persecutions which prevailed during the War, after campaigns of slander and terror, and then after splits and nasty attacks from our "friends" to the "left"—the Party again became a live organization, and naturally, our members were glad. They knew very well that there could not be much of a Socialist Party in this county unless branches would develop in various parts of the city which would not only be larger than ours but politically and otherwise energetic groups, determined to advance.

Branch No. 1, J. S. F., is proud of its history and its work. Through thirty-seven years the comrades worked against odds, which many times seemed impregnable. But they always won in the end.

Some of them are in their graves now. Some turned to ashes in the crematories. Quite a number of them became too tired to continue and stepped aside—but others remained, new members joined, and the work goes on. Branch No. 1 is today as active as ever in its thirty-seven years of existence!

Under its auspices hundreds of public meetings were held—some very large, others small in attendance, with speakers in English and the Yugoslav languages. Hundreds of lectures, a very large number of dramas and other plays, recitations, pantomimes, concerts, etc., to

promote Labor culture and Socialist education were given. Thousands upon thousands of Socialist pamphlets and other Socialist literature were distributed.

Because our language group represents only a small part of the American laboring classes, we never gained national recognition, in the party or elsewhere. We never sought it. The Branch and the Federation, of which it is a part, knew their field, and they worked without expecting any particular reward or praise. The sense of duty was their running power.

As we look back 37 years—we see a continuous chain of struggles and strifes. All were overcome and defeated.

Ahead—more struggles and strifes. They will also be overcome and defeated, as in the past. We are determined with the rest of the Socialists, the world-over, to reach our goal, which is Socialism.

Such is the spirit of Branch No. 1, J. S. F., on its 37th birthday. Young, full of vigor and hope, just as at its inception thirty-seven years ago!

In Branch No. 1 we have today the following subsections: The Junior Guild, composed of the children of Branch members, meeting regularly with an instructress in charge, planning its activities and programs. The Junior Guild is a well known group of youngsters who have appeared on numerous programs of other organizations in addition to their own.

Another section of the Branch is its labor chorus "Sava" which numbers about fifty voices.

Wondering Why

By Yomen

(From "Justice")

Why do they always have to spoil Spring with those organization drives . . . ?

Children Cry

By Alice Artach

Children, cold and hungry, cry
In lands where loved ones fight and die!
For love of freedom they lie slain,
Suffering utmost pain,
That little children may be free
Of despot's chain.

Children, cold and hungry, cry
In lands where loved ones fight and die!
Vanquished, beaten, and enslaved,
Still in hearts rebellion flamed
To see all freedom stilled; youth drilled
For future wars.

Children, cold and hungry, cry
In lands where loved ones fight and die!
For false glory they lie maimed,
And wealth, that greedy war-lords claim.
Upon the war-stenched, throbbing earth
Death reigns!

Children, cold and hungry, cry
In lands where loved ones fight and die!
Blind in mind, oppression raves;
For tyrants, they dig own graves.
While dirges play o'er mankind's wake,
Hearts break!

Children, cold and hungry, cry
In lands where loved ones fight and die!
Vain supplications rent the air
For succor to relieve despair.
But gods disdain their cries to hear
Of woe, of pain, of dismal fear.

Children, cold and hungry, cry
In lands where loved ones fight and die!
Never will they cease to sorrow,
Nor peace find bright tomorrow,
Till triumphant rings the voice of Truth,
Heard by world's Age and Youth!

SOME NOTES AND QUESTIONS

By *LOUIS ADAMIC*

THE EDITOR has asked me to contribute to this anniversary issue of the May Herald. I asked him on what subject. He replied I could write on anything I wished.

Just now I can think of nothing but what I call my project. I assume that a good many of the readers have heard about it. For the benefit of those who have not I might say that I am trying to scrutinize the whole vast and complex situation which has developed in this country around the fact that 38,000,000 immigrants have entered it in the last hundred years. Those who wish fuller information on my aims and purposes in this work are free to write to me, and I shall send them an outline of the entire idea.

My original plan, as announced early in 1939, was to publish a book on the subject entitled "A Nation of Nations"—taking the phrase from Walt Whitman's line: "Here (in the United States) is not merely a nation but a teeming nation of nations." Since then, however, the project has developed to such proportions that the material cannot be put into a single volume, and my publishers and I have decided to bring out a number of independent books which will be collectively known as the Nation of Nations Series. It may be of interest to May Herald readers that each of these volumes will contain material on the Slovenian immigrants and their American-born sons and daughters—material which will aim to show their contributions to the makeup of the United States and their problems as immigrants and second-generation people.

The first of these books is now being written. It will be published next fall, perhaps in October, under the title of "From Many Lands." It will contain two or three chapters on the Slovenians.

Depending on my energy and other circumstances, other books will follow in six- or eight-month intervals during the period of 1941-'43. There will be perhaps six books, all told; possibly more. Three besides "From Many Lands" are definitely planned. One entitled "Plymouth Rock and Ellis Island" should be out in May, 1941, to be followed by "Figures in the American Maze" in January 1942, and "Places on the American Map" in the fall of the same year.

There is the probability that later on I shall have a book called "American Career," which will include a study of one of our earliest Slovenian immigrants, Frederick Baraga, unless I shall have him in one of my previous volumes. Matija Pogorelc and I have spent a good deal of time

last summer, following his and his co-workers' trails in Minnesota and Michigan.

Later, too, I may do a book on the Negro problem, to be possibly called "Black and White," and one on the Jewish problem; while Mrs. Henry Suzzallo, the widow of the late educator who was of Dalmatian-immigrant parentage, has asked me to do a biography of him.

These are my plans.

My Slovenian fellow immigrants and their American born children have been helpful to me in this task, and I am deeply grateful to all my correspondents. But I hope to hear from more of them during the next few years.

I think the following letter will be of some interest. It came to me from a young man who is the son of a Slovenian father and a German mother. He lives in a Mid-western city. I quote:

"Dad came to this country at nineteen, and Mother was only eight when her parents brought her over. Both have been naturalized. We five children speak only American, yet Daddy speaks Slovenian with his friends and Mother speaks German with hers, even though both know good English also.

"Because Mother is German (from Austria), she isn't very welcome among the Slovenian people here. As a matter of fact, neither are we children. I have often spoken to Dad about this, and he thinks the older Slovenians, especially the women, feel somewhat inferior. I think he is right, for I have noticed on many occasions that a Slovene among Slovenes is very much at home; whereas if a German, or an Italian, or a Hungarian enters the room or the group, the Slovenes usually become quiet and disband.

"The fact that the Slovenian population here is diminishing may be attributed as the cause of this 'backwardness.' The people don't seem to have the initiative that prevailed among them even ten years ago. Their musical organizations have been dissolved; they have done away almost entirely with social gatherings. At one time a few patriotic Slovenians held classes in order to teach the Slovenian language. As very few were interested, the classes were discontinued.

"Several Slovenian children I know are ashamed of their parents. They are much 'put out' even to walk with their dads and mothers in the street. In school many of them dislike spelling, or even pronouncing, their names. In fact, some changed their names without the knowledge of their parents. The general opinion seems to be 'We're in America now. Old country is of the past.' The parents are 'old and out of date.'

"The Slovenians in this city are nearly all of the working class. A few have saloons. The church is well attended. With the exception of a picnic now and then, I believe that church is the only meeting place for the older people.

Teachers in school used to say, 'I never heard of such a language as Slovenian.' Consequently, I was a foreigner, and foreigners were 'hunkies'. In high school I studied hard and reserved my opinions and kept to myself. Since

then I have banished my feeling of inferiority because I am part Slovenian, and I am encouraging others to do likewise."

This is one of many similar letters. I think it should be studied. What does it mean? Is the fault for the situation on the shoulders of Slovenian-immigrant leaders and newspapers in this country? If so, why? If not, where is the fault, if anywhere? What can we do about the shame that youngsters feel about their parentage? Or shouldn't we do anything? If so, what sort of people will these youngsters grow into?

In requesting me to write an article for this number, the Editor asked me to bear in mind that the May Herald is a labor Review. I have not forgotten. Can people who fall silent and disband when persons of other nationalities or backgrounds appear on the scene be effective unionists? This is not a criticism on my part; it is only a question. I know that what the young man says in his letter is true, not only of many (of course not all, nor perhaps even most) Slovenians, but also of many immigrants of other Slavic nationalities, as well as of Lithuanians and others. I know that many immigrant workers do not join unions because the leaders of those unions happen to be Jews or Germans or Irish. To enlarge the question: what does all this mean in terms of the labor movement and of progressive political action?

I should like very much to hear from Slovenian immigrants and their American-born sons and daughters who want to write to me. What do you think about this entire thing? What is the extent of "inferiority" among our people in your town? If there is none, I should like very much to hear about that, and the reason for it?

Write either in English or in Slovenian. My

mail address for this purpose is: *Louis Adamic*, Milford, New Jersey.

Proletarec's Editors

Jože Zavertnik was the first editor of *Proletarec*. This was at the time of its very beginning in 1906 and 1907. All work in connection with the paper including editorial work was done gratis; and loyal comrades who desired its permanent establishment devoted evenings and spare time toward that end.

Frank Petrich continued the work after *Jože Zavertnik* took over his new duty of editing the SNPJ's official organ.

The first regularly employed editor of *Proletarec* was Ivan Molek, who assumed this duty in December 1907, when the paper changed over from monthly to weekly basis. After a few months of bucking the tides of financial burdens it proved impossible to keep a full time editor and the editorial work was again distributed among *Jože Zavertnik*, Ivan Molek and Frank Petrich.

In the summer of 1912 Leo Zakrajsek took over the work and continued at the post until March 1913, also combining the editor's and business manager's work into one.

For a short period in 1913 France Skof was editor, later leaving for Europe.

Frank Savs who then took over the editorship was followed by Etbin Kristan, at present editor of *Cankarjev Glasnik*, who edited *Proletarec* from September 1914 to July 1920—the war years.

Frank Zaitz assumed the post in July 1920, and has edited the paper since—a continuous period of over 20 years.

Too Old!

"Too old at forty!" is the cry
When younger men are near;
His not to ask or wonder why—
But just to disappear!

He may be righteous all the time,
His heart may yet be bold;
Yet his becomes the vilest crime—
The crime of growing old!

—R. J.

Sights of
Thrilling
Beauty in
Our Parent's
Homeland

Breath-taking beauty caught by the camera man in this magnificent winter mountain scene is no rare sight in the Julian Alps in Slovenia.

Grandly created by the invisible hand of the elements, all the beauty and grandeur of the winter season is here depicted for the winter traveler.

In the summer the mountains are equally beautiful. Mountain flowers grow everywhere, edelweiss—much sought by tourists—predominating.

Aside from their natural scenic beauty, the mountains afford Jugoslavia a natural, insurmountable barrier against invasion from the northwestern frontiers.

John Goršek:

Spomini iz preteklosti slovenskih premogarjev

ŽIVLJENJE premogarjev je bilo po slovenskih krajih menda takoj iz početka v razvoju premogovne industrije jako siromašno. Vsaj tako so nam mlajšim pripovedovali starejši premogarji. Za to, da je bilo temu res tako, so nam mlajšim premogarjem živo pričale takratne razmere, ki so vladale med premogarji vsepovsod.

JOHN GORŠEK

Zlasti pa so bili do kosti izkoriščani v Zagorju ob Savi, Trbovljah, Hrastniku in Hudi jami in nič manj tudi drugod. To, da so bili izkoriščani do skrajnosti vsepovsod, je bilo opaziti že na prvi pogled tedaj, ko so premogarji prišli skupaj na javnih shodih v časih že razvite strokovne ali rudarske organizacije. Njihno izkoriščanje pa je priklopelo do vrhunca l. 1889. In to je tudi izzvalo njihovo stavko, v katero so navdušeno šli zagorski premogarji dne 22. julija 1889, a v Trbovljah pa dne 23. julija ob šestih zvečer. Tako tudi v Hrastniku in drugod. V Zagorju je trajala tista stavka do 18. avgusta istega leta. Z

njo so si zagorski rudarji priborili nekoliko zboljšanja pri plači in še nekaj drugih ugodnosti pri delu. V Trbovljah pa ni prinesla nobenih posebnih izprememb, kar se je pokazalo, bržko se je stavka končala. Ali v splošnem je pa koristila vsaj toliko, da smo premogarji videli svoj položaj v pravi luči ter začeli širiti misel za ustanovitev izobraževalnega društva in strokovne organizacije. Toda priboljšek v plači, ki smo si ga priborili s stavko, ni trajal dolgo. Vsak mesec je bil nekoliko prikrnjen in prikrajšan in v teku enega leta smo bili spet prav tam, kjer smo bili pred stavko.

Delali smo po 12 ur podnevi in ponoči. Podnevi smo imeli eno uro odmora, in sicer od dvanajstih do ene. Toda tega so mnogi prezrili ter delali kar naprej brez premisleka, da se je ravno zastran tega nam znižaval zaslužek, kar je dalo povod ponovni stavki dne 1. maja 1890. Ali ta stavka je trajala samo dva dni in kar je bilo pridobljenega s prvo stavko, je bilo izgubljeno s to, ker pač ni bilo tedaj še nobene prave organizacije, niti ne zmožnega vodstva med nami. Posledica tiste dvadnevne stavke je bilo tudi to, da je bilo v Zagorju več premogarjev odslovljenih in izgnanih. Med temi sta bila med prvimi Anton Hrastnik in Bartol Hribar. Slednji je bil oče Viktorja Hribarja, ki je živel v Windsor Heightsu v Zapadni Virginiji pri društvu števil. 407 SNPJ in je pred par leti umrl. Kakor drugi tako sta tudi Hrastnik in Hribar odšla v Nemčijo na Vestfalsko, kjer sem se jaz pozneje tudi sešel z njima.

Izkoriščanje premogarjev in drugih delavcev v Zagorju je bilo neznosno, kakor sem že omenil. Nihče ni zaslužil niti toliko, da bi dostojno preživel sebe in svojo družino, čeprav se je garalo brez prenehanja noč in dan. V tistih časih je bilo še dvanajsturno delo, a zaslužek pa od 65 do 85 krajcarjev. Tisti, ki je morda kaj več zaslužil, je bil prava izjema med nami. Mnoge rudarske žene sploh niso poznale denarja, to pa zato ne, ker ni mož nikoli toliko zaslužil, da bi bil v gotovini kaj zaslužka prejel. Na plačilni dan mu je računski vodja samo povedal, da je toliko

in toliko še dolžan. Zato ni prav nič čudno, če so se premogokopi s takim navdušenjem zagnali v stavko l. 1889.

Takoj po tej stavki so začeli prihajati med nas prvi sklicatelji shodov in govorniki, med katerimi so bili Anton Grablovič, Brozovič, Kordelič, Resel, Zavertnik, Etbin Kristan in Čobal. Ta je bil pozneje stalno nastavljen za organizatorja. Kadar je bil sklican kak javen shod pri Erjavcu pod hruško, kakor se je vedno reklo, smo premogarji in drugi delavci kar trumoma šli tjakaj.

Dobro mi je še v spominu dogodek, ki se je pripetil dne 15. marca l. 1898. Na tisti dan je minilo ravno petdeset let, odkar je bila odpravljena tlaka. Za tisti večer je bil sklican javen shod, ki se je imel vršiti pri Erjavcu v dvorani. Napovedan je bil tudi splošen javen pohod premogarjev in drugih delavcev iz steklarne, t. j. steklarjev in steklobruscev. Premogarjem je bilo naročeno, naj pride vsak s svojo svetilko, a steklarjem in drugim delavcem pa je bilo rečeno, naj pridejo z lučmi, da bi se tako vršil tisti nameravani pohod s prižganimi svetilkami žrtvam, ki so padle l. 1848. na barikadah v boju za odpravo tlake, v čast.

Ko se zberemo na določenem mestu, prižgemo luči ter začnemo korakati. Čez nekaj časa pridemo do pota, ki je vodil na prostor, kjer se je imel vršiti shod. Tam nam stopi čez cesto nasproti šest orožnikov z nasajenimi bajonetami. Njih poveljnik nam ukaže v imenu postave pogasiti luči ter se raziti, češ, da je v imenu postave prepovedano s prižganimi lučmi hoditi ponoči odzunaj. Ker smo se spočetka upirali tistemu orožniškemu povelju, so se morali nekateri izmed nas pozneje zagovarjati na okrajnem glavarstvu. Ko smo se pa naposled le uklonili ter pogasili luči, se je zaslišal iz bližine strašanski krohot, ki so ga zagnali naši smrtni nasprotniki—krščanski socialci ali ajmohtarji, kakor smo jih navadno nazivali. Shod je okrajna oblast preklecala s pripombo, češ, da se radi boleznih ne sme vršiti.

Mnogo shodov je bilo prepovedanih s kakšno drugo pretevezo, ali pa so bili sklicatelji zavrženi, še preden so prišli na mesto, kjer se je imel vršiti tisti shod.

Nasprotstva in šikaniranja je bilo vedno dovolj, zlasti pa za take premogarje, ki so si upali pokazati svojo pravo stran in se niso uklonili nikomur. Glavni nasprotniki vsega napredka pa so bili tačas in so še danes klerikalci, ki bodo ostali taki, dokler se vremena ne izpremenijo.

MILE KLOPČIČ:

Sonet

Zahvaljen On, da v marčevem stoletju živimo. Mimo ne odide bol in mi ne mimo teh krvavih polj, v katerih naši udi so v razpetju ječali besno in proseč v prokletju. Bol naj razžre, razžge se v srd ohol in naj ne omeji se v solze zgolj. Naj zažari in kaže razodetju pota. Akordu sem prisluškoval ustvarjajočemu vseh širnih dalj: povsod je ritem dela ritem boli, povsod je ritem boli srd oholi, povsod si srd oholi vsega voli, da stare zlo in skuje svet v opal.

PROLETARCU K NJEGOVI 35-LETNICI ČESTITAJO:

IVAN MOLEK <i>Chicago, Ill.</i>	LUCAS GROSER <i>Chicago, Ill.</i>	FRANK KLUN <i>Chisholm, Minn.</i>
PETE & FRANCES SWOLŠAK <i>Chicago, Ill.</i>	HELEN ARKO <i>Chicago, Ill.</i>	FRANK BARBIČ <i>Cleveland, O.</i>
JOHN & KATIE HRVATIN <i>Chicago, Ill.</i>	FRANK & JOE ZBAČNIK <i>Chicago, Ill.</i>	LUDVIK MEDVEŠEK <i>Cleveland, O.</i>
LUDVIK KATZ <i>Chicago, Ill.</i>	FILIP IN FRANCES GODINA <i>Chicago, Ill.</i>	A. ŠABEC <i>Cleveland, O.</i>
ANTON TROJAR <i>Chicago, Ill.</i>	VINKO LOČNIŠKAR <i>Chicago, Ill.</i>	MATT MESEC <i>Cleveland, O.</i>
ANTON & JENNIE ZAITZ <i>Chicago, Ill.</i>	VINCENT CAINKAR <i>Chicago, Ill.</i>	VINCENC COFF <i>Cleveland, O.</i>
JACOB & MARY MUHA <i>Chicago, Ill.</i>	LAWRENCE GRADIŠEK <i>Chicago, Ill.</i>	F. & E. KRANČEVIČ <i>Cleveland, O.</i>
WILLIAM RUS <i>Chicago, Ill.</i>	FRANK ŽORDANI <i>Chicago, Ill.</i>	SLAŠČIČARNA MAKOVEC <i>Cleveland, O.</i>
OSCAR B. GODINA <i>Chicago, Ill.</i>	ANTON GARDEN <i>Chicago, Ill.</i>	FRANK KAČAR <i>Cleveland, O.</i>
ERNESTINE JUGG <i>Chicago, Ill.</i>	ANGELA ZAITZ <i>Chicago, Ill.</i>	VINCENC KLEMENČIČ <i>Cleveland, O.</i>
MARGARET SNOY <i>Chicago, Ill.</i>	FRANCES VREČEK <i>Chicago, Ill.</i>	MIKE CVELBAR <i>Cleveland, O.</i>
CHRISTIAN SENN <i>Chicago, Ill.</i>	FRANK MARGOLLE <i>Cicero, Ill.</i>	FRANK KLEMENČIČ <i>Cleveland, O.</i>
FRANK SODNIK <i>Chicago, Ill.</i>	KRISTINA TURPIN <i>Cicero, Ill.</i>	PETER VALENČIČ <i>Cleveland, O.</i>
ALICE ARTACH <i>Chicago, Ill.</i>	STANKO ŽELE <i>Berwyn, Ill.</i>	VRTNAR NA FARMI SNPJ <i>Cleveland, O.</i>
LOUIS BENIGER <i>Chicago, Ill.</i>	JOS. F. NACHTMAN <i>Westmont, Ill.</i>	JENNIE DAGARIN <i>Cleveland, O.</i>
MARYA OMAHEN <i>Chicago, Ill.</i>	JOHN GORŠEK ST. <i>Springfield, Ill.</i>	MANDEL HARWARE <i>Collinwood, O.</i>
MR. & MRS. M. O. PRAZAK <i>Chicago, Ill.</i>	FRED MALGAI <i>Peru, Ill.</i>	JOHN DANE, brivec <i>Collinwood, O.</i>
MR. & MRS. JOE ZUPANČIČ <i>Chicago, Ill.</i>	DR. RAMENOFSKY <i>La Salle, Ill.</i>	JOHN TERČELJ <i>Strabane, Pa.</i>
MIRKO IN ANA CIGANICH <i>Chicago, Ill.</i>	LEO & KATHY JUNKO <i>Detroit, Mich.</i>	JOHN ZIGMAN <i>Strabane, Pa.</i>

<i>JOSEPH BRITZ</i> <i>White Valley, Pa.</i>	<i>ANTON SHULAR</i> <i>Arma, Kans.</i>	<i>JERRY ZOUL</i> <i>Cicero, Ill.</i>
<i>MARY ZABRIC</i> <i>Parkhill, Pa.</i>	<i>FRANK BOLTEZAR</i> <i>Pueblo, Colo.</i>	<i>VACLAV LUŽA</i> <i>Berwyn, Ill.</i>
<i>ILIJA BUBALO</i> <i>Johnstown, Pa.</i>	<i>PRIJATELJ DEMOKRACIJE</i> <i>Pueblo, Colo.</i>	<i>MR. & MRS. E. F. FLADER</i> <i>Lyons, Ill.</i>
<i>GEORGE SMREKAR</i> <i>Aliquippa, Pa.</i>	<i>FRANK STARK</i> <i>Pueblo, Colo.</i>	<i>FRANK & ANA PUNCER</i> <i>West Allis, Wis.</i>

CHICAGO, ILL.:	Frank Benchina Edward Laben Ray Božičnik Joseph Keržman Ed. Drasler Albin Gošte	Mary Schuler Jennie Breskovar Mary Oven Lovrenc Kalc Tereza Kajtna Apolonia Bratanič Antonia Walte Mary Pugel Vera Faletič	Joseph Kokal Jack Zupančič Nick Triller Louis in Ana Britz Joseph Klemenc Henry Zurman Srečko Jurjevce Frances Henigman Frank Demsich Val. Leskovec Louise Perpar Frank Augustin John Esaly	Joseph Yaklich SHARON, PA.: Mike Gorenc John Novak Joe Godina Frank Pavlič Kristina Lenarčič Joe Paulenič Joe Steklačič John Cetin Louis Godina Joseph Cvelbar
Frank Bizjak Joseph Drasler Frank Teropšič John Morsi Louis Volk Chas. Jurkošek Sam Štorfer Frank Petek John in Ida Simon Al in Jean Rak	MILWAUKEE, WIS.: Mary Camer Krist. Podjavoršek Mary Musich Josephine Slapnik Mary Mihelčič	ZAPADNA PENNA.: Ciril Ocepek Tony Senchur		

MEŠAN PEVSKI ZBOR "SAVA", ODSEK KLUBA ŠT. 1 J.S.Z.

Sprednja vrsta od leve na desno: Theresa Hujan, Anna Zbačnik, Jennie Dolenc, Mary Muha (pianistka), Jacob Muha (zborrowodja), Elsie Krek, Elaine Turpin, Pauline Dolenc in Mae Jurečič. Druga vrsta: Anton Garden, Mary Church, Anna Miško, Mimi Omahen, Alice Artach, Anna Pogorelec, Joan Koprivec, Margaret Snoy, Ernestine Jugg, Frances Vider, Angela Zbačnik, Mary Bernik, Frances Zajec in Carl Church. Tretja vrsta: Albin Gošte, Louis Valenčič, Alvin Rak, John Sprohar, Edward Laben, Joseph Turpin, Frank Alesh, Charles Pogorelec, Frank Reven, Andy Miško, Frank Bizjak in Frank Udovich.

Joe Ovca:

Naše gibanje v Springfieldu, Ill.

PRED kakimi trinajstimi leti je bilo v "Majskem glasu" poročano o naši naselbini v Springfieldu. Odtlej pa se je marsikaj izpremenilo pri nas, ali naš klub šte. 47 J. S. Z. pa še vedno obstaja.

Mesto Springfield napreduje in šteje sedaj 90 tisoč prebivalcev. Ker je glavno mesto države Illinois, ima poleg kapitola tudi še druge lepe stavbe. Posebno se med njimi odlikuje nova državna vojašnica z obširno dvorano. Pa tudi razne organizacije imajo svoja lepa poslopja in prostrane dvorane. Zato se pa tudi ni čuditi temu, da se vrši tukaj več konvencij vsako leto. Tu je tudi grob našega največjega in najboljšega predsednika Abrahama Lincolna, ki ga obiskuje na tisoče in tisoče ljudi iz vseh delov sveta leto za letom.

Ker je naokrog sama ravnina, vodijo lepe ceste v mesto in je mnogo prometa na njih.

Mesto ima svojo elektrarno in lasten vodovod. Vodo dobivamo iz krasnega, umetno narejenega jezera. Voda in elektrika sta veliko cenejši, kakor bi bili, če bi bile električne in vodne naprave v rokah zasebnih družb.

Z delom je tukaj kakor povsod. Nekaj se še dela, a mnogo jih je brez dela ali pa delajo pri W.P.A. Pred leti je bilo v okolici dokaj premogovnikov v obratu. Toda dosti jih je sedaj že izčrpanih in dognanih. Kar jih pa še obratuje, so postavili vanje stroje in mi si moramo delo deliti, da dobi tako vsak po nekaj šiht. V okolici je tudi nekaj tovarnen, med katerimi je posebno znamenita Pillsbury Flour Mills, najmodernejši mlin v Združenih državah ameriških. Mlajši delajo večinoma v tovarnah in trgovinah. Karkoli se pač dobi.

Slovenska naselbina tako nekako stoji. Starejših je že

več pomrlo, mladi so dorastli, nekaj se jih razgubi. Preseljevanja ni več v tolikšni meri, kakor je bilo včasih. Podpornih društev imamo več. Pod okrilje Slovenske narodne podporne jednote spadajo tri taka društva, in sicer dve slovenski pa eno, ki posluje v angleščini. Največje je društvo šte. 47, SNPJ, ki šteje okoli 160 članov in članic v odrastlem oddelku.

Slovenski socijalistični klub šte. 47, J.S.Z., je bil ustanovljen l. 1912. in h koncu svetovne vojne ni bil več aktiven. Leta 1920. smo ga reorganizirali in tako obstaja še danes. V njem imamo 18 dobrih članov in članic, a ustanovni član je samo še pisec teh vrstic. Pred leti smo imeli tudi pevski in dramatični odsek. Sedaj sta oba v mrtvilu. Priredili smo več predstav z uspehom tudi za društvo, federacijo in Slovenski dom. Če bi ne imeli soc. kluba, bi bila naša naselbina popolnoma mrtva. Člani in članice tega kluba delajo z marljivostjo pri društvenih in domovih prireditvah. Dom bi bili že izgubili, če bi se klub zaeno z našimi somišljeniki ne zavzel zanj. Zdaj upamo, da bomo mogli tudi to svojo ustanovo obdržati. Na političnem polju je klub tudi že mnogo delal in podpiral.

Po vojni je tukaj do l. 1932. obstajal samo naš klub, pa smo se obrnili na J.S.Z. z željo, naj pritiska na glavni stan socijalistične stranke k temu, da bi se organiziral še tudi angleški socijalistični klub. Pogorelec nam je obljubil in tako je prišel strankin tajnik Ben Larks do mene, nakar smo se odločili sklicati shod v Slovenskem domu. Larks je preskrbel letake, ki smo jih razdelili med ljudi po mestu. Shod je bil sklican meseca maja. Poleg tajnika Larksa je bil glavni govornik še Busek, ki se je ustavil tisti dan tukaj, ko je šel na strankino konvencijo v De-

Klub št. 47 JSZ v glavnem mestu države Illinois je že mnogo let edina socialistična postojanka v tem mestu. Američani so sicer poskušali tudi s svojim klubom, a ni uspeval. Klub št. 47 pa je trden in kljubuje vsem oviram.

troit, Mich. Zborovanje je bilo dobro obiskano. Busek je izvrsten govornik. Komunisti so zastavili mnogo vprašanj, ali govornika sta jih dobro obdelala. Neki komunist se je izrazil, da je slišal dober govor. Po shodu smo ustanovili angleški socialistični klub. Pred jesenskimi predsedniškimi volitvami smo agitirali ter delili letake. Tudi Norman Thomas je tedaj govoril tukaj na dobro obiskanem shodu. V kratkem času smo imeli dober uspeh. Socialistični glasovi so se pomnožili. Samo v enem volilnem podokraju je dobil Thomas 35 glasov.

Ben Larks je bil dober tajnik. Organiziral je v okolici več klubov. Par strankinih konvencij je bilo tako dobro obiskanih, da je bil človek že kar vesel takega uspeha. Ali nesoglasje v stranki sami je veliko škodovalo in komunisti niso mogli trpeti angleškega kluba. Tajnik Larks je prihajal vsak mesec skozi ter izpodbujal. Toda potem je bil izvoljen drugi. Prišla je kriza in zraven nje pa še bratomorni boj med rudarji, v katerem je bil naš klub nevtralen, ker smo imeli že preveč bridkih izkušenj od takšnih hujskačev. Za komuniste je bilo to kakor nalašč. Socialistična stranka jim je bila vse le delavska ne. Dobili smo državni urad soc. stranke v Springfield. Tukajšnji razdirači so imeli še več zabave in angleški soc. klub je propadel, a mi smo zopet ostali sami. Napredovati ne moremo. Tudi dela ne moremo obljubljeni vnaprej, kakor ga drugi obetajo. Priporočamo pa, naj ljudje volijo tako, da bomo imeli delo vsi. Vemo, da nas "Proletarec" uči prav. Zato mu iskreno čestitam k njegovi petintridesetletnici.

MAJSKI GLAS

je bil razposlan v vse naselbine v več tisoč izvodih. Namenjen je čitateljem in urejen je bil zanje, kajti ne izdajamo ga zaradi dobička. Veseli smo, da z dohodki pokrijemo stroške, ki pri taki reviji niso majhni. Vsak izvod nas stane več, nego dobimo zanj naročnine. Proračunano je, da okrog 33c. Naročnina mu je le 25c. Razliko krijejo dohodki na oglasih. Nikjer drugje ne dobite slovenske revije v obsegu sto strani tako poceni, kakor je Majski Glas. Vreden je, da ga res zanesemo med vse ljudi, ki znajo naš jezik.

Da živi socialna demokracija in njen glasnik
PROLETAREC!
 ~~~~~  
**CHARLES in ANNA**  
**POGORELEC**  
 ~~~~~  
 CHICAGO - - - - ILLINOIS

GREETINGS
 from

IT IS with great pleasure
 that we congratulate
PROLETAREC
 ON ITS
 THIRTY-FIFTH ANNIVERSARY
 ●
**LAWNDALE NATIONAL
 BANK**
 Christiana & 26th Street
 CHICAGO

Lawndale 2344 Notary Public
DONALD J. LOTRICH
 INSURANCE
 REAL ESTATE - LOANS
 2634 S. Lawndale Ave. - Chicago, Illinois

 COMPLIMENTS
 of
GEORGE STERBA CO.
 CHICAGO ILLINOIS

NAZNANILO
 Čikaškim društvom in posameznikom naznanjam, da sem prevzel dobroznani RED GATE PIKNIK GROVE in John Stežinarjev dom, v katerem bom vodil gostilno. Priporočam se vsem za obilen poset.
JOHN SKAVICH

Urednikova notiranja

Letošnji Majski Glas se razlikuje od nekaterih prejšnjih posebno vsled številnih opisov iz zgodovine klubov JSZ in našega gibanja v obče.

Čitatelj si lahko predstavi, koliko dela je z iskanjem podatkov. Spis na primer obsega stran ali dve, mogoče tri, a pisec je moral brskati po zapisnikih, izpraševati in napenjati svoj spomin, predno je mogel dodelati stvar, ki bi bila verna slika tistega, kar je hotel povedati in ob enem zanimiva za čitatelje ter vreden prispevek k naši zgodovini. Vendar pa so se naši delavci v naselbinah potrudili in napisali v ta Majski Glas mnogo, kar bi bilo drugače najbrž za zmerom pozabljeno.

Uredniku je zelo, zelo žal, da je moralo izostati toliko spisov in slik, kajti z danimi sredstvi je nam bilo mogoče to revijo povečati v primeri z lansko za 16 strani, a potrebovali bi vsaj še nadaljnih 16. Ampak dohodki nam nikakor niso dovolili iti v še večje izdatke.

Izostati je moral Češarkov spis o Calumetu in tragični stavki rudarjev, za katerega smo dobili tudi par ilustracij. Odložen je za v Ameriški družinski koledar.

Dalje ni dobil prostora informativni spis o Prosvetni matici, ki ga je priredil Chas. Pogorelec in ne zgodovinski opis vseh enajstih zborov JSZ in Prosvetne matice

ter opis ustanovne ter springfieldske konference, ki ga je priredil Frank Zaitz. Niti ne njegov članek o delu, ki ga vrši v uradu Proletarca od leta 1919 dalje.

Ko smo prejeli članek s. Etbina Kristana, je bil obseg sto strani, kolikor smo jih za to revijo določili, že napolnjen in še je nam ostalo precej stolpcev gradiva.

Izostala je tudi črtica Franka Tavčarja, ki pride v prihodnji koledar. Dalje opis o Slov. nar. domu v Clevelandu in o dram. društvu Ivan Cankar. Veliko je nam ostalo tudi slik.

Vse omenjene in druge, katerih prispevki niso dobili mesta v tej reviji, prosimo, da nam nepriliko oprostite.

Slika na 22. strani je fotografični posnetek oljnate slike umetnika Louisa Anquetina.

Uredništvo se za sodelovanje iskreno zahvaljuje so-trudnikom in onim, ki so pomagali s podatki, poslali slike ali pomagali v uradu.

Majski Glas je tiskala tiskarna SNPJ. Njen upravitelj in delavci v nji so vsi pridno sodelovali, da je izšel ob času in dobro opremljen.

V zadovoljstvo nam je, da je ta revija spet nov dokument, ki priča o delu naših ljudi v prošlosti in njihovo odločnost vztrajati v aktivnostih.

COMPLIMENTS
of

ZUGICH TAVERN

2346 Blue Island Ave.

Phone Canal 0575 - Chicago, Ill.

Čestitke k 35-letnici
PROLETARCA

FRED A. VIDER

CHICAGO, ILL.

Iskrene čestitke k 35-letnici
PROLETARCA!

Peter in Kathie Bernik

CLARENDON HILLS
ILLINOIS

PHONE CRAWFORD 4521

HAVLIK'S

Fruit Store

Fina postrežba
zmerne cene

3646 W. 26th St. - Chicago, Ill.

JOE KUKMAN

GROCIERIJA IN MESNICA

Sveže domače krvave in mesene klobase.
Starokrajski fižol, kislá repa in zelje.
PHONE CANAL 5634

1837 W. Cermak Rd. - Chicago, Ill.

ANTON KEGL

Krasen pikniški
vrt

Prigrizek in dobre pijače vedno na
razpolago

Tel. Willow Springs 999-J

WILLOW SPRINGS - ILL.

Kadar se nahajate v Chicagi,
obiščite

HUJAN'S PLACE

NAJBOLJŠE PIVO
VINO in LIKERJI

2611 South Trumbull Avenue
Chicago, Ill.

TEL. ROCKWELL 1797

MARYTON CAFE & RESTAURANT

ANTON GOLENKO, lastnik

lobo v najem. Domača hrana. Dvorana
za vse slučaje.

PHONE CANAL 9189

2246 Blue Island Ave. - Chicago, Ill.

Our Heartiest Congratulations
From Your

Czech Cooperator

Chicago - - Illinois

TEL.: Office, Rockwell 9890
Res., Berwyn 2082-R

Dr. J. F. Nachtman DENTIST

3200 W. Cermak Rd.
CHICAGO - - ILLINOIS

Valentin Kobal

GOSTILNA

V poletju lep senčnat vrt in dvo-
rana za domače zabave,
svatbe itd.

55th St. in Clarendon Hills Rd.
Phone Hins. 1509 - Hinsdale, Ill.

KLUB V JOHNSTOWNU (CONEMAUGH) BIL ZMEROM AKTIVEN

Na gornji sliki je skupina enega izmed naših najdelavnejših klubov—klub št. 5 JSZ, ki deluje v Johnstownu in sosednih naselbinah. Njegov zborovalni prostor je v Conemaughu. Čestokrat je bil ta klub edina socialistična postojanka v tem kraju, ker so angleške in one drugih narodnosti nastajale in propadle. Le ta pionirski klub se je vzdržal v vseh viharjih in je sedaj spet edina socialistična organizacija v tem okraju. Dostikrat je sam vodil volilno kampanjo za naš (S. P.) tiket, sklicaval shode v dvoranah in na ulicah, nabiral podpise na peticije, deloval v agitaciji za JSZ, Proletarca in v vseh akcijah JSZ od početka bodisi za stavkarje, v oporo zatiranih v Evropi in sploh pomagal kjerkoli je mogel. (Čitajte članek Franka Podboyja na naslednji strani.)

Sedaj v novem modernem lokalu

The Douglas Clothing Co.

Fine obleke ● Zmerne cene

3937-39 W. 26th Street - - - - Chicago, Illinois

Phone Lawndale 1214

HENRY SWADE

Certified

PLUMBING AND HEATING CONTRACTOR

Jobbing and Repairing promptly attended to

2448 So. Hamlin Ave. - Chicago, Ill.

THE PELIKAN DRUG STORE

TEL. CRAWFORD 2100

Lawndale Ave., Corner West 26th Street
CHICAGO, ILL.

EDWARD J. KRAL, R. Ph. G.

Frank Podboy:

Moji spomini

KO JE leta 1903. prišel semkaj na Park Hill, Pa., Frank Petrič iz Chicaga kot zastopnik za list "Glas Svobode", sem si ga naročil. List je bil pisan v svobodomiselnem duhu. Posebno veselje je imel pisati o duhovnih in verskih dogmah, kar je bilo za nas mlade, neizkušene, v strogo katoliškem duhu vzgojene kmečke fante nekaj posebnega, pa smo ga zastran tega čitali s toliko večjim zanimanjem. Krajevni zastopnik omenjenega lista je postal Mihael Štrukelj in par let pozneje še Jože Bricej. Štrukelj je bil soustanovitelj Slovenske narodne podporne jednote in njen prvi podpredsednik. Oba sta dala slovo naši solzni dolini že pred več leti.

List "Glas Svobode", oziroma njegov lastnik Konda je dal povod temu, da so začeli socialisti v Chicagu izdajati "Proletarca", ki se je naslanjal na strogo delavsko socialistično podlago. Ko sem prejel par števil "Proletarca" na ogled, sem ga dal čitati tudi drugim. Naročili smo si ga štirje. Naročnina je bila le 50 centov na leto, ker je takrat izhajal mesečno. S tem sem postal krajevni zastopnik "Proletarca", kar sem še danes. Radi majhne naročnine ni bilo težko dobiti novih naročnikov. Matt Gabrenja je agitiral zanj v Johnstownu, jaz pa v Franklin-Conemaughu. Pozneje je bilo že več drugih zastopnikov, med katerimi so bili jako aktivni Frank Pavlovčič, ki je dobil v kampanji za nove naročnike zlato uro v nagrado, Steve Zabrič, Louis Krašna in še več drugih. Oba lista, "Glas Svobode" in "Proletarec", sta dala povod temu, da se je začel naš življenjski zavedati. Stare tradicije in vraže so pokale, delavci so se jeli prebujati in zavedati dane jim naloge. Ustanavljala so se nova društva, nastajale so nove organizacije, pri katerih ni imel ne duhovnik, ne molitev prostora. Misliti je bilo treba, kako bi se dalo olajšati breme delavstva. Prvo premogovno stavko smo imeli 1904. Ker je bila jeklarska družba močna, a delavstvo pa še nezadostno organizirano in zavedno, je bil boj kratek in docela porazen za stavkarje. Veliko nas je bilo radi tega ob delo in le sčasoma smo ga dobili nazaj, nekateri šele čez leta.

L. 1907. smo v mesecu novembru ustanovili soc. klub, ki je dobil številko 3. V par letih je imel že do 60 članov. Ko se je ustanovila Jugoslovanska delavska tiskovna družba in izdala delnice za financiranje "Proletarca", je klub s posameznimi člani kupil delnic za \$150.00. Delnice so bile po \$10.00. Sčasoma je Zveza delnice od posameznikov odkupila. Ko se je l. 1910. v Chicagu ustanovila Jugoslovanska socialistična zveza, je bil na tistem zborovanju zastopan tudi naš klub, čigar delegat je bil pisec tega spisa.

Tista leta je delavstvo na splošno začelo prvič čutiti svojo industrijsko sužnost ter se skušalo organizirati. Nauk socializma se je zlasti širil med premogarji in rudarji pri organizaciji Western Federation of Miners. Njihne konvencije so bile burne, ker je šlo za načela razredne zavednosti. Big Bill Haywood je bil gonilna sila na zapadu. Pred njim so se družbam kar hlače tresle. Pokojni Eugene V. Debs je bil s svojo dinamično silo strah in trepet nazadnjaštvu. Socialistična stranka je imela več dnevnikov. Med temi so bili tudi Milwaukee Leader, New York Call in Chicago Socialist. Koliko je bilo tednikov in mesečnikov, ki so zastopali socialistične principe, mi ni znano. Vsekakor jih je bilo prav lepo števil. Najbolj razširjen in priljubljen pa je bil brez dvoma "Appeal to Reason", ki je izhajal v Girardu, Kans.

S svojimi spomini sem jo ubral že malo predaleč iz svo-

jega delokroga in v nadaljnjem hočem in želim opisati le krajevno delovanje. V razdobju od 1910 do 1915 smo imeli v okraju Cambriji kakih 18 klubov. Slovenski so bili v Conemaughu, Johnstownu, Bon Airu, Kraynu, Lloydellu in South Forku. V Johnstownu so pričeli sodrugi izdajati svoj socialistični tednik. Vršila se je močna agitacija na političnem in industrijskem polju. Ko so socialisti l. 1911. dobili za svoj krajevni socialistični volilni listek precej glasov, se je nazadnjaštvo zdramilo ter se nemudoma vrglo na delo in s sodelovanjem nekaterih katoliških duhovnikov so bili vsi priznani socialisti ob delo neglede na to, kje je kdo delal. Če je pa kdo imel slučajno lastno podjetje, so ga kratkoma bojkotirali. Nakana je uspela in lokalno soc. gibanje je dobilo smrtni udarec, od katerega ni nikoli okrevalo. List je prenehal izhajati in na ta način smo Slovenci postali osamljeni. To nam je dalo misliti. Taktiko je bilo treba izpremeniti. Uvideli smo, da mora biti delavstvo industrijsko organizirano, preden hoče biti politično uspešno. In začela se je agitacija za unijonizem. Ali tudi tu so se nemudoma pokazale težkoče. L. 1913. je družba izdala ukaz, da morajo biti odpušteni vsi Slovenci. In tako se je zgodilo, da smo morali spet s trebihom za kruhom. S poslovojem sem imel zategadelj dva sestanka, ki ju je odredil nadzornik premogovnikov, ker je hotel vedeti pravi vzrok, zakaj hočemo unijo. Zvedel ga je. Pripravljen je bil narediti sporazum z nami in nam dovoliti samostojno unijo za premogarje. Toda jaz nisem hotel ničesar slišati o tem. Navedel sem mu tudi vzrok, zakaj odklanjamo njegovo ponudbo. Da bi jaz prenehal z agitacijo, mi je ponudil več različnih služb, ki sem pa vse odklonil. Zato pa tudi nisem mogel nikjer dobiti dela. Če sem ga pa slučajno kje ujel, sem bil v par dneh odslovljen. Zapisan sem bil v črne bukve pri družbi. In kakor hitro je zvedela, kje delam, je brž obvestila tisto podjetje, kdo sem, ter naročila, naj bom odslovljen. Preseliti sem se moral in prihodnje leto sem šel delat v So. Fork, kjer so bili premogarji organizirani. Tamkaj sem delal sedem let. Bil sem jako delaven v letih 1918 in 1919 za organiziranje jeklarskih delavcev in v sledeči stavki, kakor tudi 1922 med premogarji v stavki in za časa NRA v organiziranju teh rudarjev. Zatrnilo, češ, da družba ne bo nikoli priznala unije, nima danes več pomena. Treba je le malo več samozavesti med delavstvom, pa pojde. Delavci morajo misliti s svojimi možgani. Treba je tudi natanko preučevati razne probleme, ki se pokažejo pred nami.

Do l. 1917. je bil naš klub pridružen Zvezi. Ko pa je ta tega leta radi vojne izstopila iz socialistične stranke, se je naš klub odcepil od Zveze ter se neposredno pridružil socialistični stranki. Takisto je postopal tudi klub na Kraynu. Menili smo, da je bil tisti Zvezin korak nepostaven in sklep izdajalski.

Ker so posamezni klubovi člani posvetili vso svojo aktivnost Jugoslovanskemu republičanskemu združenju, se je njegovo delo zamenjalo in l. 1919. je klub prenehal s poslovanjem. Nismo pa prenehali posamezni člani. Ko je bil Debs socialistični kandidat za predsednika v zaporu l. 1920., smo se med seboj malo pomenili, kako bi mu pomagali z agitacijo. Prišli smo do zaključka, da bi obrnili največjo pozornost nase, če dobimo tovorni voz ter razobesimo nanj nekaj napisov za oglašanje socialističnega kandidatskega lista in pa sliko kandidata Debsa. Rečeno, storjeno. Mimogrede naj še omenim, da je bilo tiste čase nazadnjaštvo na krmilu, in vse, kar ni trobilo

v kapitalistični rog, je bilo protipostavno in neameriško. Ko smo imeli voz pripravljen, sedemo nanj in hajd naprej. Jake Kos, ki je imel močan glas, vzame megafon v roke ter začne vpiti za Debsa in naš listek. Ko pride mo v Conemaugh in Franklin, opazim, da nam sledi avtomobil, v katerem sta sedela šerif in državni pravdnik. To sem omenil tudi tovarišem, Kosu pa naročil, naj še bolj vpije. In ta je zares tako vpil, da bi mu skoro vse žile popokale. Šerif in pravdnik sta se nekaj časa muzala na svojem vozilu. Ko pa sta uvidela, da nam ne dela njuna navzočnost nobene napote, pritisneta na plin in njun avto švigne mimo nas naprej. Z vozom smo obšli cel Johnstown. Ker je bil tačas v mestu za župana najhujši delavski sovražnik, sem mislil, da bomo imeli morda kako sitnost tamkaj. Pa nas ni nihče nadlegoval. V nekem kraju sem videl človeka, ki je, ko je nas opazil in spoznal, za kaj gre, od iznenadenja kar obstal in ostrmel. Ko pa pride malo k sebi, prične ploskati z rokami in teči za nami. Delali smo za stranko tudi na druge načine.

Klub smo oživili meseca marca l. 1927. Nekaj let je imel še precej članov. Ali prišla je brezposelnost in z njo seveda tudi brezbriznost. Danes šteje le še 12 članov, čeprav je edini socijalistični klub v tem okraju. Za naše publikacije skrbimo. V Johnstownu so delavni v agitaciji Vidrich, Langerholc in Rak, na tem koncu pa jaz. Ali mi se staramo. Naše želje in nade, ki smo jih imeli, se niso izpolnile, kakor smo pričakovali. Marsikateri je postal razočaran in brezbrizen, če že ne naravnost sovražen našemu gibanju. Jaz za svojo osebo ne obžalujem ničesar. Storil sem, kar sem mislil, da je najbolje v danih razmerah za blaginjo delavskih mas. Verujem v naravni raz-

voj. In ta je, da se moramo stari umakniti mladim in da bo naša mesta zavzela na ta ali oni način mlada, zdrava kri, ki je polna energije.

CLASS A AND B OFFICIAL TESTING STATION

VOTAVA BROS., Inc.
AUTO REPAIRS

SHIMMY STEERING & WHEELS ALIGNED AND
BALANCED

Frames - Axles Straightened Cold

PHONES

Lawndale 7831 - Crawford 2566

3804-06 OGDEN AVE. - CHICAGO, ILL.

Phone Haymarket 2186

ERIE FILLING STATION

L. MESEC, Proprietor

GAS - OIL and GREASE
CAR GREASING - WASHING
AND SIMONIZING

629 N. Ashland Ave. - - Chicago, Ill.

KLUB ŠT. 1 J. S. Z.

CHICAGO - ILLINOIS

Zboruje četrti petek v mesecu ob 8. zvečer
v Slovenskem delavskem centru,
2301 So. Lawndale Ave.

PO SEJAH PREDAVANJA IN RAZPRAVE

Pevski odsek "SAVE" ima vaje vsak torek ob 8. zvečer v Centru. Vsi, ki imajo posluh in veselje do petja, so vabljeni na pristop.

JUNIOR GUILD je mladinski odsek kluba. Priporočamo starišem, da pošljejo svoje otroke v ta odsek, kjer bodo dobili dobrega pouka in zdravega razvedrila.

**Delavci in delavke! Pridružite se gibanju, ki se bori za
SVOBODO, ENAKOST in BRATSTVO**

Frank Česen:

Vpliv kulture na delavsko gibanje

PREDNO govorimo o kulturi, moramo predvsem razumeti pomen te besede. Italijani trdijo, češ, za imajo za seboj dvatisočletno kulturo. Pri tem se seveda sklicujejo na slavne stare slikarske mojstre, na glasbenike svetovnega slovesa, na imponantno arhitekturo itd. Svojo staro kulturo imajo tudi Grki, Kitajci in Egipčani. Vsi ti narodi so prispevali vsak svoj delež k splošnemu napredku in civilizaciji sveta. Zato jih ima zgodovina za kulturne narode.

Pojem 'kultura' se v Websterjevem besednjaku tolmači takole: Zboljšana vzgoja in disciplina, prosveta, naobrazba, umska in нравna vaja, olik in znanje. Skratka si z označbo 'kultura' predstavljamo splošen umski napredek in plemenita čustva pri poedincu posebej in v človeštvu na splošno.

Med ameriškimi Slovenci je pojem 'kultura' splošno razširjen. Kulturo najdemo v dopisih, člankih in razpravah. Sklicujemo se nanjo na društvenih sejah, shodih itd. Predvsem pa jo poudarjamo, kadar oglašamo igre, koncerte, predavanja in slične prireditve. Ker sta drama in glasba med nami najbolj razširjeni panogi umetnosti ali kulture, je potrebno, da se z njima natančneje seznanimo. V koliko imajo gotove prireditve te vrste kulturno vrednost, je seve drugo vprašanje.

V začetku 20. stoletja, t. j. tedaj, ko je bilo priseljevanje Slovencev v to deželo na višku, smo ustanavljali dramatična in pevska društva na desno in levo. Takrat smo bili večinoma še mladi idealisti, polni kipečega življenja, pa smo hoteli presaditi kos Slovenije na ameriška tla. Pijonirsko delo na takozvanem kulturnem polju smo začeli s slovensko pesmijo. Namen prvih pevskih zborov je bil v prvi vrsti družaben. Ker se še nismo prav razbrali v tujem ozračju, smo si zazeleli razvedrila v svojem duhu—in našli smo ga v domači pesmi. V tistih letih se ni bogve koliko gledalo na vsebino pesmi, nego ponajveč le na poljudnost melodije. Na koncertih so gostovali poleg narodnih tudi katoliški zbori. In tako so v lepi harmoniji dajali duška vsak svojim čustvom. Zato so bili tisti koncerti z umetniškega stališča kaj klavirni, z vzgojevalnega pa domala brez vsake vrednosti. Skratka, bili so le sredstvo za napolnitev društvenih blagajn.

Vsi ti skromni in nepopolni pa pomanjkljivi začetki so pa dali nekakšno podlago poznejšemu razvoju, ki je postopnoma dobival čimdalje jasnejše oblike.

V poslednjih dvajsetih letih so se pričela ustanavljati tudi delavska pevska društva, to se pravi društva z delavsko zavednimi političnimi smernicami. Bili so to po pretežni večini odseki socialističnih klubov ali pa taki, ki so jim bili naklonjeni. Ta pevska društva so imela vsled številnih nasprotnikov silno težke boje za obstanek. Ali s svojo žilavo vztrajnostjo so kmalu zasenčila narodno-verska društva ter jih potisnila v ozadje. Delavski pevski zbori so se ustanovili v vseh večjih naselbinah, kjerkoli so bila tla količkaj ugodna za to. Ti zbori so negovali delavsko pesem z večjim ali manjšim uspehom. Iz amaterskih pevcev so se polagoma izluščili talenti, ki se niso več zadovoljili z navadnimi koncerti, nego zahrepeni po lahkih operetah in celo klasičnih operah. In tako smo imeli zadnja leta ne samo v Clevelandu, nego tudi po drugih naselbinah, kakor n. pr. v Detroitu, Chicagu itd., marsikatero operetno in koncertno prireditev, podano od delavskih pevskih zborov. Z amaterskega stališča so bile mnoge teh prireditev v glasbenem in igralskem oziru naravnost sijajno podane.

In sedaj nastane vprašanje, kakšen vpliv imajo delavski pevski zbori na splošno delavsko gibanje. Glavni na-

men, za katerim stremijo ti zbori, je to, da si ustvarijo stalno publiko, in sicer iz dveh razlogov. Prvič, da tej publiki vbrizgajo delavsko propagando v obliki glasbe—in drugič, da se s tem pokrijejo nastali stroški. Delavstvu se je skoro nemogoče poslužiti radia in kina v agitacijske namene. Ta sredstva so sedaj še luksuz imovitejših slojev. Zato si organizirano delavstvo pomaga s cenejšimi načini, med katerimi je tudi javni shod. Toda delavski shodi so navadno slabo obiskani, ker ni "prigrizka" in kakih zabav na njih. Drugo sredstvo je literatura. Takšna propaganda je sicer uspešna, ali za to, da doseže širše mase, je treba sredstev in mnogo naporov.

Preostajata nam še drama in glasba. Slovenci gremo radi k dramatičnim predstavam in na koncerte, ker imamo takorekoč nekako prirojeno nagnjenost k taki umetnosti. Kdor je nekoliko muzikalično naobražen, gre seveda na kak simfoničen koncert ali v opero, toda večina se pač zadovolji z domačimi deli. Ob teh se raduje, ker jih razume. Ob teh daje tudi duška svojim notranjim čustvom.

Delavski pevski zbori so potemtakem orali hvaležno polje s tem, da se jim je posrečilo privabiti publiko na svoje koncerte. Po mojem mnenju so dosegli svoj namen. Če bi ga ne, bi pač več ne videli teh ljudi na naših koncertih. Kdo bi si na primer mislil pred dvajsetimi leti, da bo na koncertu socialistične "Zarje" 1. 1939. navzočih 1,200 ljudi? Res je tudi to, da bi mi z drugimi propagandnimi sredstvi nikdar ne mogli doseči ogromne večine tiste mase. Ne trdim, da smo iz tega občinstva kar enostavno napravili socialiste. Ne, nikakor ne. Ali ti obiskovalci so pa postali v pretežni večini naši prijatelji—in danes ne zro na naš pokret le s strogo političnega, nego prav tako s kulturnega stališča. S tem so se tudi znebili predsodkov, ki so jim jih vcepili naši nasprotniki v srce.

S petjem pa ne izražamo le sentimentalnih čustev, nego ga imamo tudi za bojno orožje delavskih armad. Z njim se navdušujemo pri demonstracijah, na shodih, na piketnih linijah itd.

Iz tega je razvidno, da je za naše razmere zelo važno, kakšne vsebine so programi delavskih koncertov in kako so sestavljeni. Izkušnje so pokazale, da niso koncerti z enoličnim petjem več privlačni. Zato se zbori zadnje čase kaj radi poslužujejo takozvanih operet za vmesno točko ali pa glavno privlačnost. Kakor se je opazilo, je ta ideja zelo uspešna, ker nudi občinstvu več raznovrstnega užitka. Ali križ pri tem pa je to, da so sodobna operna in operetna dela z vzgojnega stališča skoro brez vsake vrednosti. Sedanje operete in opere se v veliki meri pečajo s sentimentalno ljubezensko romantiko, kar sicer blagodejno vpliva na srce, a nikakor pa ne na razum. V mnogih slučajih se v njih poudarja celo hlapčevski značaj ljudskih množic do višje kaste. Če hočemo biti dosledni, moramo priznati, da take glasbene kompozicije nikakor ne delajo časti delavskim zborom, pa naj so še tako dovršeno podane in vprizorjene. Zato je priporočljivo, da vprizarjamo le komične, satirične, ali če že hočete, narodne operete, dokler ne dobimo česa boljšega in poučnejšega. V namen agitacije je tudi dobro in pametno povabiti na naše koncerte dobrega socialističnega govornika, pa naj bo to Slovenec ali tujerodec. Kakor vsi znaki kažejo, so delavski pevski zbori izborna propagandno sredstvo za našo stvar. V polni meri pa se bo cenila njihna vrednost šele tedaj, ko jih več ne bo.

Druga najvažnejša veja našega kulturnega udejstvovanja je dramatika. Kakor pesem, tako ima tudi drama

pestro zgodovino za seboj. Razvijati se je začela po naših naselbinah skoro vzporedno s petjem. Njene zgodovine ne bom ponavljal tu, ker je bila že večkrat opisana. Ugotavljam le to, da še predobro ve tisti, ki se je pred 25 ali 30 leti udeleževal v dramatikah, kaj so narodne žrtve. Toda te niso bile zaman. Če bi naši pionirji ne gojili petja in drame s tolikšno vztrajnostjo, bi ameriški Slovenci najbrž ne imeli toliko lepih narodnih domov, v katerih se danes osredotočuje vse kulturno in društveno gibanje.

Z delavsko propagandnega stališča pa tiste igre niso imele nobene vrednosti. Na naših skromnih odrih so bili v prvi vrsti zastopani Jurčič, Finžgar, Gangl, Govekar, Meško in drugi manj znani domači in tuji pisatelji. Samo narodno in katoliško blago. Ne trdim sicer, da niso imele tiste igre literarne vrednosti—ravno nasprotno. Bile so polne poezije in obenem pristno domače. Predočevale so naš narod tako, kakor je. Slikale so ga deloma silno pobožnega in naivnega pa deloma hlapčevsko ponižnega. Ali to ni po mojem mnenju še nobena vzgoja, nego le veren opis narodovega značaja. Zato je tudi razumljivo, zakaj niso imele takšne igre nikakšnega vpliva na delavsko politično in unijsko gibanje. Toda navzlic vsem tem nedostatom smo dali dramam dovolj trdno podlago za njen poznejši epohalni razvoj.

Drama se je razvijala naprej, in po vseh večjih naselbinah so se na pobudo kulturnih delavcev pričeli zidati narodni domovi z modernimi odri, kar ji je še posebno pomagalo k razmahu. Višek dramatičnega udejstvovanja v Clevelandu pa smo nedvomno dosegli s prihodom ge. Danilove. V njeni dramatični šoli so se pridno pilili in klesali poznejši dobri amaterski igralci. Njena teorija in osnovna podlaga sta čudovito povzdignili dramatični nivo. Tisočero občinstvo kar prehaliti ni moglo predstav

pod njeno režijo. Bile so res umetniško podane. In to je bilo tudi vse! Jedra, pravega, poučnega jedra za napredek in udobnejše življenje širših mas pa le ni bilo še v njih.

Vzgojno vrednost dramatičnih predstav so spoznali tudi organizirani delavci. V socijalističnih klubih so ustanovili dramatične odseke ter začeli vprizarjati socijalne drame, farse, satire pa seveda tudi duhovite komedije in burke. Iz zaprašeni arhivov je prišel Cankar—zavihtel je bič nad hinavci v "Pohujšanju v dolini šentflorjanski", pokazal na socijalne krivice v "Hlapcu Jerneju", švrknil po oblastnikih in njeni ponižni dekli—cerkvi v "Kralju na Betajnovi". Za njim je prišel na oder Kristan, Gorki, Molek in drugi delavski dramatik. To je bilo seveda nekaj novega za naše občinstvo. Smeh in solze niso več prišle v poštev, pač pa razum. Nekateri so zmajevali z glavami, a nekaterim pa je ugajalo.

Z moralnega vidika so socijalne drame čimdalje bolj uspevale. In to je dalo igralcem pobudo, da so delo vztrajno nadaljevali. Pa ne zaman. Te igre imajo že prav lepo število stalnih obiskovalcev, kar znači, da jih ljudje razumejo in uživajo.

Za delavski pokret je drama neprecenljive vrednosti. Kajti so n. pr. ljudje, ki se nikakor ne dajo privabiti na shode, predavanja ali seje, dočim pridejo k dobri predstavi z veseljem.

Moralni vplivi drame na občinstvo so odvisni od njene vsebinske in tehnične vrednosti pa od kakovosti igralnega osebja. Zato ni vseeno, kaj in kako igramo. Če vprizorimo na primer dramo "Pri kapelici", ki ima verski motiv, bodo gledalci tudi ta vtis s sabo odnesli ter si po njem začrtali življenjsko pot. Obratno pa bodo v "Rdečih rožah" dobili popolnoma drugačne pojme o življenju. Pred njimi bo razgaljeno razkošje, hinavstvo in dvomljiva moralna vladajočih slojev, na drugi strani pa skrajno siro-

▲

Compliments
of
Philip
B.
Heller

▼

**SLOVENSKA
SVOBODOMISELNA
PODPORNA
ZVEZA**

Napredna bratska podporna ustanova
Zavaruje vse člane družine, od
rojstva do 50 let starosti, za vse
slučaje bolezni, poškodb ali smrti

●

VISOKA SOLVENTNOST
JE JAMSTVO
ZANESLJIVEGA ZAVAROVANJA

●

GLAVNI URAD:

245-47 West 103rd St. - Chicago, Illinois

maštvo, izkoriščevanje in večni boj za obstanek med delavskim razredom. Njihna domišljija se bo borila z dvema nasprotnojučima si filozofijama, z realnostjo in mistiko. Pri razumnih ljudeh bo kajpak zmagala realnost, do čim bodo pri bolj zaostalih obveljale verske dogme.

Drama ima nalogo pokazati življenje takšno, kakršno je ali kakršno bi moralo biti. Zato je važen činitelj v ljudski izobrazbi. Moderni kapitalizem se tega dejstva prav dobro zaveda, pa je brž komercializiral filmsko industrijo. S filmom so bila uničena gledališča, ki so poleg slabih iger zdaj pa zdaj podala tudi kakšno dobro. Zvočni film je pokopal izborne orkestre, in danes je, mimogrede povedano, dobršna armada poklicnih igralcev in godbenikov na cesti. Ali kaj vidimo v filmu? Devetindevetdeset odstotkov plaže in delavstvu sovražne propagande. In kdo obiskuje filmske predstave? Ribničan bi rekel: "Vse, kar ležje inu gre". Ali je potem kaj čudnega, če nima pretežna večina ameriškega naroda nobenega pravega pojma o delavskih problemih!?

Igra na odru je odprta živa knjiga. Na odru vidimo resnično dejanje in slišimo živo besedo. V drami preživimo v par urah cel roman ali celo povest, ki nam razgali do nagote solčno ali senčno stran človeškega življenja. Drama nas lahko navaja k hlapčevski pokorščini ali pa k uporu. Drama je takorekoč mnogokrat kažipot za uravnanje našega življenja. V tem oziru so nam zlasti filmi dobra šola. Često namreč čitamo o ropih in umorih med ameriško mladino, ki so zasnovani natanko po vzorcu filmskih predstav. To nam jasno dopoveduje, da je predstava na odru, pa bodisi v tej ali oni obliki, zelo važen činitelj v človeškem življenju.

Drama temelji vedno na delovanju dveh sil, ki sta si sovražni in v neprestanem boju. V poteku igre skušata nadkriliti druga drugo, dokler ne pride do odločilne bitke ali katastrofe, kakor pravimo. V delavskih igrah se krešeta delo in kapital. V njih mora v propagandne namene zmagati delo. V takem slučaju bo gledalec zadovoljen, v nasprotnem pa bi bil razočaran. In s tem je že napol pri-

Tel. Canal 4611

LOUIS J. ZEFAN

Prvi in edini
SLOVENSKI

POGREBNI ZAVOD

1941 W. Cermak Rd. - Chicago, Ill.

Phone ROCKwell 5695

ANTHONY S. HOLUB

Attorney at Law

3734 West 26th Street - Chicago, Illinois

Greetings
from the

CZECHOSLOVAK
TYPOGRAPHICAL
UNION 330 I.T.U.
Chicago - Illinois

Tel. Canal 3517

MATH. ARBANAS

PHOTOGRAPHER

1149 West 18th Street - Chicago, Illinois

ANTON JORDAN

Real Estate Broker

Prodajam in zamenjavam hiše in farme.
Ako želite prodati hišo, postaviti si nov
dom ali prenoviti starega, obrnite se
na mene. Poštena postrežba jamčena..

2622 S. Harding Ave. - Chicago, Illinois

PHONE LAWNDALE 7182

Tel. Lawndale 2965

FRANK'S MARKET

QUALITY MEATS

Home dressed poultry - Home made sausage
Quality, Quantity, Service, Our Motto

3757 West 26th St. - Chicago, Illinois

dobljen za našo stran, kar pomeni, da ostane naš prijatelj. Tako se vidi, da ima takozvana kultura velik vpliv na delavsko gibanje.

Med našim občinstvom so postali v zadnjem času zelo privlačni tudi mešani ali varijetetni programi. V njih je vključeno petje, godba, deklamacije, dramatični prizori, kupleti itd. Takšni vzporedi so v večjih naselbinah, kjer imajo domače talente, prav lahko izvedljivi, dočim se da v manjših kaj takega prav težko izvesti. Vsekakor so pa tudi takšne prireditve važen činitelj na kulturnem polju. Smernice varijetetnih prireditev imajo lahko napreden ali pa nazadnjaški značaj. Pri nekaterih dramatičnih skupinah, pri katerih ne gledajo na jedro, odločajo o vzporedni vsebini navadno režiserji. Ti pa imajo mnogokje neznansko čuden in nenavaden okus pa lastne cilje. Posledice takšne taktike so večkrat porazne, ker mora občinstvo prebavljati neokusno "duševno hrano" proti svoji volji.

V tesni zvezi s kulturnim gibanjem v tej deželi je tudi naša "Prosvetna matica", ki je edina ustanova te vrste v Ameriki. Ona sicer ne vrši dela na odru, toda zato pa ni za delavski pokret nič manj važna, kakor sta pesem in drama. "Prosvetna matica" vrši kulturno delo na književnem polju. Poleg knjig, ki jih izdaja vsako leto priključenim društvom, zalaga tudi dramatične in pevske zборе z igrami, glasbenimi deli in notami. Velik del njenega arhiva ima socijalno vsebino. Lahko bi se ta še bolj izpopolnil, če bi bilo več sredstev na razpolago. Pri širši

masi, zlasti pa pri članstvu SNPJ in SSPZ ima veliko zaslombo, kar dokazuje, da je potrebna in popularna. Od teh organizacij tudi črpa finančna sredstva. Ker je njena misija potrebna in plemenita, pač ne more biti dvoma o njenem uspevanju in napredovanju.

Najnovejša kulturna veja med naprednimi ameriškimi Slovenci je pa "Cankarjeva ustanova", ki vrši svoje prosvetno delo s pomočjo leposlovne revije "Cankarjevega glasnika". Posvečena je našemu največjemu pisatelju in možu, ki je neusmiljeno vihtel svoj bič po hinavcih in zajedalcih slovenskega naroda, — pokojnemu Ivanu Cankarju. "Cankarjev glasnik" urejuje Cankarjev intimni prijatelj Etbin Kristan, ki je mož širokega intelektualnega obzorja in priznan delavski pisatelj.

Iz vsega tega vidimo, da je slovenski napredni element vzlic pičlemu številu dobro in častno zastopan na delavsko kulturnem polju. Še veliko bolj bi pa bil, če bi bil složen. No, pa naj bo temu že tako ali tako, s svojimi kulturnimi uspehi smo lahko zadovoljni, zlasti še, če se vzame v poštev dejstvo, da smo prišli v to deželo večinoma kot hlapci in dekile ali pa kot bajtarski sinovi in hčere. Zgodovina bo imela v tem pogledu zelo hvaležno delo.

Kulturno udejstvovanje znači plemenito čustvovanje in nagnjenje k napredku, kar oboje je že kar prirojeno Slovencem. Zato je dolžnost zavednih delavcev, da ta nagon izrabijo sebi v korist, oziroma v prid mednarodnega proletarijata, kateremu spada bodočnost!

Workers Home Co-Operative Association

GROCERIJA in MESNICA

Delavsko združeno podjetje.—Delavci,
kupujte svoje potrebščine v njem

2659 S. Pulaski Road - Chicago, Illinois

MARTIN IVANŠEK

1759 W. Cermak Road - Chicago, Ill.

vam postreže s finim

EDELWEISS, MONARCH in HOERBER PIVOM

Lep vrt in prostori za balincanje

Tel. Canal 9713 - - Se priporoča za obiske

Boulevard Flower Shop

WILLIAM PUTZ, Prop.

2140 Oak Park Avenue - Berwyn, Illinois

Phone Berwyn 79

STANLEY SKRIVAN

Unijska brivnica

PRVOVRSTNO DELO, DOBRA POSTREŽBA
IN ČISTOČA

2608 S. Lawndale Ave. - Chicago, Illinois

CONGRATULATIONS
FROM A

FRIEND

CHICAGO
ILLINOIS

Compliments of

Wencel's Dairy Products

2380 Blue Island Avenue

CHICAGO, ILL.

Phone Monroe 3673

Lovrenc Kavčič:

Klub "Mladi vrh" šte. 13 JSZ.

KAKOR je razvidno iz zapisnika, je bil klub šte. 13 JSZ ustanovljen dne 10. novembra l. 1909 na Syganu v Pennsylvaniji z 20 člani. Imenoval se je Mladi vrh. Ker je bila tedaj v tamošnjem okrožju industrija zelo razvita in ker se je izkopaval črni demant dan za dnem, teden za tednom, mesec za mesecem, leto za letom, je to premogarjem dahnilo v glavo misel, da se bo nekega dne izčrpal in da ne bo nič več kruha zanje. Zato pa je treba že poprej poskrbeti, da ne pridejo potem v pomanjkanje in bedo, ter se politično organizirati. In ta misel je rodila naš klub šte. 13. Obenem smo organizirali tudi nekakšno šolo za angleščino. Vanjo se je takoj po ustanovitvi vpisalo okoli 40 članov. Ali kakor so hitro pristopali, tako naglo so tudi odstopali, ker so mislili, da jim bo tedanji učitelj vlil znanje kar naenkrat v glavo; niso pa pomislili, da je treba za kaj takega obilo truda in trdne vztrajnosti, preden se pride do uspeha.

Na neki seji našega kluba se je sprožila misel pevskega društva. In to se je ustanovilo pod vodstvom pokojnega Rudolfa Pleterška, ki je tedaj bival na Syganu. Pri vseh takih in sličnih kulturnih ustanovah je z vso vno sodeloval naš klub in bilo je tedaj polno življenja v naši naselbini, ki pa je polagoma kar nekam zadremalo, ker se jih je nekaj izselilo v druge kraje, mnogo jih je pa že zdavnaj pod zemljo.

Klub "Mladi vrh" šte. 13, JSZ je bil vedno delaven. Mnogo jih je pri njem, ki so njegovi člani že od

njegova začetka sem. Seveda jih je pa tudi že dosti pobrala smrt.

Klubovi tajniki in zapisnikarji opravljajo vsa leta zastoj. Prva leta je bil za zapisnikarja Jakob Dermota, potem Louis Glazar, Frank Pustovrh, John Kvarlich in drugi. Frank Uršič je bil deset let za tajnika, dočim je bil tačas Lovrenc Kavčič za blagajnika, a je sedaj že šest let za tajnika.

Na seji dne 26. decembra, 1909, je bil izvoljen sledeči odbor: Za tajnika Alois Glazar, za finanč. tajnika Jakob Dermota, za organizatorja Jos. Pajek in John Blekač, za publikacijskega zastopnika Jul. Lesjak, za blagajnika John Virant, za nadzornika Fr. Miklavčič in Mat. Dermota.

Naš klub je vedno podpiral socijalistični tisk ter večkrat poslal po nekaj denarja "Proletarcu" v podporo. Imel je več prav dobro uspeh prireditvev, zabav in veselice. Tudi politično se je udeleževal vselej, kadar je šlo za izboljšanje delavskih razmer in povzdigo socijalističnih idej.

Dne 17. septembra, 1910, je imel klub zelo važno sejo, na kateri je prišel na dnevni red predlog za združitve našega kluba s čitalnico. Predlog je bil soglasno sprejet. Čitalnica se je spojila s klubom. Ko je bilo treba izbrati skupnega blagajnika, je bil na to mesto izbran sodrug Fr. Miklavčič. Ime združene organizacije je ostalo "Mladi vrh", kakor je še danes.

Compliments of

DR. OTIS M. WALTER

and

DR. NICHOLAS ZBITNOFF

CHICAGO - ILLINOIS

PHONE CRAWFORD 1335

John's Quality Meat Market

JOHN MATOUSEK, Prop.

Best Fresh and Smoked Meats
Home Dressed Poultry

3708 West 26th Street - Chicago, Illinois

Frank Florjančič
ZELEZNINA

BARVE - ŠIPE - KUHINJSKO ORODJE

IN POTREBŠČINE ZA VRTOVE

PRVOVRSTNO BLAGO PO ZMERNIH CENAH

3232 So. Harlem Ave. - Riverside, Illinois

TEL. RIVERSIDE 2376

LAWndale 7886

Natural Cigar Co.
M. POPOVICH & SON, Prop.

Natural Havana Cigars
3002 S. Harding Ave. - Chicago, Ill.

JOHN STEŽINAR

WILLOW SPRINGS

ILLINOIS

se zahvaljuje vsem bivšim posetnikom njegovih prostorov in želi najboljšega uspeha PROLETARCU ob njegovih 35-letnici.

Joseph Krmel:**Malo zgodovine kluba šte. 19
v Burgettstownu, Pa.**

KO SE je sodrug Frank S. Tavčar mudil na svojem trgovskem potovanju v naši naselbini, so z njegovo pomočjo sklicali domači sodrugi dne 28. novembra, 1926, zborovanje ter na njem ustanovili soc. klub šte. 19. Še na tej važni seji se je vpisalo v klub 16 članov in članic, in sicer: Joe Pompe, Frank Pompe, Mike Klopčič, Mike Darbovšek, Frank Lavrich, Tony Jeram, Terezija Jeram, Jack Leskovich, John Seje, Fanny Seje, Frank Bradač, Tony Hribar, Joseph Krmel, Pavlina Krmel, John Leskovich, Marija Leskovich. Izvoljen je bil tedaj tudi odbor, ki je bil sestavljen takole: Za tajnika je bil izbran John Leskovich, za zapisnikarja John Seje, za organizatorja Tony Jeram, za nadzornike pa Mike Klopčič, Frank Pompe in Tony Hribar.

Prvi tajnik John Leskovich je opravljajal tajniške posle do leta 1928. Njega je nadomestil sodrug Anton Jeram ter ostal za tajnika do svoje smrti. Ta nepozabni sodrug se je zelo trudil za obstanek našega kluba, za socialistični pokret in napredek. Le z njegovimi neutrudljivimi naporji je nam bilo mogoče obdržati klub v kritičnih letih za časa premogovne stavke in potem, ko je klubovo članstvo prišlo skoro na ničlo.

L. 1930. je imel klub šte. 19 prvo prireditve na dan 17. maja v Slovenskem domu v Burgettstownu, Pa. Bila je to igra z veselico. Igro so igrali igralci kluba "Naprej" šte. 11, J. S. Z., iz Bridgeporta, O. Uspeh je prireditve je bil še dokaj zadovoljiv, čeprav ni bila udeležba takšna, kakor je bilo pričakovati.

Dne 11. decembra, 1937, je imel naš klub veselico, ki se je udeležilo veliko število naših ljudi. Uspeh je bil dober tudi v finančnem oziru.

Tretja prireditve tega kluba je bila veselica, ki se je vršila dne 29. oktobra, 1938, in se je završila bolje, kakor smo pričakovali. Udeležba je bila povoljna in gmotni uspeh še dosti dober.

Dne 11. decembra, 1938, nam je umrl sodrug in tajnik Anton Jeram po kratki bolezni pljučnici. Mučila ga je komaj teden dni. Z njim je klub izgubil nenadomestljivega člana in nad vse vestnega pa delavnega tajnika. Neumorno se je trudil za klubov napredek in obstoj. Za to oboje mu ni bila nobena stopinja predraga. Bodi mu blag spomin in lahka ameriška gruda! Mi bomo nadaljevali njegovo delo po vseh svojih močeh.

Za mojega tajniškega poslovanja nima klub pokazati posebnega napredka, pa če si ga še tako želimo. Najhujši vzrok temu je pač strašna brezposelnost, ki gospodari v tej naselbini in okolici že od 1. aprila, 1939, sem, ko je premogovna družba Carnegie Coal Co. zaprla svoje premogovnike ter pobrala iz njih vse tračnice in stroje. S tem je izgubilo delo 1,100 premogovnih rudarjev. In s tem izprtjem so prišli seveda tudi ob ves zaslužek. Kajti največ je takih med njimi, ki sploh ne bodo nikoli več dobili dela, ker so že preveč v letih. To pa ima seve zelo slabe posledice za naselbino in naše delavske ustanove, kakor n. pr. društva, klube in zlasti pa naše napredne časopise. Kajti je že tako, da začne delavec najprej varčevati pri naprednih listih, kakor sta "Proletarec" in "Prosveta", dočim ima za kapitalistične časopise še zmerom kak cent.

HITLERJEVE OSVOJITVE

Nemški diktator Adolf Hitler je svojemu narodu obljubil zgraditi Velenemčijo in jo napraviti za gospodujočo deželo nad Evropo in nad svetom.

Dosedaj mu je šlo pri osvajanjih vse posreči, le Poljaki in potem nekoliko tudi Norvežani so se mu uprli.

Pričel je z Avstrijo. Sledeče je seznam mest, katere je osvojil zaeno z njihovimi deželami vred:

Dunaj in vso Avstrijo dne 13. marca 1938.

Prago, s Češko in Moravsko, je osvojil 15. marca 1939.

Memel, pristaniško mesto pod Litvinsko, dne 22. marca 1939.

Danzig, pristaniško mesto za Poljsko, toda samostojno, pod pokroviteljstvom lige narodov, je postal spet nemški 7. septembra 1939.

Varšava prišla v pest nemški armadi 27. septembra 1939.

Kopenhagen, glavno mesto Danske, bil zaseden z nemško armado 9. aprila 1940.

Oslo, glavno mesto Norveške, bilo okupirano od nemških čet in mornarice 9. aprila 1940.

Tako je Nemčija postala izmed dežel kavkaškega plemena tretja največja na svetu in v Evropi po številu ljudi prva za Rusijo.

**VEZI S STARIM
KRAJEM**

Skoro vsakogar izmed nas še vedno vežejo s starim krajem bodisi družinske, bodisi gospodarske, kulturne ali druge vezi, iz katerih se od časa do časa pojavljajo vsakovrstni posli. Med temi posli so često taki, katerih ne morete sami opraviti in zato potrebujete pomoči.

Podpisana tvrdka se peča z vsemi starokrajskimi posli kot potovanje, pošiljanje denarja, notarske listine, dedščine, tožbe, terjatve itd., že nad 20 let ter je v času svojega dolgoletnega obstoja in izkušenj pomagala že mnogim tisočem rojakov v enakih slučajih. Zato je v vašem interesu, da se v takih in podobnih slučajih vselej obrnete na:

LEO ZAKRAJŠEK

General Travel Service, Inc.

302 E. 72nd Str. - - New York, N. Y.

Telefon: BUTTERFIELD 8-3745

Anton Zaitz:

Urednikovo delo

NA zapadni strani našega velemesta stoji na vogalu skrbno negovanega vrta prijazno poslopje; za tem je balincarski prostor, na katerem se prav zdajle kosajo naši balincarji. Tu sem jo zasukam ter vidim, kako je Tene risal s prstom po belem pesku ter dopovedoval svojemu tovarišu in mu razlagal pravila balincarske umetnosti. "Osem jih bo, če odbiješ tistole kroglo," še dostavi s silno resnostjo. Njegov tovariš Jack se skuša ravnati po tistih navodilih ter previdno zatrklja kroglo, ki se je prav spretno ognila nasprotne ter odbila balinček daleč na desno, koder so ga željno čakale in sprejele z velikim veseljem krogle nasprotne strani.

"Osem, osem!" vzklikne z radostnim vriskom Mike ter prešerno zakrili z rokama po zraku. "Osem jih imamo," še pridene malo iz nagajivosti, malo pa iz bahatosti.

"Pravil sem ti, Jack," de Tone Jacku ves poparjen. "Dejal sem ti, da odbij kroglo in ne pa balinčka. Osem bi jih imeli mi, a tako jih pa imajo oni."

Igralci poberejo krogle in začno iznova. In čez malo časa so se spet razlegali po vrtu in igrišču glasni kriki: "Šest! Osem! Tri za nas, a nič za vas! Saj sem ti rekel, Jack!" ko so na koncu balincarskega prostora pretikali klinčke na tablicah.

V pritličju tistega poslopja ima urednik delavskega lista sobo z oknom, ki je obrnjeno proč od igrišča. Zato ni mogel videti skozenj, kdo igra na vrtu. Ali po glasu je poznal vse sodruge, ki so v svojem prostem času prišli balinat. Slišal je Toneta, kako se je jezil in godrnjal nad

svojim tovarišem, ki je odbil balinček namestu krogle. Čul je udarjanje krogel. Pa se je zamislil vanj in ostale igralce, ki niso več novinci v delavskem gibanju in ki so že mnogo storili za pokret, čigar list urejuje on. Za malo časa pa zamahne z roko, kakor bi hotel odpoditi nadležno muho. Sedaj ne utegne misliti, kdo igra, dobi ali zgubi. List mora prihodnji dan v tisk, a snov mora biti zanj pripravljena že nocoj. To je glavna reč. Vse drugo se mora pozabiti.

Urednik je tipkal in mislil naprej. Mislil je v čudnem svetu o čudni kolobociji svetovnih dogodkov, ki brzijo mimo malone z naglico misli same.

Petintrideseto leto padajo resnične besede na papir delavskega lista ter gredo potem po naselbinah, koder prebivajo naši ljudje, naši sodrugi. Uspeha res ni takega, kakor ga to gibanje resnično zasluži. Ali vseeno je ponosen na list, ki se ni nikdar izneveril svojim načelom, nikdar obetal nebes ali raja že jutri, nego vedno ponavljal to, da je zboljšanje človeške družbe odvisno od delavcev samih in da brez boja ne more biti zmage.

Na vrtu so krepko in pridno udarjale krogle nadalje. Vmes pa se je slišalo godrnjaje, karanje, razposajene šale in smeh, dokler ni vrt onemel, ko je nočni mrak legel nanj. Igralci so pospravili krogle ter šli v spodnje prostore, kjer upravlja točilnico za klubove člane prijazni sodrug Luka. Urednik pa je nemoteno še dalje mislil in tipkal, ne da bi opazil, kako se je prikradla noč tudi v njegovo sobo. Niti ga ni premotilo v mislih to, da se je

SLOVENSKI DELAVSKI CENTER

2301 So. Lawndale Avenue
CHICAGO, ILL.

Last klubov JSZ, društev in posameznih delničarjev.

Dvorana za seje, male zabave, za vaje pevskih in dramskih zborov, za sestanke unij itd.

Čitalnica in knjižnica na razpolago vsem članom JSZ in Družabnega kluba Slovenski center.

Tri balinišča, ki jih upravlja Družab-

ni klub Slovenski center (organizacija za gojitev sporta in družabništva. Poleg balincarskih prostorov ima v pritličju sobo za svoje člane. Članarina je \$1 na leto.)

Tu ima svoj stan in vaje pevski zbor "Sava".

Delnice korporacije Slovenskega delavskega centra so po \$25.

V Centru so uradi "Proletarca," JSZ, Prosvetne matice in kluba št. 1 JSZ. Kadar pridete v Chicago, obiščite nas!

šum v spodnjih prostorih čimdalje bolj manjšal. Šele potem, ko Luka zapre vrata v točilnico, se spomni, da mora biti že precej pozno v noč . . .

Tu mu pogled uide skozi okno na vrt, kjer se je sij njegove luči poigraval na cvetovih visokih vrtnih rastlin, pod njim pa čvrčali črički čri . . . čri . . . čri. Lep večer mora biti zunaj, si je mislil. In njegova vabljalnost ga jame vleči venkaj iz sobe. Ali misel na list jo premaga in tipke na pisalnem stroju so zopet naglo udarjale tik . . . tik . . . tik.

V četrtem nadstropju stanovanjske hiše sedi ob svetilki urednikova žena. Tudi ona ima okno odprto, da prihaja vanj sveži dih oživiljajoče sape, pomešan z vonjem dehtečega cvetja. Knjigo čita, a vmes ji uhajajo misli k možu. Pogostoma pogleda na uro pričakovanje njega, ki bi se imel vsak čas vrniti z dela. Veliko noči ga je že čakala tako, kakor ga nocoj. Mnogo noči pa je presedela z njim v uradu ter mu pomagala s prepisovanjem ali čimerkoli že, čez dan pa delala v tovarni, ker jima ob njegovih plači ni bilo mogoče izhajati. Ker ga nocoj le ni hotelo biti domov, si ogrne plašč ter pohiti navzdol po stopnicah mimo stanovanj, pred katerimi so stali otroški vozički, zakaj tista stanovanja so tako tesna, da mora vsaka družina z majhnim otrokom imeti voziček zunaj pred vrati.

Urednikova žena pride na vrt ter stopi poleg visokih lilij, odkoder vidi v svitu svetle luči, kako hite moževi prsti po tipkah pisalnega stroja, in udarci tipk so se čuli skozi okno, kakor bi kdo oddajal brzojavko na telegrafskem aparatu v železniški postaji. Pa še nekam drugam so tisti udarci zanesli njene misli. Zdelo se ji je, da sliši klepetec, ki ga je imel brat daleč tam onkraj morja na

hruški blizu hiše in ki je v takih tihih nočeh v presledkih klepetal, kakor klepetajo sedaj tipke pisalnega stroja . . . In potem ropotanje mlinskih koles, ki se je mešalo s šumom brzeče vode. Tudi črički so čvrčali natanko tako, kakor čvrčijo nocoj. In ko so psi zalajali na vasi, so se kmalu oglasili fantje s pesmijo: "Nocoj, oh, nocoj je res ena lepa noč . . ." Tedaj pa res zaropčejo kolesa. Mimo pridrvi potniški vlak. Urednikova žena se predrami iz tistih lepih misli na mili dom, premakne se ter stopi v sobo, ne da bi to opazil njen mož za pisalnem strojem. Čez nekaj časa pa se žena le oglasi ter ga vpraša, če mar ne misli še končati dela nocoj.

"O, ti si?!" de prijazno, ko se ozre proti vratom. "Saj res. Domov je treba iti. Samo pol strani še, pa pojdeva."

Vedoč, kaj pomeni pri njem samo še pol strani, sede na stol poleg njega ter mu jame pomagati pri delu. Šele čez eno uro sta končala in odšla domov.

"Tako ne more iti," mu reče žena med potjo v skrbeh za njegovo zdravje. "Brez spanja ne more živeti nihče na svetu in tudi ti ne boš mogel več dolgo zdržati. Pomisli! Že cel teden nisi prišel pred polnočjo domov."

"Ej, kaj bi!" de urednik ter zamahne z roko. "Saj veš, kako je. Nekdo mora. Drugače se bo zgubilo še to, kar je bilo s tolikošnim trudom pridobljeno in zgrajeno."

Razumela ga je. Kajti če bi ga ne, bi ne bila njegova žena. Prišedši domov sta legla utrujena k počitku in ob jutranji zori prihodnjega dne pa se je začelo delo iznova. Ne samo urednik in njegova žena, nego tudi upravnik in vsi, ki imajo kaj opraviti pri delavskih organizacijah in listih, vedo za dolge delovne ure s skromno plačo, za katero bi ne delali, če bi ne imeli vere v boljše človeško družbo.

Main 3786 - Wash. 0989

F. V. OPASKAR

SLOVENSKI ODVETNIK

Hippodrome Bldg. - Cleveland, O.

Mayflower Dairy Co.

SLOVENSKA MLEKARNA

F. J. Race in Sinovi, lastniki
448 E. 158 St. - Cleveland, O.

POZDRAVI!

Joseph F. Kunčič

CLEVELAND
OHIO

B. JURATOVAC

BEER - WINES
LIQUORS

511 E. 152 St. - Cleveland, O.

J. N. ROGELJ

GENERAL
INSURANCE

2608 Schade Ave. - Cleveland, Ohio

Me smo za vami, pridružite se nam!

Progresivne Slovenke

krožek št. 2

MARY ZAKRAJŠEK, tajnica
1038 Addison Rd. - Cleveland, O.

White City Lunch

Steve Cavlovič, lastnik

BEER - LIQUORS
WINES

623 E. 140 St. - Cleveland, O.

Ogrin Department Store

Velika izbira obuval, klobukov, perila in drugega manufakturnega blaga.
Cene zmerne, postrežba vladna.

15333 Waterloo Rd. - Cleveland, O.

FRANK JELERČIČ

CVETLIČARNA

15302 Waterloo Rd. - Cleveland, O.

POZDRAVI!

Durn Variety Store

15605 WATERLOO RD.
Cleveland, O.

Rudolf Božeglav

priporoča prvovrstna ohijska vina,
bela in rdeča

1125 E. 60th St. - Cleveland, O.

DR. A. J. PERKO

ZOBOZDRAVNIK

9211 Union Ave. - Cleveland, O.

Phone Diamond 1252

J. ŽELE & SONS

POGREBNI ZAVOD

6502 St. Clair Ave. - Tel. End. 0583

452 E. 152nd St. - Tel. Ken. 3118

CLEVELAND, O.

Čestitke od ženskega društva

"SVOBODA"

št. 748 S.N.P.J.

CLEVELAND - OHIO

SYLVIA CAFE

Mike Podboy, lastnik

BEER - WINES
LIQUORS

546 E. 152 St. - Cleveland, O.

ČESTITKE!

August F. Svetek

Slovenski
POGREBNIK

Bolniški avto na razpolago

478 E. 152 St.
Cleveland, O.

TEL. KENMORE 2016

ČESTITKE OD

Jeanette's Restaurant

1022 E. 63rd Street

CLEVELAND - - - OHIO

Compliments of

PERZ CAFE

BEER - WINE - LIQUORS

2841 Payne Ave.

CLEVELAND - - - OHIO

LUDVIG'S TAVERN

959 E. 67th Street

CLEVELAND - - - OHIO

Čestitke k 35-letnici!

Osobje

tiskarne, uprave
in uredništva

"Enakopravnosti"

CLEVELAND

OHIO

Val Ree Sweet Shoppe

GEO TUREK, Prop.

HALL TO RENT

16011 Waterloo Rd. - Cleveland, O.

Tel. Ivanhoe 1657-W

MAJSKI POZDRAV!

JOHN FILIPIČ

1048 E. 76th Street

CLEVELAND - - - OHIO

DR. J. W. MALLY

ZOBOZDRAVNIK

v S. N. D. na

St. Clair Ave. - Cleveland, Ohio

JOHN MIHELICH

DRY GOODS

and

CONFECTIONERY

1170 E. 74th St. - Cleveland, Ohio

Norwood Appliance & Furniture Co.

JERRY BOHINC in JOHN SUSNIK, last.
TRI TRGOVINE:

6104 St. Clair Ave.—ENDICOTT 3634; 819
E. 185th St.—KENMORE 5700; 6119 St.
Clair Ave. - - - CLEVELAND, O.

RENO CAFE

LOUIS ROLIH, lastnik

Vino, pivo in likerji. Najboljša
postrežba.

10401 Reno Ave. - Cleveland, O.

FRANK AZMAN

MESNICA

Sveže in prekajeno meso, šunke, klo.
base in želodci najboljše kakovosti.

6501 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Tel. Endicott 0347

SUSEL'S CAFE

1301 East 54th St.

WINES - LIQUORS - BEER

Excellent Chicken Dinners Served.

Saturday Evenings Music

CLEVELAND - - - OHIO

FRANK MULLEC

GROCERIJA

in MESNICA

16811 Waterloo Rd. - Cleveland, O.

"ENAKOPRAVNOST"

NAPREDEN DNEVNIK

—Moderna—

unijska tiskarna

LIČNA IZDELAVA
VSAKOVRSNIH
TISKOVIN

6231 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

OGRINC in CERGOL

GROCERIES

and MEATS

412 E. 156 St. - Cleveland, Ohio

JOHN POLLOCK

Trgovina z moško, žensko in deško
opravo

v S. N. D.

6407 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Louis L. Ferfolia

POGREBNIK

Ambulančni voz vedno na razpolago

TEL. MICHIGAN 7420

3515 E. 81st St. - Cleveland, O.

KOSAK'S CAFE

Where Good Friends

Meet.

10213 Aetna Rd. - Cleveland, O.

LOUIS TRATAR

GOSTILNA

Vsestransko dobra postrežba

10902 Revere Ave. - Cleveland, O.

TEL. MICH. 9809

Iskrene čestitke PROLETARCU
ob njegovi 35-letnici. Da bi živel
"PROLETAREC" še mnogo let!

Carniola Tent 1288

THE MACCABEES

IVAN TAVČAR, R. K.

6409 St. Clair Ave.

CLEVELAND - OHIO

Joseph Lever:

Nekoliko zgodovine kluba šte. 28, JSZ

IDEJA za ustanovitev soc. kluba v newburški naselbini se je porodila v začetku l. 1928. Toda imeli smo pri tem razne težkoče in zapreke, kakor je to navadno pri sličnih prilikah.

Leto pozneje sva se domenila sodrug Frank Hribar in jaz, da skličeva sestanek v ta namen, ter za to določila dan 12. oktobra. In tako se je zgodilo, da smo se zbrali v dvorano S. D. na Prince Ave. K sodelovanju smo povabili nekaj sodrugov od šte. 27. Za organizatorja in govornika je bil izvoljen sodrug Karol Trinajstič, ki se je pozneje prelevil v komunista. Kaj je sedaj, mi ni znano.

Na tistem sestanku je bilo kakih 25 do 30 oseb in po predavanju, čigar predmet je bil —Tema—, se je pričelo z organizatoričnim delom.

V klub so se vpisali in pristopili sledeči: Joe in Frances Matko, Louis Curk, Peter Segulin, Frank Hribar, Frank Skocaj (sedaj že mrtev) in pa jaz. Vidite, eden je umrl, drugi so pa odstopili. Kasneje jih je pristopilo še par ducatov, ali to pa le za kratko dobo. Je pač tako. Eni hočejo stoo odstotno povračilo pa še obresti za ono, kar plačajo. Drugi zopet tarnajo, češ, eh, kaj, saj socializem tako nikamor ne pride.

Dve leti pozneje smo organizirali pevski odsek ter mu dali ime "Pevski zbor Delavec" v nadi, da bo z njegovo pomočjo kaj več aktivnosti tudi v klubu. In res je bil pevski zbor zelo delaven. Toda nekateri niso mogli prenesti imena "odsek socialističnega kluba", pa se je začelo vrtanje. Zunanjim nasprotnikom so se pridružili še nekateri člani in pevskega odseka je bilo konec, kar je zares obžalovanja vredno.

Da je bil pevski zbor zares nadvse agilen, dokazujejo sledeča dejstva. V teku svojega šestletnega obstoja je ta zbor podal sedem koncertov, sedem operet, priredil pet navadnih plesnih veselje, imel deset piknikov in osem zabavnih večerov ter vprizoril pet dramatičnih predstav. Deloval je tudi z drugimi organizacijami pri raznih prireditvah, kakor n. pr. s socialistično "Zarjo", s pevskim zborom "Slogo" in s češkim soc. pevskim zborom "Vojanom". Moja srčna želja je, da bi bil tudi klub aktivnejši. Ali kaj ko nam primanjkuje moči! Ljudstvo v naselbini se pa tega niti za las ne zaveda. Kajti če bi se, bi moral ta klub šteti danes najmanj trideset članov. S tako močno skupino bi se pač dalo laže delovati v prid naselbini posebej, a delavstvu pa v splošnem.

Povsod se je izkazalo, da je bil klub JSZ za napredek naselbine najjačja pogonska sila. Pri nas, žal, nismo nikoli mogli dobiti dovolj jako skupino, ki bi delovala tako vztrajno, da bi tudi Newburg bil lahko ponosen na svoj klub. Saj ne bi šlo tako trdo, če bi imeli nasprotnike le v nazadnjaških krogih. A tudi večina tistih, ki trdijo, da so napredni in delavsko zavedni, nočejo v organizacijo kakor je socialistični klub in mu čestokrat celo nasprotujejo. Zato nas je malo v klubu in se nadejamo, da nekoč le pride dan, ko bo v delavskem gibanju spet zažarela socialistična ideja.

Tiskarne, v katerih je bil tiskan Proletarec

PROLETAREC je bil v svojih 35 letih tiskan le v štirih različnih tiskarnah. Te so Spravedlnost, Narodna tiskarna, Atlantic in Adria.

Od ustanovitve lista pa do marca 1908 ga je tiskala tiskarna Spravedlnost na So. Loomis St., blizu 18. ceste in Blue Island Ave. Na tistem kraju je sedaj kinogledališče.

Dne 10. marca 1908 ga je dobila v tisk Narodna tiskarna na Blue Island Ave. Zadna številka, katera je izšla v Narodni tiskarni, je bila 1124 z dne 28. marca 1929. Proletarec je bil prvi jugoslovanski list, ki ga je dobila v tisk Narodna tiskarna. Bila je tedaj še majhna, ki pa se je v teku let razvila v največjo češko tiskarno v Chicagu in v eno največjih na zapadni strani mesta. Za Proletarcem je dobila v tisk Radničko Stražo, Glasilo SNPJ, Prosveto, revijo Čas, Glasilo KSKJ in razne druge hrvatske in slovenske liste. Sedaj ni več češko podvzetje. Jugoslovanskih listov več ne tiska.

Z dnem 4. aprila 1929 je začela tiskati Proletarca tiskarna Atlantic na So. Crawford in 27. cesti. To je tiskarna, katero je prvotno ustanovil Martin Konda za svoj Glas Svobode. V nji je bil Proletarec tiskan do 5. septembra 1929, ker pa je imela nesoglasja z unijo, je dobila naslednjo številko Proletarca v tisk po triindvajsetih letih zopet Spravedlnost, ki ima sedaj tiskarno na So. Kedzie, blizu 26. ceste. V nji je bil Proletarec tiskan do 9. januarja 1930, potem pa ga je začela tiskati zopet Atlantic, ki je med tem nesoglasja z unijo izravnala.

Tiskala ga je potem do oktobra 1933. Naj bo pri tem omenjeno, da je selitev iz Narodne tiskarne 29. marca 1929 v tiskarno Atlantic pomenila ob enem spreminitev oblike lista iz revije v formo časopisa. Tiskarna Atlantic je nam dala zelo ugodne pogoje za tisk na 8. straneh. Toda nastala je kriza in dohodki lista so se krčili, v tiskarni pa je rastel dolg. Situacija je postala opasna. Proletarcu se je posrečilo dobiti za poravnavo dolga posojilo.

Ob enem se je oktobra 1933 preselil v tiskarno Adria na No. Halsted St., ki je za tisk časopisov dobro opremljena, dočim tiskarna Atlantic specializira s tiskanjem reklamnih pol. V Adriji se še tiska. Delo stavca pri njemu izvršuje večinoma rojak Joseph Košak, druge tiskarniške posle pa opravljajo pri njemu hrvatski tiskarji.

V vseh teh letih je bil Proletarec tiskan v unijskih tiskarnah.

Revijo Majski Glas tiska poslednja leta tiskarna SNPJ. Tudi ta je bila tiskana v nji.

Za list, kakor je Proletarec, ko ima skrajno trd boj za obstanek, je potrebno hraniti kjerkoli mogoče. Ker je glavni listov izdatek tisk, je naravno, da je tu treba še posebno paziti. Tiskarna, kjer je tiskan Proletarec, sedaj, je od urada urovožnje s poulično. Za osobje v uradu je to neprikladno, kajti v bližini so prav tako dobre unijske tiskarne in za večji denar bi nudile še mnogo boljše poslužbo. Toda baš denar je, oziroma kako vsak dolar čimboljše obrniti, ki narekuje, da si osobje Proletarca ne more privoščiti komforta nego iti tja, kjer za list lahko največ prihranimo.

DRUŠTVO "V BOJ" ŠT. 53 S.N.P.J.

je vedno in dosledno stalo ob strani Proletarca in Prosvetne matice, in kliče ob 35-letnici Proletarca: Naj živi in orje dalje naš delavski list Proletarec! Ti, slovensko delavstvo, ga pa pri tem zvesto podpiraj!

FRANK BARBIČ, predsednik JOSEPH F. DURM, tajnik
CLEVELAND ● IVAN JONTEZ, blagajnik ● OHIO

MILLER'S CAFE

Fino pivo, vino in žganje.

Dober prigrizek

in vljudna postrežba.

5205 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

MATT PETROVICH

REAL ESTATE
and
INSURANCE

253 E. 151st St.

Tel. Kenmore 2641-J - Cleveland, O.

Čestitke k 35-letnici
PROLETARCA!

KLUB ŠT. 28 JSZ

CLEVELAND, OHIO

FRANK BELAJ

MEN'S
WEAR

6205 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

ANTON ZELEZNIK

MLEKARNA

Sladka in kislja smetana, sir, čokoladno in kislno mleko.

1368 E. 53rd St. - Cleveland, O.
Tel HENDERSON 6653

ŽIVEL PRVI MAJ!

Živela delavska solidarnost!

JOHN KREBEL

CLEVELAND - - - OHIO

CHAS. ROGEL

DRY
CLEANING

6526 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

LOUIS MAJER

TRGOVINA FINIH
OBUVAL

WE FIT BY X-RAY

6410 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

KREMZAR FURNITURE CO.

Frigidaire-Maytag Washers

Highest Quality Merchandise for
Every Home

6405 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
Tel. En. 2252

Frank Klemenčič

PAINTER
and
DECORATOR

1051 Addison Rd. - Cleveland, Ohio

NICK SPELICH

SLOVENSKA
MLEKARNA

6210 White Avenue

Henderson 2116

CLEVELAND - OHIO

FRANK SVIGEL

GROCERIJA
in MESNICA

VEDNO SVEŽE BLAGO

5809 White Ave.

Phone ENDicott 9371 - Cleveland, O.

JOSEPH TREBEC

MESNICA

Sveže in suho meso

1423 E. 55th St. - Cleveland, O.

HENDERSON 1559

Fajdiga in Klančar

VZORNA PEKARNA

Sveže pecivo, kolači, torte, za dom,
za godove in svatbe

6413 St. Clair Ave.

CLEVELAND - OHIO

Čestitke k 35-letnici PROLETARCA

SLOVENSKA ZADRUŽNA ZVEZA

667 East 152nd Street

16201 Waterloo Road - - 712-14 East 200th Street

CLEVELAND - OHIO

Klub št. 49 J.S.Z.

vabi slovenske napredne delavce v Collinwoodu v svoj krog.

Hitrejšje ko bo rastlo socialistično gibanje,

prej bo svet zrel za prehod v novo, svetlejšo dobo!

PROGRESIVNE SLOVENKE AMERIKE

(Ustanovljene 4. feb. 1934)

Krožek št. 1 - Collinwood, O.

To je organizacija naprednih delavskih žen! Organizirajte tudi v vaši naselbini progresivne žene v krožek!

NAPREDNA ŽENA,
PRISTOPI V NAŠ KROG!

SKUPINA ČLANOV IN ČLANIC KLUBA ŠT. 222 JSZ, GIRARD, OHIO

Ena izmed manjših slovenskih naselbin, ki res zasluži priznanje v aktivnostih, je vsekakor Girard, O. V nji deluje klub št. 222 JSZ na vseh poljih udejstvovanja našega pokreta. Člani kluba, ki so na gornji sliki, so z leve na desno, sedeča vrsta: Jenny Pishler, John Bogatay, Josephine Tancek, Andrew in Frances Krvina. — Vrsta stoječih, od leve na desno: Anton Pishler, John Krašovec, Anton Dežman, Anton Nagoda, John Košin, in John Tancek. Nekaj članov ni na sliki. (Članek o tem klubu je na 82. strani. Napisal ga je John Tancek.)

Slovenski delavski dom

15335 Waterloo Rd.

Cleveland, Ohio

Dvorane za ples, koncerte, svatbe in seje.
Vedno sveža pijača in vljudna postrežba v
domovi točilnici.

Posetite naših 8 moderno urejenih kegljišč
ali pa balincarske prostore, kadar vas nanese
pot v našo naselbino.

Klub št. 27 J. S. Z.

zboruje vsaki drugi petek v mesecu ob 8. zve-
čer v starem poslopju SND na St. Clair Ave.

Pevski odsek "Zarja" ima vaje vsako sredo
ob 8. zvečer. Kdor ima posluh in veselje do
petja, naj se mu pridruži.

Delavci in delavke, pristopite v klub in v soc.
Zarjo, ki se borita za Svobodo, Bratstvo in
Enakost—za resnično izboljšanje sedanjih
razmer.

JOHN KREBEL, tajnik

6409 St. Clair Ave. - Cleveland, Ohio

Anton Vičič:

Doba petintridesetih let

PETINTRIDESET let ni navidezno bogve kako dolgo razdobje našega življenja in človek je v taki starosti v svojih najlepših letih umsko in telesno. Le nazadnjaštvo današnjega sistema, ki je v sedlu in ima v svojih rokah moč sedanje tehnike, ima komaj par let po tej starosti delavca v tovarni že za ostarelega in takorekoč za delo nesposobnega človeka. In niso redke take tovarne in industrije v tej deželi, pri katerih dobi nad petintrideset let star človek delo že prav iztežka. To pa ni temu tako radi tega, da bi bil delavec take starosti nezmožen dela. Ne. Pač pa radi tega, ker je človeškega materiala vsled dovršene tehnike čimdalje več na razpolago. Stroji se bolj in bolj izpopolnjujejo in novih iznajdb je več in več v industriji. Zato, pa za nič drugega, je dobila mlajša generacija prednost. Mlad svet obojega spola je cenejši in umsko še nezozorel, pa ga je kapitalistu laže držati vpreženega in poljubno izkoriščati.

Tega ni kriv toliko kapitalist, kolikor delavstvo samo, ker je brezbržno in se ne zanima ne za lastne strokovne, gospodarske in politične organizacije, ne za svoje delavsko časopisje, ki ga neprestano poučuje, kako mu je ravnati, da si osvoji stroj, ter mu venomer dopoveduje, da ima tehnika namen delavcu koristiti, ga osvoboditi fizičnega trpljenja in umsko povzdigniti na nivo najpopolnejše človeške civilizacije. Človek je iznašel stroj, ki si ga je kapitalizem osvojil po krivdi delavstva samega, da mu je še v večje zlo. Človek je iznašel letalo z namenom, da bi koristilo človeštvu in skrajšalo medsebojne zveze, pa ga ubija in na debelo mori. Človek je tudi iznašel radio, ki je eden najpopolnejših in najkoristnejših izumov današnjega časa pa neprecenljive vrednosti za človekovo izobraževanje. Ali tudi tega se je polastil kapitalist ter prav skrbno gleda na to, da je v njegovi službi in da drži ljudstvo v duševni sužnosti.

Čudimo se in strmimo, kako to, da ima majhna peščica kapitalistov v rokah vse tiste iznajdbe, ki bi imele koristiti človeku posebej in delavstvu v obče. Odgovor na to vprašanje je lahek in kratek. Vzrok tiči v individualni brezbržnosti in napačnih delavskih organizacijah, koder delavec ne sliši nič drugega kakor prazne fraze. Potem v tem, da delavci ne čitajo sebi koristnega časopisja, ki mu razlaga njegove težnje, kaže pota, po katerih more priti do moči in zavesti, ter ga odvrča od krivih prerokov vseh vrst in barv, ki so po celem svetu raztreseni in v vsaki sveti luknji ali tovarni vrinjeni.

Tak delavski časopis je tudi naš "Proletarec", ki praznuje letos naravnost veličastno in zelo redko pa s tem toliko pomembnejšo petintrideseto obletnico razlaganja, učenja in velikega boja proti ljudski nevednosti in delavski nezavednosti.

Slovenski zavedni delavci, ki so se naselili v morje vseh narodov tega sveta v tej deželi zlata in drugega bogastva, so po vsej pravici ponosni na ta jubilej, kar dokazuje, da se v polni meri zavedajo važnosti takega časopisa, kakršnen je "Proletarec". Vsa ta leta so skrbno čuvali njegov obstoj, pa jim v ta namen ni bila nobena žrtev prevelika. Petintrideset let "Proletarčevega" življenja pomeni petintrideset let silnih bojev proti klikam vseh vrst.

Predaleč bi me zavedlo, če bi naštel vse težave, s katerimi se je imel in se ima še danes boriti "Proletarec" za svoj obstanek, kakor mora to delati vsak pravi delavski časopis. Ali tistega nesramnega boja, ki ga je vodila patrijotična klika v bližini iz lastnih vrst in lastnega naroda, da bi nam uničila "Proletarca", ne morem prezreti. Patrijotje in današnji Stalinovi pa Hitlerjevi oboževalci

so zmetali ogromne tisočake v ta sramotni namen. Ali nepoštena nakana se jim ni posrečila. Uničili so le sebe. Danes ležijo na tleh osramočeni in zakritih obrazov. "Proletarec" pa dviga glavo više in više ter kliče korajžno na delo vse tiste, ki so že okrog njega, in one, ki še niso, naj se pridružijo boju in delu ne samo za odpravo kapitalističnega reda, nego tudi za prepoditev brezbržnosti in nevednosti iz vrst in glav delavskega razreda in tako skupno korakajo z njim od uspeha do uspeha, od jubileja do jubileja in od zmage do zmage za boljšo človeško družbo v socializem, v katerem sije solnce sreče in blagostanja vsem enako.

Društva in klubi

oglašajte velice in
druge svoje priredbe
v Proletarcu

DR. JOHN METELKO

Optometrist

PREIŠČE OČI IN DOLOČA OČALA

V Slovenskem narodnem domu

6417 St. Clair Ave. - Cleveland, Ohio

JOHN ZUZAK

GROCERIJA
in MESNICA

St. Clairsville, O.

Pozdravlja rojake v tem okraju in se jim priporoča za naklonjenost v vseh ozirih.

ČESTITKE

od

PRIJATELJA

tukajšnjih vzhodno ohijskih slovenskih delavcev

MARTINS FERRY, OHIO

MATH PISHLER

GASOLINSKA
POSTAJA

Texaco Fire-Chief Gasoline

23515 St. Clair Ave. - Euclid, Ohio

Vzhodno ohijska in bližnja W. Va.

Konferenca Prosvetne matice

vabi vsa društva in klube, da se pridružijo tej ustanovi.
JOSEPH SNOY, tajnik
BRIDGEPORT, OHIO

Čestitke 35-letnici PROLETARCA.
Živel Prvi Maj!

**KLUB "NAPREJ"
Št. 11 JSZ**

vabi vse zavedne rojake tu okrog, da se nam pridružijo.

JOSEPH SNOY, tajnik
Bridgeport, Ohio

ČESTITKA!

CIRIL OBED

GOSTILNA in
SLAŠČIČARNA

23511 St. Clair Ave - Cleveland, O.

BERTHA'S CAFE

Pri nas dobite vedno dobre pijače, pristna topla in mrzla jedila
5393 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

ČESTITKA

**Drenik's Beverage
Distributing, Inc.**

RAZVAŽALCI
PIVA

23776 St. Clair Ave., Euclid, O.
Phone KEnmore 2430-2739

FRANK CIGOY

(Prej Fr. Svetek)

GOSTILNA

Fino pivo, vino in žganje ter dober prigrizek.

Postrežba točna in poštena
768 E. 200th St. - Euclid, Ohio

**EVANS
Monument Works**

Memorial Architects
and Manufacturers

RAYMOND W. EVANS, Prop.

Za dobro postrežbo se vedno obrnite na naše domače podjetje.

Phone 53
BRIDGEPORT, OHIO

Iskrene čestitke k 35-letnici
od zastopnika

Antona Jankovicha
CLEVELAND, O.

ČESTITKE!

Dr. Louis J. Perme
15619 WATERLOO RD.
Cleveland, O.

JOHN MAVSAR

GROCERIJA in MESNICA
Vedno pristno in sveže blago
23751 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
Kenmore 4588

**J. Kuncic Perrotti's
Nite Klub**

GOOD FOOD - BEER
LIQUORS - WINES
397 E. 156th St. - Cleveland, O.

ČESTITKA!

DOMINIK LUŠIN
St. Clair Ave. & E. 60th St.
CLEVELAND - OHIO

JOE PERME

SLOVENSKI
KROJAČ
15515 Waterloo Rd.
CLEVELAND - - - OHIO

JOSEPH MAJCEN

KROJAČNICA in
ČISTILNICA OBLEK
739 E. 185th St. - Cleveland, O.

Iskrene čestitke
PROLETARCU
ob 35-letnici obstoja in borbe za
delavske pravice
JOHN TAVČAR
CLEVELAND - - OHIO

Compliments of

**La Salle
Grocery & Meats**
LUDVIK SANABOR, lastnik
865 E. 185th St. - Cleveland, O.

FEDERACIJA SNPJ E. OHIO IN W. VA.

čestita PROLETARCU k njegovi 35-letnici, ker se zaveda, da je PROLETAREC vedno branil principe in koristi SNPJ, in ob enem vabi ostala društva v teh krajih pod okrilje federacije.

John Rebol, preds. - Louis Pavlinich, tajnik - Joseph Snoy, zapisnikar
BRIDGEPORT, OHIO

Louis Britz:

Pozdrav Proletarcu k njegovi 35-letnici

Ko sem leta 1908 začel delati v premogovniku v naselbinah Herminie (Westmoreland County) v Pennsylvaniji, me je vzel za tovariša v rovu moj brat Jože.

Nekega dne, ko sva izbijala škrevine izpod stropa, mi pravi:

"Lojze, na Proletarca se boš naročil!" In nato mi pojasnuje, kaj in kdo je ta list, čemu izhaja in v kakšne namene. "Je popolnoma socialističen list", je dostavil.

"Bori se za starostno pokojnino, za odškodnino delavcem, ki jih doleti nesreča pri delu, za brezposelnostno zavarovanje, za boljše delovne razmere, torej za varnost pri delu, za višanje mezde in nižanje delavnika.

Teh reči delavci ne bodo dobili na pogrjnjeni mizi. Sami si jih bodo morali izvojevati. In v tem duhu jih uči in vabi v socialistično organizacijo Proletarec, mi je pojasnjeval brat Jože.

Postave imamo, je nadaljeval. A so v prid onih, za katere delamo, namesto nam v zaščito. Potrebno je torej poslati v zakonodaje naše ljudi, ne pa političarje, ki nas poznajo samo kadar agitirajo za glasove, o delu v majnah pa nič ne vedo.

"Saj vidiš sam, da je res tako", je podkrepil svoje argumente.

Njegove besede so bile pravilne.

Še je nadaljeval, da me čimbolj uveri: "Vidiš, delavci v Avstriji so prav tako izkoriščani kakor v Ameriki. Ako bi ti ostal v Trbovljah in delal za Trboveljsko premogokopno družbo 25 ali 30 let, bi dobil 15 goldinarjev penzije na mesec, seveda ne prej ko bi že skoro popolnoma obnemogel. A v Ameriki še niti take pokojnine nimamo, ker smo brez organizacije, katera bi delovala za tak program. Penzija za človeka, ko je enkrat 70 let star, pa ne pomeni mnogo, ker so njegove moči opešane in je ljudem marsikdo izmed takih starih revežev le v napotje."

Proletarca sem si naročil še isti teden in sem njegov naročnik in čitatelj še danes. Čimbolj sem razmišljal, bolj sem bil uverjen, da piše resnico.

V Pennsylvaniji je imel v boljših časih več naročnikov nego sedaj. Kajti mnoge naselbine so zredčene, veliko naročnikov je že med pokojnimi, a tudi brezposelnost je kriva, da je marsikdo list pustil četudi ga je rad čital. Vendar pa Proletarec zasluži, da bi imel mnogo več naročnikov nego jih ima.

Prestal je mnogo napadov, kritik in drugih težav. Enako jaz in drugi, ki se borimo za vsakdanji kruh in napredek. Slava mu k njegovi 35-letnici!

K 35-letnici uspešne borbe za resnico in pravico,
iskreno čestita

PROLETARCU

JOHN KOSIN

G I R A R D - - - O H I O

Klub št. 222 J. S. Z.

pošilja čestitke svojemu glasilu PROLETARCU k njegovi 35-letnici, ter vabi slovenske napredne delavce in delavke pod svoje okrilje.

JOHN BOGATAY, tajnik

143 Smithsonian St. - Girard, Ohio

Čestitke k 35-letnici

PROLETARCA

od

naročnikov

in

somišljenikov

iz

Girarda, Ohio

Compliments of

**Charles Clothes
Shop**

Outfitters for Men and Boys
38 W. Liberty St. - Girard, O.

GIRARD MARKET
ZUG BROS., Prop.

Quality Meats, Groceries and
Produce

22 Liberty St. - - - Girard, O.

Joseph Snoy:

Zgodovina kluba šte. 11, J. S. Z. v Bridgeportu, O.

BILO JE dne 29. novembra l. 1925., ko je bil sodrug Ch. Pogorelec na organizatorični turi po raznih državah. In za isti dan zvečer je sodrug Ant. Garden, ki je tiste čase živel tukaj, sklical sestanek za organiziranje soc. kluba, na katerem je bil navzoč in imel govor sodrug Pogorelec. Kljub vsemu prizadevanju sodruga Gardena je bil sestanek slabo obiskan, ampak vseeno ravno zadosti, da se je organiziral klub s 6 novimi člani. Kajti Garden je bil že član J. S. Z., a jaz pa, odkar sem zapustil preje Moon Run, Pa., že nekaj časa ne.

Seje smo imeli po seji društva šte. 13 SNPJ. Toda v članstvu smo šli prav po polžje naprej. Garden je bil izvoljen za tajnika, jaz za zapisnikarja, M. Kos in Fr. Blatnik pa za organizatorja. Po šestmesečnem obstoju našega kluba je nas sodrug Garden zapustil ter se preselil v Cleveland. Na seji sem bil potem jaz izvoljen za tajnika in blagajnika. Klub je imel tačas devet članov. Tedaj je bilo tukaj naokrog 6 klubov. Lotil sem se dela za pridobivanje članstva, kar pa je bilo tukaj jako težak posel, ker prvič ni bilo dosti rojakov, naklonjenih socijalističnim idejam, in drugič ker je, kakor sem videl iz knjig, že l. 1913. tukaj obstajal par mesecev soc. klub ter štel 48 članov, a je hitro zaspal. Zakaj in kako, mi ni znano. Ali čudno se mi je pa vendarle zdelo, kako to, da je bilo takrat takoj toliko članstva, a sedaj pa smo dobili komaj toliko somišljenikov, da smo mogli začeti s širjenjem socijalistične misli s pomočjo kluba, ki je dobil šte. 11. Ta je začel rasti v članstvu in delavnosti. Imeli smo prvo prireditev zaeno s klubom na Blaineu. Uspela je dobro. Organizirala se je konferenca za vzhodni del Ohia in bližnjo Zapadno Virginijo. Na njej je imel klub vedno dobro zastopstvo. Najbolj je klub rasel v času velike premogov-

ne stavke (1927-1928). Toda tisti napredek je bil le hipen in netrajen.

Klub je delal povsod, kjer je bilo njegovo delo potrebno. Lotili smo se takoj dela z razpečevanjem "Proletarčeve" majniške izdaje, sedaj "Majskega glasa", Družinskega koledarja itd. Vse to delo je doslej šlo skozi klub vselej z dobrim uspehom. Toda "Proletarca" pa nismo mogli nikoli dosti razširiti v naselbini, ker so naši rojaki naročniki drugih listov in tudi drugače nenaklonjeni socijalistični misli. Previdne taktike se je moral klub vedno posluževati, če je hotel, da se je njegovo delo uspešno vršilo. V letu 1929. je začel klub s svojimi prireditvami in proslavami, ki so vedno uspele. Na majniških proslavah je imel klub vedno delavske govornike in po možnosti tudi nekaj delavskega programa, seve ne tako strogega, oziroma popolnega kakor klub šte. 1 v Chicagu ali drugi po velikih naselbinah, ki imajo več moči in somišljenikov. V veliki premogovni stavki (1927-1928) je klub izvršil dosti dela z zunanjo pomočjo stavkarjem v prid. Jaz sem prebil, kakor je javnosti še gotovo znano, hude boje z nasprotniki, ki so hoteli kontrolirati pomožno delo za stavkarje.

Do l. 1930. nismo imeli nobene ženske v klubu. Tisto leto pa je pisec teh vrstic pozval klubove člane, naj navorijo vsak svojo ženo, da se pridruži nam. Uspeh je bil dovoljen in še vse tiste žene so v njem razen ene, ki je z možem vred zapustila klub. Tako ga je zapuščalo vedno nekaj članov z raznimi izgovori. Kadar imamo kako prireditev, jo oglašamo v krajevnih listih z imenom Y. S. F.

V zadnjih letih je bilo pri klubu vedno okoli 30 članov

Na gornji sliki je skupina članov in članic kluba Naprej št. 11 JSZ, ki je edina naša postojanka v vzhodnem Ohio in ena izmed najbolj delavnih v JSZ. Njen tajnik je Joseph Snoy. Klub Naprej ima člane v Bridgeportu in v mnogih drugih naselbinah bližnje okolice. Postal je slovit posebno zaradi dobro aranžiranih priredb, na katere povablja večinoma talente iz Clevelanda, a tudi s svojimi se je že mnogokrat postavil. Član tega kluba je tudi stari veteran Nace Žlemlberger. Lahko ga najdete v gornji skupini.

in članic, ki pa ne žive vsi v Bridgeportu. Večina jih je v drugih naselbinah. To pa je temu tako zato, ker obstaja od 6 klubov, ki so poslovali pred leti po bližnjih naselbinah, samo še naš klub šteje 11 in tiste, ki so bili prej kje aktivni, smo pridobili v naš klub. V času klubovega obstanka sta umrli tudi dva člana, in sicer John Drečnik in pred dvema letoma pa Andy Peternel.

Pred leti so tukaj obstajali tudi angleški soc. klubi. Toda sedaj jih ni nikjer več in kolikor je še dela narejenega socializmu v prid, se naredi skozi naš klub, o katerem lahko rečemo, da je ob razmerah, ki vladajo v teh naselbinah, storil svojo dolžnost v polni meri. Toda tisto, kar velja za mnoge druge klube, je tudi veljavno za nas. Aktivnih moči nam manjka. Če vedno nakladaš na eno kolo, se zlomi. Govoriti in spadati k organizaciji je eno, a vrh tega pa še delati je pa dvoje. Tega je veliko in naredilo bi se še kaj več, če bi nas bilo več.

Preje smo obiskovali društvene seje, da smo člane pridobivali za Prosvetno matico. Ker pa so radi depresije nekatera društva odstopila od nje, smo na klubovo iniciativa organizirali Ameriško progresivno zvezo za ta okraj z namenom, da bi z njeno pomočjo po malem širili socialistično misel in progresivne smernice ter mogli tako pridobiti vsaj nekaj mladine za progresivni pokret. O uspehu tega gibanja še ne moremo poročati, ker je organizacija šele od meseca avgusta lanskega leta sem v življenju. Toda nekaj zanimanja pa je že opaziti tudi v tem pogledu.

Letos je petnajsto leto klubovega obstanka in ves ta čas razen prvih šestih mesecev je pisec teh vrstic njegov tajnik, čeprav se je že dostikrat branil tega. V tej dobi ni klub niti enkrat prezrl mesečnega poročila za J. S. Z. Pošiljal ga je vedno o pravem času. Klub je bil zastopan na zborih v Detroitu, Milwaukeeju, Clevelandu in Chicagu, na narodnih konvencijah pa v Clevelandu in Chicagu. Takisto smo bili zastopani prejšnja leta, ko je bila državna organizacija močna, na vseh strankinih konvencijah. Res je čudno, da klub šteje 11 sedaj, ko je vse gibanje zaspalo v teh krajih, še vedno diha in deluje. Tudi mednarodno smo bili na delu. Ker ni bilo v Bridgeportu nikoli nobenega angleškega soc. kluba, so se vsi strankini shodi vršili pod okriljem našega kluba. Kaker sem registriral klubovo članstvo stranki za mesec februar, nas je 28 članov in članic. Med temi jih je nekaj jako požrtvovalnih. Lahko bi nas bilo več, če bi se nam pridružili še vsi tisti, ki so imeli včasih svoje klube po okolici. Vendar pa smo ponosni na to, da smo v tem navalu de-

lavskih sporov in nesporazumljenj vsaj to obdržali. Upajmo, da bomo tudi zanaprej. Toda vidimo pa, da tako ne more iti dolgo. Treba je čim preje podvzeti korake za združenje naprednega elementa. Taka soc. stranka, kakršna je sedaj, ne more nikamor, in s tem vprašanjem se bo moral pečati tudi bodoči zbor J. S. Z. Razdruženi nikakor ne moremo uspevati in naše delo bo malo štel. Treba bo taktike, s katero se bodo dale pridobiti ljudske množice za delo v smislu soc. principov, pa naj bo to že pod tem ali onim imenom. Čemu tratiti energijo za neuspehe, če nismo mi krivi razkolov?! To je kratek opis našega soc. kluba šteje 11, ki bo obhajal svojo petnajstletnico dne 29. novembra letos.

Na sliki klubovih članov, vzeti na vrtni klubovi zabavi 1. 1934., je več oseb, ki niso več pri klubu, ker jih je nekaj izstopilo, nekaj se pa preselilo drugam. Med njimi so sledeči: Tony Kravanja, ml., Mr. in Mrs. Kroflich, Jakob Tomšič, Frank Volk, Frank Varvarovsky in Andy Bradach. A člani in članice, ki jih ni na sliki, pa spadajo v naš klub, so sledeči sodrugri in sodružice: John in Josephine Slanovec iz Maynarda, Martin in Jennie Bončina iz Bartona, potem Anton in Albina Kravanja iz Glencoea, John Vitez z Blainea, John Rebol pa Rose Blatnik iz Bridgeporta, Mary Pishek iz Neffsa in pa Louis Gorenc, mlajši.

V imenu kluba šteje 11 vabim vse zavedno delavstvo v teh krajih, naj se nam pridružijo, da bomo potem tem lažje po svojih najboljših močeh delovali za odpravo današnjega krivičnega sistema. Klub zboruje vsako tretjo nedeljo ob desetih dopoldne v društveni dvorani. Njegovi uradniki za letošnje leto so sledeči: Joseph Snoy, tajnik-blagajnik; John Vitez, zapisnikar; Joseph Skoff, Frank Mihelčič in Louis Gorenc, organizatorji; Frank Matko in Joseph Skoff, nadzornika.

Živel prvi maj, praznik zavednih delavcev!

PRIHODNI ZBOR J.S.Z. IN PROSVETNE MATICE

J. S. Z. in Prosvetna matica obdržujeta svoj XII. redni zbor letos 4., 5. in 6. julija v Slovenskem delavskem domu v Clevelandu.

Urednik in tajnik sta pripravila k temu dva članka za to revijo, a sta izostala, ker ni bilo prostora za vse. Od pripravah za zbor stalno poroča Proletarec, v katerem člani tudi rapravljajo o raznih točkah dnevnega reda in problemih, ki jih ima delavsko gibanje v teh časih mnogo.

Zaradi važnosti, ki jo bo imel ta zbor, se pričakuje nanj velike udeležbe.

Iskrene čestitke PROLETARCU!

Društvo št. 49 SNPJ

GIRARD, OHIO

ŽIVEL PRVI MAJ!

Howard H. Wilson

Director of Funerals

Furniture

AMBULANCE SERVICE

PHONES: Business 40 - Residence 194

BRIDGEPORT, O.

Frank Zakrajšek

POGREBNI ZAVOD

Ambulačni voz

Postrežba podnevi in ponoči

6016 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Endicott 3113

KVALITETA - POSTREŽBA

Joseph Kodrich

MESNICA

1307 Addison Rd.

Tel. HEnderson 3365 - Cleveland, O.

Delavci v vzhodnem Ohio!

Pridružite se in podpirajte delavsko podjetje

THE NEW COOPERATIVE CO.

of Eastern Ohio

Glavni stan:

DILLONVALE, O.

Podružnice:

BROOKSIDE, PINEY FORK, BRADLEY, TILTONSVILLE, CADIZ,

NEFFS in SMITHFIELD, OHIO

HORSE SHOE CAFE

Slovenska gostilna z najboljšimi pijačami in fino domačo kuhinjo, vas vabi na poset.

871 Wooster Rd. - Barberton, O.

FEDERACIJA SNPJ

BARBERTON, OHIO

vabi vse one, ki še niso organizirani podporno na pristop v S. N. P. J.

ODBOR FEDERACIJE

Kadar potujete po drž. cesti 250, ustavite se pri LONG VIEW SERVICE STATION. Tam dobite postrežbo zase in za avto.

Frank Primožič
COLERAIN, O.

(4 milje vzhodno od Bridgeporta)

**MAISEL'S
HARDWARE**

Prva slov. trgovina v Detroitu
Zaloga železnine, radio aparatov, pralnih strojev, ledenic (Refrigerators), stenskega papirja in barv. Postrežba točna. Dovažamo tudi na dom. Poslužite se telefona.

10627-35 Harper Ave.
DETROIT - MICHIGAN
Tel. IV. 9427

**SLOVENSKI
NARODNI
DOM**

se priporoča rojakom za obilen poset. Zunanjim gostom na razpolago s pojasnili o Detroitu in okolici. —Odprto vsak dan od 9. zjutraj do polnoči. Postrežba točna za vse.

17153 John R. - Detroit, Mich.

PHONE VINEWOOD 1-6976

JOSEPH DEVYAK
QUALITY MEAT MARKET

Prekajene šunke, želodci in klobase

6541 South Street - Detroit, Mich.

F. LOČNIŠKAR
CVETLIČARKA

Šopki, pogrebni vencji, cvetlice in vsadki. Posoja palme in praproti.

TEL. LAFAYETTE 1985
3276 Michigan Ave. - Detroit, Mich.

Društvo št. 121 SNPJ

želi PROLETARCU mnogo uspeha ob njegovi 35-letnici v boju za delavske pravice.

K. JUNKO, tajnica

1215 E. Nevada Ave.
DETROIT - MICHIGAN

LOUIS URBAN

Zaloga železnine, barv, laka, lenoleuma, pralnih strojev, ledenic in peči.

Tel. Hogarth 1345

15210 Wyoming

DETROIT - MICHIGAN

Congratulations to PROLETAREC on its 35th Anniversary

**YOUNG
AMERICAN
LODGE**

564 S. N. P. J. - Detroit, Michigan

JOSEPH GOLIA, President
MAX CULKAR, Vice-Pres.
MARY TRAVNIK, Secretary
RAY TRAVNIK, Treasurer

Iskrene čestitke k 35-letnem jubileju
PROLETARCA

KLUB ŠT. 114 J.S.Z.

Zboruje vsako 3. soboto ob 7:30 zvečer v Slov. nar. domu na John R. St.

JOSEPH KLARICH, tajnik.

Iskrene čestitke PROLETARČEVI 35-letnici!

Joe in Anna Koss

17457 St. Aubin - Detroit, Mich.

**PEOPLES
SODA WATER
and
CARBONIC GAS CO.**

Manufacturers of
High Grade

GINGER ALE, SELTZER
and All Kinds of Soft Drinks
Pale Dry and Tank Seltzer Water

□

BUCKEYE and
GOEBEL BEER

□

5432 Rivard St. - Detroit, Mich.
Phone TRINITY 2-0831

J. D. McKinnon, M.D.

Zdravnik društva št. 121 SNPJ

URADNE URE:

Od 2.—4. pop. in od 7. do 8. zvečer.
V nedeljo po dogovoru.

106 Davison Ave. W.
DETROIT, MICH
Tel. Longfellow 8760

SOCIALISTIČNI PEVSKI ZBOR

SVOBODA

vabi vse, ki jih veseli petje, na pristop. Vaje vsak petek večer in nedeljo popoldne v S.N.D. na John R. Street.

□

DETROIT, MICH.

JOE'S BAR

JOSEPH in ANNA KOTAR,
lastnika

Fino pivo, likerji in
izvrsten prigrizek

300 N. LIVERNOIS AVENUE
DETROIT, MICH.
Tel. Vinewood 2-9848

Slava PROLETARCU k njegovi 35-letnici!

JOHN TANCEK

O SOC. KLUBU V GIRARDU, O.

KER praznuje "Proletarec" letos petintridesetletnico svojega plodonosnega obstoja in bo v ta namen posvečen v svoji majski izdaji, naj bo v njej tudi malo poročila o obstoju tukajšnjega soc. kluba, ki bo letos praznoval svojo dvajsetletnico, odkar je bil ustanovljen.

Kakor kaže zapisnik, je bila prva klubova seja dne 20. decembra, 1920. Za uradnike so bili izvoljeni sledeči: Fr. Kramar, tajnik; J. Galetič, blagajnik; in J. Košin, organizator. Klub je prvih pet let, t. j. nekako do meseca februarja, 1922, prav dobro uspeval. Članstvo se je pomnožilo. Ali odtlej naprej do srede leta 1923. pa je bil nekam v zastoju. Seja, ki se je vršila dne 7. julija, 1923, mu je dala novo življenje in odtlej nadalje posluje klub redno. Na omenjeni seji je bil izvoljen Jakob Kotar za tajnika, Fr. Gorenc za blagajnika, J. Košin za organizatorja in J. Dolčič za zapisnikarja.

Klub šteje 222 je imel redne in izredne seje vsak mesec. Skoro na vsaki je bilo sprejetih po par novih članov. Klubovo članstvo se je pričelo zelo zanimati za konferenčne sestanke klubov in društev Prosvetne matice. Klub je bil zastopan na vseh konferenčnih zborovanjih. L. 1924. si je klub ustanovil čitalnico ter naročil iz "Proletarčeve" knjigarne razne knjige za več kakor 25 dolarjev. V tem letu je bil klub zastopan na zboru JSZ v Clevelandu po A. Segini. Člani so na vseh sejah ukrepali o tem, kako bi se dali rojaki pridobiti za čitanje socialističnega čtiva. Naročili so vsakovrstne socialistične liste in knjige v več izvodih ter jih prodajali med rojaki. Večkrat so jih razpečavali tudi kar zastoj. Klub pomaga denarno raznim soc. listom, zlasti pa "Proletarcu". V ta namen je priredil prva leta po dve prireditvi, ki sta se vselej dobro obnesli. Klub je imel vedno dobre pristaše, ki so z veseljem obiskovali njegove prireditve, to pa doma in v bližnjih naselbinah. In še sedaj jih ima. H klubu so pristopali vedno kakšni novi člani. Višek svojega članstva je dosegel l. 1927., ko je štel 37 članov in članic. To je bilo pač lepo število za naselbino, kakršna je Girard.

Temu, da nimamo danes tega števila, so vzroki različni. Nekateri člani so se izselili drugam, nekaj se jih je vrnilo v domovino, a nekateri pa so stopili v zakonski stan ter stvar opustili menda radi ljubelega miru pri hiši. Nasprotno so pa tudi novi zakonci potem, ko so se oženili, pristopali ter postali kaj delavni za klub.

Poleg tega, da je klub večkrat nakazal kako vsoto iz blagajne za "Proletarca", je finančno pomagal naravnost iz blagajne in s prostovoljnimi prispevki, nabranimi pri rojakih, v zadevah Mooney & Billingsa in Sacco & Vanzetija, prispeval za Debsovo radijsko postajo, za premogovne stavkarje ter priskočil na pomoč tudi v clevelandski aferi, iz katere se je porodila samostojna "Zarja", to pa seveda v obrambo originalne "Zarje". Klubovo članstvo se je žrtvovalo ob vsaki priliki, kadar je šlo za dobro stvar, tudi v raznih drugih delavskih vprašanjih. Udeleževali se nismo samo pri klubu, nego tudi pri drugih ustanovah, kakor n. pr. pri društvi itd., kadar je prišlo kako važno vprašanje na dnevni red. Nasprotniki so kričali nad nami ter nam pretili, da nas spravijo ob delo. Eden takih denuncijantov je bil nekdanji klubov zapisnikar J. Dolčič. Ta je pristopil h klubu, a članarine ni nikdar plačal. Kadar je prišel na sejo, se je izgovarjal, češ, da je denar doma pozabil. Ko je bil dolžan že nad \$4.00, je klub enostavno pustil. Klub je zelo aktiven za Prosvetno matico in živi kot celota v najlepših odnosih z nekaterimi društvi. Dokaz temu je to, da so poleg kluba štiri društva članjena

v njej. K temu se lahko doda tudi okrožna federacija društev SNPJ, ki je tudi v Prosvetni matici. Nekako do l. 1932. je bil na klubovih sejah vselej izvoljen poseben osek za razpečevanje "Majskega glasu" in "Družinskega koledarja". Nadalje je imel klub večkrat izvoljenih po par članov, da so šli na agitacijo za "Proletarca" doma in v okoliške naselbine. "Proletarec" je imel veliko število naročnikov tod okrog in upravnik Pogorelec se je izrazil, da se gre Girard lahko kosat radi "Proletarčevih" naročnikov z vsako slovensko naselbino svoje velikosti. Radi depresije pa smo zadnjih par let malo upadli. Ali še vseeno smo v ospredju. Pa to še ni vse. Klubovi člani smo vedno gledali, kje bi se dobil kak oglas za v "Majski glas", a zlasti pa še za v "Družinski koledar". V tem oziru je najbolje uspela klubova članica Mrs. Tancek, ki je v zadnjih treh letih dobila lepo število oglasov za v "Družinski koledar", in to pa skoro izključno pri tujih trgovcih. Seve ne dajemo pri klubu nobene pohvale posameznikom. Najrajši ga še vščipnemo in mu naložimo še več dela.

Do l. 1932. se klub ni neposredno vmešaval v volilne boje. Le njegovi člani so nabirali podpise na peticije za socialistične kandidate. V pravkar omenjenem letu pa smo se pognali v volilno borbo za predsednika, državne in okrajne odbornike ter se v ta namen združili s finskim klubom v Warrenu in angleškim v Hubbard, O. To leto poleti se je vršila okrajna konvencija socialističnih klubov. Na njej so bili nominirani kandidati v vse okrajne urade razen sodnikov. Članica našega kluba Mrs. Tancek je bila nominirana za kandidatko okrajnega sodnega pisarja (Clerk of Courts). V kampanjski odbor je bil izvoljen član John Košin. Ko smo sklenili prirediti kampanjski shod socialistične stranke ter povabiti podpredsedniškega kandidata na socialističnem listku Jamesa Maurerja za govornika, je bil izvoljen poseben odbor, v katerem je bil tudi J. Tancek. Za ta shod so bili delavni zlasti mladi socialisti iz Youngstowna. Vršil se je v Youngstownu na višji šoli z veliko udeležbo. Med udeleženci je bilo seveda tudi nekaj komunistov, ki zahtevajo svobodo le zase, a drugim je pa ne privoščiijo. Ali na tem shodu niso imeli nikakšne zaslombe. Pa prišle so volitve in se končale, kakor smo pričakovali. Roosevelt je pometel z glasovi. Ali vseeno so socialistični kandidati v tem okraju dobili okrog tisoč glasov. Seveda so bili nekateri člani, zlasti oni v ameriških klubih, razočarani ter postali nekam mlačni za nadaljnje delo socialistični stranki v prid. (Med te bi človek lahko prištel tudi nekatere Slovence, ki so bili člani našega kluba.) Mislili so menda, da bo takoj, ko pristopijo, nekaj kar priletelo brez vsakega žrtvovanja. Nam se pa poraz ni zdel nič čudnega. Kajti nadejali se nismo zmage. Zato smo šli zopet v letih 1932, 1933 in 1934 z isto vnmemo na delo, agitirali ter raznašali vsakovrstne socialistične publikacije po hišah naših ljudi. V letu 1934. je bil klub zopet zastopan na okrajni konvenciji, na kateri so se nominirali kandidati za jesenske volitve. Med temi je bila tudi članica našega kluba. Toda tudi to pot ni bilo zmage in takoj po volitvah je zavladalo pravo mrtvilo med članstvom angleškega kluba v Hubbard, O., ki je štel nad dvesto članov. O finskem klubu v Warrenu mi pa ni znano, ali še diha, ali ne. Ampak klub JSZ je ostal še vedno aktiven, čeprav z manjšo vnmemo kakor nekdanj. Za ta zastanek naj navedem nekaj vzrokov. Nekateri sodruge je jako hudo oplazila kriza. Drugi so bili toženi pri delodajalcih. Nekateri so pa pustili klub, ker se jim je zdela cela stvar predraga. Članarino je bilo treba plačati vsak mesec. Na sejah so prišle vsakršne prošnje na

dnevni red. Nekaj je bilo treba vzeti iz blaganje in vrh tega pa še večkrat globoko posegati v žep. Nabirali smo na vseh koncih in krajih in vselej so bili sodrugi najbolj prizadeti, kadar so se pobirali prostovoljni prispevki za to ali ono dobro stvar delavski stvari v prid. Vsi tisti, ki so zastran tega izstopili, so ostali še naši prijatelji. Zeleti je, da se povrnejo v našo sredo.

Naš klub je bil zastopan na vseh konferenčnih zborovanjih, potem na državni konvenciji socialistične stranke l. 1936. v Akronu, O., po Zofiji Tancek, nadalje na zborih J.S.Z. (1930-32) v Chicagu in Detroitu po J. Tancku, l. 1934. v Clevelandu po A. Krvini, l. 1936. v Chicagu po A. Nagodi.

V usnjarni tukaj v Girardu, kjer so domala vsi Slovenci zaposleni in tako tudi vsi razen dveh klubovih članov, so bili ti vedno šikanirani in toženi od par slovenskih izdajic, ker so pač člani Nagoda, Dežman, Bogataj, Krvina, Kraševac tudi industrijalno napredni. V tovarni jim je bilo skoroda ukazano, kam morajo hoditi po svoje vsakdanje potreščine in jestvine in kod smejo popiti čašo piva. Rečeno jim je bilo ob volitvah, da morajo voliti republikansko. Ko je prišla NIRA in potem Wagnerjeva postava, ki daje delavcem pravico do organiziranja, so se začela tresti tla pod nogami par slovenskim izdajicam. In tako se je začelo gibanje, čeprav bolj natihoma, da se delavstvo v tej tovarni organizira. Pri tem delu so bili klubovi člani, zaposleni tamkaj, v prvih vrstah. Oklicali so sedečo stavko ter po devetih dneh zmagali. S tem so popolnoma pristrigili peruti tistim tičem, ki so poprej letali nad njimi

in jih tožili. V tistem boju so si stekli klubovi člani velike zasluge. Poleg Krvine, Nagode, Dežmana in Kraševca se je zlasti sedanji klubov tajnik Bogataj trudil in mučil pa žrtvoval, kolikor je le mogel. Sedaj mu pa raje dajo kako grenko pod nos namestu zasluženega priznanja. Pristaviti pa moram še to, da je bila večina Slovencev aktivna v čisti borbi.

Sedaj imamo v svoji sredi samo še dva člana, ki sta bila to že tudi ob ustanovitvi našega kluba. To sta John Košin, ki je njegov član nepretrgoma, in pa John Galeti, ki pa je bil enkrat že odstopil, a potem zopet pristopil. Klubovi tajniki so bili od začetka do danes sledeči: Fr. Kramar, ki živi sedaj v Sharonu, Pa.; Fr. Kogovšek, ki je sedaj v Nilesu, O.; J. Kotar, ki je umrl nekje v Pa.; J. Rovar, ki biva tukaj, a ni sedaj član, pa upamo, da pristopi; A. Krvina, še član; A. Segina, ki živi nekje v Pa.; J. Tancek, še član; J. Košin, še član; J. Bogataj, ki je sedaj klubov tajnik. V teku klubovega obstoja smo imeli dva smrtna slučaja. Najprej nam je umrla članica Fr. Dobrovolet, ki je bila zares vzor prave delavske žene, a druga žrtev smrti pa je bil John Plahtar.

Še več bi se dalo napisati. Ali v dvajsetletni dobi si človek ne more vsega obdržati v spominu.

Listu "Proletarcu" želimo kar najboljši obstoj še zana-prej, a mi mu pa bomo skušali ob vsaki priliki stati ob strani v njegovem boju za delavske pravice.

Živel 35-letni jubilej našega "Proletarca" in slava PRVEMU MAJU!

Lastniki

OMIRA CAFE

se iskreno zahvaljujejo posetnikom iz drugih držav, kakor tudi domačim gostom za poset in naklonjenost.

PLES - PIVO - VINO
LIKERJI

Domača kuhinja
Slovenska godba vsako nedeljo
ob 3:30 popoldne

Lastniki:

PETER BENEDICT, ANDREW GRUM
JOE ČERNE

Townsend 7-9815

619 McNichols Road - Detroit, Michigan

Huntington Inn

PRISTNA DOMAČA KUHINJA

Phone Royal Oak 9705

Rojakom, ki potujejo skozi Detroit, priporočamo, da si zapomnijo glavno cesto WOODWARD in 11 MILE ROAD, 2 bloka North.

Ustavite se pri nas za okrepčilo. Točimo pijače vseh vrst in serviramo okusna jedila po zmerni ceni.

Za zabavo imamo dobro godbo 5 večerov v tednu in v nedeljo popoldan.

RUDY BENEDICT, ravnatelj

1975 Woodward Ave. - - Berkley, Mich.

ZAHVALA UPRAVNIKA

S to izdajo Majskega Glasa proslavljamo 35-letnico obstoja Proletarca. Izšel je, kot vidite, na 100 straneh, ali na 16. straneh več kot običajno. Da nam ga je bilo mogoče izdati v tej velikosti, gre zahvala vsem, ki so nam naklonili oglase, pa bili to trgovci in obrtniki, profesionalci, ali posamezni naročniki, prijatelji in somišljeniki Proletarca.

Čitateljem priporočamo, da upoštevajo trgovce in obrtnike, ki oglašajo v Majskem Glasu. Prepričani smo, da hoste pri njih prav tako dobro postreženi, ali pa še boljše, kot drugje. Torej, ne prezrite gesla "SVOJI K SVOJIM!"

Dalje se upravništvo iskreno zahvaljuje zastopnikom in drugim prijateljem te publikacije, kateri so nabirali oglase in naročila.

Zelo važno delo vrše tudi razpečevalci. "Majski Glas" izdajamo zato, da ga ljudje čitajo. Agitatorji skrbe, da pride med ljudstvo. Vse priznanje i tem, ki se trudijo, da obiščejo vsakega ter izrabijo kakršnokoli priložnost v nabiranju naročnikov "Majskemu Glasu".

Pri teh delih pomaga marsikdo, ki ni v seznamih nikoli omenjen. Upravništvo izreka priznanje vsem od kraja in se nadeja, da ostanejo vsi enako naklonjeni našemu skupnemu delu tudi v bodoče.

CHAS. POGORELEC, upravnik.

KLUB ŠT. 118 J. S. Z.

Strabane-Canonsburg, Pa.
čestita

svojemu glasilu PROLETARCU k njegovi 35-letnici in mu kliče: Le tako naprej po začrtani poti!

Vas pa, delavci zapadne Pennsylvanije, kličemo v svoje vrste. Boj je težak, koristi od njega uspehov bomo imeli vsi, zato tudi delujmo VSI za VSE!

MARKO TEKAVEC, tajnik.

HIGHLAND PARK GINGER ALE CO.

Syphons Air Tanks - Virginia Dry
Ginger Ale, Lime Rickey.—"Bobs"
Rock & Rye Mac-Co.

All Kinds of Flavors

249 Victor Avenue
HIGHLAND PARK - MICHIGAN
Tel. Townsend 8-5150

Čestitke

**SLOVENSKIH
DELAVCEV**

iz

**CONEMAUGH
PENNA.**

ČESTITKE

**Društva "Adria" št. 3
SNPJ**

JOHNSTOWN, PA.

Čestitke k 35-letnici
PROLETARCA

**John in Jennie
LANGERHOLC**
JOHNSTOWN - PA.

**THOMAS
Flower Shop**

Tel. 70-264 • Nights 82-551

109 Franklin St.
JOHNSTOWN, PA.

ČESTITKE

društva

**"DANICA" ŠT. 44
SNPJ**

CONEMAUGH, PA.

Čestitke!

**ANDY
Beer Garden
&**

Restaurant
358 Greeve St.
CONEMAUGH - PENNA.

LOUIS ZORKO:

Agitacijsko potovanje

VSAK vnet pristaš delavskega gibanja se zaveda, da je delavski list najboljše sredstvo za širjenje idej in jačanje organizacije. Brez vsakega dvoma je delavski tisk neizogibno potrebno sredstvo v boju z reakcijo za zboljšanje življenjskih razmer in najizdatnejše orožje za doseg končnega cilja — za zdrobitev kapitalističnega sistema, ki neti in izziva vojne samo zato, ker se pase ob klanju in trpljenju delavcev sužnjem ter si dela ogromne dobičke s prelivanjem delavske krvi in z žalostjo staršev, vdov, nevest, sester, bratov, hčera in sinov. Kapitalistični sistem je odgovoren za pomanjkanje v delavskih družinah pa za umore in samomore, ki izvirajo ponajveč iz slabih delavskih razmer in slabe vzgoje. Kriv je slabih časov in vse revščine pa bede, kar vse mora prenašati uboga delavska para. Delavski list je tisti, ki neustrašno razgalja vso gnilobo kapitalističnega sistema, kaže delavstvu pot, ga skrbno vodi po njej v lepšo bodočnost ter mu venomer kliče: Naprej, le naprej v — socialistično družbo!

Kje bi bile naše kulturne ustanove, kakor so na primer domovi, prosvetna društva, dramatični in pevski zbori, podporne organizacije, čitalnice itd., da nismo imeli vodnika — delavskega lista!

Bili so časi, ko je naše delavske pionirje našuntana drhal reakcije napadla s kamenjem in gnilimi jajci, kadar so govorili ljudskim množicam o delavskih in kulturnih problemih. Če nisi bil hinavec in hlinit pobožnosti, te niso marali na stanovanje. In če si ga že imel, so ti pokazali vrata. Kaj vse so počenjali nekateri krčmarji (salunarji) z našimi slovenskimi dekleti iz starega kraja?! Marsikatera, ki je še danes med živimi, se z gnusom spominja na tisto strašno in poniževalno preteklost. Kdo je razkrinkaval vso takšno in drugo gnilobo? Kdo drugi kakor delavski list, kakor je "Proletarec"!!

Popolnoma na mestu je izrek, ki pravi, da je delavec brez delavskega časopisa kakor vojak brez puške. Zato je potrebno, da je vsak delavec naročnik delavskega lista, če ne mara biti kakor vojak brez puške. Potrebno je, naj še posebej poudarim, da je naročnik razredno zavednega delavskega lista, zakaj mnogo je takih listov, ki se imenujejo delavski, a v resnici pa zagovarjajo interese ljudskih izkoriščevalcev. Pridobivati naročnike za razredno zaveden delavski list je zelo važno, a obenem pa tudi neizogibno potrebno za vsakega zavednega delavca. Kajti s takim delom se širijo delavske ideje in jači organizacija, ki more le tako postati dovolj močna in disciplinirana, da bo kos svoji nalogi, da naposled stre in pokoplje kapitalistični sistem zavselej.

Ker pripadam tudi jaz v razredno zavedne delavske vrste in sem hotel napraviti nekoliko več za "Proletarca", kakor mi pa krajevne okoliščine dopuščajo, sem se l. 1937. odpravil na agitacijsko pot po državi Ohiu ter iz istega namena obšel tudi še nekaj Zapadne Virginije in Pennsylvanije. In o tem potovanju bom skušal podati sliko v sledečih vrsticah.

Naletel sem na tej poti na ljudi različnega mnenja. Eni so še nevedni in živijo še v starih časih s svojimi pradedi. Drugi so zapeljani od ultrarevolucionarjev. Dokaj je takih, ki so se navdušili za Rooseveltovo novo strujo. Še več pa dobiš takih, ki živijo samo še za "drugi svet". Največ pa je trotoev, ki mislijo le na svoj trebuh. Ti so podobni oslu, ki se presneto malo zмени, če po njegovi smrti trava raste, ali ne. Srečal sem pa tudi dobršno število

ljudi, ki so poštenega in iskrenega prepričanja. Ali te so razmere tako stisnile in zagrabile za vrat, da jedva še dihaajo. No, in ker so ljudje različnega prepričanja, bo tudi moja sodba različna.

Nevednost je najhujša bolezen, ki tare in tepe delavstvo. Z nevedneži moraš tako ravnati in govoriti kakor z otrokom, ki hodi v drugi razred ljudske šole. Začeti moraš z ajem in končati z bejem, pa te v mnogih slučajih še gleda, kakor da si mu pravil uspavanko. Pri takih, ki so kazali, da se jih malo vendar prijemlje, sem se poslužil druge taktike ter začel spet od kraja. Včasih sem porabil celo uro časa in še čez, preden je rekel ta ali oni: "No, pa naj bo. Bom vsaj videl, kaj pišejo vaše cajtenge". Le redkokdaj se pri takih ljudeh pripeti, da si naroče delavski list že ob prvem obisku. Če bi imeli dobre krajevne agitatorje, bi jih ti lahko večkrat obiskali in govorili z njimi. Prepričan sem, da bi postal marsikdo, ki si ni maral naročiti lista pri prvem obisku, naš človek, če bi jaz prišel naokoli čez štirinajst dni.

Zelo važno je tudi tole. Agitator mora povsod nastopati razumno. Ne sme se razburjati. Biti mora kakor učitelj. Če ga kdo vpraša o tej ali oni zadevi, naj lepo in jasno odgovori. Kadar pa je vprašan o zadevi, ki je ne razume, naj se na lep način oprost. Reče naj, da ni zadeve še dodobra preučil in zadosti razmišljal o njej, da bi mogel dati pojasnilo ali odgovoriti na vprašanje. Tako ravnanje je potrebno v vseh slučajih.

Precej škode so pa naredili med naprednimi elementi pač komunisti. In to že od vsega začetka sem. Precej naših nekdanjih sodrugov in somišljenikov so pritegnili v svoje vrste. Mnogi izmed tistih, ki so v začetku pristopili h komunistom, niso danes nikjer. Eni se jezijo na same sebe, ker so se dali zapeljati, a sedaj jih je sram iti nazaj v socialistične vrste. Drugi so postali popolnoma brezbrizni. Precej jih pa zabavlja čez ves radikalizem. Večina teh je udinjanih v kapitalističnih strankah. Ko ni prvotna taktika več vlekla, so si komunisti zamislili nekaj novega, in sicer takozvano "enotno fronto" za sodelovanje vseh demokratičnih elementov proti fašizmu. S tem pa so spet napravili zmedo med organiziranim delavstvom, ojačili svojo organizacijo, socialistično pa oslabili. Med Slovenci so začeli izdajati svoj list "Naprej," ki se sam ne priznava za komunističen časopis, ker vedo, da bi to več ne vleklo. Izdajali so se in se še izdajajo za nestranski list, ki naj združi vse pod eno marelo proti fašizmu. Precej naših somišljenikov in "Proletarčevih" naročnikov so ujeli na svoje limanice — nekaterih je že danes sram, zlasti pa odkar je zveza med Stalinom in Hitlerjem v veljavi, nekaj jih pa še vedno poudarja, češ, da so somišljeniki socializma in socialistične stranke. Ali agitrali so pa za ravno nasproten list in le malo je med njimi tudi "Proletarčevih" naročnikov. Na novo se ne marajo zapisati za njegove naročnike ter se poslužujejo raznih izgovorov in ugovarjanj, ki so se jih naučili pri komunistih. V bednih časih iščejo ljudje krajšo pot v boljšo bodočnost. Zato pa imajo različni demagogi dobro pognojeno polje ravno v takih časih, da love kaline v svoje mreže. Kdor pokaže krajšo pot in obljubi več, dobi več pristašev. Razum pride v takih slučajih popolnoma ob veljavo.

Roosevelt je s svojo "novo strujo" (new deal) tudi veliko zakrivil, da je nastopilo mrtvilo v našem gibanju. (Nadaljevanje na 87. strani)

Avoid Visual Trouble

Dr. Wm. J. Van Essen
O. D.

OCULAR SPECIALIST

510-511 Empire Building
507 Liberty Avenue

Pittsburgh - Pennsylvania
Phone Atlantic 3634

COMPLIMENTS OF

FRANK TOMSHE

(Moxham Tailor)

Central Ave. - Johnstown, Pa.

Najboljšo domačo hrano in postavne
pijače dobite v

RESTAVRACIJI

Mrs. Jennie Pompe

BURGETTSTOWN, PA.

Čestitka PROLETARCU
k 35 letnici. Le še naprej!

Društva

Conemaugh

Valley

FEDERACIJE SNPJ

JOHNSTOWN, PA.

ČESTITKA

35 letnega naročnika, 35
letnici neumornega dela
PROLETARCA za osvoboditev
iz mezdne sužnosti.

Anton Gabrenya

Johnstown, Pa.

Priznanje vztrajnosti

PROLETARCU

izreka

LORAIN HOTEL

JOHN BIBER, lastnik

324 Ohio St. - Johnstown, Pa.

PHONE F31-551

Čestitka od

BUCK'S

Wall Paper
and Paints

Poštena in solidna domača
tvrdba.

PHONE 25-351

BELL PHONE 58

334 Washington Street

JOHNSTOWN, PA.

Čestitka k 35 letnem plodonosnem
delu PROLETARCA

ANDREJ VIDRICH

706 Forest Ave. - Johnstown, Pa.

Phone 37-792

PETER BUKOVEC

Popravljam harmonike
vseh vrst

R.D. 2, Box 114

JOHNSTOWN, PA.

Slovenian Home Association
Burgettstown, Pa.

priporoča rojakom svoje družabne
prostore, dvorano za seje, veselice
in vrt za balincanje.

Živel Prvi maj!

KLUB ŠT. 19 JSZ

čestita PROLETARCU k 35-letnici
njegovega obstanka.

JOSEPH KRMEL, tajnik
Burgettstown, Pa.

Dr. "SLOVENSKA GORICA"
št. 287 SNPJ

BURGETTSTOWN, PA.

Seje 2. nedeljo v mesecu ob 2. pop.

FRANK LAURICH, tajnik

PETER STRASSER

JEWELER

Phone 464

438 WASHINGTON AVENUE

Bridgeville, Pa.

**BRIDGEVILLE
GRAIN & FEED**

Beer Distributors

Phone 230 - BRIDGEVILLE, PA.

Compliments of

MOJO'S PLACE

ANTHONY VOSEL, Prop.

112 Washington Ave.

BRIDGEVILLE - - - PA.

Louis Dernovšek

GROCERIJA

in SOČIVJE

BRIDGEVILLE, PA.

Phone 200

JOSEPH ZURMAN

MEATS and GROCERIES

Phone 269

BRIDGEVILLE, PA.

SUPREME DYE WORKS—Bridgeville, Pa.

411 Station Street • Tel. Bridgeville 375

Moderna krojačnica. Izdelujemo obleke po najnovejšem kroju. Barvamo,
likamo in čistimo obleke.

JOHN KVARTICH, lastnik.

BRIDGEVILLE HARDWARE STORE

F. A. HOFRICHTER, Prop.

HARDWARE and HOUSE FURNISHINGS

Lowe Brothers High Standard Paints and Varnishes

447 Railroad St.

Phone 448

Bridgeville, Pa.

(Nadaljevanje s 85. strani)

Od nekaterih je bil proglašen celo za socialista. Celo tako daleč so zašli nekateri naši ljudje, da so obrnili socialistični stranki hrbet ter jeli delovati za demokratsko. Gledajo na nas zavedne socialiste zviška, češ, kaj boste vi, ki ste starokopitni. Mi, mi, ki smo ubrali krajšo pot pa izvolili socialista za predsednika. Kadar je Roosevelt govoril v radio, je rabil radikalne fraze ter udaril po ekonomskih rojalistih. Tisti nekdanji sodrugi so se postavljali, da nič takega, ter dejali: "Ali si ga slišal? Ali more kak socialist radikalneje govoriti?!" Res je Roosevelt posebno spočetka v svoji prvi službeni dobi govoril kaj radikalno, kadar se je poslužil radia. Ali kaj pa njegova dejanja? Kam so ta vodila in pripeljala deželo? Ali ni nešteto krat poudarjal tega, da je za ohranitev sedanjega kapitalističnega sistema?! Samo preustrojiti ga je treba, je dejal. To se pravi toliko kakor ista prislovica, ki se glasi: "Da bo volk sit in koza cela". To pa je nemogoče. Socialisti, t. j. pravi, razredno zavedni socialisti smo še vedno poudarjali, da je kapitalizem dognal svojo življenjsko nalogo, in da ne preostaja za varno bodočnost delavstva nič drugega kakor to, da se stre in pogine, nakar naj se organizira socialistična družba, v kateri se bodo prirodni zakladi izkoriščali splošnosti v korist, ne pa peščici posameznikov v ogromen profit.

Omenil sem tudi, da se dobijo ljudje, ki živijo samo še za "drugi svet". Teh je veliko. Ampak med njimi so tudi taki, ki so se včasih štulili med napredne ter za zajtrk 'pohrustali najmanj enega farja'. Taki ljudje so si mislili v svoji mladostni moški dobi, da je sila revoluciarno in pristno socialistično, če udirajo po farjih. Druga znanja ni treba, so si napačno domnevali. Učili se niso nikoli ničesar in v sporih z nasprotniki so bili zelo naduti. In ker so nastopali s krinko naprednih idej, so s svojo nadutostjo napredni stvari več škodovali, kakor koristili. Ko so se malo postarali, niso imeli nikakšnega znanja o evoluciji, pa so se kot spokorni grešniki spet vrgli cerkvi v naročje. In sedaj nastopajo proti naprednim idejam z isto nadutostjo, kakor so to delali poprej proti svojim sedanjim pristašem. So pa še drugi, ki so verni zato, ker so bili tako izučeni in vzgojeni v primitivnih starokrajskih šolah. Če so ti že v letih, je pri njih vsakršno dokazovanje potratna časa. Ko govoriš z njimi, ti pritrjujejo v vsem. Ko pa odideš, ostanejo to, kar so, ker niso njihni skisani možgani več sposobni za razmišljanje in učenje. Zanje je ta svet še samo za to, da delajo pokoro za svoje grehe. Garajo radi in s trpljenjem so zadovoljni, ker mislijo, da bo potem manj trpljenja v vicah. Drugače pa je z mladimi verskimi pristaši. Ti se dajo dobiti za napredne ideje. Ker imajo več šolske podlage, radi poslušajo dobre ideje in razmišljajo o njih. Ali križ z nami je samo to, da imamo med sabo premalo zmognih ljudi, ki bi šli med nje ter se z njimi pogovarjali o naših idejah. Tistim mladim ljudem bo treba v bodočnosti posvečati veliko več pozornosti. To bo naloga bodočega zbora JSZ in Prosvetne matice.

Ljudje, ki živijo še samo za svoj trebuh, so pa najslabši človeški produkt in če bi čez noč izginili s tega sveta, bi jih pač nihče ne pogrešal. Ti ljudje samo zabavljajo na levo in desno pa tudi počez. Vsem vodilnim osebam očitajo, da se pasejo na njihov račun. Nikoli ne podpirajo ne te, ne one strani. Ne čitajo nič, ali vedeti pa hočejo vse, kakor si domišljajo v svoji neumnosti. Če jim praviš, naj si naročijo "Proletarca", ti odgovarjajo: "Kaj bom z njim?! Saj vem, kaj piše." Ko jih vprašaš, kaj piše, ti govorijo o vseh mogočih in nemogočih rečeh, le tistega ne povedo, kar je bilo v resnici pisano. S takimi ljudmi razpravljati ter jim pripovedovati, kaj je prav in kaj ni, se pravi bob v steno metati. In še najbolje je, če jih pustimo pri miru, da izumrjejo.

Je pa precejšno število naših naprednih ljudi, ki so jih razmere pahnile v pasivnost. Če bi imeli finančna sredstva, bi si v pretežni večini naročili "Proletarca", in tudi tisti, ki iz tega ali onega vzroka še niso bili njegovi naročniki, bi se dali sedaj z lahkoto pridobiti za list. Toda kjer ni, tudi vojna ne vzame. In tako je s temi ljudmi, do katerih imam iskreno sočutje. Če bi bilo možno, bi bil jaz prvi za ustanovitev sklada, iz katerega bi se plačevala naročnina zanje, ker je sami nikakor ne zmorejo. Naj navedem samo en slučaj. Nekoga začnem nagovarjati, naj se da zapisati za naročnika našega "Proletarca", ne da bi vedel, v kakšnih razmerah je živel ta rojak. Ko se jame izgovarjati, češ, da nima denarja, le še naprej silim vanj ter pravim, da naj si list naroči vsaj za tri mesece. En dolar bo že kje iztaknil, sem mu dejal. Mož se vda, gre domov ter mi prinese tisti dolar. Ko sem pa kasneje zvedel, da je bil to zadnji denar pri hiši v družini, ki je štela devet oseb, sem mu na vse mogoče načine poskušal vrniti tisti zadnji dolar—pa ga ni maral sprejeti. Žal mi je bilo, ali kaj sem hotel storiti.

Končno naj še dodam to, da ne sme agitator nikoder zapreti vrat za seboj. To se pravi, da mora pustiti dober vtis za seboj, koderkoli hođi, pa če dobi naročnika, ali ne. Napačno bi bilo, če bi mislil, da ga ne bo nikdar več tjakaj. Mislni je treba na druge, ki pojdejo za njim, da dobijo vrata odprta.

Strpnost je lepa čednost v vsakem slučaju. Zato jo priporočam tudi našim vodilnim in lokalnim funkcionarjem. S strpnostjo se napreduje, a z nadutostjo pa nazaduje. Naj omenim sledeči slučaj, ki se je pripetil nekje v Pennsylvaniji. V tisti naselbini so imeli socialistični klub in "Proletarec" je imel kaj lepo število naročnikov tamkaj. Šlo je za vprašanje o tem, kje naj bi se vršilo prihodnje zborovanje konferenčne organizacije. Klub v tisti naselbini ga je hotel imeti v svoji sredi, vodstvo okrožne organizacije pa obratno. Kaj je bil konec tega prerekanja? Klub se je razpustil, in ko sem prišel tjakaj, ni niti en sam "Proletarec" zahajal v tisto naselbino. Kakor sem razvidel pozneje, bi se bila dala zadeva poravnati izlepa. Takrat je bilo še veliko jeze v naselbini, in čudili so se, kako to, da sem mogel dobiti sedem novih naročnikov tamkaj. Povem pa, da so me tisti, ki so bili najbolj prizadeti in najhuje užaljeni, najvljudneje sprejeli ter mi nudili par dni—deževalo je obg dneva kakor za stavo—vso pomoč in postrežbo zastoj.

V splošnem so naši ljudje dobrega srca in zelo postrežljivi, pa naj se že strinjajo s tvojimi idejami, ali ne. So sicer izjeme tudi v tem, ali o njih ne govorim na tem mestu. Včasih so še preveč postrežljivi, kar spravi človeka dostikrat v nemalo zadrego. Nemudoma vidiš, da niso življenjske razmere pri njih bogve kako ugodne. Ali sprejmejo te pa z veseljem ter ti strežejo z vso vljudnostjo in gostoljubnostjo. Ko pa hočeš plačati za postrežbo, ne marajo ničesar. In še jeza, huda jeza pa zamera bi bila, če nisem spravlil hitro nazaj v žep, kar sem jim hotel vsiliti. Nekoč sem položil bankovec pod mizni prt meneč, da me nihče ne vidi, ter se nato poslovil. Ali nisem še naredil 30 korakov, pa je bil že fantek za mano z naročilom, da moram nazaj. In vrnil sem se ter dobil prav pošteno lekcijo. Zapretili so mi, naj tega nikdar več ne storim pri njih, sicer se mi ni treba več oglasiti tamkaj.

Zaključujem: "Proletarcu" želim ob njegovi petintridesletnici mnogo novih naročnikov pa obilo novih agitatorjev tako, da bi jih imel v vseh naselbinah, koder živijo slovenski delavci; nadalje da bi še zanaprej tako neustraheno učil in bodril, kakor je v preteklosti! Prišel bo dan, ko se bodo njegove ideje uresničile, in tačas nastopi nova, lepša in svetlejša doba za proletarijat.

Da živi in uspeva naš
PROLETAREC!

KLUB ŠT. 175 JSZ

vabi delavce v svoje vrste in
na piknik, ki ga bo imel 25.
avgusta na Portman Grovu.

JENNIE JERALA, tajnica
MOON RUN, PA.

Društvo št. 99 JSKJ

vabi na slavje 30-letnice v nedeljo
23. junija v Portman Grove.

MOON RUN, PA.

FRANK AUBEL

Postavljam in popravljam peči za cen-
tralno kurjavo (furnaces), strehe in izde-
lujem vsakovrstno posodo iz bakra.

Cene zmerne.

Tel. Carnegie 8022, R. 1-2
MOON RUN, PA.

Čestitke 35-letnici PROLETARCA!

Gospodinjski klub

odsek dr. št. 106 SNPJ v

IMPERIAL, PA.

Čestitke 35-letnici Proletarca
pošilja

DR. ŠT. 106 SNPJ in SLOV. NAR. DOM

Imperial, Pa.

Živel Prvi Maj, praznik
zavednega delavstva!

CLOVER FARM STORE

JOHN ERŽEN, lastnik

GROCERIJA
in MESNICA

Podpirajte domače podjetje

Phone Imperial 16
IMPERIAL, PA.

KNJIGARNA PROLETARCA

Ako želite knjige Louisa Adami-
ča, ali knjige Ivana Cankarja, Up-
tona Sinclairja in drugih sloven-
skih in angleških pisateljev, obrni-
te se na našo knjigarno. Pišite po
cenik. — PROLETAREC, 2301 S.
Lawndale Ave., Chicago, Ill.

ŽIVEL PRVI MAJ!

Društvi št. 88 in 706 SNPJ

vabita na svoj letni piknik

v nedeljo 21. julija
v Portmans Grove

MOON RUN, PENNA.

ŽIVEL PRVI MAJ!

Delavci, združite se!

LUCAS BUTYA

MOON RUN
PENNSYLVANIA

KEBE BROTHERS

HUDSON-TERRAPLANE
SALES AND SERVICE

R. D. 2, Coraopolis, Pa.

Phone Imperial 9138R5

Moon Run, Pa. - Carnegie 9100R2

Compliments of

Blue Eagle Cleaning

1027 Castle Shannon Blvd

Phone Lehigh 0730

CASTLE SHANNON - - PA.

Joseph Boštjančič

Distributor

Se priporoča klubom, društvom in posa-
meznikom pri naročanju piva.

STRABANE, PA.

Phone Canonsburg 354

Iskrene čestitke

Gospodinjskega odseka dr. št. 138 SNPJ

STRABANE, PA.

Iskrene čestitke

Društva št. 138 SNPJ

STRABANE, PA.

Rojaki, ako še niste, pristopite v SNPJ!
Upišite svoje otroke v Mladinski oddelek.

FRANK GAROVE

Domestic-Commercial Refrigerator
Sales - Service and Installation

Phone 198-J

CANONSBURG, PA.

JOHN W. CHADEZ JR.

MOVING and COAL

162 Alexander Ave.

Strabane, Pa.

PHONE CANONSBURG 1020

Slovensko hranilno in posojilno društvo

Strabane, Pa.

Rojaki, poslužite se tega de-
narnega zavoda v svojo lastno
korist.

IMETEK \$350,000.00

Phone Canonsburg 1179

Slovenska zadružna prodajalna

STRABANE, P. A.

□

Ako še niste, postanite solast-
nik in odjemalec našega
delavskega podjetja.

PHONE CANONSBURG, 465

FOR EXCELLENT FOOD
MEET ME AT

THE COLONY GRILL

Slovenska restavracija

FRANK DRENK
lastnik

16 W. Pike St.

Phone 9621 - Canonsburg, Pa.

ANTON JURCA:**Zgodovinski podatki o klubu šte. 114 v Detroitu, Mich.**

V DETROITU so se naselili prvi Slovenci v letih 1908-10 in l. 1910. meseca junija se je ustanovilo društvo "Zveza detroitskih Slovencev šte. 121 SNPJ, a l. 1913. je bil organiziran klub šte. 114 JSZ. Ustanovitelji tega kluba so bili sodrugi Martin Manton, Jože Manton, Pavel Ocehek, Matija Praznik, Frank Oglar in Tomaž Petrič. Morda jih je bilo več, a meni so le omenjeni znani. Prvi tajnik je bil Tomaž Petrič, zapisnikar pa Pavel Ocehek. Vsi ti sodrugi so bili izučeni rokodelci in so prišli semkaj iz stare domovine že z nazori socialističnih idej. Nekaj jih je bilo že v starem kraju pri stranki. Zato so nemudoma uvideli, kako nujno je potreben socialistični pokret v Ameriki. Zdelo se jim je tudi, da so tu jako ugodni pogoji za razvoj socialistične stranke.

Tu v Detroitu niso imeli naši katoličani nobene lastne cerkve. Tudi duhovnov še ni bilo nobenih tukaj, da bi dobili naše delavce pod svojo kontrolo. Slovensko cerkev in faro smo dobili l. 1924., ko so prišli naši rojaki iz gornjega Michigana, s Calumeta in iz okolice. Ti rudarji so bili prvi, ki niso mogli brez verskih nauk naprej. Kar je bilo Slovencev že več let tu naseljenih, jih slovenska fara ni dobila pod svoje »krilje«. Ostali so pri klubu in društvu šte. 121. Ali vaeno je bilo nekaj prepira, zlasti pri takih družinah, kjer je šla žena v nedeljo k maši, a mož pa na klubovo sejo.

Ustanovitelji našega kluba in drugi njegovi člani so razvili obširno in živahno agitacijo z jako dobrim uspehom. Tedaj skoro ni bilo tukaj rojaka, ki bi ne bil pristopil h klubu. Kajti če si hotel imeti kako družabno življenje, kaj veselja ali če si se želel sestati s svojimi rojaki, si moral v klub. Vse javno življenje se je sukalo okoli njega. Klubovi člani so prirejali veselice, zabave, predavanja, kulturne sestanke, shode in stvarne razprave. Klub je postal vodilna sila našega sveta v Detroitu in človek bi mislil tedaj, da je ni sile, ki bi mogla narediti razdor v njem.

Za prvomajsko demonstracijo so priredili pohod po glavnem trgu v Detroitu s praporom socialistične stranke na čelu. Dobili so tudi veliko somišljenikov in njihne demonstracije so bile uspešne in triumfalne. Da, tako so bile mogočne in silne, da si jih niti mestna policija ni upala preprečiti. Lahko so bili sila ponosni na svoje uspehe. Naš klub je postal eden najnaprednejših v Jugoslovanski socialistični zvezi.

Klubovo članstvo je razvilo živo agitacijo za "Proletarca". Prirejalo je rdeče nedelje ter se porazdelilo po distriktih. Dobilo je toliko naročnikov, da je prekosilo vse druge večje slovenske naselbine, kakor n. pr. v Chicagu, Clevelandu, Milwaukeeu in drugod. Ti silni uspehi so jim vdihnili misel, da jim je treba lastnega doma. Toda kje dobiti denar za zgraditev take stavbe? To je bilo najtežje vprašanje. Ali ker so bili zares pogumni in neustrašeni agitatorji, jih tudi to ni oplašilo. Sodrugi Joe Manton, vztrajen in zaveden socialista, je bil lastnik zemljišča na Ferry Ave. (To je tisto zemljišče, na katerem stoji sedaj Radnički dom.) On jim ponudi tisto svojo zemljo. Vsak član je daroval po nekaj dolarjev. S tem denarjem so kupili potrebno gradivo, kakor opeko, les in drugo. Ker so bili demala vsi izučeni rokodelci, se je vsak lotil svojega dela ob sobotah, nedeljah in zvečer. Začeli so kopati, zidati in mizariti. Vsak je delal s kar največjim veseljem, čeprav je bil že utrujen od dela v tovarni. Delo je šlo lepo izpod rok in kmalu je bila stavba izgotovljena in

dograjena. In z upravičenim ponosom pa zadovoljstvom so zrli nanjo, ko so jo odprli njenemu namenu. Tem neustrašenim in vztrajnim sodrugom gre vse priznanje. Njihna čudovita požrtvovalnost ne bo nikoli pozabljena, čeprav niso danes deležni sadu svojega velikega dela. Prišel pa bo prevrat in z njim zavlada delavski duh, čeprav ni delavstvo sedaj še zrelo in živi v temi ter je razpršeno na vse vetrove. V njem pa vseeno živi moč, ki je ne ustavi nobena sila na svetu.

Ko je prišla svetovna vojna in se je še Amerika vpletla vanjo, so nastali najusodnejši časi za socialistično stranko v tej deželi. Za socialistične zveze in federacije evropskih naseljencev se je pojavilo težko vprašanje, na katero stran naj se nagnejo. Toda odločiti se je bilo treba ali za vojno ali proti njej. Ameriška socialistična stranka z Debsom na čelu je vztrajala pri svojih načelih in svojem programu, po katerem je socializem proti vsakršni vojni, ter delovala proti njej. S tem pa je bila v nasprotju z vojnimi postavami in odredbami in ameriške oblasti so obsodile Debsa in Bergerja na večleten zapor ter s tem fizično uničile najboljšega in največjega borca za ameriško delavstvo. Ko je bil Debs izpuščen iz ječe na prosto, ga je kmalu pobrala neizprosna smrt in doslej ga še nikdo ni nadomestil. Takrat so nastali kritični časi tudi za Jugoslovansko socialistično zvezo, ki se je izrekla za podpiranje zaveznikov v vojni z Avstro-Ogrsko in Nemčijo v nadi, da se v slučaju njenega poraza ustanovi federativna jugoslovanska republika s socialističnim programom. Vse naše moči so se vrgle na delo. Naši ljudje so ustanavljali postojanke JRZ širom po Ameriki. Tudi klub šte. 114 v Detroitu je bil sila delaven v tistem gibanju. Ali pri vsem tem pa je bil socialistični pokret docela zanemarjen in izkopen prepad, iz katerega še danes ne moremo.

Po končani svetovni vojni je bil podpisan krivičen mir. Za tem ruska revolucija. Komunizem je razpel svoja krila in komunisti so videli revolucijo v Ameriki že kar za vsakim vogalom. Začela se je in vnela huda borba med socialisti in komunisti, ki so veliko število socializmov potegnili za sabo.

Kakor sem že omenil, so jugoslovanski socialisti v Detroitu imeli svoj dom. V par letih po njegovi zgraditvi je veliko Hrvatov pristopilo k socialističnemu klubu šte. 116 JSZ, pripadajoč hrvatski sekciji JSZ. Toda komunistični val je večino Hrvatov potegnil v tabor komunistične stranke in ker so ti imeli večino, je bil klub šte. 114 izpodrinjen iz Doma, nakar sta kluba šte. 114 in 116 ustanovila svojo zadrugo ter vzela v najem poslopje, ki je bilo samo pol bloka proč od njega. In tedaj je prišla stvar tako daleč glede na vprašanje, komu pripada hiša, ki so jo postavili socialisti, da smo se morali zateči na sodišče. Ali ker so bili hrvaški komunisti v veliki večini in imeli večje finančne dohodke, so si najeli dobrega odvetnika ter zmagali v tisti tožbi. Na ta način so se polastili doma, ki so ga s težkimi žrtvami zgradili največ socialisti našega kluba šte. 114. To je bil najhujši udarec za nas.

Ko so komunisti dobili naš socialistični dom v svoje roke, so ga prekrstili ter mu dali ime "Radnički dom". L. 1927. so ga preuredili ter pri tem zazidali 80 tisoč dolarjev. Ta denar so si izposodili pri banki, ki se je vknjižila na prvo mesto. Ker pa niso mogli zmagovati svojih obveznosti, je poslopje prevzela tista banka ter ga

dajala v najem. Hrvaški komunisti so si veliko prizadejali, da bi si dom ohranili. Pri tem prizadevanju so imeli zares lepe dohodke, pa vse to ni nič pomagalo. Ker se je mnogim zdelo to nekam čudno, je bil pozvan na lice mesta veščak komunistične stranke, da pregleda račune in poslovanje. Ta je dognal, da niso bili računi v redu. Odstavljenih je bilo nekaj uradnikov in nastal je razkol tudi med hrvaškimi komunisti. In tako se je zgodilo, da nima danes svojega doma ne komunisti, ne socijalisti.

Klub 114 je l. 1922. mislil kupiti poslopje, v katerem je imel svojo zadrugo. Ker pa je bila cena previsoka, mu ni bilo mogoče dobiti potrebnega kapitala. Sledeče leto je opustil zadrugo, se preselil v Slavuljevo dvorano ter tam zboroval več let, dokler ni bil kupljen Slovenski narodni dom. Ko je klub zboroval v Slavuljevi dvorani na 116 Six Mile Rd., je organiziral iz mladine podružnico, ki je par let prav lepo uspevala. Zopet je bilo opazati življenje. Vršila so se predavanja, debate, shodi. Uredili so si knjižnico ter lepo število knjig razpečali. Poglobili so se v dramatiko ter podali na odru nekaj prav pomembnih dram. Ali ta delavnost je žal že v par letih jela hirati in l. 1936. čisto prenehala. Sedaj se mladina ne briga za nič drugega kakor za atletiko.

Pred kongresom JSZ, ki se je vršil l. 1932. v Detroitu, so člani našega kulab razvili tako živahno agitacijo, da je bil klub ob kongresu eden največjih in najmočnejših pri JSZ.

Tu naj posežem za trenutek malo nazaj v l. 1916. Takrat so si klubovi člani ustanovili pevski zbor "Svoboda", ki ima tudi lepo in pomembno zgodovino za sabo. Priredil je naši naselbini lepo število koncertov, operet in dramatičnih iger vedno z dobrim uspehom. "Svoboda" ima vztrajne člane in članice, pa je še danes pri življenju, da nadaljuje svoj dramatični in pevski program. Temu zboru je pa še danes klub števil. 114 hrbtenica. "Svoboda" je odsek soc. kluba števil. 114, ki zboruje sedaj v Slovenskem narodnem domu na vzhodni strani mesta Detroita.

Da bi se pridobili naši rojaki na zapadni strani tega mesta za socijalistično stranko, so organizirali člani števil. 114 tamkaj klub števil. 115, ki se je spčetka prav dobro razvijal, in že je bilo upanje, da bo dosežen zaželjeni uspeh. Toda ves trud požrtvovalnih sodrugov pri klubu števil. 115 je bil zaman. Zakaj? Vsakomur so dobro znani strankarski boji v Detroitu za časa demagoga Bartuloviča, ki je s svojo prefriganostjo in navihanostjo preslepil naše napredne in dobre delavske borce za komunizem z namenom, da se razbije klub števil. 114 in uniči socijalistično gibanje. Ker so člani kluba števil. 115 uvideli, da je vse njihovo prizadevanje zaman in da je najbolje, če se spoji s klubom števil. 114, so to tudi storili l. 1939.

Klub števil. 114 ima lepo knjižnico in dokaj književnih del raznih delavskih pisateljev. Klubovo članstvo je imelo dosti shodov, znanstvenih predavanj in dramatičnih prireditev.

ČESTITKA

*Slovenskega hranilnega
in
posojilnega društva*

361 First Street
Conemaugh, Pa.

Premoženje \$226,000.00

BARETINCIC FUNERAL HOME

Dial Phone 20361
424 Broad Street

JOHNSTOWN - PENNSYLVANIA

Iskrene čestitke k 35-letnici
PROLETARCA

KLUB ŠT. 13 JSZ

SYGAN, PA.

LORENC KAUČIČ, tajnik

ČESTITKE

Jančar Beer Garden

102 Main St.

FRANKLIN - CONEMAUGH, PA.

LOUIS GROZNIK

Trgovina z mešanim blagom, sve-
žim in prekajenim mesom

Phone Library Colonial 9975

LIBRARY, PA.

JACOB DOLENCE

GENERAL MERCHANDISE

and
BEER DISTRIBUTOR

Phone 9981-R 2 - LIBRARY, PA.

Phone Colonial 155

A. CIPCIC

Razvažalec finega piva v zabojih
in sodčih.

BETHEL RD. STOP

R. D. No. 1 - LIBRARY, PA.

Compliments
of

Slovene Mutual Beneficial Aid Society

Liberty St.

BRIDGEVILLE, PA.

NAŠE GESLO:

Najboljše blago, točna postrežba
in nizke cene

ALIQUIPPA CASH MARKET
WEST ALIQUIPPA, PA.

Pozdravljen Prvi Maj, praznik
zavednega delavstva!

KLUB ŠT. 211 JSZ

WEST ALIQUIPPA, PA.

JOHN DELFRATE

HOME DRESSED MEATS

SLOVAN, PA.

Phone Burgettstown 4261

Društvo št. 241 SNPJ

SLOVAN, PA.

čestita PROLETARCU k 35-letnici
ter vabi svoje člane k večji udeležbi
mesečnih sej.

Pozdravljen Prvi maj,
praznik zavednega delavstva!

Jacob Ambrozic

MOON RUN, PA.

R. D. 1, McKees Rocks, Pa.

Društvo šte. 6 SNPJ

vabi na veselico

30. maja

na

SYGAN, PA.

Peoples Cash Store

FR. KERIN, Prop.

MEATS and GROCERIES

Phone 2271

IMPERIAL, PA.

J. & M. STEBE

The Complete Food Market

SLOVAN, PA.

Phone Burgettstown 2151

COLONIAL BOTTLING WORKS

All Flavor Soft Drinks

Phone Colonial 9929

COVERDALE - - - - PA.

Bohemian Club Beer

MOOSE BREWING CO.

John Busic, Mgr.

ROSCOE, PA.

PHONE CALIF. 2227

EDWARD FENDE

REAL ESTATE

INSURANCE

Phone 105

223 W. Main St. - Carnegie, Pa.

TONY BOGOLIN

GROCERIJA

in MESNICA

685 N. Water St. - Sharon, Pa.

DELAVEC črpa svojo IZOBRAZ-
BO iz delavskega časopisja in
knjig. To je praktična izobrazba,
ki mora delavcu koristiti. Naro-
čite se na PROLETARCA, edini
jugoslovanski socialistični list v
Ameriki.

Konferenca klubov JSZ in društev Prosvetne Matice zapadne Pennsylvanije

vabi na obilno udeležbo prihodnjega konferenčnega zborovanja
v nedeljo 30. junija ob 2. pop. na Sygan, Pa. in na piknik 18.
avgusta na Drenikovem parku v Strabane, Pa.

JACOB AMBROZICH, tajnik

FEDERACIJI S.N.P.J. ZAPADNE PENNE

priredita

"DAN SNPJ" V NEDELJO 23. JUNIJA

v Morgan parku, Sygan, Pa.

z obširnimi programom in govornikom. Članstvo prosimo, da
rezervira ta dan za skupno proslavo "SNPJ DNEVA"
v zapadni Penni.

Kathy Junko:

DOBER SAD "GLASA SVOBODE", "PROLETARCA" IN NAPREDNE KNJIGE

ŽE DALJ časa sem nameravala opisati, kako sem bila nekdanj na vso moč pobožna in zastran tega z vso katoliško vnemo pridno metala v peč "Glas svobode" in "Proletarca", ki ju je moj mož redno prejemal kot njun naročnik. Pa naj to storim to pot.

Toda poprej moram poseči nekoliko nazaj v zgodovino svojih pobožnih staršev, ki so stanovali v majhni vasi Raymboultownu pri Calumetu, Mich. To je bila čisto navadna koliba iz hlodov, kjer se je nas rodilo sedem otrok. Dva pa sta prišla z očetom in materjo v to deželo, ko sta bila še prav majhna. Cela družina je po tem štela enajst članov in članic.

Moj oče je delal tedaj v bakrenem rudniku, ki je bil last industrijske družbe Calumets Heckla. Toda z njegovo plačo nam ni bilo mogoče izhajati, pa sta mati in oče iskala še drugih dohodkov ter začela jemati naše delavce na hrano in stanovanje. Teh je bilo od 8 do 12, a včasih pa tudi več. Lahko si vsakdo predstavlja, kakšna gneča je bila v tisti kolibi, če pomisli, da je prebivalo čez dvajset ljudi v njej. Jaz tega ne morem opisati, ker sem bila takrat premlada, da bi si bila vse zapomnila.

Čez nekaj let smo se preselili v mestece Laurium, kjer so moji starši odprli gostilno. Ko sem dorastla za v šolo, so me starši pošiljali v irsko-nemško nunsko šolo. Česa smo se učili tamkaj, lahko vsakdo ve. Tega mi zagadelj ni treba še posebej omenjati. Toda čez par let je postal omenjeni učni zavod premajhen, pa so otroke, ki niso bili irske ali nemške narodnosti, odslovili. Odtlej naprej sem hodila v ljudsko šolo, h katekizmu pa v slovensko cerkev, v kateri je bil Marko Pakiž za župnika. Ta nas je poleg krščanskega nauka učil tudi slovensko čitati in pisati. V politiko se ni vtikal, niti ni mrzil takih, ki niso verovali v verske dogme njegove cerkve. Nas otroke je imel rad ter nam večkrat priredil kako zabavo na svoje stroške. Po nekaj letih pa so ga premestili v West Allis, Wis., kjer je tudi umrl. Bil je bela vrana med slovenskimi duhovni.

Ko sem se omožila, je bil moj mož naročnik "Glas svobode" in pozneje tudi mesečnika "Proletarca", ker ta takrat še ni izhajal tedensko. Jaz sem seveda še precej časa po možnosti hodila k maši in spovedi. Marku Pakižu je sledil kot župnik v naši fari mlad duhovnik Luka Klopčič, ki je še pred nedavnim umrl. Kmalu po svojem prihodu je začel pri svojih mašnih pridigah rohneti proti "Glasu svobode" ter nam, ki smo bili pri maši, zabičeval, naj ga ne čitamo. Kdor ga čita, je dejal, bo večno pogubljen. Ker sem bila radovedna, kaj neki je tako grešnega v tistem listu, sem ga začela tudi jaz prebirati, dasi ga poprej niti v roke nisem prijela. In zares sem se prepričala, da napada naše božje služabnike ter jim očita razne grehe, katerih bi po mojem tedanjem mnenju nikakor ne mogli storiti. Prečitala sem tudi nekaj dopisov, pa sem videla, da tudi dopisniki napadajo duhovne ter pišejo čez nje. Nato me popade taka jeza, da zmekam list ter ga nesem v peč. Tedaj je začel izhajati mesečnik "Proletarec", katerega si je, kakor že povedano, tudi naročil moj mož. Tudi "Proletarca" pregledam površno ter se uverim, da tudi ta zvrča krivdo za mizerijo med delavskimi množicami na duhovne. In hajdi z obema v peč.

Ko ni bilo že v drugem tednu "Glas svobode" na izpre-

gled, piše moj mož pokojnemu Kondi, zakaj ni njegovega lista v njegovo hišo. Konda pa mu je odgovoril, da se "Glas svobode" redno razpošilja vsem naročnikom in naročnicam, ter mu svetoval, naj se obrne do pismonoše. Ker sem tudi tretji teden nesla list v peč, se je moj mož lotil pismonoše, a obenem pa je zopet pisal Kondi v Chicago ter se mu iznova pritožil, da ne prejema lista. Iz Chicaga se mu je to pot nasvetovalo, naj gre do poštnega nadzornika in se pritoži pri njem. To je tudi moj mož storil. Ko ga vprašam, kaj mu je rekel poštar, in ko mi ta pove, da misli poštar na vsak način dognati, kdo mu izmika lista, sem uvidela, da me ta zadeva lahko spravi v neljubo kašo, ter ju nehala metati v peč. Čitala pa sem ju še z večjo vnemo, čeprav me je pri tem večkrat zgrabila huda jeza, da, tako huda jeza, da bi ju najraje zopet začela metati v peč. Posebno pa še "Glas svobode". Toda strah pred poštarjem mi je vselej to zabranil.

Moj mož je bil tajnik društva šte. 62, SNPJ, katerega je on tudi ustanovil meseca aprila l. 1907. Kakor še dandanes, tako je bilo tudi tedaj veliko delavskih stavk, zlasti pa še na premogovem polju. V njih je bilo veliko število članov Slovenske narodne podporne jednote prizadetih. Pa so prihajale z vseh strani prošnje za pomoč do raznih društev in tako tudi do društva šte. 62. Te sem čitala tudi jaz, pa sem se izrazila pred svojim možem, češ, kaj pa stavkajo, če so v revščini in ne zmorejo plačevati mesečnih prispevkov. Delat naj gredo, pa jim ne bo treba beračiti, sem mu dejala vsa nevoljna. Mož se mi nasmehe ter jame tolmačiti, zakaj delavstvo stavka. Toda meni takrat vseeno ni šlo v glavo, zakaj bi stavkali in stradali, ko jih vendar delo kar čaka po rudnikih. Precej časa je minilo, preden sem se otrsela verskih zablod in vraž ter spoznala, zakaj delavci stavkajo. K temu sta mi največ pripomogla omenjena lista in pa knjige, pisane v naprednem duhu. Na vsak način tudi možovo tolmačenje ni bilo brez uspeha v tem oziru.

Par let pred stavko v bakrenih rudnikih (1913) sem se vpisala v socialistični klub, ki je imel svoj sedež v 20 minut oddaljenem mestecu Lauriumu. Njegova tajnica je bila škotskega rodu in je živela le par blokov od našega stanovanja. Večkrat sva hodile druga k drugi v vas. Posebno v času omenjene stavke. Pomenkovale sva se o njej, a najina govornica se je zasukala na socialistični klub in med drugim tudi na to, kako težko je verskega človeka prepričati ter ga privedi v klub. Tajnica mi je dejala, da je bilo treba dve leti časa, preden je svojega moža pripravila k temu, da se je oklenil njenega prepričanja. Jaz pa sem ji rekla, da se je moral moj mož truditi še več kakor dve leti, preden sem začela s pomočjo naprednih listov in knjig svobodno misliti. Obenem sem ji tudi razkrila v tistem pomenku to, da sem svojemu možu več tednov metala tista napredna lista v peč.

Ko odide tajnica socialističnega kluba domov, se moj mož, ki je sedel v predkuhinjski sobi, čital in prejkone še bolj pa vlek na ušesa najin pogovor, obrne proti kuhinji ter prav hudomušno zasmije.

"Ali si morda slišal, kaj vse sva govorile med sabo?" ga vprašam v nemali zadregi.

"I seveda sem slišal," se je glasil njegov odgovor.

Tako sem uvidela, da sem se v pogovoru s sosedo izdala. Tistega, kako sem mu metala "Glas svobode" in "Proletarca" v peč, bi mu sama najbrž nikoli ne povedala.

Pozdrav Prvemu maju in 35 letnici
PROLETARCA!

ANTON ZORNIK
zastopnik zap. Penne.
HERMINIE, PA.

EUREKA STORES
HERMINIE, PA.
Quality - Service - Value
MARTIN SWELBAR, Mgr.

Rojaki, pristopite v
društvo št. 87 SNPJ
Herminie, Pa.
Zboruje 1. ned. v mesecu ob 2. pop.
v lastni dvorani.

COMPLIMENTS
OF
MICHAEL KUMER
UNIVERSAL - - PA.

Pozdravljen mednarodni delavski
praznik PRVI MAJ!
□
John in Mary Fradel
LATROBE, PA.

Stephen Ogrizek
Clover Farm Store
GROCERIJA in MESNICA
1301 Penn Ave. - Monaca, Pa.
Phone 2434

RUDOLF KREČ
GROCERIJA
in MESO
COLLINSBURG, PA.

**Eveready Service
Station**
JOS. ČEBULAR, lastnik
Atlantic Gas and Oil
Phone 896 - - Vandling, Pa.

Mrs. Joseph Pavšek
GROCERIES
and CONFECTIONERY
411 Marion St. - Browndale, Pa.

CONGRATULATIONS
from
John and Frances Rak
JOHNSTOWN - PA.

Čestitke 35 letnici Proletarca.
Druš. "Studenček pod skalo"
št. 213 SNPJ
MARY ROM, tajnica
736 N. 7th St. - Clinton, Ind.

LOUIS PTAK
FUNERAL DIRECTOR
PHONE 172
1110 4th Street - Peru, Illinois

JOSEPH NOVAK
Phillips 66 - Gas - Oil - Greases
Lubrication - Tire Repair
24-HOUR SERVICE
U. S. Route 6 - - Peru, Ill.

Tezak & Shimkus
FUNERAL DIRECTORS
Ambulance Service
717 Fifth Street - La Salle, Illinois
Phone 157-R

Majski pozdrav društva
TRIGLAV-ZORA
št. 2 SNPJ
LA SALLE - - ILLINOIS

Iskrene čestitke
k PROLETARČEVI
35-letnici!
Društvo "VENERA"
št. 192 SNPJ
JOSEPHINE SLAPNIK,
tajnica
MILWAUKEE - - WIS.

Iskrene čestitke 35-letnici od
društva
SLOGA ŠT. 16 SNPJ
FRANK PERKO, tajnik
●
MILWAUKEE - WISCONSIN

ČESTITKE K 35-LETNICI!
Anton Kamnikar
625 S. 2nd St. - Milwaukee, Wis.
Phone Broadway 0169

COMPLIMENTS OF
**Wisconsin Bottling
Works**
Phone Mitchell 7620
728 So. 7th St. - Milwaukee, Wis.

ČESTITKE K 35-LETNICI!
FRANK JAGER
Tel. Orch. 5055
901 W. National Ave.
MILWAUKEE - WISCONSIN

ČESTITKE!
**FRANK MEDVED'S
TAVERN**
Phone Hilltop 9717
3328 W. Burleigh St.
MILWAUKEE - WISCONSIN

**Ermencov pogrebni
zavod**
Phone Mitchell 1331
5325 W. Greenfield Ave.
MILWAUKEE - WISCONSIN

ČESTITKE K 35-LETNICI!
John Rovšek's Tavern
Phone Orch. 5494
1932 W. Greenfield Ave.
MILWAUKEE - WISCONSIN

COMPLIMENTS OF
**L & S ROOFING
& INSULATION CO.**
Mi-6442
MILWAUKEE - WISCONSIN

ČESTITKE!
**Mrs. John Gabriel's
TAVERN**
625 S. 5th Street
MILWAUKEE - WISCONSIN

Čestitke k 35-letnici!
JOHN DOBNIK
CVETLIČAR
935 W. National Ave.
Phone Orch. 3546 - Milwaukee, Wis.

Frank Matkovich:

AKTIVEN SOC. KLUB ŽIVO MRAVLJIŠČE

DELAVEN socialističen klub bi človek lahko primerjal z živim mravljiščem — vedno na delu. Zato bi zgodovinski opis takega kluba vzel preveč prostora v "Majskem glasu."

Kluba štev. 180 se hočem dotakniti le nekoliko in še to le od l. 1929. naprej. V tistem letu je bil namreč klub reorganiziran. Tačas je v naši naselbini v West Allisu živelo precejšno število naših rojakov socialističnega mišljenja. Ti so se naselili tukaj iz raznih rudarskih središč. Zato je ob obnovitvi tega kluba pristopilo dobršno število zavednih somišljenikov socialističnega pokreta.

Nekaj časa smo pri klubu delovali edinole v okviru JSZ. Stikov s tukajšnjim klubom ameriških sodrugov nismo imeli nobenih. Na decembrski klubovi seji l. 1931. nas je iznenadila skupina sodrugov, oziroma kandidatov angleškega kluba, ki jih je ta imenoval za v mestne urade. Za župana smo imeli med drugimi dva kandidata in nam je bilo dano v odločitev z glasovanjem, kateri izmed obeh bodi kandidat za župana. Glasovanje se je završilo tako, da je bila večina glasov oddana za Baxterja, ki je bil zdravnik za živčne bolezni.

Še sanjalo se nam ni takrat, da bomo z Baxterjem vred potegnjeni tudi mi v viharno volilno kampanjo, kakršne to mesto ne pomni. In odtlej se je začelo tesno sodelovanje med obema kluboma.

Nepričakovano zanimanje ljudstva za naše shode je bilo tolikšno, da so bile dvorane natlačene. Govorniki so razlagali socializem in njegov program. Tedanji komunisti so po navodilih tedanje linije tulili in kričali, da bi ljudski val odvrnili od nas. Toda vsi tisti komunistični napori so bili zaman. Ljudstvo je bolj in bolj obiskovalo naše shode.

Obenem smo organizirali "bundle brigade" za raznašanje socialistične kampanjske literature. Ob določenem času, navadno v nedeljo zgodaj, smo preplavili mesto z literaturo in za vremenske bogove se v tistem času nismo prav nič zmenili.

Končna zmaga je bila na naši strani, ki je naravno in upravičeno vzbudila silno navdušenje. Kajti redki so slučaji socialističnih županov v Ameriki.

Kljub depresiji, ki je postajala čimdalje hujša in občutnejša, je klub naglo rasel v članstvu. Klubove seje so se razživile. Kajti reševati je bilo treba na njih reči, ki jih prej nismo poznali. Prirejali smo skupne seje z angleško poslujočim klubom, imeli skupni kampanjski odbor in pikniški odsek. Povsod smo bili uspešni.

Volilne kampanje stanejo seve veliko denarja. To smo občutili tudi pri našem klubu. Dasi so klubove prireditve vselej prinašale prebitek, ni to zadostovalo ob volilnem času. Zato se je klub v finančnih stiskah obračal do tukajšnjih podpornih društev s prošnjo za prostovoljne prispevke. Odziv je bil vselej povoljen. Zlasti se je v tem odlikovalo društvo štev. 104 SNPJ, ki že od početka sem sodeluje s klubom.

Navzlic delovanju v volilnih kampanjah, v katerih se je klub štev. 180 udeleževal, ni nikoli prezrl potrebe publikacij JSZ. V vseh volilnih bojih se je klub posluževal "Proletarca" kot kampanjskega sredstva za socialistično stvar med Slovenci.

Število razpečanih Družinskih koledarjev in Majskega glasa ni padlo v naši naselbini kljub depresiji.

Tukajšnja kluba štev. 37 in 180 sta veliko pripomogla k temu, da je socialistična misel v Milwaukeeju in okolici še zmerom močna. Upam, da bosta to delo tudi nadaljevala.

V ponos mi je naša "raznaševalna brigada", ki je na delu že v ranih jutranjih urah, ko še vse mirno počiva. Dasi je moj korak že nekam počasen in truden, mi je še vseeno v veliko veselje vršiti to delo.

Perko Super Service

Ignition, Radio and Brake Service
General Repairing
Body and Fender Repairing
426 S. 6th St. - Milwaukee, Wis.
Tel. Broadway 3660

Tivoli Tavern & Hall

ANTON MUHICH, Prop.
500 W. National Ave.
MILWAUKEE - WISCONSIN

Čestitke k PROLETARČEVI
35-letnici!

FRANK ZAJEC
MILWAUKEE - WISCONSIN

ASSOCIATED FOOD STORES
Frank Grabner, Prop.
FRESH MEATS and GROCERIES
1977 S. 71st St. - West Allis, Wis.
Phone Greenfield 6525

Čestitke k 35-letnici
PROLETARCA
od društva

ŠT. 104 SNPJ
WEST ALLIS, WIS.

Čestitke k 35-letnici
PROLETARCA

FRANK KRALJ
So. 60th & Madison Sts.
WEST ALLIS - WISCONSIN

LEO ZAYBER
BRIVNICA
v S. S. Turn dvorani
731 W. National Ave.
MILWAUKEE - WISCONSIN

JOHN REZEL
KROJAČNICA
6026 W. National Ave.
WEST ALLIS - WISCONSIN
Phone Greenfield 1170

Iskrene čestitke k 35-letnici
PROLETARCA!

KLUB ŠT. 180 JSZ

WEST ALLIS
WIS.

Iliria Food Market
JOE AMBROSH, Prop.
Quality Meats and Groceries
710 S. 6th St. - Milwaukee, Wis.
Phone Orch. 1084

Čestitka k 35-letnici
PROLETARCA
ANTON DEMSHAR
SHEET METAL WORKS
2040 S. 92nd St. - West Allis, Wis.
Phone Gr. 2644

Iskrene čestitke PROLETARCU
pošilja

DRUŠTVO "BLED"
št. 19 JPZS

FRANK POLIČNIK, tajnik
Milwaukee, Wis.

Congratulations to PROLETAREC
on the 35th Anniversary

ORE E. HUSBYE

MILWAUKEE - WISCONSIN

Congratulations and many more
years to PROLETAREC!

JOHN C. BROPHY
Alderman 5th Ward

MILWAUKEE - WISCONSIN

Čestitka k 35-letnici PROLETARCA
— od —

KLUBA ŠT. 37 J.S.Z.

Christina Podjavoršek, tajnica
MILWAUKEE - WISCONSIN

ČESTITKE!

JOE DOLENŠEK
GROCERY

Phone Broadway 4109
635 So. 6th St. - Milwaukee, Wis.

DRUŠTVO
BRATOLJUB ŠT. 234 SNPJ

iskreno čestita PROLETARCU
ob njegovi 35-letnici
JOSEPH FRITZ, tajnik
MILWAUKEE - WISCONSIN

FRANK RIGELNIK
TAVERN

Phone Orch. 1397
1414 So. 6th Street
MILWAUKEE - WISCONSIN

ŽIVEL PRVI MAJ!

ČITALNICA
Slov. nar. doma

WAUKEGAN - ILLINOIS

• • • Čitatelji, upoštevajte oglasaevalce
v "MAJSKEM GLASU" • • •

**CO-OPERATIVE
TRADING
COMPANY**

Bakery - Dairy - Grocery
& Meat Market

J. LIUKKU, Gen. Mgr.
WAUKEGAN - ILLINOIS

Iskrene čestitke!

Mary Spacapan
in družina

1121 Adams St. - N. Chicago, Ill.

Pozdrav Prvemu Majniku!

Ženski združni odsek

WAUKEGAN-NO. CHICAGO
CO-OP. ASS'N.

JOHN GANTAR
ČEVLJAR

Zaloga čevljev unijskega in združ-
nega izdelka in po zmernih cenah

622—10th St. - Waukegan, Ill.

COMPLIMENTS OF

Dr. and Mrs.
ANDREW FURLAN

WAUKEGAN, ILL.

**TENTH STREET
HARDWARE CO.**

Phileo Radios - Norge Refrigerators
Ranges - Washers and Ironers

□

PHONE MAJESTIC 1986
620 Tenth St.
WAUKEGAN - ILLINOIS

ŽIVEL PRVI MAJ!
Žensko društvo

"Možka enakopravnost"
št. 119 SNPJ

WAUKEGAN-NO. CHICAGO, ILL.

Iskrene čestitke PROLETARCU
k 35-letnici!

Gospodinjski odsek
S. N. D.

WAUKEGAN, ILL.

ROYAL BAKERY

Slovenska unijska pekarna
ANTON F. ŽAGAR, lastnik
1740 S. Sheridan Road
NO. CHICAGO, ILLINOIS

C. Gordon Dept. Store
Inc.

Fino pohištvo po zmerni ceni
PHONE N. C. 1051
10th and Lincoln - N. Chicago, Ill.

SLOVENSKI NARODNI DOM

Dvorane v najem za
SEJE - IGRE - KONVENCIJE - BANKETE - SVATBE
Vrt za balincanje
424—10TH STREET - Phone Ontario 3052 - WAUKEGAN, ILL.

Waukegan-North Chicago, Ill., Co-op. Ass'n
TRI TRGOVINE

523 TENTH ST. • 521 OAK STREET • 1245 VICTORIA ST.
Tel. N. C. 466 Tel. Maj. 465 Tel. N. C. 365

Nad 600 družin se poslužuje tega združnega pod-
jetja pri nabavi svojih življenjskih potrebščin.

Delavci, podpirajte in agitirajte za svojo združno podjetje!

TISKARNA S. N. P. J.

SPREJEMA VSA

v tiskarsko stroko spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvatskem, slovaškem, češkem in angleškem jeziku

Vodstvo tiskarne apelira, da tiskovine naročate v S.N.P.J. tiskarni. Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne.—Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

PIŠITE PO INFORMACIJE NA NASLOV:

S. N. P. J. PRINTERY

2657 S. Lawndale Ave.

Chicago, Illinois

TELEFON ROCKWELL 4904

BETTER PRINTING SERVICE

Job & Publication Work-Stationery & Office Supplies

2657 S. LAWNDALE AVENUE, CHICAGO, ILL.

Phone Rockwell 4904

Naročite si dnevnik Prosveto!

— Lawndale 2344 —

THEY SAY:

If you want to amount to something, you've got to "stick your nose to the grindstone and grind away."—True!

WE ADD:

If you want to be worth something, you've got to get down to a systematic way of putting aside a certain amount of money at regular intervals.

Start a Savings Account With Us Now! You'll never regret it!

JUGOSLAV SAVINGS and LOAN ASSOCIATION

2634 South Lawndale Avenue

CHICAGO

Loans:

FHA and

Direct Reduction

Dividends:

Paid up shares 3%

Option Shares 4%

Tel. Wabash 3161

COMPLIMENTS OF

**Cramsie, Laadt
& Company**

Insurance

175 West Jackson Boulevard

CHICAGO - - - ILLINOIS

Dr. John Zavertnik

Physician and Surgeon

OFFICE HOURS

at

3724 West 26th Street

2:00-4:00; 7:00-8:30 Daily

Tel. Crawford 2212

at

1858 West Cermak Rd.

4:30-6:00 p. m. Daily

Tel. Canal 1100

Wednesday and Sunday

by appointments only

RESIDENCE TEL.: Crawford 8440

If no answer — call Austin 5700

PRVA SLOVENSKA PRALNICA

Parkview Laundry Co.

se priporoča rojakom v Chicagu, Ciceru
in Berwynu

CENE ZMERNE

FINA POSTREŽBA

DELO JAMČENO

1727-1731 W. 21st St.

- - -

Chicago, Illinois

Telefoni: Canal 7172—7173

ADRIA PRINTING CO.

1838 No. Halsted St.
CHICAGO, ILL.

PHONE LINCOLN 4700

Največja Hrvatsko-Slovenska Tiskarna

SE PRIPOROČA V IZVRŠITEV VSEH TISKARSKIH DEL

*Tiskamo časopise, knjige, programe, letake, vstopnice
in vsa druga, v tiskarsko stroko spadajoča dela.*

Vsa naročila izvršena lično in hitro ter po zmernih cenah

AMERIŠKI DRUŽINSKI KOLEDAR JE BIL TISKAN PRI NAS
"PROLETAREC" SE TISKA PRI NAS